

Nr 120

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1970/71, m. m.; given Stockholms slott den 24 april 1970.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

G. E. Sträng

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen behandlas den ekonomiska politiken mot bakgrund av den samhällsekonomiska utvecklingen.

Det förslag till riksstat för budgetåret 1970/71 som lades fram i årets statsverksproposition kompletteras med hänsyn till senare inträffade förändringar berörande såväl inkomst- som utgiftssidan av budgeten. I samband därmed redovisas en förnyad beräkning av budgetutfallet för innevarande budgetår. Denna ger vid handen att totalbudgetunderskottet främst till följd av ökade statsutgifter skulle öka med drygt 400 milj. kr. i förhållande till beräkningarna i årets statsverksproposition. Sålunda förutses nu ett underskott på ca 3 500 milj. kr.

För budgetåret 1970/71 beräknas totalbudgeten utfalla med ett underskott på ca 850 milj. kr. Detta innebär ett i stort sett oförändrat saldo i jämförelse med riksstatsförslaget. Budgetens underskott väntas alltså minska med ca 2 700 milj. kr. i förhållande till det nu beräknade utfallet för innevarande budgetår.

I särskilda bilagor redovisas bl. a. en reviderad nationalbudget för år 1970 och en långtidsbudget för budgetåren 1970/71—1974/75.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 24 april 1970.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, HOLMQVIST, ASPLING, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GELJER, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG, BENGSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anför efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter.

Jag anhåller nu att få anmäla en *reviderad finansplan* och till *komplettering av riksstatsförslaget för nästa budgetår* underställa Kungl. Maj:ts prövning en förnyad beräkning av statsinkomsterna m. m. samt ett slutligt förslag till investeringsplan för budgetåret 1970/71 och vissa andra frågor som sammanhänger därmed.

REVIDERAD FINANSPLAN 1970

1. Den internationella utvecklingen

I Västeuropa har den ekonomiska utvecklingen varit fortsatt expansiv under 1970. Uppgången i efterfrågan översteg vad man räknade med före årsskiftet. I stort kan den västeuropeiska högkonjunkturen väntas bestå under resten av året och ge en ökning i den totala produktionen om ca 5 % mot 6 % i fjol. Avsaktningen beror nästan helt på en väntad nedgång i lagerinvesteringarna. Den privata konsumtionen synes fortsätta att stiga i snabb takt och industriinvesteringarna väntas öka i det närmaste lika mycket som i fjol. Bostadsbyggandet torde däremot hållas tillbaka av den allmänt strama räntepolitiken.

Drivkrafterna bakom Västeuropas expansion förefaller tillräckligt starka för att under 1970 kunna motverka dämpande impulser från en eventuellt mera markerad avmattning i Förenta staterna. Där befästes under de första månaderna i år de tendenser till stagnation som framträdde under senare delen av fjolåret. Avmattningen kan visa sig bli mer långvarig än vad som

antogs i finansplanen. Fortfarande förefaller emellertid en återhämtning möjlig under loppet av andra halvåret. För Japans del kan uppgången i produktionen bli något mindre än i fjol men torde likväl överstiga 10 %.

Världshandelns volym torde öka något långsammare än i fjol då den steg ca 11 %. Beträffande utvecklingen i länder av särskild betydelse för svensk export märks att Storbritanniens import beräknas stiga i snabbare takt 1970 medan en dämpning i jämförelse med fjolåret emotses för Danmark, Finland och flera andra mindre industriländer. Importen i Västtyskland, Italien och Japan beräknas fortgå i ungefär samma takt som 1969. Även för Förenta staterna kan ökningen uppskattas bli lika stor som i fjol under förutsättning att en återhämtning av konjunkturen kommer till stånd omkring mitten av året.

De internationella konjunkturutsikter som jag nu skildrat inbegriper för Västeuropas del ett antagande om att takten i expansionen går ned något mellan första och andra halvåret 1970. För inriktningen av den svenska ekonomiska politiken är frågan om den internationella högkonjunktursens varaktighet av stor betydelse. Några säkra bedömningar för 1971 kan emellertid ännu inte göras. Av stor betydelse blir hur den inre och yttre jämvikten utvecklas i de tongivande länderna, samt hur den ekonomiska politiken utformas och verkar. I det följande redovisas några hållpunkter till vägledning vid bedömningen av det internationella ekonomiska klimatet för vår ekonomi under första delen av 1971.

I Storbritannien har förbättringen i utrikesbalansen skapat förutsättningar för en politik som syftar till att låta produktionen stiga i takt med kapacitetsutvecklingen. För Förenta staternas del borde man kunna räkna med att den nu pågående konjunkturdämpningen under året avlöses av en återhämtning. Expansiva impulser på världsekonomin skulle således kunna utgå från dessa länder nästa år. En förutsättning härför är dock att deras pris- och kostnadsutveckling bedöms medge en uppmjukning av den ekonomiska politiken. För Förenta staterna gäller vidare att expansionen måste vara förenlig med möjligheterna att finansiera det betydande underskott i betalningsbalansen som trots förbättring i bytesbalansen bedöms kvarstå till följd av en omsvängning till nettoutflöde av kapital.

Det hittills framgångsrika genomförandet av det ekonomiska saneringsprogrammet i Frankrike gör det troligt att detta land skall kunna lämna väsentliga bidrag till upprätthållandet av en hygglig expansionstakt internationellt sett under första halvåret. Samma bedömning gäller även Italien. För Västtysklands och flertalet mindre industriländers del präglas läget av inflationistiska spänningar. Mycket talar för att man i dessa länder ser sig för-
anlåten att bevara nuvarande strama ekonomiska politik. Det finns därvid en viss risk för att restriktiviteten tas till så hårt eller behålls så länge att den ekonomiska tillväxttakten — avsiktligt eller oavsiktligt — faller mera väsentligt under den nivå som svarar mot fullt utnyttjande av resurserna.

Sammanfattningsvis skulle man mot bakgrund av vad jag nyss anfört komma fram till att industriländernas ekonomiska tillväxt bör, så långt 1971 nu kan överblickas, kunna fortskrida i ungefär den takt som förutses för nästa halvår. Det finns i alla händelser knappast något som direkt tyder på ett avbrott i utvecklingen. De internationella betalningsproblemen har vidare blivit mindre framträdande. Detta positiva drag bör kunna förstärkas ytterligare eftersom utsikter finns för en fortsatt utjämning av de större ländernas över- och underskott i de löpande betalningarna.

2. Den ekonomiska utvecklingen 1969

I Sverige inriktades den ekonomiska politiken under 1969 på att motverka de tendenser till överhettning som gjorde sig märkbara under året. Den mest angelägna uppgiften inom sysselsättningspolitiken var att nå en bättre regional balans på arbetsmarknaden. Politiken präglades vidare av behovet att förbättra bytesbalansen och upprätthålla en stabil pris- och kostnadsutveckling. Investeringspolitiken syftade särskilt till att möjliggöra en uppgång av industrins investeringar.

Den ekonomiska politiken gavs således generellt en restriktiv inriktning och de under 1967 och 1968 insatta selektiva stimulansåtgärderna minskades successivt i omfattning.

Trots politikens återhållande inverkan karakteriserades utvecklingen av en hög takt i efterfrågeökningen och en snabb tillväxt av produktionen. Den inhemska efterfrågan steg med ca 6 %. Näringslivets investeringar var särskilt expansiva. Uppgången berodde såväl på en kraftig lageruppsyggnad som på en expansion av de fasta investeringarna. Särskilt stark var lagerökningen för industrins råvaror och varor i arbete.

I fråga om de fasta investeringarna ökade handeln mest eller med ca 12 % under det att industrins uppgång nu uppskattas till ca 2 %. I finansplanen angavs motsvarande siffra till 6 %. Beräkningarna grundar sig på industrins uppgifter till statistiska centralbyråns enkäter i februari resp. november. Det i förhållande till novembersiffrorna lägre utfallet synes vara orsakat av vissa leveranssvårigheter inom investeringsvaruindustrin. En del investeringar har härigenom kommit att flyttas över till 1970. Den kraftiga upprevideringen i februarienkäten av industrins investeringsplaner för 1970 torde sålunda till viss del förklaras av den nämnda tidsförskjutningen.

Den privata konsumtionen beräknas ha stigit med 4,2 % eller i samma relativt höga takt som 1968. Den offentliga konsumtionens tillväxt blev ungefär lika stor som under 1968 eller ca 6 %. Den statliga konsumtionens ökning bromsades dock påtagligt. Åtstramningen i finanspolitiken återspeglas också av att de statliga investeringarna endast ökade med ca 1,5 %.

Tabell 1. Reviderad försörjningsbalans för 1969

	Procentuell volymföränd- ring 1968—1969	Milj. kr. 1969
<i>Tillgång</i>	6,8	177 500
Bruttonationalprodukt	5,2	147 000
Import	13,1	30 500
<i>Användning</i>	6,8	177 500
Bruttoinvesteringar	4,2	33 600
därav: näringsliv	4,0	12 800
stat	1,7	4 700
kommuner	7,2	8 000
bostäder	3,3	8 100
Lagerförändring	.	+ 2 000
Privat konsumtion	4,2	78 000
Offentlig konsumtion	6,2	34 000
Tjänstenetto	.	+ 500
Export	12,1	29 400

Bruttonationalprodukten ökade med ca 5 %, vilket är avsevärt mer än genomsnittet under senare delen av 1960-talet. Mot slutet av året synes takten i produktionsökningen ha avtagit i samband med att vissa branscher närmat sig sitt kapacitetstak.

Prisstegrings takten, som 1968 var den lägsta under 1960-talet, steg ånyo under fjolåret. Ökningen under loppet av 1969 uppgick till 4,6 %. I finansplanen angavs motsvarande siffra till 3,5 %. Ökningen i konsumentprisindex kan främst hänföras till bostadsposten i anledning av det höjda ränteläget, till höjda jordbrukspriser samt prisstegringsimpulser från utrikeshandeln. Priserna steg under fjolåret i en takt som sett på längre sikt framstår som svårförenlig med den ekonomiska politikens mål. Till stor del influerades prisutvecklingen av internationella faktorer, vilka 1969 påverkade inte blott utrikeshandeln och jordbrukspriserna utan även — via ränteutvecklingen — bostadskostnaderna. Vid en bedömning av prisutvecklingens effekter bör beaktas att även andra länder hade relativt stora prisökningar i fjol. Den svenska prisstegringen motsvarade ungefär genomsnittet för industriländerna.

Exporten ökade under fjolåret med drygt 12 % i första hand under inverkan av en stark efterfrågan från EEC-länderna och en markerad konjunkturuppgång i de nordiska länderna. Importen steg ännu något snabbare än exporten, till stor del på grund av den starka lageruppbbyggnaden. Tack vare en förbättring i bytesförhållandet på ca 300 milj. kr. förblev handelsbalansens underskott dock i stort sett oförändrat.

Balansen i fråga om tjänster och transfereringar försämrades i fjol starkt bl. a. till följd av minskat sjöfartsnetto, ökade turistutgifter och växande

Tabell 2. Betalningsbalans 1967—1969

(Milj. kr.)

	1967	1968	1969
Handelsbalans (korrigerad)	- 740	- 880	- 860
Tjänstebalans, inkl. transfereringar	+ 570	+ 330	- 230
Bytesbalans	- 170	- 560	- 1 080
Kapitalbalans	+ 620	+ 560	- 230
Restpost	- 640	- 90	- 370
Valutareservens förändring	- 210	- 30	- 1 850

transfereringar, delvis i form av utvecklingsbistånd. Sammantaget ökade bytesbalansens underskott med ca en halv miljard till ca 1 080 milj. kr. Den nämnda utvecklingen är i sina huvuddrag densamma som tecknades i finansplanen. I fråga om kapitalbalansen har bilden däremot i väsentliga avseenden förändrats. Totalt beräknas nu de registrerade kapitaltransaktionerna av väsentligen lång natur ha medfört ett nettoutflöde på ca 230 milj. kr., vilket är närmare 600 milj. kr. mindre än vad som tidigare antagits. I gengäld synes nettokapitalutflödet i form av icke registrerade handelskrediter, vilka ingår i restposten, ha blivit väsentligt större än beräknat.

Bland de större poster som förklarar differensen i fråga om de registrerade kapitaltransaktionerna kan nämnas att kapitalinförsel i form av långfristig privat upplåning utomlands blev 160 milj. kr. större än förutsett. Vidare blev nettot av vissa registrerade handelskrediter m. m., som bl. a. innefattar svenska amorteringar utomlands och utländska lån i Sverige, sådant att kapitalinflödet under fjärde kvartalet blev över 200 milj. kr. större. Slutligen kan nämnas att det kapitalutflöde som varvskrediterna representerar blev ca 100 milj. kr. lägre än beräknat.

De svenska investeringarna utomlands ökade ännu mer än vad som beräknades i finansplanen eller till ca 1 400 milj. kr., vilket är ungefär dubbelt så mycket som under de närmast föregående åren. Det bör emellertid noteras att även de utländska investeringarna i Sverige ökade betydligt under 1969 då de uppgick till ca 930 milj. kr. mot ca 700 milj. kr. under 1967 och 1968.

Valutareserven minskade under året totalt med ca 1 850 milj. kr. Nästan hela avtappningen (ca 1 680 milj. kr.) ägde rum under första halvåret, då vi hade ett betydande kapitalutflöde. Under andra halvåret kompenseras däremot bytesbalansens underskott till stor del av kapitalinflöde. Flera faktorer torde ha bidragit härtill. Den västtyska marken revalverades i oktober varefter handelskrediterna utvecklades mera normalt. Vidare höjdes diskontot i juli och valutaregleringen skärptes i september.

3. Konjunkturer och ekonomisk politik 1970

I finansplanen angav jag att huvuduppgiften för den närmaste tidens ekonomiska politik är att motverka de tendenser till spänningar i vår ekonomi, som under fjolåret uppstått på arbetsmarknaden, i varu- och tjänstutbytet med utlandet och på pris- och kostnadssidan. Denna uppgift måste lösas utan att avkall ges på de grundläggande målen, däribland den fulla sysselsättningen. En dämpning av efterfrågan framstod som nödvändig. Budgetförslaget utformades i enlighet härmed och tog sikte på att nå en väsentlig åtstramning av finanspolitiken.

Enligt de bedömningar som nu kan göras av utvecklingen under 1970 kommer den restriktiva politiken att leda till en påtaglig uppbromsning av den inhemska efterfrågans tillväxt. Av naturliga skäl sker denna uppbromsning successivt och kan väntas ge mera märkbara utslag först under senare delen av 1970 i fråga om bl. a. import- och prisutvecklingen.

Utvecklingen under årets första månader visar sålunda, att spänningar fortfarande kvarstår i ekonomin men också att konjunkturläget i allt väsentligt kunnat hållas under kontroll. På arbetsmarknaden har läget karakteriserats av stigande efterfrågan och minskande arbetslöshet. Bristen på arbetskraft är fortfarande stor. Den har dock bl. a. inom industrin inte ökat lika mycket som under fjolåret. Dessutom har glädjande nog en utjämning av de regionala skillnaderna i efterfrågetrycket inträffat. Antalet obesatta platser har vuxit relativt snabbare i skogslänen än i övriga delar av landet. Ett annat resultat är att arbetslösheten i förhållande till föregående år har fortsatt att minska även under den gångna vintern. Fr. o. m. i höstas har noterats en klar nedgång av antalet personer som fått flyttningsbidrag. Minskningen gäller flyttningar från de södra och mellersta delarna av stödområdet.

I finansplanen förutsåg jag en snabb uppgång av den svenska exporten under 1970 eller med 8 à 9 %. Till grund härför låg bl. a. de bedömningar som allmänt gjordes om en fortsatt högkonjunktur i Västeuropa och en inte alltför markant dämpning av den ekonomiska aktiviteten i Förenta staterna. Som jag redan framhållit leder den nu tillgängliga informationen inte till någon revidering av bedömningarna av den internationella efterfrågutvecklingen. Om någon ändring skulle göras i bedömningen, borde den närmast gå i den riktningen att efterfrågetillväxten i Västeuropa blir något snabbare än vad som tidigare antagits.

Den svenska exporten har under årets första två månader fortsatt att öka i snabb takt, värdemässigt sett. Svårigheter har emellertid rapporterats föreligga att fullt ut möta den växande efterfrågan med ökad produktion av vissa varor såsom massa, verkstadsprodukter, papper och metaller. På ett område, malmen, har ett betydande produktionsbortfall inträffat. Strej-

ken vid LKAB medför sålunda, att exportkvantiteten 1970 torde bli lägre än 1969.

Dessa tendenser till en i förhållande till den stora utlandsefterfrågan otillräcklig kapacitet har mötts med ytterligare ekonomisk-politiska åtgärder. Industribeställningar från ett stort antal statliga myndigheter kommer sålunda enligt beslut i april att i all möjlig utsträckning förskjutas från 1970 till 1971. Därmed fortsätter den operation i samma syfte som inleddes våren 1969 och som lett till att beställningar motsvarande över en miljard kr. senarelagts. Även om de fortsatta åtgärderna inte kan väntas leda till omläggningar av samma storlek, borde dock därigenom skapas ett visst kapacitetsutrymme, som industrin behöver för att kunna utnyttja den gynnsamma exportkonjunkturen.

Vidare har föreslagits att den 25-procentiga investeringsavgiften åter införs på mindre angelägna byggen fr. o. m. början av maj. Investeringsavgiften påverkar i och för sig direkt endast läget inom byggnads- och materialindustrin. Ett lugnare tempo inom dessa sektorer bör dock bidra till att arbetskraftsläget lättar också för vissa andra industribranscher, varigenom exportkapaciteten kan ökas.

Jag vill i detta sammanhang också understryka arbetsmarknadspolitikens roll i en högkonjunktur. Likaväl som den fyller en betydelsefull uppgift för att stimulera sysselsättningen under avmattningsperioder måste dess resurser i dagens konjunkturläge utnyttjas för att undanröja de produktionsbegränsande och kostnadsdrivande effekterna av bristen på arbetskraft i vissa regioner och branscher. Förmedlingsverksamheten bör sålunda i ökad utsträckning tillgodose industrins behov av arbetskraft. Ansträngningarna bör också inriktas på att öka utbudet av arbetskraft genom olika slag av aktiviserande åtgärder. Inom arbetsmarknadsutbildningen bör särskild uppmärksamhet ägnas åt personer vilka tidigare inte varit aktiva på arbetsmarknaden. Genom olika åtgärder av detta slag kan inte obetydliga tillskott till arbetskraften uppnås. Särskilt de gifta kvinnorna är av intresse i detta sammanhang. Det kan nämnas att kvinnor med barn under 7 år beräknas ha svarat för ett tillskott till arbetskraften med 75 000 personer mellan februari 1967 och februari 1970 samtidigt som den totala arbetskraften inte ökade med mer än 67 000. Jag förutsätter att arbetsmarknadsstyrelsen omdisponerar och koncentrerar sina resurser för att nå de här angivna syftena.

Mot den här bakgrunden finner jag inte anledning att revidera den bedömning som gjordes i finansplanen av den svenska industrins exportutsikter för 1970. Den förlust av malmexport, som produktionsstoppet vid LKAB orsakade, föranleder dock en smärre nedjustering av prognosen för exportens volymtillväxt. Eftersom det finns skäl att vänta sig en ännu kraftigare stegring av priserna på vissa exportmarknader, bör den värde-mässiga uppgången av exporten bli större än vad som tidigare antagits.

Importvärdets ökning under januari och februari har varit kraftig och överstigit exportens värdemässiga tillväxt. Till stor del sammanhänger detta dock med en normal säsongmässig ansvällning av importen under vintermånaderna. Vissa tillfälliga faktorer, såsom att momshöjningen i februari på vissa kapitalvaror föregicks av en viss köprush och att oljeimporten ökat i samband med bl. a. bristen på vattenkraft har även medverkat. Utvecklingen under de nämnda två månaderna kan därför avgjort inte framskrivas som en prognos för hela året. Med hänsyn till den dämpade efterfrågetillväxten inom landet finns det sålunda skäl att vänta sig en successiv krympning av handelsbalansens underskott och en omsvängning mot överskott under årets senare hälft. För 1970 i dess helhet torde importökningen bli i stort sett densamma som antogs i finansplanen eller knappt 7,5 %. Även för importpriserna förutses nu en något snabbare ökning. Men eftersom denna väntas bli mindre än uppgången av exportpriserna, torde vårt bytesförhållande med utlandet förbättras. Under dessa förutsättningar skulle underskottet i handelsbalansen för 1970 bli ungefär lika stort som det i finansplanen angivna.

Utvecklingen på valutaområdet tilldrog sig i början av året ny uppmärksamhet. Ett visst utflöde av valuta ägde sålunda rum mellan mitten av februari och mitten av mars. Det ledde till att valutareserven, som efter den tyska revalveringen ökade med ca 200 milj. kr. fram till årsskiftet, under första kvartalet minskade med ca 220 milj. kr. Eftersom vår valutareserv den 1 januari 1970 tillfördes ca 200 milj. kr. i form av särskilda dragningsrätter (SDR), uppgick dock det faktiska utflödet av valuta till ca 420 milj. kr. Valutareserven uppgick därmed vid utgången av mars månad till drygt 3,6 miljarder kr. (inkl. SDR).

Faktorerna bakom det förnyade valutaoutflödet synes ha varit flera. Största rollen torde ha spelat dels säsongmässiga faktorer, dels den import-exportutveckling jag tidigare redogjort för. Mot den bakgrunden är uppgången i behovet av utländsk valuta föga uppseendeväckande. Men därutöver kan under en kortare tid en viss oro och osäkerhet ha rått rörande den svenska valutapolitiken som en följd av de obetänksamma uttalanden och spekulationer, som framfördes om denna politik.

Som jag redan framhållit i finansplanen, är de senaste årens underskott i bytesbalansen i hög grad ett symptom på strukturella förändringar i den svenska ekonomin. Hithörande problem kan endast lösas genom åtgärder inom den ekonomiska politiken och näringspolitiken, som tar sikte på en fortsatt snabb utbyggnad av den utlandskonkurrerande industrin. Förutsättningarna att genomföra denna utbyggnad och åstadkomma den erforderliga anpassningen av näringslivets struktur är goda. Men det kommer att ta en viss tid och kräva betydande investeringsresurser.

Den svenska industrin visar för närvarande en stark expansionsvilja in-

för framtiden. Det klaraste uttrycket härför är den mycket snabba ökning av investeringarna, som industrin planerar för 1970 och som, om de realiserades, skulle innebära en investeringsökning med 22 % eller ca 1,3 miljarder kr. i löpande priser. I syfte att i möjligaste mån skapa reall och finansiellt utrymme för industrins utbyggnad har regeringen, som jag redan nämnt, föreslagit att den 25-procentiga investeringsavgiften återinförs på annat, mindre angeläget byggande.

Huvudlinjen i den ekonomiska politikens insatser för att nå en stabil och långsiktig lösning av betalningsbalansens problem är således stimulans till fortsatt industriell utbyggnad. Denna är emellertid kapitalkrävande och har dessutom ofta betydande effekter på importen. Under fjolåret skedde en omsvängning i den svenska kapitalbalansen — tidigare års kapitalimport förbyttes i kapitalexport. Det har nu visat sig att kapitalbalansens underskott i hög grad överskattades i de beräkningar, som gjordes i december 1969.

Det är ännu för tidigt att uttala sig om hur kapitalrörelserna kommer att utvecklas under innevarande år. Mot bakgrunden av de påfrestningar som valutareserven utsatts för och det kapitalkrävande utbyggnadsprogram, som näringspolitiken är inriktad på, bör det dock övervägas att åstadkomma en viss kapitalimport i mera organiserade former än den som ägt rum tidigare år. Kapitaltillskott av detta slag bör givetvis destineras till sådana områden och kontrolleras så, att någon rubbning av den interna balansen inte uppstår. Åtgärder i sådan riktning ter sig följriktiga som inslag i den ekonomiska politikens strävan att genom kapitalkrävande investeringar skapa på sikt valutainbringande produktionskapacitet.

Bland de omständigheter som föranledde regeringen att skärpa finanspolitiken i budgetförslaget ingick också den tendens till ökat pris- och kostnadstryck, som uppstod under fjolåret. Utvecklingen av konsumentpriserna hittills under 1970 visar, att detta tryck består. Uppgången av prisindex under första kvartalet ger dock ett överdrivet intryck av takten i prisstegringarna. Såsom närmare utvecklas i den reviderade nationalbudgeten är uppgången delvis ett resultat av korrigeringar för tidigare prisförändringar och återger sålunda inte den faktiska kortsiktiga prisutvecklingen. Efter justeringar för dessa effekter visar konsumentpriserna en uppgång mellan december och mars på 2,7 %. Härav beror drygt en halv procentenhet på de skattehöjningar, som beslöts av riksdagen i februari. Den prisstegring under den angivna perioden som kan härröra ur ett ökat kostnads- och efterfrågetryck, begränsar sig därför till ca 2 %. Det bör därvid observeras, att månaderna efter ett årsskifte regelmässigt innehåller en betydande del av varje års prisstegringar, beroende på till årsskiftet anknutna förändringar av olika taxor, hyror m. m. För året i dess helhet förutses dock nu en något snabbare prisstegring än enligt finansplanen. Konsumentprisindex väntas sålunda under loppet av 1970 stiga med drygt

4,5 %. Härav beror närmare en procentenhet på prisstegringsimpulser från utrikeshandeln.

Även om prisuppgången till en ganska väsentlig del beror på faktorer, som ligger utanför den ekonomiska politikens kontroll, nämligen prisstegringsimpulser från utrikeshandeln, är dock den tilltagande takten i prisstegringarna ett symptom på det högt uppdrivna tempot i den svenska ekonomin. Detta inskräper nödvändigheten av att den restriktiva finanspolitiken enligt budgetförslaget fullföljs och att den strama kreditpolitiken bibehålls. Tillsammans med de ytterligare åtgärder, som genomförs under våren, ter sig den ekonomiska politikens återhållande verkan tillräcklig för att nå de mål som uppställts för 1970. Läget innehåller å andra sidan sådana osäkerhetsmoment, bl. a. ifråga om takten i löneutvecklingen och styrkan i uppgången av den privata konsumtionen, att en fortsatt hög handelsberedskap måste upprätthållas.

Budgetpolitiken

Under innevarande budgetår ökar utgifterna snabbare än inkomsterna. Nästa budgetår sker däremot en kraftig uppbromsning på utgiftssidan medan inkomsterna fortsätter att öka i snabb takt. Som jag framhöll i finansplanen har utgiftsprövningen inför nästa budgetår varit restriktiv och endast medgett reformer inom ett antal särskilt angelägna områden. Bidragande till uppbromsningen på utgiftssidan har också varit att vissa utgifter av engångskaraktär bortfaller. Utvecklingen av inkomster och utgifter medför att budgetunderskottet, dvs. statens upplåningsbehov, ökar under innevarande budgetår medan en kraftig minskning av underskottet kan genomföras nästa år. Som framgår av tabell 3 beräknas ökningen av upplåningsbehovet under innevarande budgetår till inemot 900 milj. kr. medan minskningen nästa budgetår kan uppskattas till närmare 2,7 miljarder kr. Jag vill dock understryka att kalkylerna för nästa budgetår har vissa osäkerhetsmarginaler. Bl. a. är utgiftsberäkningen ofullständig såtillvida som några belopp för löneökningar och andra regelmässigt tillkommande utgifter på tilläggsstat inte kunnat medräknas.

Tabell 3. Totalbudgeten 1968/69—1970/71

(Milj. kr.)

	1968/69	1969/70		1970/71	
		Stv.-prop. 1970	Ny be- räkning	Stv.-prop. 1970	Ny be- räkning
Inkomster.....	36 240	40 520	40 590	44 830	45 580
Utgifter.....	38 880	43 590	44 100	45 630	46 430
Budgetsaldo	-2 640	- 3 070	- 3 510	- 800	- 850

Jämfört med de kalkyler jag redovisade i finansplanen innebär de nya beräkningarna att budgetunderskottet blir drygt 400 milj. kr. större innevarande budgetår. Förändringen jämfört med de tidigare kalkylerna hänför sig vad gäller innevarande budgetår främst till utgifterna. För nästa budgetår har en parallell justering av såväl inkomst- som utgiftsberäkningarna gjorts, som endast obetydligt påverkar saldot.

Till grund för beräkningen av statens inkomster i finansplanen låg bl. a. en ökning av den totala lönesumman med 7,5 % innevarande kalenderår och med 7 % år 1971. De nya beräkningarna utgår från ändrade förutsättningar såtillvida som lönesumman nu antas öka med 9 % innevarande kalenderår. Den uppräknig av statsinkomsterna som detta leder till motvägs vad avser budgetåret 1969/70 av vissa nedjusteringar av andra inkomster bl. a. av inleveranserna från statens affärsdrivande verk. För budgetåret 1970/71 förutses statsinkomsterna öka inemot 750 milj. kr. mer än tidigare beräknat. Det innebär en uppgång med totalt drygt 5 miljarder kr. Till uppgången jämfört med den tidigare beräkningen bidrar främst det nya antagandet om lönesummans ökning samt höjningen av mervärdeskatten med 5 % i stället för tidigare beräknade 4 %.

Förändringarna på utgiftssidan jämfört med tidigare kalkyler hänför sig vad avser innevarande budgetår nästan helt till ökade utbetalningar av bostadslån. Även för 1970/71 bidrar denna faktor till utgiftsökningen. Därtill kommer vissa utgifter som begärts i särpropositioner till vårriksdagen, bl. a. för sjukförsäkring och för regionalpolitiska ändamål samt för folkpensionshöjningar till följd av förändringar i konsumentpriserna.

De nya kalkylerna över budgetutvecklingen innebär inte någon större förändring i den allmänna utvecklingsbild som tecknades i finansplanen, nämligen en betydande ökning av budgetunderskottet innevarande budgetår och en kraftig minskning nästa budgetår. Mot bakgrund av konjunkturläget och situationen på kreditmarknaden kan ett statligt utgiftsöverskott av storleksordningen 3,5 miljarder kr. i och för sig vara ägnat att inge vissa betänkligheter. Som jag underströk i finansplanen är emellertid det totala utgiftsöverskottet inte ett helt adekvat uttryck för den efterfrågestimulans som utgår från statsbudgeten. Betydande delar av utgifterna ger sålunda inte direkt upphov till någon efterfrågan på reala resurser. Detta gäller t. ex. utbetalningarna av bostadslån, som hänför sig till redan byggda bostäder. Om budgetsaldot beräknas bortsett från finansiella transaktioner av typen utlåning, aktieköp etc., erhålls statens finansiella sparande. Detta var 1968/69 obetydligt, men ökar innevarande budgetår till ca 900 milj. kr. En bedömning av statsbudgetens inflytande på kreditmarknaden samt realekonomiska effekter måste således bl. a. beakta att en betydande utlåning äger rum via budgeten.

Utvecklingen av statens inkomster och utgifter från innevarande till nästa budgetår innebär en kraftig finanspolitisk åtstramning. Ett mått på detta är

bl. a. att statens finansiella sparande ökar från ca 900 milj. kr. innevarande budgetår till ca 2,5 miljarder kr. Det allmänna konjunkturläget och utvecklingen på kreditmarknaden understryker klart behovet av en sådan åtstramning.

Försörjningsbalans och bytesbalans

Bruttonationalprodukten beräknas öka med drygt 3,5 % under 1970. Denna tillväxttakt ligger omkring en och en halv procent under 1969 års och understiger även i någon mån den tillväxt som förutsågs i finansplanen. Avsakningen i produktionens ökningstakt innebär till stor del en anpassning till den långsiktiga utvecklingen av arbetskraftsutbudet. I den uppdrivna konjunktur som nu råder blir det allt svårare att uppnå en ökad tillväxt genom att ta outnyttjade resurser i anspråk. Det är också mot den bakgrunden som man bör se en förväntad avsakning i produktivitetens ökning. Utvecklingen i vårt land innebär i detta avseende en återspeglning av vad som utmärker vissa större industriländer och som yttrar sig i en viss avsakning i tillväxttakten under innevarande år.

Den inhemska efterfrågan ökar väsentligt mindre än förra året som ett resultat av ekonomisk-politiska åtgärder och anpassas därigenom till den lägre kapacitetstillväxten. Efterfrågedämpningen uppkommer både genom att konsumtionen, såväl den privata som den offentliga, ökar i långsammare takt och att lagerinvesteringarna stiger endast obetydligt. Byggnads- och maskininvesteringarna växer däremot snabbare.

Industrins investeringar utgör härvidlag ett särskilt expansivt inslag. De väntas öka med drygt 15 %, vilket är en påtaglig höjning i förhållande till den bedömning på 10,5 % som gjordes i finansplanen. Den starka uppgången av industriinvesteringarna är i stor utsträckning koncentrerad till verkstadsindustrin, där man planerar att nära nog fördubbla byggnadsinvesteringarna och att öka maskininvesteringarna med ca 40 %. Även inom järn- och stålindustrin har en betydande ökning av såväl byggnads- som maskininvesteringarna planerats.

För handelns investeringar i byggnader och anläggningar förutses nu en nedgång med drygt 5 %, vilket kan jämföras med en beräknad ökning i den preliminära nationalbudgeten på 5,5 %. Förändringen betingas av den 25-procentiga investeringsavgiften.

Ökningen av de statliga investeringarna kan huvudsakligen hänföras till en uppgång av byggnadsinvesteringarna. Stor betydelse har härvidlag en fortsatt ökad investeringsaktivitet i vattenfallsverket.

Den nedgång av ökningstakten i de kommunala investeringarna som ägt rum de närmast föregående åren fortsätter. Uppgången beräknas för 1970 till 6,5 %. Denna utveckling torde huvudsakligen få återföras på finansieringssvårigheter samt verkningarna av den föreslagna finansieringsavgiften.

Tabell 4. Reviderad försörjningsbalans för 1969 och 1970

	Procentuell volymför- ändring 1968—1969	Milj. kr. 1969	Förändring 1969—1970	
			Milj. kr. i 1969 års priser	Procentuell volymför- ändring
<i>Tillgång</i>	6,8	177 500	7 500	4,5
Bruttonationalprodukt	5,2	147 000	5 300	3,5
Import	13,1	30 500	2 200	7,5
<i>Användning</i>	6,8	177 500	7 500	4,5
Bruttoinvesteringar	4,2	33 600	1 600	5,0
därav: näringsliv	4,0	12 800	1 100	9,0
stat	1,7	4 700	200	3,0
kommuner	7,2	8 000	500	6,5
bostäder	3,3	8 100	— 200	— 3,0
Lagerförändring	.	+ 2 000	+ 50	.
Privat konsumtion	4,2	78 000	2 650	3,5
Offentlig konsumtion	6,2	34 000	1 200	3,5
Tjänstenetto	.	+ 500	— 300	.
Export	12,1	29 400	2 300	8,0

Sammanfattningsvis beräknas investeringarna totalt öka med ca 5 % varav ca 3 % avser byggnader och ca 8 % maskiner.

Ökningen av lageruppbbyggnaden förutses bli av begränsad omfattning och uppskattas till 50 milj. kr., vilket innebär att belastningen på importsidan ökas väsentligt mindre än under föregående år.

De disponibla inkomsterna beräknas öka med 7,5 %, vilket med hänsyn till den prisutveckling som förutses, leder till en ökning av de disponibla realinkomsterna med 2,5 %. Eftersom den privata konsumtionen förutses öka med ca 3,5 % förutsätter detta att hushållens sparkvot minskar.

Exporten väntas öka med ca 8 % i volym. För verkstadsindustrins export förutses en ytterligare höjning av den redan förra året mycket betydande ökningstakten. För järn-, stål- och pappersindustrins export väntas en fortsatt snabb uppgång av exporten.

Importvolymen väntas öka något mindre än exporten eller med ca 7,5 %. Ökningen ligger framför allt på färdigvarorna. För konsumtionsvaruimporten beräknas en ökning med ca 11 % och för investeringsvarorna med ca 9,5 %.

Prisuppgången på exportvarorna förutses bli mycket betydande. Detta betingas av en högt upptriven efterfrågan på världsmarknaden av vissa råvaror och halvfabrikat. Sålunda beräknas en prisuppgång på pappersmassa med 14,5 %, på järn och stål med 10 % och på malm med 8,5 %. För exporten i dess helhet kan man räkna med att ökningen blir 5,5 %. Även för importen förutses en inte obetydlig prisuppgång, drygt 4 %. Sammantagna innebär alltså dessa prisprognoser en förbättring av vårt bytesförhållande gentemot utlandet.

Tabell 5. Bytesbalansen 1967—1970

(Milj. kr., löpande priser)

	1967	1968	1969	1970 (prognos)
Export	23 422	25 403	29 440	33 550
Import	24 319	26 516	30 517	34 095
Handelsbalans	— 897	— 1 113	— 1 077	— 545
Sjöfartsnetto	1 839	1 958	1 830	1 900
Turistnetto	— 920	— 1 029	— 1 205	— 1 400
Övriga tjänster m. m., netto	— 329	— 339	— 555	— 755
Transfereringar, netto	— 465	— 735	— 877	— 900
Korrigeringspost	600	700	800	900
Bytesbalans	— 172	— 558	— 1 084	— 300

Prognoserna beträffande utrikeshandeln leder sammanfattningsvis till att exportens värdemässiga ökning blir ca 14 % under 1970 och importens värdetillväxt slutar på ca 11,5 %. Handelsbalansens underskott kan härigenom begränsas till ca 550 milj. kr.

Förbättringen av bytesbalansen blir dock mindre, främst beroende på ett ökat underskott i turistnettot och övriga tjänster. Underskottet beräknas sålunda till 800 milj. kr.

4. Långtidsbudgeten

Jag har tidigare redovisat utvecklingen av statens utgifter och inkomster under innevarande och närmast följande budgetår. Det är emellertid väsentligt att också söka klarlägga tendenserna i budgetutvecklingen på något längre sikt. I detta syfte utarbetas varje år en långtidsbudget. Den baseras på uppgifter från myndigheterna och utformas slutligt i finansdepartementet efter samråd med fackdepartementen. Årets långtidsbudget (bilaga 2) utgår från den reviderade finansplanens beräkningar av utgifter och inkomster för budgetåret 1970/71 och behandlar budgetutvecklingen under de därpå följande fyra budgetåren.

Långtidsbudgetens utgiftsberäkningar söker ange omfattningen av de resurser som krävs för att av statsmakterna uppställda mål skall kunna nås och gjorda åtaganden infrias. Härav följer att långtidsbudgeten inte är någon plan för budgetpolitiken och inte heller någon prognos för budgetutvecklingen. Långtidsbudgetens syfte är att ange de inteckningar i det framtida resursutrymmet som gjorts genom redan fattade beslut.

Jag vill understryka att långtidsbudgetens kalkyler inte baseras enbart på antaganden om oförändrad standard eller oförändrade resursinsatser. För flera delar av den statliga och statsunderstödda verksamheten har stats-

makterna uttalat att standarden skall höjas. Inom ramen för utgiftskalkylerna i årets långtidsbudget ryms sålunda bl. a. successiva standardhöjningar till pensionärerna och ökat bistånd till u-länderna.

Den teknik, som används i långtidsbudgeten, medför att den utgiftsutveckling som redovisas för den framförliggande perioden inte kan jämföras med utvecklingen under tidigare budgetår. Hänsyn tas sålunda inte till eventuella framtida beslut om nya utgifter eller förlängning av vissa tidsbegränsade program. Härav följer att det normalt finns ett gap mellan långtidsbudgetens utgiftsutveckling och den utgiftsutveckling som faktiskt realiserar. Långtidsbudgetens kalkyler för den framtida utgiftsexpansionen blir regelmässigt lägre än den som redovisas för den förflutna perioden.

Årets långtidsbudget återspeglar detta. De totala statsutgifterna under perioden 1970/71—1974/75 skulle sålunda öka med 6,2 % per år i löpande priser och med 4,0 % per år i fasta priser. Dessa tal ligger naturligt nog under de som faktiskt redovisas för den senaste femårsperioden, nämligen 10,9 % resp. 5,6 %. I jämförelse med tidigare års långtidsbudgeter framstår dock den nu beräknade utgiftsexpansionen som mycket kraftig.

Särskilt kraftig är utgiftsexpansionen budgetåret 1971/72, för vilket en relativt säker beräkning kan göras av de resursanspråk som redan fattade beslut och gjorda åtaganden kommer att ställa. Kalkylen visar på en utgiftsökning om drygt 3,7 miljarder kr. eller 8,1 % i löpande priser. Det är nära 1/4 mer än vad som enligt fjolårets långtidsbudget erfordrades för att infria gjorda åtaganden under det första budgetåret i långtidsbudgetperioden. Utgiftsökningen framstår som mycket betydande även vid en jämförelse med den nu beräknade faktiska utgiftsökningen budgetåret 1970/71, vilken uppgår till 5,3 %.

En kalkyl över utgiftsökningen i realekonomiska termer bekräftar det betydande utgiftstryck som uppstår budgetåret 1971/72. Den statliga och statsunderstödda verksamhetens konsumtions- och investeringsutgifter beräknas enligt långtidsbudgeten öka med 3,8 % budgetåret 1971/72. Det är mer än vad som nu kan antas vara den möjliga tillväxten av bruttonationalprodukten under de närmaste åren. Denna beräknas nämligen öka med drygt 3,5 % per år.

Den starka utgiftsstegringen budgetåret 1971/72 förklaras delvis av verkningarna av skattereformen. Kompensationen till folkpensionärer, barnfamiljer och studerande slår då igenom med full styrka anslagsmässigt. I samband med skattereformens genomförande ökar också statsbidraget till sjukförsäkringen. Därtill kommer en fortsatt relativt betydande utgiftsökning för bostadslånefonden. Dessa utgifter svarar för ca 1/4 av den totala utgiftsstegringen detta budgetår. Då inkomsterna beräknas öka i något snabbare takt eller med 9,4 % minskar dock underskottet i totalbudgeten med ca 500 milj. kr.

Skattereformen medför en betydande uppräknning av statsinkomsterna.

Under den period som långtidsbudgeten avser lyfts inkomstnivån under 1971/72 med ca 1,4 miljarder kr. och under 1974/75 med drygt 3,1 miljarder kr. Omläggningen leder samtidigt till betydande utgifter för folkpensioner, sjukförsäkring, familjestöd och kompensation till kommuner. Härigenom höjs utgiftsnivån med ca 1,2 miljarder kr. 1971/72 och med ca 2,4 miljarder kr. 1974/75. Detta betyder att den statsfinansiella nettoförstärkning som skattereformen medför i genomsnitt uppgår till ca 400 milj. kr. per budgetår. Denna begränsade förstärkning av den offentliga sektorns resurser framstår som nödvändig med tanke på det utgiftstryck som långtidsbudgeten visar.

Som här framgått visar långtidsbudgeten att mycket stora inteckningar gjorts i det framtida resursutrymmet. Mot denna bakgrund skall kraven på en utökning av existerande utgiftsprogram bedömas. Jag har tidigare i anvisningar till myndigheterna framhållit behovet av stor återhållsamhet i vad avser åtgärder och förslag som innebär nya anspråk på statsbudgeten. Långtidsbudgetens kalkyler visar att det är nödvändigt att jag här kompletterar dessa direktiv. Redan ett realiserande av de i årets långtidsbudget beräknade utgifterna skulle nämligen i stort sett omöjliggöra varje ny reform eller höjning av ambitionsnivån. Regeringen måste emellertid bereda utrymme för en fortsatt reformverksamhet på vissa väsentliga områden. En oundgänglig förutsättning för att detta skall kunna ske är att en omprövning och nedskärning sker inom olika existerande utgiftsprogram.

5. Sammanfattning

Den bild som den reviderade finansplanen ger av den svenska ekonomins nuläge och framtidsutsikter har en rad klart positiva inslag. Till det mest tillfredsställande vill jag hänföra den fortsatt snabba exportexpansionen. Industrins konkurrenskraft är på flertalet områden oförändrat stark och nya marknadspositioner har erövrats. Trots den gynnsamma exportutvecklingen kvarstår emellertid det underskott i bytesbalansen, som började uppträda i mitten av 1960-talet. Jag har bl. a. i finansplanen redovisat de strukturella och långsiktiga förändringar i vår ekonomi, som lett till att vi successivt fått en högre importbenägenhet, både på vissa varuområden och — framför allt — ifråga om tjänsteutbytet med utlandet. Jag har också framhållit, att bytesbalansens problem måste angripas med en långsiktigt verkande politik, som inte kan förväntas ge omedelbara utslag.

Den huvudlinje regeringen valt för denna politik är att underlätta och stimulera industrins utbyggnad och anpassning till de strukturella förändringarna. Denna politik fullföljs också genom den nu rådande högkonjunkturen. Det får till ofrånkomlig följd att kraven på kapitalmarknaden skärps och att trycket på importsidan inte dämpas så mycket som i och för sig hade

varit möjligt med en allmänt restriktiv efterfrågepolitik. Den avvägningen har dessutom gjorts, att efterfrågedämpningen inte får drivas så långt, att den fulla sysselsättningen äventyras.

Den politik som kommer att bedrivas under 1970 får en klart restriktiv prägel samtidigt som den behåller sina selektiva inslag. Efterfrågedämpningen riktar sig framför allt mot konsumtionen, såväl privat som offentlig. Den nya budget som träder i kraft om ett par månader innebär att det statliga budgetunderskottet reduceras från över 3 miljarder kr. till ungefär en miljard kr. Den restriktiva penning- och kreditpolitiken består. Efterfrågan inom investeringssektorn stramas dessutom åt på vissa i nuläget mindre angelägna områden genom investeringsavgiften. Politikens selektivitet har också ett regionalt inslag i och med att investeringar i skogslänen generellt befrias från investeringsavgiften samtidigt som de lokaliseringspolitiska stimulansåtgärderna förstärks.

Sammantagna bör dessa olika åtgärder ge ökat utrymme för exportindustrins och den utlandskonkurrerande industrins expansion. Det är därvid i hög grad tillfredsställande att industrin visar sin vilja att bygga ut och expandera i de kraftigt uppreviderade investeringsplanerna för 1970. Det vittnar om en betydande expansionslust och förtroende inför framtiden hos vårt lands företag.

Prioriteringen av industrins investeringar i ett skede, då begränsningar måste göras på praktiskt taget alla andra områden, innebär med hänsyn till industrins stora investeringsvilja att ett starkt tryck för närvarande råder på importsidan. I ett något längre perspektiv bör emellertid den pågående snabba upprustningen av vår produktionsapparat ge ett utbyte, som kompenserar bytesbalansen för de påfrestningar den i dag utsätts för.

Jämsides med dessa indikationer på dynamik och framstegsvilja inom näringslivet, varigenom de grundläggande förutsättningarna skapas för fortsatt expansion under yttre och inre balans, finns det emellertid symptom på vissa spänningar i samhällsekonomin. Den ökade takten i prisstegringarna måste mötas med effektiva motåtgärder. Det sker genom den successiva dämpning av efterfrågetrycket under året, som den restriktiva finans- och kreditpolitiken åstadkommer. Med tanke på kostnadsutvecklingens betydelse för prisstegringarna är det därvid av stor vikt att arbetsmarknadspolitiken intensifierar sina ansträngningar att mildra bristsymptomen på arbetsmarknaden och att nå balans, både sektorsvis och regionalt, mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft. I ett något längre perspektiv avtecknar sig också den stora mängd konkurrerande krav, som måste avvägas mot varandra och anpassas så, att de ryms inom ramen för en balanserad ekonomi. Inte minst gäller detta den offentliga sektorns expansion, som framgår bl. a. av årets långtidsbudget.

De uppgifter och avvägningsproblem, som den ekonomiska politiken har

att lösa både på kort sikt och i ett längre perspektiv visar, att politiken måste behålla sin allmänna stramhet. Samtidigt måste den selektiva stimulansen fortsätta på de områden, som är av vital betydelse för en positiv utveckling av vår bytesbalans. De senaste årens utveckling har dessutom lärt oss hur snabbt det ekonomiska klimatet förändras och hur intimt sammanbunden vårt lands ekonomi är med variationerna i den internationella konjunkturen. Det inskräper ytterligare betydelsen av att vår politik bedrivs med fasthet och konsekvens — inte minst för att bevara det handlingsutrymme och den handlingsberedskap som utvecklingen även i framtiden med all säkerhet kommer att kräva av oss.

SÄRSKILDA FRÅGOR

Totalbudgetens utgiftsanslag budgetåren 1969/70 och 1970/71

I statsverkspropositionen beräknade jag totalbudgetens utgifter, exklusive förändringarna av reservationsmedelsbehållningarna och i dispositionen av rörliga krediter, till ca 42 700 milj. kr. för *budgetåret 1969/70*. Häre ingick de i prop. 1970: 2 upptagna anslagen på tilläggsstat, om vilka riksdagen sedermera har beslutat. Till utgången av mars 1970 har härutöver begärts och i vissa fall fattats beslut om anslag på tilläggsstat med ett sammanlagt belopp av 348 milj. kr. Bland större anslag kan nämnas 200 milj. kr. till lånefonden för bostadsbyggande och 100 milj. kr. för kapitaltillskott till Norrbottens järnverk AB.

Riksrevisionsverket har med skrivelse den 2 april 1970 överlämnat en approximativ beräkning av budgetutfallet för innevarande budgetår (bilaga 3). Beräkningarna bygger på uppgifter som riksrevisionsverket inhämtat från myndigheterna. Vid en samlad bedömning med beaktande av att myndigheterna regelmässigt tenderar att överskatta utgiftsutvecklingen har jag funnit skäl att justera ned verkets beräkning av utgifterna med ca 100 milj. kr. Jag beräknar de totala statsutgifterna exklusive förändringar i behållningarna på reservations- och investeringsanslag och i dispositionen av rörliga krediter till ca 43 000 milj. kr. för innevarande budgetår.

För *budgetåret 1970/71* upptogs de totala statsutgifterna exklusive förändringar av reservationsbehållningar och i dispositionen av rörliga krediter, i statsverkspropositionen till 45 633 milj. kr. I propositioner, vilka förelagts årets riksdag före den 1 april 1970, har begärts anslag som sammanlagda innebär en utgiftsökning med 402 milj. kr. Bland större anslagsökningar kan nämnas 130 milj. kr. till folkpensioner, 120 milj. kr. till sjukförsäkringen, 50 milj. kr. för lokaliseringssbidrag och 50 milj. kr. för lokaliseringsslån.

Medelsbehovet för täckande av underskottet på riksgäldsfonden beräknas bli 50 milj. kr. större än vad som angavs i statsverkspropositionen. Detta beror främst på att upplåningsbehovet under budgetåret 1969/70 nu väntas bli större än vad jag tidigare räknade med. Jag har låtit upprätta en specifikation av anslagsförändringar i förhållande till statsverkspropositionen per den 31 mars 1970 (bilaga 6).

På grundval av dessa uppgifter beräknar jag utgiftsanslagen på totalbudgeten för budgetåret 1970/71 till 46 084 milj. kr., vilket är 451 milj. kr. mera än i statsverkspropositionen. Förslag och beslut efter den 31 mars 1970 vilka påverkar riksstaten, torde få beaktas av riksdagens vederbörande utskott.

Avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1970/71, m. m.

Anslagen till avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1970/71 var i årets statsverksproposition i viss omfattning upptagna med beräknade belopp, beroende på att motsvarande investeringsanslag inte begärts definitivt. Jag får nu anmäla de förändringar som betingas av de definitiva anslagsförslagen samt av förslagen om ytterligare investeringar utöver de i statsverkspropositionen beräknade.

Under *statens allmänna fastighetsfond* beräknades i statsverkspropositionen till byggnadsarbeten för vissa kulturändamål samt till byggnadsarbeten vid universiteten och vissa högskolor m. m. 3 milj. kr. resp. 130 milj. kr. I prop. 1970: 76 har definitivt begärts 1,1 milj. kr. resp. 130 milj. kr. Avskrivningsanslagen bör föras upp med 275 000 kr. resp. 65 milj. kr. Till byggnadsarbeten vid jordbrukets högskolor m. m. beräknades i statsverkspropositionen 6,1 milj. kr. I prop. 1970: 37 begärdes definitivt 6 328 000 kr. och avskrivningsanslaget bör tas upp med 3 164 000 kr.

Under *statens utlåningsfonder* har anslaget till studiemedelsfonden definitivt begärts (prop. 1970: 77) med samma belopp som i statsverkspropositionen, dvs. 756 milj. kr., varför avskrivningsanslaget bör föras upp med oförändrat 756 milj. kr. I prop. 1970: 61 har föreslagits ett anslag av 1 milj. kr. till fiskerilånefonden. Eftersom de lån som utgår från denna fond under viss tid är räntefria och därefter förutsätts löpa med en ränta av 5 %, bör med hänsyn till att förräntningskravet för statens investeringar fastställts till 6 1/4 % denna investering skrivas av med 333 000 kr.

Under *fonden för låneunderstöd* begärdes i prop. 1970: 81 till lån till nordiska industrialiseringsfonden till förmån för Island 7 milj. kr. Lånet skall vara räntefritt varför avskrivningsanslaget tas upp med likaledes 7 milj. kr.

Samtliga nu erforderliga jämkningar och tillägg i förhållande till statsverkspropositionens förslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar framgår av följande översikt.

	Förändring, kr
<i>Statens allmänna fastighetsfond</i>	
Byggnadsarbeten för vissa kulturändamål (prop. 1970: 76) ..	— 475 000
Byggnadsarbeten vid jordbrukets högkolor m. m. (prop. 1970: 37)	+ 114 000
<i>Statens utlåningsfonder</i>	
Fiskerilånefonden (prop. 1970: 61)	+ 333 000
<i>Fonden för låneunderstöd</i>	
Lån till nordiska industrialiseringsfonden till förmån för Island (prop. 1970: 81)	+ 7 000 000
	+ 6 972 000

Beräkning av anslagsbehållningarnas utveckling

I årets statsverksproposition beräknades medelsbehållningarna på reservations- och investeringsanslag minska med 700 milj. kr. under *budgetåret 1969/70*. Riksrevisionsverket har sedermera inhämtat uppgifter rörande myndigheternas bedömning av anslagsbehållningarnas utveckling. En sammanfattning härav liksom min egen bedömning återges i tabell 6. I sin beräkning av budgetutfallet har riksrevisionsverket bedömt att anslagsbehållningarna kommer att minska med nära 900 milj. kr. Jag ansluter mig till denna bedömning. Anslagsbehållningarnas utveckling under budgetåret 1969/70 domineras av att en ingående reservationsmedelsbehållning på anslaget Lånefonden för bostadsbyggande på 865 milj. kr. enligt de bedömningar som nu kan göras helt kommer att förbrukas.

För *budgetåret 1970/71* förutsåg jag i statsverkspropositionen en fortsatt förbrukning av reservationsmedel med 700 milj. kr. Jag räknade därvid med en minskning av anslagsbehållningarna för myndigheterna inom försvarsdepartementets verksamhetsområde på ca 260 milj. kr. Denna bedömning finner jag ingen anledning att frångå. Vidare räknade jag i stats-

Tabell 6. Beräknade förändringar i anslagsbehållningarna budgetåren 1969/70 och 1970/71. Milj. kr.
(Ökning +, minskning —)

	Anslagsbehållningar 30.6.69	Beräknad förändring 30.6.69— 30.6.70			Beräknad förändring 30.6.70 —30.6.71	
		Stv.- prop. 1970	Myndig- heterna	Dep.- ch.	Stv.-prop. 1970	Dep.ch.
Driftbudgeten (exkl. avskrivningar) ..	3 065	— 100	+ 100	+ 100	—	—
Kapitalbudgeten ...	1 852	— 600	— 1 000	— 1 000	— 700	— 1 000
Summa	4 917	— 700	— 900	— 900	— 700	— 1 000

verkspropositionen med en fortsatt förbrukning av reservationsmedel under lånefonden för bostadsbyggande. I och med att behållningen på lånefonden för bostadsbyggande beräknas vara förbrukad vid ingången av budgetåret måste min tidigare beräkning av den totala reservationsmedelsförbrukningen anses ligga något för högt. Med tanke på att anslaget till lånefonden för bostadsbyggande, enligt bostadsstyrelsens senaste beräkningar av medelsbehovet för budgetåret 1970/71, skulle behöva ökas med ca 740 milj. kr. finner jag det emellertid befogat att i avvaktan på att en säkrare bedömning kan göras räkna upp reservationsmedelsförbrukningen. Härigenom korrigeras den betydande underskattning av de totala utgifterna, som annars skulle ske. Mot denna bakgrund beräknar jag den totala förbrukningen av reservationsmedel under budgetåret 1970/71 till 1 000 milj. kr.

Beräkning av dispositionen av rörliga krediter

Budgetutfallet och därmed statens upplåningsbehov påverkas av förändringar i dispositionen av rörliga krediter hos riksgäldskontoret, vilka enligt riksdagens beslut ställts till förfogande för vissa myndigheter och bolag. I statsverkspropositionen antogs det disponerade beloppet av rörliga krediter komma att öka med 200 milj. kr. under *budgetåret 1969/70*. Jag finner ingen anledning att frånga denna bedömning.

Under *budgetåret 1970/71* sker en rad anslagstekniska omläggningar, för vilka jag redogjorde i statsverkspropositionen (prop. 1970: 1 bil. 1 s. 43—44), vilka tillsammans minskar behovet av rörliga krediter med ca 800 milj. kr. I övrigt räknade jag med en ökning av de ianspråktaga beloppen på 100 milj. kr. Det är sannolikt att ökningen blir något större och jag bedömer en uppräknning av beloppen med 150 milj. kr. som rimlig. Med beaktande av de anslagstekniska omläggningarna innebär detta att dispositionen av rörliga krediter beräknas minska med 650 milj. kr. Jag vill dock understryka att bedömningar av detta slag måste omges med betydande osäkerhetsmarginaler.

Totalbudgetens inkomster budgetåren 1969/70 och 1970/71 samt investeringsplan för budgetåret 1970/71

Riksrevisionsverket har med särskilda skrivelser den 2 april 1970 lämnat bl. a. en beräkning av utfallet av budgetens inkomster under budgetåret 1969/70 samt en förnyad inkomstberäkning för budgetåret 1970/71. För en närmare redogörelse för beräkningarna får jag hänvisa till verkets skrivelser (bilagorna 3 och 4).

Avgörande för beräkningen av statsinkomsternas utveckling är de an-

Tabell 7. Inkomster på totalbudgeten budgetåren 1969/70—1970/71

(Milj. kr.)

	1968/ 69	1969/70		1970/71		Förändring från	
	Utfall	Stv.- prop. 1970	Ny beräk- ning	Stv.- prop. 1970	Ny beräk- ning	utfall 1968/69 till ny beräkn. 1969/70	ny ber. 1969/70 till ny beräkn. 1970/71
Skatt på inkomst och för- mogenhet m. m.	14 078	16 650	17 000	18 000	18 400	+ 2 922	+ 1 400
Automobilskattemedel	2 762	3 015	3 015	3 215	3 215	+ 253	+ 200
Allmän arbetsgivaravgift ..	287	760	760	890	880	+ 473	+ 120
Tullmedel	953	1 020	1 050	1 060	1 070	+ 97	+ 20
Mervärdeskatt	1 6 954	6 750	6 900	8 500	8 900	- 54	+ 2 000
Övriga tullar och acciser ..	6 002	6 403	6 397	6 845	6 840	+ 395	+ 443
Statens affärsverksfonder ..	563	681	483	742	685	- 80	+ 202
Övriga inkomster på drift- budgeten	3 237	3 633	3 463	3 951	3 960	+ 226	+ 497
Beräknad övrig finansie- ring	1 400	1 607	1 523	1 631	1 626	+ 123	+ 103
Summa	36 236	40 519	40 591	44 834	45 576	+ 4 355	+ 4 985

¹ Inkluderar allmän varuskatt (4 963 milj. kr.).

taganden som görs om inkomstutvecklingen i samhället under prognosperioden. Riksrevisionsverket har i sina beräkningar utgått från ett antagande om att lönesumman ökar med 9 % under 1970 och med 7 % under 1971.

De beräkningar av statsinkomsternas utveckling som jag redovisade i statsverkspropositionen grundades på antagandet om att lönesumman under 1970 skulle öka med 7,5 %. För 1971 antogs även i statsverkspropositionen en ökning med 7 %. Den information som har kunnat erhållas om avtalen för 1970 samt den allmänna konjunkturutvecklingen motiverar en uppjustering av inkomstantagandet för 1970. Jag kan därför ansluta mig till de av riksrevisionsverket gjorda antagandena.

Beträffande aktiebolagens taxerade inkomster har riksrevisionsverket antagit att dessa ökar med 5 % under både år 1969 och 1970. Verkets antaganden grundar sig på en under våren genomförd enkät till ett antal större bolag. Även i detta fall kan jag ansluta mig till verkets bedömning.

Riksrevisionsverkets inkomstberäkning för budgetåret 1970/71 bygger på de skatteregler som föreslagits i den nyligen framlagda propositionen om nytt skattesystem. Beräkningen av inkomsterna på inkomstskatttiteln baseras vidare på förutsättningen om oförändrat procenttal, dvs. 100, för uttagande av preliminär skatt för budgetåret 1970/71. Enligt förordningen (1947:576) om statlig inkomstskatt skall varje år bestämmas med vilka procenttal av grundbeloppen den statliga inkomstskatten skall ingå i preliminärskatten för kommande budgetår. Procenttalet för den första hälften av budgetåret 1970/71 skall vara detsamma som under innevarande bud-

getårs senare hälft. I förordningen 1969:377 har detta procenttal satts till 100 för budgetåret 1969/70. För tiden den 1 juli—den 31 december 1970 blir alltså uttagsprocenten densamma. Jag föreslår att uttagsprocenten även för tiden den 1 januari—den 30 juni 1971 fastställs till 100.

Med utgångspunkt från de angivna förutsättningarna har riksrevisionsverket beräknat inkomsterna under titeln *skatt på inkomst och förmögenhet m. m.* till 16 900 milj. kr. för budgetåret 1969/70 vilket är 250 milj. kr. mer än vad som angavs i årets statsverksproposition. För budgetåret 1970/71 beräknas inkomsterna under titeln till 18 400 milj. kr. vilket är 400 milj. kr. mer än vad som upptogs i statsverkspropositionen. Dessa uppräknningar i förhållande till statsverkspropositionen beror till största delen på uppjusteringen av inkomstantagandet för år 1970. De totala statsinkomsterna beräknas av riksrevisionsverket för budgetåret 1969/70 till 40 490 milj. kr. vilket nästan exakt överensstämmer med den beräkning som gjordes i statsverkspropositionen. För budgetåret 1970/71 beräknas de samlade statsinkomsterna av riksrevisionsverket till 45 571 milj. kr., vilket är ca 740 milj. kr. mer än vad som beräknades i statsverkspropositionen.

I det följande avser jag att redovisa de fall där jag funnit skäl att frångå riksrevisionsverkets beräkning av statsinkomsterna.

Riksrevisionsverket har beräknat fyllnadsbetalningarna inom inkomstiteln *skatt på inkomst och förmögenhet m. m.* till 1 900 milj. kr. för budgetåret 1969/70, vilket är samma belopp som upptogs i verkets decemberberäkning (prop. 1970:1 bil. 1). Med hänsyn till att räntan på kvarstående skatt sedermera har höjts från 9 % till 12 % finner jag det befogat att räkna upp fyllnadsbetalningarna av preliminärskatt med 100 milj. kr. Detta påverkar självfallet inkomstskattetitels netto med motsvarande belopp. Inkomstiteln skatt på inkomst och förmögenhet m. m. bör således beräknas till 17 000 milj. kr. för budgetåret 1969/70.

Som jag tidigare redovisat har förslag förelagts riksdagen om att införa en investeringsavgift för vissa byggnadsinvesteringar. Enligt förslaget skall avgiften gälla för vissa uppräknade typer av investeringar som igångsätts under tiden 7 maj 1970—31 juli 1971. Avgifter som uppbärs bör redovisas under en särskild inkomstitel benämnd *investeringsavgift* under rubriken *tullar och acciser*. Med hänsyn till avgiftens prohibitiva karaktär torde inkomsterna bli begränsade. När en investeringsavgift infördes under 18-månadersperioden mars 1967—september 1968 belöpte sig de totala inkomsterna till ca 5,6 milj. kr. I anslutning härtill beräknar jag inkomstiteln investeringsavgift till 5 milj. kr. för budgetåret 1970/71.

Fr. o. m. budgetåret 1970/71 föreslås den statliga tillsynsverksamheten på atomenergiområdet bli avgiftsbelagd. Inkomsterna av denna verksamhet bör redovisas på den nya inkomstiteln *tillsyn av atomenergianläggningar m. m.* under *uppbörd i statens verksamhet*. Inkomsterna beräknas för budgetåret 1970/71 till 1 milj. kr.

Tabell 8. Kapitalbudgetens utgifter och finansiering budgetåret 1970/71

Fond	Investerings- anslag	Finansiering			
		Avskrivning inom fonderna	Övriga kapitalme- del inom fonderna	Avskrivning från driftbudgeten	Investerings- bemyndigande
I. Affärsverksfonderna	1 860 473 000	1 300 300 000	18 102 000	23 206 000	518 865 000
II. Statens allmänna fastighetsfond..	311 473 000	42 776 000	3 150 000	127 913 000	137 634 000
III. Försvarets fastighetsfond.....	236 484 000	23 445 000	26 000 000	159 770 000	27 269 000
IV. Statens utlåningsfonder	2 588 604 000	—	—	767 083 000	1 821 521 000
V. Fonden för låneunderstöd	405 602 000	—	42 500 000	48 725 000	314 377 000
VII. Fonden för förlag till statsverket	35 200 000	—	40 000 000	—	— 4 800 000
VIII. Fonden för beredskapslagring....	855 000 000	—	—	—	855 000 000
IX. Diverse kapitalfonder	125 896 000	86 988 000	251 000	3 797 000	34 860 000
Summa kr.	6 418 732 000	1 453 509 000	130 003 000	1 130 494 000	3 704 726 000
Avgår kapitalåterbetalning:					
Öreglerade kapitalmedelsförluster....					1 000 000
Övrig kapitalåterbetalning					42 874 000
Lånemedel					3 660 852 000

Inleveranserna från *luftfartsverket* beräknar jag, efter samråd med chefen för kommunikationsdepartementet, till 17 milj. kr. vilket är 500 000 kr. mindre än vad som upptas i riksrevisionsverkets beräkning. Inkomstiteln *statens affärsverksfonder* beräknas i enlighet härmed till 684,8 milj. kr. för budgetåret 1970/71.

Totalt innebär de av mig förordade avvikelserna en uppräknig av totalbudgetens inkomster med 100 milj. kr. för budgetåret 1969/70 och med 5,5 milj. kr. för budgetåret 1970/71 i förhållande till riksrevisionsverkets förslag. Totalbudgetens inkomster skulle därmed enligt de förnyade inkomstberäkningarna med av mig förordade justeringar uppgå till 40 590 milj. kr. för budgetåret 1969/70 och till 45 576 milj. kr. för budgetåret 1970/71, vilket är 71 milj. kr. resp. 743 milj. kr. mer än vad som angavs i statsverkspropositionen. Förändringarna beträffande inkomstskatttiteln innebär, med beaktande av den av mig förordade justeringen, en uppräknig i förhållande till det i statsverkspropositionen angivna beloppet med 350 milj. kr. för *budgetåret 1969/70*. Bland övriga större förändringar under innevarande budgetår kan nämnas en uppräknig av mervärdeskatteinkomsterna med 150 milj. kr. samt en nedräknig av inkomstiteln pensionsmedel med 71 milj. kr. Inkomster av statens affärsverksfonder beräknas minska med sammanlagt 198 milj. kr. Härav kan 120 milj. kr. hänföras till minskade inleveranser från statens vattenfallsverk. Inkomsterna under statens utlåningsfonder, av vilka lånefonden för bostadsbyggande är den dominerande, beräknas minska med ca 120 milj. kr. För *budgetåret 1970/71* kan noteras uppräknigarna, i förhållande till beräkningarna i statsverkspropositionen, av inkomsterna på titlarna skatt på inkomst och förmögenhet m. m. (400 milj. kr.), mervärdeskatt (400 milj. kr.), skatt på sprit (35 milj. kr.) och lånefonden för bostadsbyggande (75 milj. kr.). Inkomstiteln pensionsmedel har räknats ned med 80 milj. kr. och statens järnvägars inleveranser av överskott beräknas minska med 46 milj. kr. Min beräkning av de enskilda inkomstitlarna på driftbudgeten för budgetåret 1970/71 framgår av specifikation i bilaga 5.

Jag har i det föregående redogjort för förändringarna sedan statsverkspropositionen i fråga om begärda investeringsanslag för budgetåret 1970/71. De begärda investeringsanslagen uppgår nu till 6 419 milj. kr. De för finansiering av dessa investeringar beräknade avskrivningsmedlen som bör anvisas på driftbudgeten, uppgår till 1 130 milj. kr. De medel som inom resp. kapitalfond är tillgängliga för finansiering av investeringarna, dvs. avskrivningsmedel och övriga kapitalmedel inom fonderna, beräknar jag till 1 584 milj. kr. På grundval härav beräknar jag investeringsbemyndigandena till 3 705 milj. kr., vilket är 54 milj. kr. mer än vad som upptogs i statsverkspropositionen. Kapitalbudgetens utgifter och dessas finansiering framgår av tabell 8.

Med beaktande av vad jag sålunda redovisat har jag låtit upprätta för-

Tabell 9. Totalbudgeten budgetåren 1968/69—1970/71

(Milj. kr.)

	1968/69 Utfall	1969/70		1970/71		Förändring från	
		Stv.- prop. 1970	Ny beräkning	Stv.- prop. 1970	Ny beräkning	utfall 1968/69 till ny ber. 1969/70	ny ber. 1969/70 till ny ber. 1970/71
<i>Inkomster</i>	36 236	40 519	40 591	44 834	45 576	+ 4 355	+ 4 985
varav: inkomster på driftbudgeten	34 836	38 912	39 068	43 203	43 950	+ 4 232	+ 4 882
övrig finansiering	1 400	1 607	1 523	1 631	1 626	+ 123	+ 103
<i>Utgifter</i>	38 883	43 587	44 100	45 633	46 434	+ 5 217	+ 2 334
varav: driftbudgeten (exkl. förändr. i behållningar på reservationsanslag)	33 845	37 150	37 310	39 270	39 666	+ 3 466	+ 2 356
investeringsanslag	5 314	5 537	5 690	6 362	6 419	+ 376	+ 729
förändring i anslagsbehållningar....	— 349	700	900	700	1 000	+ 1 249	+ 100
förändring i dispositionen av rörliga krediter.....	72	200	200	— 700	— 650	+ 128	— 850
Totalbudgetsaldo	— 2 648	— 3 068	— 3 509	— 799	— 858	— 861	+ 2 651

- 2) godkänna min beräkning av förändringarna i anslagsbehållningarna för budgetåret 1970/71,
- 3) godkänna min beräkning av förändringarna i dispositionen av rörliga krediter för budgetåret 1970/71,
- 4) besluta att statlig inkomstskatt för skattskyldig, som avses i 10 § 1 mom. förordningen (1947:576) om statlig inkomstskatt, skall för budgetåret 1970/71 ingå i preliminär skatt med 100 % av grundbeloppet,
- 5) godkänna min beräkning av driftbudgetens inkomster för budgetåret 1970/71 enligt den vid detta protokoll fogade specifikationen,
- 6) godkänna förslaget till investeringsplan och investeringsstater för budgetåret 1970/71,
- 7) på kapitalbudgeten beräkna den mot investeringsplanen svarande inkomstiteln *lånemedel* till 3 660 852 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten

Reviderad
nationalbudget för år 1970

REVIDERAD NATIONALBUDGET FÖR ÅR 1970

Inledning

Den reviderade nationalbudgeten för 1970 som härmed läggs fram är utarbetad inom finansdepartementets sekretariat för ekonomisk planering och konjunkturinstitutet. Nationalbudgeten bygger på material som erhållits från fackdepartement och olika verk och institutioner. Vidare har utredningsrådet hörts. Dess ledamöter bär dock ej något ansvar för nationalbudgetens utformning och bedömningar.

Kapitlen III, Utrikeshandeln samt VII, Investeringarna och IX, Kreditmarknaden har helt sammanställts inom konjunkturinstitutet. Institutet har även sammanställt avsnitten om industriproduktion och skogsbruk i kapitel IV och i huvudsak avsnitten om de disponibla inkomsterna och den privata konsumtionen i kapitel VI. Ansvaret för bedömningen av Sveriges ekonomi 1970 — med undantag för de avsnitt eller punkter där konjunkturinstitutet uttryckligen åberopas — vilar på finansdepartementets sekretariat för ekonomisk planering där arbetet med nationalbudgeten letts av tf planeringschefen Lars Lindberger.

I. Sammanfattande översikt

Bilden av den ekonomiska utvecklingen i Sverige 1969 har endast på ett fåtal punkter ändrats mera avsevärt i förhållande till den preliminära nationalbudgeten. Den totala produktionens tillväxt redovisas nu till drygt 5 % (5,2 %), vilket innebär en smärre uppjustering. En viss osäkerhet råder alltså om storleken av nationalproduktens faktiska ökning. Ovissheten gäller främst lagerinvesteringarna som snarast förefaller att ha stigit ännu något mer än vad som framgick av den preliminära nationalbudgeten. För offentlig och privat konsumtion ter sig tillväxten nu något större, men för investeringarna obetydligt lägre än vad som tidigare angivits.

Den privata konsumtionens volym beräknas nu ha stigit med 4,2 % eller i samma förhållandevis höga takt som föregående år och snabbare än de reala disponibla inkomsterna som beräknas ha ökat med 3,7 %. Hushållssparandet har enligt dessa beräkningar sjunkit inte blott reallt utan även till sitt absoluta belopp. Nedgången ter sig dock inte lika drastisk som enligt de preliminära kalkylerna främst beroende på att det skett en måttlig uppjustering av de beräknade hushållsinkomsterna.

Näringslivets investeringar beräknas ha ökat med 4 %, vilket är obetydligt mera än enligt de preliminära kalkylerna. För industrins investeringar har dock skett en viss nedrevidering så att den beräknade volymökningen för investeringarna inom denna näringsgren stannat vid 2 %.

Bostadsinvesteringarna som enligt de preliminära kalkylerna visade obetydlig nedgång beräknas nu ha ökat med 3,5 % i volym. Antalet inflyttningsfärdiga lägenheter 1969 steg till 109 000.

De offentliga investeringarnas utveckling 1969 ter sig inte längre fullt lika expansiv som den tidigare framstod. I synnerhet gäller detta beträffande de statliga investeringarna som nu beräknas ha ökat i volym med endast 1,5 % mot förut angivna 9,0 %. (Den sistnämnda uppgiften förefaller att ha varit påverkad av ett direkt beräkningsfel.) De kommunala investeringarnas volymökning beräknas till 7 %, vilket innebär en nedgång även i jämförelse med föregående år.

Totalt för den statliga verksamheten (dvs. statlig investering och konsumtion) framträder nu en mera markerad dämpning än som framgick av de preliminära kalkylerna. Tillväxten har nämligen sjunkit från 4,4 % 1967—1968 till 2,0 % 1968—1969. Den kommunala konsumtionens tillväxt har emellertid för samma perioder ökat från 7,6 % till 9,0 % och totalt sett är den kommunala verksamhetens expansionstakt orubbad och visar rentav en obetydlig uppgång från 8,1 % till 8,4 %.

I fråga om utrikeshandeln 1969 redovisas inte några större förändringar i förhållande till de preliminära uppskattningarna. Exporten ökade sålunda med 12 % i volym och importen med 13 %. I synnerhet för exporten blev prisuppgången något starkare än vad som tidigare angivits. Handelsbalansens underskott blev härigenom 120 milj. kr. lägre än vad som framgick av den preliminära nationalbudgeten. I fråga om tjänstebalansen — och däribland sjöfartsnettot — har emellertid skett en justering i motsatt riktning, varför underskottet i bytesbalansen endast obetydligt — närmare bestämt med 36 milj. kr. — understiger det preliminärt beräknade. Sätillvida har dock bilden förändrats att hela den försvagning om drygt 500 milj. kr. som inträffade i bytesbalansen från 1968 till 1969 — från ett underskott om drygt 550 milj. kr. till ett underskott om knappt 1 100 milj. kr. — nu framstår som lokaliserad till tjänste- och transfereringsbalansen.

Den ekonomiska utvecklingen 1968—1969 innebar jämfört med närmast föregående år en snabbare tillväxt av den totala efterfrågan och denna uppgång kan främst återföras på ett omslag i näringslivets investeringar, tilltagande lageruppbbyggnad och kraftigare exportökning. Samtidigt försiggick en mycket snabb importökning som delvis kan uppfattas som ett symptom på att den möjliga produktionsökningen totalt sett var begränsad i förhållande till efterfrågetillväxten. Inom stapelvaruindustrierna utgjorde som regel anläggningsskapaciteten det främsta hindret för ytterligare produktionsökning, men inom stora delar av verkstadsindustrin betecknades arbetskraftstillgången som främsta bristfaktor. Det effektiva tillskottet av arbetskraft blev förhållandevis blygsamt trots betydande nettoimmigration. Enligt de arbetskraftskalkyler som ingår i nationalräkenskapsmaterialet skulle antalet sysselsatta inom hela samhällsekonomin ha ökat med 0,9 % och antalet arbetade timmar med 0,5 %.

Prisstegringen under loppet av 1969 blev väsentligt högre än under närmast föregående år — för konsumentpriserna 4,6 % mot 2,2 % — och även väsentligt högre än vad som vid årsskiftet preliminärt uppskattades för 1969 (3,5 %). Prisstegringstakten ökade mot slutet av året men utvecklingen av konsumentprisindex har av beräkningstekniska skäl kommit att ge en överdriven föreställning om den del av prisuppgången 1969 som faktiskt inträffade under de sista månaderna av året. Det är i huvudsak impulser utifrån som direkt föranlett den snabbare prisuppgången, vilken bl. a. yttrat sig i en betydande höjning av bostadspriser och internationellt bestämda priser — däribland även vissa jordbrukspriser. I fråga om bostadspriserna har en internationell inverkan förmedlats via ränteutvecklingen.

Fastän det påtagligt ökade efterfrågetryck som framträdde på arbetsmarknaden började få vissa återverkningar på löneglidningen under 1969 blev tillväxten av lönesumma och hushållsinkomster förhållandevis måttligt påverkad. För lönesumman noteras sålunda en ökning med 7,5 % 1968—1969 mot 6,3 % för föregående år. Högkonjunkturen återspeglas klarare i

företagsinkomsternas utveckling. I nationalräkenskapskalkylerna redovisas sålunda en ökning av företagens driftöverskott före skatter med över 21 % 1968—1969 mot endast 0,3 % 1967—1968. Företagssparandet har stigit men de ökade investeringarna i anläggningar och lager har likväl lett till en ökning av företagets behov av extern nettofinansiering om uppskattningsvis 900 milj. kr. Kalkylerna över företagssparandet 1969 är emellertid osäkra — likaväl som över hushållssparandet — och dessutom alltså preliminära.

Med avseende på de externa finansieringsströmmarna har bilden ändrats i förhållande till den preliminära redovisningen såtillvida som det beräknade nettoutflödet för kända kapitaltransaktioner nu anges till 230 milj. kr. mot tidigare 800 milj. kr. Denna ändring har återverkat på restposten i betalningsbalansen som nu antagit ett negativt värde om 370 milj. kr. Detta skulle kunna tyda på att betalningsförskjutningar i samband med icke kända handelskrediter haft en negativ inverkan på valutaställningen 1969.

I sina huvuddrag har det ekonomiska läget inte undergått stora förändringar under de sista månaderna 1969 och de första månaderna 1970. Efterfrågan på arbetskraft har hållits oförändrat hög och orderingången har bibehållits. Prisstegringstakten har emellertid tilltagit och utvecklingen på arbetsmarknaden har i vissa fall lett till oväntat stora lönehöjningar. Vissa industriinvesteringar förefaller att ha skjutits över från senare delen av 1969 till 1970 på grund av leveransförseningar samtidigt som industriföretagens investeringsplaner för 1970 kraftigt reviderats uppåt. Varsel om permitteringar och avskedanden under första kvartalet 1970 berörde ett något större antal arbetstagare än motsvarande period ett år tidigare (4 100 mot 2 600). Det har i första hand varit textilindustrin som svarat för denna ökning. Efter en viss återströmning under perioden november—januari har valutareserven ånyo minskat med avsevärda belopp så att den vid ingången av andra kvartalet 1970 — inberäknat tillskottet av särskilda dragningsrätter (SDR) — var obetydligt lägre än fem månader tidigare.

Internationellt sett var den ekonomiska utvecklingen under de första månaderna 1970 fortsatt expansiv i Västeuropa medan däremot i Förenta staterna de redan förut märkbara stagnationstendenserna började bli mera framträdande. Den internationella konjunkturutvecklingen under 1970 påverkas därför i huvudsak av två mot varandra verkande krafter, vilkas styrka och varaktighet det gäller att uppskatta.

I huvudsak skiljer sig inte den bedömning av den ekonomiska utvecklingen i Förenta staterna under 1970 som nu är möjlig att göra från den som redovisades i den preliminära nationalbudgeten. Avmattningen kan möjligen komma att visa sig bli något mera långvarig än vad som då tycktes troligt, men en återhämtning under loppet av året förefaller fortfarande möjlig. En annan utvecklingsväg för Förenta staternas ekonomi under 1970 skulle karakteriseras av en djupare och mera långvarig avmattningsperiod innebärande att produktionstillväxten 1970 helt uteblir. Åtskilliga skäl gör

emellertid att detta alternativ inte framstår som det mest sannolika. Härtill bidrar bl. a. den ekonomiska politikens nuvarande inriktning och troliga utformning under 1970.

I Västeuropa kan tillväxttakten väntas avta något under 1970, huvudsakligen på grund av kapacitetsbrist i flera länder, främst Västtyskland och Frankrike. Efterfrågeutvecklingen i början av året var allmänt mera expansiv än väntat och jämfört med den bedömning som gjordes i den preliminära nationalbudgeten har man nu ett starkare intryck av att det högre efterfrågetrycket i Västeuropa kommer att bibehållas, i varje fall under större delen av året. Därmed skulle även, åtminstone till en början, en mera markerad avmattning i Förenta staterna — därest en sådan inträffade — kunna förmodas få ringa genomslagskraft på den ekonomiska utvecklingen i Västeuropa. Kreditpolitiken i Västeuropa väntas få en avsevärt återhållande effekt på bostadsbyggandet, men industriinvesteringarna väntas öka i obetydligt långsammare takt än 1969. Delvis kan utvecklingen av industrins investeringar förklaras av väntade kreditlätnader i vissa länder men en stor roll torde den i nuvarande läge höga självfinansieringsgraden i det västtyska och franska näringslivet spela. Investeringarna i lager förväntas däremot minska avsevärt under 1970, i synnerhet i Västtyskland och Frankrike där produktionskapaciteten i början av året var hårt ansträngd. Konsumtionens tillväxttakt kan väntas bli ungefär lika snabb som 1969 som följd av allmänt hög lönestegringstakt, inte minst inom EEC-länderna.

Sammanfattningsvis kan den begränsade avsaktning som väntas i efterfrågeutvecklingen i Västeuropa under 1970 nästan helt hänföras till den förväntade volymminskningen i lagerinvesteringarna. Trots kapacitetsbegränsningar kan tillväxttakten i produktionen väntas uppgå till inemot 5 %, dvs. någon procentenhet lägre än 1969. Priserna kan under 1970 väntas öka minst lika snabbt som 1969. Världshandelns expansion kan däremot beräknas fortgå i något lägre takt 1970.

Konjunkturinstitutets reviderade prognos för *exporten* 1970 utgår från en sådan bedömning av den internationella efterfrågeutvecklingen. Totala exporten exklusive fartyg beräknas från 1969 till 1970 öka med 8 % i volym, dvs. drygt 3 1/2 procentenheter långsammare än för föregående år. För hela exporten väntas skillnaden i ökningstakt mellan 1969 och 1970 bli något större, eller från 12 % till 7 1/2 %, eftersom en omsvängning i fartygsexporten från ökning till minskning förutses.

Den volymmässiga utvecklingen 1970 för råvaror och skogsindustriprodukter kan väntas bli avsevärt dämpad i förhållande till 1969, i första hand på grund av kapacitetsbrist i produktionen av flertalet berörda varor. Den mindre avmattningen i den utländska efterfrågan väntas också komma att spela en viss roll. Särskilt gäller detta för trävaror. Det kan också noteras att malmexporten 1970 till följd av strejken vid LKAB väntas bli lägre än föregående år. Exportvolymökningen 1969—1970 för trävaror, massa och

papper samt malm beräknas komma att uppgå till drygt 2 % att jämföra med en ökning på ca 8 % 1969. Räknat i värde blir emellertid skillnaden i ökningstakt endast några procentenheter eftersom prisutvecklingen för både skogsprodukter och malm väntas bli avsevärt mera gynnsam 1970. Exporten av färdigvaror beräknas totalt sett öka betydligt långsammare 1970 än 1969, såväl i volym som i värde. I volym väntas ökningstakten 1969—1970 bli ca 9 1/2 % mot nästan 14 % 1968—1969. För denna del av exporten torde tillgången på arbetskraft i stor utsträckning bli avgörande för tillväxtmöjligheterna. Ökningstakten väntas bli 15 % för verkstadsprodukter exklusive fartyg, 9 1/2 % för järn och stål och 10 1/2 % för ”övrivaror”. För såväl fartygsleveranserna till utlandet som exporten av livsmedel och andra metaller än järn och stål förutses en minskning.

I värde beräknas exporten totalt öka med 13 1/2 % mot 7 1/2 % i volym. Exportpriserna väntas i genomsnitt komma att öka mycket kraftigt och snabbare än 1969, särskilt vad gäller skogsprodukter, malm samt järn och stål.

Det *privata näringslivets investeringar i byggnader och maskiner* väntas öka med 9 % från 1969 till 1970 att jämföra med en ökning på 4 % 1968—1969. Industrins investeringar förutses totalt sett stiga med 15 %. Maskininvesteringarna väntas härvid svara för en uppgång om 13 1/2 %, medan byggnadsinvesteringarna förutses öka förhållandevis snabbare, eller med 18 1/2 %. Särskilt gäller detta för verkstadsindustrin. På branschnivå pekar investeringsuppgifterna mot kraftigt ökade investeringar för järn- och stålverk liksom för verkstadsindustrin exklusive varv. Däremot förutses oförändrad investeringsvolym inom massa- och pappersindustrin, där en nedgång i investeringarna skedde 1969. För industriinvesteringarna i övrigt torde ett omslag från en mindre ökning 1969 till en nedgång 1970 vara att vänta. — Handelns investeringar i byggnader och maskiner kan med hänsyn tagen till de sannolika effekterna av den föreslagna investeringsavgiften väntas öka obetydligt eller med 1 %.

Lagerinvesteringarna väntas 1970 komma att uppgå till ca 2 100 milj. kr., dvs. obetydligt mera än 1969. För såväl råvaror, halvfabrikat som varor i arbete kan lageruppbyggnaden väntas ske långsammare än föregående år. Däremot förutses ett klart omslag i utvecklingen av industrins färdigvarulager som beräknas öka 1970, efter en minskning 1969. Detta gäller de flesta branscher och i synnerhet verkstadssektorn och livsmedelsindustrin. — För näringslivets totala realkapitalbildning blir ökningen 1969—1970 8 %, att jämföra med en uppgång på 17 % 1968—1969.

För *statliga investeringar* 1970 väntas en något snabbare ökning än 1969, eller med 3 1/2 %. Byggnadsinvesteringarna förväntas stiga med 7 %, medan maskininvesteringarna fortsätter att avta om än i lägre takt än 1969.

Kommunernas investeringar 1970 väntas tillväxa något långsammare än 1969, eller med 6,5 % mot drygt 7 %. Byggnadsinvesteringarna som svarar

för nästan 90 % av de kommunala investeringarna väntas öka mindre snabbt än föregående år, vilket huvudsakligen får återföras på finansieringssvårigheter samt verkningarna av den föreslagna investeringsavgiften. Maskininvesteringarna förutses öka i en högre takt än 1969.

För *bostadsbyggandet* beräknas en igångsättning om totalt 103 000 lägenheter, varav andelen småhus väntas bli något lägre än 1969. Investeringarna i bostäder kan väntas minska med 3 % 1969—1970. Härvid har förutsatts att byggnadstiderna kommer att förkortas något under det att den genomsnittliga lägenhetsytan antas bli densamma som för igångsättningen under hela året 1969. Antalet inflyttningsfärdiga lägenheter 1970 väntas bli något färre än 1969, eller omkring 108 000.

Den *totala fasta investeringsvolymen* väntas öka med 4,8 % 1969—1970, dvs. i obetydligt högre takt än 1968—1969. Byggnadsinvesteringarna ökar långsammare än 1969, medan däremot tillväxttakten för maskininvesteringarna torde bli väsentligt högre. Inberäknat lager blir den totala investeringsökningen 4,7 % 1969—1970.

Beträffande *inkomster, priser och konsumtion* framläggs följande kalkyler. Den totala lönesumman förutses komma att öka med 9 1/2 %, vilket är ca en procentenhet mer än vad som antogs i den preliminära nationalbudgeten. Differensen kan förklaras av dels en upprevidering av den avtalsmässiga lönehöjningen, dels ett antagande om än högre löneglidning än vid det förra prognostillfället. Mot denna bakgrund kan faktorinkomsterna beräknas stiga med 9 %, vilket innebär en ökningstakt som är två procentenheter högre än 1968—1969. Tillväxten i de disponibla inkomsterna stannar dock vid 7,5 % mot 6,4 % 1968—1969. Hushållens nettoinbetalning till det offentliga beräknas nämligen stiga betydligt snabbare 1969—1970 än 1968—1969.

Vid bedömningen av *prisutsikterna* för 1970 har en utgångspunkt varit att arbetsgivarnas kostnadsökning per timme i genomsnitt för samtliga anställda kalkylerats till drygt 9,5 %. Lönekostnadsökningarnas genomslag i prisnivån under 1970 väntas vidare bli åtminstone lika betydande som vad man tidigare erfarenhetsmässigt kunnat räkna med. Det är dessutom tänkbart att det inom handeln finns från 1969 kvarstående prisökningsbehov som kan komma att realiseras under innevarande år. Enligt den prisprognos som sålunda utarbetats kan konsumentprisnivån under loppet av 1970 väntas stiga med 4,7 %. Mellan genomsnittslägena för kalenderåren 1969 och 1970 kan den troliga förändringen anges till 5,0 %.

Vid den förutsatta prisuppgången 1970 kan de reala disponibla inkomsterna beräknas öka med drygt 2 1/2 % mot 3,7 % 1968—1969.

Den *privata konsumtionen* väntas som en följd av den lägre tillväxten av de reala disponibla inkomsterna öka något långsammare än 1968—1969 eller med 3,4 %. En sådan tillväxttakt skulle emellertid alltjämt innebära en fortsatt nedgång av sparkvoten. Den senare kan antas komma att uppgå till 3 3/4 % 1970 mot 4 1/2 % 1969. Under 60-talets första hälft låg sparkvoten

på mellan 7 1/2—8 %. En huvudorsak till att sparkvoten beräknas sjunka även under 1970 är den köprush som är att vänta inför mervärdeskattens höjning vid årsskiftet 1970/1971. Stor försiktighet får emellertid iakttas vid försök till tolkning av dessa residualt erhållna sparandesiffror.

Den offentliga konsumtionen väntas öka med 3,5 %. Hela ökningen faller på den kommunala konsumtionen som förutses stiga med 6 %.

Sammanlagt innebär detta att den totala efterfrågans tillväxt 1969—1970 väntas uppgå till knappt 4,5 % att jämföra med knappt 7 % 1968—1969. Den förväntade svagare tillväxten förklaras i första hand av en lägre ökning av offentlig och privat konsumtion och export samt en övergång till i stort sett oförändrade lagerinvesteringar.

Den förväntade efterfrågetillväxten har beräknats medföra en uppgång av importen med knappt 7,5 % i volym 1969—1970. Det är väsentligt lägre än uppgången 1968—1969, vilken uppgick till drygt 13 %. Speciellt kraftig väntas uppbromsningen av importen av investeringsvaror respektive andra industriråvaror bli. Även importen av konsumtionsvaror väntas stiga långsammare än 1968—1969.

Eftersom importvolymens tillväxt beräknas nära sammanfalla med exportvolymens, men importpriserna stiger svagare än exportpriserna (4 % mot 5 1/2 %) förutses underskottet i handelsbalansen sjunka med ca 380 milj. kr. 1969—1970. Nettot av tjänster och transfereringar beräknas komma att försämrats med ytterligare 250 milj. kr. jämfört med 1969 med de stora minusutslagen, främst på posterna turistnetto och övriga tjänster m. m. By-

Tabell I:1. Reviderad försörjningsbalans 1969—1970

	Procentuell volymförändring 1968—1969	Milj. kr. 1969	Förändring 1969—1970	
			milj. kr. i 1969 års priser	procentuell volymförändring
<i>Tillgång</i>				
Bruttonationalprodukt	5,2	147 000	5 300	3,5
Import	13,1	30 500	2 200	7,5
Summa tillgång	6,8	177 500	7 500	4,5
<i>Efterfrågan</i>				
Bruttoinvestering	4,2	33 600	1 600	5
däruv: privat	4,0	12 800	1 100	9
stat	1,7	4 700	200	3
kommun	7,2	8 000	500	6,5
bostäder	3,3	8 100	— 200	— 3
Lagerförändring	.	+ 2 000	+ 50	.
Privat konsumtion	4,2	78 000	2 650	3,5
Offentlig konsumtion	6,2	34 000	1 200	3,5
Tjänstenetto	.	+ 500	— 300	.
Export	12,1	29 400	2 300	8
Summa efterfrågan	6,8	177 500	7 500	4,5

tesbalansens underskott, inklusive korrigeringsposten, kommer enligt dessa beräkningar att sjunka med 135 milj. kr. 1969—1970.

En hopsummering av försörjningsbalansens olika delposter ger med denna beräkning av utrikeshandelns utfall till resultat att nationalproduktens tillväxt 1969—1970 blir 3,5 %.

En dämpning av produktionstillväxten från drygt 5 % 1968—1969 till 3,5 % för 1970 innebär en så påtaglig förändring att man — om prognosen förverkligas — har starka skäl att vänta sig en successiv lättnad av efterfrågetrycket på arbetsmarknaden liksom allmänt sett inom samhällsekonomin under loppet av de tre senare kvartalen 1970. En sådan lättnad får i sin tur återverkningar på bl. a. verkstadsindustrins leveranskapacitet och ett antagande om stärkt leveransförmåga har i själva verket också inkorporerats i prognoserna för exporten och för industrins maskininvesteringar.

Slutsatsen om att en sådan förändring av det ekonomiska balansläget kommer att inträffa är till sin giltighet beroende av att utsikterna för produktivitetens utveckling och arbetskraftsutbud blivit tillnärmelsevis riktigt bedömda. En avgörande förutsättning är vidare att lagerinvesteringarna verkligen utvecklas såsom beräknat och planar ut under 1970 efter en uppgång som sannolikt hållit i sig in på de första månaderna av året, åtminstone att döma av importsiffrorna dessa månader för insatsvaror och industriråvaror.

Prognosen för lagerinvesteringarnas utveckling är baserad på ett antagande om att företagen, delvis under inflytande av det strama kreditmarknadsläget, skall anpassa sina produktionsplaner på ett sådant sätt att en dämpning av den slutliga efterfrågans tillväxt inte kommer att fångas upp i en massiv ökning av lagren av insatsmaterial och färdigvaror. En ytterligare förutsättning för produktions- och lagerprognoserna är vidare att Sveriges ekonomi under 1970 kommer att befinna sig i en gynnsam fasning i förhållande till den västeuropeiska konjunkturen så att efterfrågesuget utifrån, i likhet med vad som skedde första halvåret 1966, kan väntas tillta i relativ styrka i förhållande till den inhemska efterfrågan. Under sådana omständigheter finns det också skäl till en något mera optimistisk syn på produktivitetens utvecklingen inom Sveriges ekonomi 1970.

En viss försvagning av produktivitetstillväxten förefaller att vara ett regelbundet inslag i utvecklingen under de senare stadierna av en högkonjunktur och de första stadierna av en avmattning. Orsakerna härtill är förmodligen flera, men det förefaller som om en nedrevidering av produktionsplanerna skulle ha en negativ inverkan på produktiviteten, varför det — omvänt — också förefaller följdriktigt att sammankoppla ett expansivare efterfrågealternativ med en något gynnsammare produktivitetsförändring. För 1970 skulle en prognos om 3,5 % i total produktionstillväxt tyda på en produktivitetsförändring som vore väsentligt lägre än man kunnat vänta sig, åtminstone under normala förutsättningar. Eftersom det inte sker någon

Tabell I:2. Bytesbalansen 1968—1970

Milj. kr., löpande priser

	1968	1969	1970 prognos
Export av varor	25 403	29 440	33 550
Import av varor	26 516	30 517	34 095
Handelsbalans	- 1 113	- 1 077	- 545
Sjöfartsnetto	1 958	1 830	1 900
Turistnetto	- 1 029	- 1 205	- 1 400
Övriga tjänster m. m., netto ¹	- 339	- 555	- 755
Transfereringar, netto.....	- 735	- 877	- 900
Korrigeringspost ²	700	800	900
Bytesbalans	- 558	- 1 084	- 800

¹ Motsvaras av posterna »korrigerig av handelsstatistiken» och »övriga tjänster, netto» i tabell III:3.

² Uppskattning av i statistiken icke redovisade löpande betalningar.

allmän arbetstidsförkortning men nettoimmigrationen kan förväntas bli avsevärd, förefaller det rimligt att räkna med en ökning av arbetskraftsutbudet omräknat i antal arbetstimmar med inemot en halv procent eller ungefär detsamma som 1969. Det skulle innebära att tillväxten av den totala produktiviteten i samhällsekonomin skulle sjunka med närmare en och en halv procentenhet till ca 3 %, vilket skulle vara ett lågt värde även i en för produktivitetstillväxten ogynnsam konjunkturfase. Med bibehållande av en synnerligen försiktig bedömning av produktivitetsutsikterna har det därför förefallit motiverat att utgå från en något större ökning av den totala produktionen, som också skulle ge utrymme för en något större ökning av exportvolymen än enligt konjunkturinstitutets prognos.

Före den slutliga avstämningen av försörjnings- och bytesbalanserna kan det finnas särskild anledning att klargöra prognosernas innebörd med avseende på handelsbalansens utveckling under återstående delen av 1970. Efter de förhållandevis betydande underskotten i handelsbalansen under årets två första månader innebär redan konjunkturinstitutets utrikeshandelsprognos att handelsbalansen under de följande 10 månaderna skall visa ett överskott om 150 milj. kr. och en förstärkning i förhållande till den närmast föregående 10-månadersperioden om 1 400 milj. kr.¹ Ett så kraftigt omslag i handelsbalansen har inte förekommit under senare år, men under tiden april 1966 till februari 1967 — dvs. under en period som representerar en konjunkturfase av liknande karaktär som den som nu förefaller aktuell, skedde en förstärkning av handelsbalansen jämfört med närmast föregående period med drygt 900 milj. kr. Härvid är att märka att detta skedde samtidigt som bytesvillkoren för den svenska utrikeshandeln försvagades

¹ Med de preliminära uppgifter som lämnats beträffande utrikeshandeln i mars blir det implicerade överskottet under de tre senare kvartalen 1970 nära 400 milj. kr.

med någon procentenhet, medan det nu finns anledning att räkna med en väl så stor förbättring. I jämförelse med den återopade 10-månadersperioden 1966 representerar den gynnsammare vändning av bytesvillkoren, som förutses, ett nettotillskott till handelsbalansen om 700 à 800 milj. kr. Det omslag i handelsbalansen som emotses för 10-månadersperioden mars—december 1970 kan därför inte till sin reala innebörd betraktas som enastående, vare sig man utgår från konjunkturinstitutets prognos — som skulle innebära ett omslag med 1 400 milj. kr. — eller från den prognos som presenteras i försörjningsbalansen — innebärande ett omslag med 1 550 milj. kr. — En allmän förutsättning för utrikeshandelsprognoserna är givetvis den bedömning som skett av den internationella ekonomiska utvecklingen. Med avseende på utvecklingen i Västeuropa innebär detta att efterfrågans tillväxt kommer att avta under årets senare delar, men endast i måttlig grad.

Innebörderna av den uppjustering av exportprognosen som skett i förhållande till konjunkturinstitutets beräkning är att exportvolymen höjts med inte fullt en halv procentenhet, vilket i löpande priser representerar ett belopp om 150 milj. kr. Bruttonationalproduktens tillväxt enligt försörjningsbalansen stiger härigenom till drygt 3,5 % (3,6 %) och det beräknade underskottet i bytesbalansen sänks till 800 milj. kr.

Intrycket av en betydande dämpning 1970 i utvecklingen av såväl produktion som efterfrågan kvarstår allttjämt. Vad beträffar den inhemska efterfrågan är det omslaget i lagerinvesteringarnas utveckling från stark ökning till nära nog stagnation som innebär den mest betydande förändringen gentemot föregående år. Härutöver sker emellertid även en viss dämpning av den slutliga efterfrågans utveckling och detta yttrar sig främst i en lägre tillväxt för privat och offentlig konsumtion. Resursförbrukningen för slutliga ändamål väntas sålunda visa en från 4,5 % till 3,8 reducerad ökningstakt, medan man för hela den inhemska efterfrågan inberäknat lagerinvesteringar kan förutse en från 5,8 % till 3,8 % minskad tillväxt. Det kan förmodas att dämpningstendenserna med avseende på den inhemska efterfrågan kommer att göra sig starkare gällande under årets senare delar, speciellt vad beträffar lagerinvesteringarna men också för den slutliga efterfrågan, även om avsaktningstendenserna härutinnan till viss del kan komma att motverkas genom tidigarelagda inköp före årsskiftet.

För bytesbalansen förutses en viss förstärkning. Den kan i huvudsak återföras på väntad förbättring av bytesvillkoren. Exporten beräknas dock öka i volym med drygt en halv procentenhet mera än importvolymen. Som en jämförelse kan nämnas att det med hänsyn till en trolig fortsatt försvagning av tjänstebalansen, stigande utbetalningar för internationellt bistånd samt behovet av att på sikt stärka bytesbalansen kommer att krävas att exporten under den närmaste 5-årsperioden utvecklas väsentligt snabbare än importen. Vid oförändrade bytesvillkor skulle det enligt en tentativ kalkyl kunna bli behövligt att den årliga tillväxten för exporten hålls ett par procentenheter högre än för importen.

Med hänsyn till den tid som förflutit sedan det senaste konjunkturuppsvinget satte in i Västeuropa kunde det från rent konjunkturkronologiska synpunkter finnas argument för att konjunkturförloppet skall komma in i en cyklisk avmattningsfas fram mot slutet av 1970 eller kanske under 1971. När en sådan avmattning förr eller senare inträffar finns det vissa skäl som skulle kunna tala för att det denna gång endast kommer att bli fråga om en förhållandevis ytlig konjunktursvacka. Det är sålunda tänkbart att en avsevärd normalisering av lagerinvesteringarna inom vissa större länder i Västeuropa hinner ske innan efterfrågetrycket avtar mera väsentligt. Av de basindustrier som under stora delar av 60-talet haft problem med en besvärande överkapacitet förefaller ett flertal nu att ha kommit ur dessa. Olikheterna mellan de ledande industriländerna i fråga om pris- och kostnadsstegringstakt förefaller också att ha avtagit. Mot detta får ställas den återhållande effekten av att räntenivån fortfarande internationellt sett ligger synnerligen högt. Räntestegringen förefaller emellertid ha upphört och gängse föreställningar om realräntans verkliga höjd kan därtill ha influerats av tilltagande förväntningar om en på sikt stigande prisnivå.

II. Det internationella läget

1. Sammanfattande översikt

I Västeuropa uppgick produktionens tillväxttakt 1969 till 6 %. Ett gemensamt drag i de flesta länder var en mycket hög ökningstakt för såväl den inhemska som den utländska efterfrågan, samt åtföljande tendenser till snabba pris- och kostnadsstegringar. Av de stora länderna visade Frankrike och Västtyskland en särskilt snabb tillväxttakt, medan vittomfattande och långvariga strejker under slutet av året med flera procentenheter reducerade produktionstillväxten 1969 i Italien. Ett undantag från den allmänna ekonomiska utvecklingen i Västeuropa utgjorde Storbritannien där den alltsedan devalveringen åtstramad ekonomiska politiken medförde att såväl konsumtion som investeringar nästan stagnerade. Produktionens tillväxttakt blev knappt 2 %. Nästan alla de mindre länderna hade 1969 en snabb produktionstillväxt, i synnerhet Danmark och Finland. Mot slutet av 1969 blev i många länder i Västeuropa kapacitetsbegränsningarna i produktionen

Tabell II: 1. Bruttonationalproduktens utveckling i olika länder och länderområden 1968—1970

Procentuella volymförändringar. Siffrorna för 1968 och 1969 avser utfall, för 1970 prognoser.

	1967— 1968	1968— 1969	1969— 1970 prognos
Belgien	4,0	6,5	5,0
Danmark	3,6	6,7	4,0
Finland	2,0	8,0	6,0
Frankrike	4,2	8,5	5,5
Italien	5,4	5,0	7,0
Nederländerna	6,2	5,0	4,5
Norge	3,8	3,9	4,5
Schweiz	4,0	4,7	4,0
Storbritannien	3,6	1,8	3,0
Sverige	4,0	5,0	3,5
Västtyskland	7,0	8,4	5,0
Österrike	4,1	6,5	5,0
Förenta staterna	4,9	2,8	2,0
Kanada	4,7	5,0	4,0
Japan	14,2	12,5	11,5
EEC	5,5	7,4	5,5
EFTA	3,8	3,4	3,7
Västeuropa ¹	4,9	6,0	4,9
Totala OECD	5,7	5,0	4,0

¹ Västeuropa avser här EEC, EFTA och Finland.

Källor: OECD, ECE, nationell statistik och uppskattningar gjorda inom sekretariatet för ekonomisk planering på grundval av tillgängliga informationer.

besvärande. Detta gällde i första hand Västtyskland, men efter hand också Frankrike och flera av de mindre länderna. Arbetslösheten var i de flesta länder betydligt lägre än 1968.

Det ökade efterfrågetrycket fick till följd att kreditpolitiken efterhand under 1969 allmänt stramades åt i Västeuropa i syfte att begränsa inflations-takten. En effektiv stabiliseringspolitik var i åtskilliga länder, främst Storbritannien och Frankrike, nödvändig för att möjliggöra förbättringar i den yttre balansen. Den utbredda bristen på balans i de löpande betalningarna förstärktes av förväntningar om paritetsförändringar och fick påtagliga återverkningar på räntesättningen. För att bryta den ogynnsamma utvecklingen i den franska ekonomin, särskilt vad avser betalningsbalansen, beslöt de franska myndigheterna att devalvera francen i augusti 1969 och kredit- och finanspolitiken skärptes därefter ytterligare. Den västtyska valutan, D-mar-kan, skrevs omsider upp i oktober. Förutom att denna åtgärd kom att verka lugnande på den internationella kapitalmarknaden möjliggjorde den också en mera effektiv bekämpning av överhettningstendenserna i Västtyskland.

Kreditpolitikens alltmer restriktiva prägel i Västeuropa kom givetvis att verka återhållande på efterfrågeutvecklingen, men den kunde inte hindra att såväl konsumtion som investeringar allmänt ökade mycket snabbt 1969. Snabbt ökade också priserna och totalt för Västeuropa minskade inte ökningstakten mot slutet av året. Man kan konstatera att kreditpolitikens negativa inverkan på industrins investeringar till stor del neutraliserades av den mycket höga självfinansieringsgrad som var för handen, speciellt i Västtyskland och Frankrike. Däremot drabbades bostadsbyggandet i avsevärt högre grad av finansieringssvårigheter, särskilt då i Storbritannien där kreditpolitiken så länge varit stram.

Utvecklingen i Förenta staterna 1969 skiljer sig markant från den i Väst-europa. Finanspolitiken fick, åtminstone i viss utsträckning en restriktiv prägel samtidigt som kreditpolitiken gjordes kraftigt återhållsam. Syftet var att dämpa den inhemska efterfrågeutvecklingen och att därigenom bromsa de snabba prisökningarna samt förbättra utrikeshandeln. Produktionens tillväxttakt avmattades också gradvis för att slutligen helt utebli under sista kvartalet. För helåret 1969 uppgick tillväxttakten till mindre än 3 %. Arbetslösheten ökade något mot slutet av året, medan däremot inga tecken tydde på en förminskad prisstegringstakt. Från december 1968 till december 1969 steg sålunda konsumentpriserna med 6, 2 %. Delvis kan den oförminskade inflationsgraden förklaras av att det normalt tar en viss tid innan priserna påverkas av insatta efterfrågedämpande åtgärder, men en viktig roll torde också kostnadsökningar kombinerade med en svag produktivitetutveckling ha spelat. Med tanke på den klara avmattningen i produktionen tyder den relativt begränsade ökningen i arbetslösheten på att för tillfället överflödigt arbetskraft i viss utsträckning kvarhållits vid företagen. Detta skulle delvis kunna förklara den ofördelaktiga produktivitetutvecklingen.

Tabell II: 2. Konsumentpriser 1960—1969

Procentuella förändringar.

	1960— 1968 per år	1968— 1969	4 kv. 1967— 4 kv. 1968	4 kv. 1968— 4 kv. 1969	1 halv- året 1968 —2 halv- året 1968 (i års- takt)	1 halv- året 1969 —2 halv- året 1969 (i års- takt)
Belgien	3,0	3,8	2,5	4,2	2,6	3,8
Danmark	6,0	3,5	4,5	4,3	3,7	5,0
Finland	5,5	2,7	7,6	0,7	4,4	1,4
Frankrike	3,5	6,4	5,4	5,8	5,1	5,1
Italien	4,1	2,6	0,8	4,0	0,3	4,4
Nederländerna	4,0	7,5	3,9	6,9	3,3	1,9
Norge	3,8	3,0	3,3	3,2	2,5	3,2
Schweiz	3,3	2,5	2,2	2,2	1,9	1,8
Storbritannien	3,4	5,5	5,6	5,1	4,7	3,2
Sverige	3,8	2,7	1,7	3,6	1,5	3,5
Västtyskland	2,6	2,7	2,7	2,8	0,8	1,5
Österrike	3,6	3,0	3,4	2,5	3,4	3,3
Förenta staterna	2,0	5,4	4,7	5,9	4,8	6,1
Kanada	2,3	4,5	4,3	4,5	4,2	4,8

Anm. Prisutvecklingen har i vissa fall påverkats av förändringar i indirekt beskattning och subventionering.

Källor: OECD och nationell statistik.

Den japanska ekonomin har alltsedan slutet av 1965 visat en mycket hög produktionstillväxt, mer än 10 % per år under perioden 1966—1969. Den främsta efterfrågeuppdrivande faktorn har varit investeringarna, men också exporten har ökat särskilt snabbt under de senaste åren. Under 1969 ökade såväl priser som löner i en avsevärt snabbare takt än under den senaste femårsperioden och mot den bakgrunden stramades särskilt kreditpolitiken åt efter hand. Produktionstillväxten blev också, fastän den uppgick till drygt 12 %, lägre än 1968.

Den tendens till minskad tillväxttakt inom flera sektorer av Sovjetunionens ekonomi som kunde iakttas under senare delen av 1968 fortsatte och förstärktes ytterligare under 1969. Tillväxttakten 1969 blev ungefär 6 %, vilket är det sämsta resultatet hittills under den nuvarande femårsplanen (1966—1970). Genom att tillväxttakten 1966—1968 var desto högre blev emellertid den genomsnittliga årliga tillväxttakten under de första fyra åren av planen i nivå med det uppställda målet. Kraftigt bidragande till den lägre tillväxttakten 1969 var en minskad jordbruksproduktion, men det är också uppenbart att en rad industribranscher inte lyckades uppfylla de i planerna för 1969 förelagda produktionsmålen. Sålunda uppvisade industriproduktionen en tillväxt (7 %) som var den lägsta under efterkrigstiden.

Världshandeln fortsatte att expandera snabbt också 1969, eller med nästan 11 % i volym. Inom OECD visade handeln en tillväxt på ungefär 13 % trots

en svag importefterfrågan i Storbritannien och Förenta staterna. Å andra sidan var andra länders importefterfrågan desto starkare, särskilt då i EEC-länderna där importen steg inemot 20 %. Importen till Japan ökade nästan lika snabbt. Exporttillväxten 1969 blev med undantag för Förenta staterna mycket hög i de flesta industriländer. Särskilt kan nämnas att tillväxten av exporten från Storbritannien under 1969 betydligt bättre lyckades hålla jämna steg med avsättningsmarknadernas expansion, efter att i flera år ha fått vidkännas stora förluster av exportmarknadsandelar. Under 1969 var det i första hand Förenta staterna som förlorade andelar på exportmarknaderna medan främst Japan, men också Västtyskland och Frankrike lyckades utvidga sina andelar. Det kan också konstateras att den internationella konkurrensförmågan under 1969, om den mäts med arbetskostnad per producerad enhet, tycks ha utvecklats sig mera fördelaktigt i Väst-europa än i Förenta staterna.

Handelsutvecklingen 1969 kan i flera avseenden sägas ha lett till en utjämning i de större ländernas betalningsläge. Storbritanniens bytesbalans stärktes högst avsevärt och visade ett kraftigt överskott, för första gången sedan 1963. Frankrikes bytesbalansunderskott blev visserligen större än 1968, men en snabb förbättring kunde noteras efter devalveringen. De stora överskotten i de löpande betalningarna i Västtyskland och Italien reducerades, medan däremot Japans överskott ytterligare växte. Bytesbalansen för

Tabell II: 3. Lönekostnader och förtjänster per arbetad timme för industriarbetare 1960—1969
Procentuella förändringar.

	Total löne- kostnad	Timförtjänst		
	1960—1968 per år	1960—1968 per år	4 kv. 1967— 4 kv. 1968	4 kv. 1968— 4 kv. 1969
Belgien	7,7	7,8	5,6	² 7,4
Danmark	9,0	10,7	13,7	² 10,0
Finland	6,3	8,7	12,9	² 7,1
Frankrike ¹	7,9	7,7	16,5	8,1
Italien ¹	8,6	8,2	3,3	10,2
Nederländerna ¹	10,3	9,3	7,8	8,5
Norge	8,0	7,3	10,1	6,6
Schweiz ¹	..	5,4	4,0	4,6
Storbritannien ¹	5,1	5,1	7,4	6,0
Sverige	9,0	8,2	7,1	10,6
Västtyskland	8,8	7,6	6,2	² 7,5
Österrike	8,0	8,3	4,9	8,7
Förenta staterna	3,8	3,6	6,8	6,4
Kanada	3,3	4,8	7,9	8,0

¹ För förtjänstutvecklingen föreligger endast tarifföner.

² 3 kv. 1968—3 kv. 1969.

Källor: Svenska arbetsgivareföreningen, OECD och nationell statistik.

Förenata staterna förbättrades inte och därmed kvarstod problemet att finansiera den stora exporten av långsiktigt kapital.

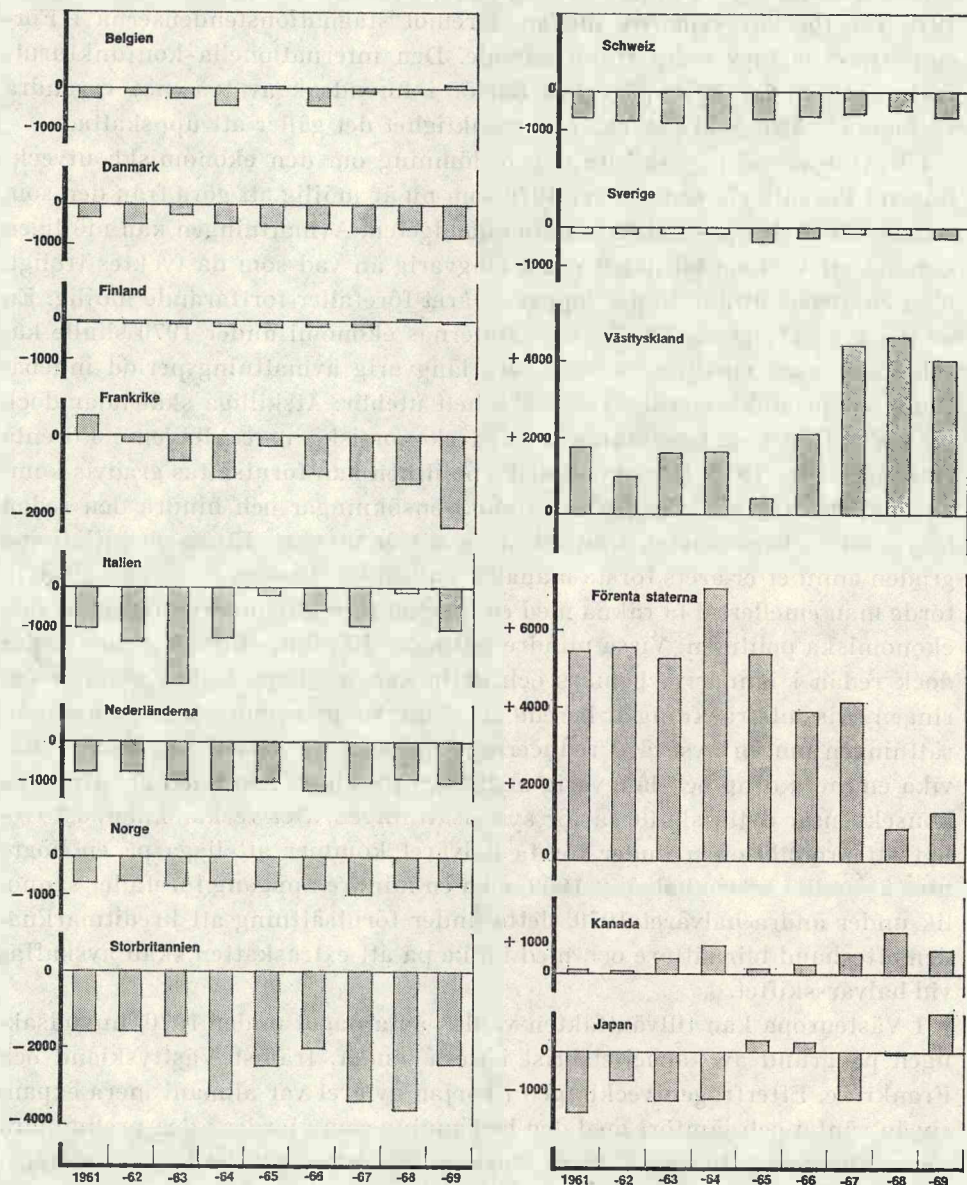
Den ekonomiska utvecklingen i Västeuropa under de första månaderna 1970 var fortsatt expansiv medan däremot stagnationstendenserna i Förenata staterna blev mera framträdande. Den internationella konjunkturutvecklingen under 1970 påverkas därför i huvudsak av två mot varandra verkande krafter, vars styrka och varaktighet det gäller att uppskatta.

I huvudsak skiljer sig inte den bedömning om den ekonomiska utvecklingen i Förenata staterna under 1970 som nu är möjlig att göra från den som redovisades i den preliminära nationalbudgeten. Avmattningen kan möjligen komma att visa sig bli något mera långvarig än vad som då tycktes troligt, men en återhämtning under loppet av året förefaller fortfarande möjlig. En annan utvecklingsväg för Förenata staternas ekonomi under 1970 skulle karakteriseras av en djupare och mera långvarig avmattningsperiod innebärande att produktionstillväxten 1970 helt uteblir. Åtskilliga skäl talar dock för en optimistisk bedömning av den ekonomiska utvecklingen i Förenata staterna under 1970. Den ekonomiska politiken kan förutsättas gradvis komma att lätta för att möjliggöra produktionsökningar och hindra den redan betydande arbetslösheten från att stiga alltför mycket. Eftersom inflationsgraden ännu efter årets första månader endast visat svaga tecken på att avta torde man emellertid få räkna med en mycket försiktig omorientering av den ekonomiska politiken. Vissa mindre lättnader i kreditpolitiken genomfördes dock redan i januari och mars och detta kan möjligen tolkas så att regeringen i viss utsträckning är beredd att, åtminstone temporärt, eftersätta målsättningen om en avsevärd reducering i prisökningstakten i syfte att undvika en mera djup och långvarig nedgång i produktionen, med de allvarliga konsekvenser detta skulle få för sysselsättningen. Det verkar knappast troligt att produktionen under första halvåret kommer att ligga på en högre nivå än under andra halvåret 1969, men en mindre uppgång förefaller sannolik under andra halvåret 1970, detta under förutsättning att kreditmarknaden efterhand blir lättare och med tanke på att extraskatten skall avskaffas vid halvårsskiftet.

I Västeuropa kan tillväxttakten väntas avta något under 1970, huvudsakligen på grund av kapacitetsbrist i flera länder, främst Västtyskland och Frankrike. Efterfrågeutvecklingen i början av året var allmänt mera expansiv än väntat och jämfört med den bedömning som gjordes i den preliminära nationalbudgeten har man nu ett starkare intryck av att det höga efterfrågetrycket i Västeuropa kommer att bibehållas, i varje fall under större delen av året. Därmed skulle även, åtminstone till en början, en mera markerad avmattning i Förenata staterna kunna förmodas få ringa genomslagskraft på den ekonomiska utvecklingen i Västeuropa. Kreditpolitiken i Västeuropa väntas få en avsevärt återhållande effekt på bostadsbyggandet, men industriinvesteringarna väntas öka i obetydligt långsammare takt än 1969. Delvis

Diagram II: 1. Handelsbalansen i olika länder 1961—1969

Miljoner dollar

Anm. Fob-cif med undantag för Förenta staterna och Kanada där uppgifterna gäller fob-fob.

Källor: OECD och nationell statistik.

kan utvecklingen av industrins investeringar förklaras av väntade kreditlättnader i Storbritannien och Frankrike men en stor roll torde den höga självfinansieringsgraden i det västtyska och franska näringslivet spela. I botten ligger givetvis också optimistiska bedömningar om den kommande ekonomiska utvecklingen och därav härledd hög investeringsbenägenhet. Investeringarna i lager förväntas däremot avsevärt minska under 1970, i synnerhet i Västtyskland och Frankrike, där produktionskapaciteten redan i början av året var hårt ansträngd. Mot bakgrund av den senaste tidens snabba prisökningar på stapelvaror kan det dock inte helt uteslutas att den väntade lagerutvecklingen till viss del motverkas av spekulativa lagerpåfyllningar.

Konsumtionens tillväxttakt kan väntas bli ungefär lika snabb som 1969 som en följd av allmänt hög lönestegringstakt, framför allt i EEC-länderna. Den återhållsamma ekonomiska politiken väntas visserligen leda till en något lägre ökningstakt i Frankrike och i flera av de mindre länderna, men detta motvägs av en förväntad återhämtning av konsumtionstillväxten i Storbritannien.

Sammanfattningsvis kan den begränsade avsaktning som väntas i efterfrågeutvecklingen i Västeuropa under 1970 nästan helt hänföras till den förväntade volymminskningen i lagerinvesteringarna. Trots kapacitetsbegränsningar kan tillväxttakten i produktionen väntas uppgå till inemot 5 %, dvs. någon procentenhet lägre än 1969.

Priserna kan under 1970 väntas öka minst lika snabbt som 1969. I Förenta staterna kan man vänta sig en avmattning i ökningstakten, om än kanske inte lika stor som myndigheterna förutsatt. Likaså kan ökningstakten hos priserna väntas avta något i Storbritannien och Japan, men i såväl Västtyskland, Italien som i flera mindre industriländer i Västeuropa väntas priserna öka snabbare än förra året.

Världshandelns expansion kan beräknas fortgå i något lägre takt 1970. Av de stora industriländerna är det bara Storbritannien som kan väntas visa en högre tillväxt i importefterfrågan än föregående år. Såväl i Frankrike som i de flesta av de mindre industriländerna i Västeuropa förväntas importefterfrågan dämpas, medan den torde växa i ungefär oförändrad takt i Förenta staterna, Västtyskland, Italien och Japan. OECD-ländernas export till Östeuropa kan väntas fortsätta i minst samma takt som 1969, liksom exporten till råvaruländerna. Eftersom tillväxten i OECD-ländernas råvaruimport beräknas avta, väntas råvaruländernas handelsbalans gentemot OECD-länderna komma att försvagas något under 1970.

Handelsutvecklingen under 1970 kan väntas leda till en mindre utjämning av de löpande betalningarna mellan de stora industriländerna. Såväl Förenta staternas som Storbritanniens och i än högre grad Frankrikes bytesbalans kan väntas bli förstärkt. Dock förefaller det rimligt anta att utvecklingen av dessa länders utrikeshandel inte leder till så snabba förbättringar

i bytesbalanserna som respektive regeringar förutsett. I de stora överskottsländerna kan bytesbalansen förväntas visa lägre överskott än 1969 i såväl Västtyskland som Italien medan däremot Japans löpande betalningar kan väntas resultera i ett överskott minst lika stort som 1969.

Betalningsläget 1970

De direkta följd effekterna av den västtyska revalveringen på de internationella kredit- och kapitalmarknaderna hade i stort ebbat ut vid ingången av 1970.¹ Av de västtyska valutaförlusterna under fjärde kvartalet 1969 om ca 6,2 miljarder dollar beräknas över hälften ha gått till reservvalutaländerna och då i första hand till Förenta staterna. Även Frankrikes betalningsläge förbättrades avsevärt. Under första kvartalet 1970 avstannade valutautflödet från Västtyskland så gott som helt. Det mera avspända läget avspeglade sig bl. a. i ränteutvecklingen på Eurodollarmarknaden. Under de första tre månaderna 1970 sjönk räntenivån med ca 2 1/2 procentenheter.² Guldpriset på den fria marknaden låg under samma period ungefär i nivå med den officiella noteringen.

Huruvida det relativa lugnet även framöver kommer att bestå torde i hög grad vara beroende av utvecklingen i Förenta staterna. Den amerikanska s. k. grundbalansen kan under 1970 alltså väntas uppvisa ett kraftigt underskott — om än inte av fullt samma omfattning som 1969 — och det får sägas vara oklart vilka finansiella effekter detta kommer att få. Förenklat uttryckt kan antingen underskottet i likhet med 1969 kompenseras av en omfattande kortfristig kapitalimport eller också kan man vänta en ökning av omvärldens monetära tillgodohavanden i dollar (de s. k. dollarbalanserna). Den hittillsvarande utvecklingen under 1970 ger ingen enhetlig bild. Medan de amerikanska bankernas Eurodollarupplåning steg i januari med 800 miljoner dollar sjönk den i februari med drygt 1,2 miljarder och i mars med drygt 950 miljoner dollar. Om utjämningen av betalningsrörelserna i första hand sker enligt det förstnämnda alternativet, skulle detta främst kunna motiveras av att myndigheterna därigenom kan undvika den försvagning av dollarns ställning, som på sikt kunde bli följd av ett ökat dollarutbud. Dessutom kan en fortsatt kort upplåning ur de amerikanska bankernas synpunkt framstå som fördelaktigt trots gällande krav på reservtäckning. Dels har som framgått Eurodollarräntan sjunkit tillbaka, dels kan räntekostnaden för vissa låntagarkategorier alltså vara av sekundär betydelse med hänsyn till bristen på tillgängligt kapital. En fortsatt kort upplåning utomlands förutsätter emellertid att den antagna lättningen i den

¹ I den preliminära nationalbudgeten för 1970 har en relativt fyllig redogörelse lämnats för kapitalrörelserna under 1969.

² Avser lån med tre månaders löptid. För lån med kortare löptid har nedgången inte varit av samma storleksordning. En tänkbar orsak till detta kan vara att förväntningar om ett fallande ränteläge resulterat i en förskjutning mot kortare förbindelser.

amerikanska kreditpolitiken ges en utformning som bibehåller konkurrenskraften för denna form av kapitalanskaffning. Speciellt denna senare förutsättning kan givetvis i sig ifrågasättas. Det är därutöver osäkert om företagens investeringsvilja blir av sådan omfattning att den inhemska kreditmarknaden inte förslår.¹

Vad som ovan sagts tyder på att något fortsatt mera markant fall av den internationella räntenivån knappast är att vänta 1970 åtminstone inte under första halvåret. För ett sådant antagande talar även de i mars vidtagna höjningarna av diskontot med 1,5 procentenheter i Västtyskland och Italien. Speciellt ränteutvecklingen i Västtyskland kan i viss grad befaras få en styrande inverkan. Den västtyska räntenivån är nu i nivå med den internationella och detta torde med tanke på landets allmänt sett starka ekonomi resultera i ett visst valutainflöde. De engelska diskontosänkningarna i mars och april förefaller knappast ensamma kunna ändra bilden.

Även om det sålunda föreligger möjligheter till att kapitalströmmarna i högre utsträckning än vad som föreföll sannolikt för några månader sedan söker sig till Förenta staterna och Västtyskland är det knappast troligt att styrkan i en sådan process blir av fjolårets omfattning. Däremot framstår en viss inknappning av den internationella likviditeten 1970 som möjlig med tanke på den förbättrade yttre balansen för reservvalutalandet Storbritannien. Även en fortsatt förstärkning av Frankrikes betalningsbalans kan verka i samma riktning. I stort framstår likväl en lugnare utveckling på valutamarknaden än under 1969 som ett sannolikt alternativ. Dels synes behovet av utjämnande kortfristiga kapitalrörelser komma att avta i och med den förväntade jämnare fördelningen av över- respektive underskott i de större industriländernas bytesbalanser, dels borde paritetsändringarna i Västtyskland och Frankrike minskat de mera spekulativt betingade inslagen. Detta utesluter emellertid inte att balansproblemen för de mindre europeiska staterna framöver kan tänkas öka. Som ett ytterligare skäl att anta en allmänt sett lugnare utveckling av det internationella betalningsläget kan slutligen nämnas tillskapandet av de s. k. speciella dragningsrätterna liksom den på senare tid omfattande försäljningen av guld från Sydafrikas sida till den fria marknaden och till IMF.

¹ Intresset för den långfristiga upplåningen på den s. k. Eurobondmarknaden har under loppet av första kvartalet 1970 ånyo tilltagit. Totalt emitterades under perioden januari—mars obligationer till ett värde av ca 530 miljoner dollar. Det är visserligen ett lägre belopp än kvartalsgenomsnittet under 1969 men detta kan i huvudsak återföras på den så gott som totala frånvaron av emissioner under den första månaden 1970. I motsats till Eurodollarräntan har Eurobondräntan rört sig uppåt för att vid utgången av mars 1970 uppgå till 9 1/4 %. Huvudorsaken till ökningen av Eurobondemissionerna synes ha varit ett tilltagande amerikanskt intresse för denna upplåningsform. Mycket talar för att denna tendens kommer att stå sig under resterande delen av 1970, inte minst med tanke på att nedgången av de kortfristiga Eurodollarräntorna framöver torde komma att medföra en överflyttning av det placeringsvilliga kapitalet till mera långfristiga utlåningsformer. I analogi härmed kan det emellertid även finnas skäl att räkna med en viss nedgång av den internationella långa räntan.

2. Länderöversikter

Förenata staterna

Den gradvisa avmattningen i den amerikanska ekonomins tillväxttakt fortsatte även under det sista kvartalet 1969. Den reala tillväxten uteblev helt, i första hand genom en relativt markant lagerneddragning. För hela året 1969 uppgick därmed bruttonationalproduktens ökning till $7\frac{3}{4}$ % i värde. Hela 5 % var dock att hänföra till prisökningar, varför den volymmässiga uppgången stannade vid knappt 3 %. Man får gå tillbaka till Korea-krigets år för att finna en motsvarande prisstegringstakt.

Att den "avkylningsperiod", som den i januari 1969 tillträdande nya administrationen strävat efter, först mot slutet av året började bli mera allmänt märkbar, torde delvis ha berott på svårigheterna att föra en restriktiv finanspolitik. Dessa avspeglar sig bl. a. i den successiva minskningen av det beräknade budgetöverskottet för budgetåret 1969/70. Mot ursprungligen prognoserade 6 miljarder dollar står enligt de senaste beräkningarna ca 1,5 miljard. Huvudvikten i regeringens antiinflationpolitik har lagts på kreditpolitiken. En närmare redogörelse för de kreditpolitiska åtgärderna lämnades i den preliminära nationalbudgeten för 1970.

Den enligt amerikanska förhållanden höga prisstegringstakten har under 1969 i första hand orsakats av ett alltför starkt kostnadstryck i kombination med en svag produktivitetsutveckling. Uttryckt som produktion per arbetstimme inom den privata sektorn steg produktiviteten under året med endast 0,9 %, vilket var den lägsta ökningen sedan 1956 och nära fyra gånger lägre än för 1968. Under det sista kvartalet 1969 visade emellertid produktiviteten tecken till att stiga snabbare, troligtvis som en följd av företagets motåtgärder inför den vikande vinst- och produktionsutvecklingen. Arbetskostnaderna steg relativt kraftigt 1969 på grund av betydande avtalsmässiga löneökningar både inom näringslivet och den offentliga sektorn. I genomsnitt låg den totala lönenivån 1969 knappt 9 % högre än ett år tidigare.

Den offentliga konsumtionen ökade 1969 i ungefär samma takt som bruttonationalprodukten. Ökningen var så gott som uteslutande att hänföra till den lokala och delstatliga nivån för vilka den sammanlagda tillväxten uppgick till 12 % i värde. Den federala regeringens begäran om en mera återhållande utgiftspolitik från de regionala organens sida fick sålunda föga effekt under 1969. Den privata konsumtionen steg relativt måttligt under 1969 eller med knappt 3 % i volym. Utvecklingen under året var emellertid relativt ojämn med en under första halvåret tämligen stark privat konsumtionsefterfrågan åtföljd av en klar avmattning från och med sommaren. Bidragande till denna uppbromsning torde bl. a. ha varit förlängningen av den 10-procentiga extraskatten, liksom de under året ökande svårigheterna att erhålla krediter för inköp av varaktiga konsumtionsvaror. När extraskatten på sin tid infördes (halvårsskiftet 1968), blev resultatet en markant neddrag-

ning av allmänhetens sparkvot, varför konsumtionsutgifterna inte kom att hållas tillbaka i förutsedd omfattning. En förklaring kan vara att extra-skatten uppfattades som temporär och sålunda inte bidrog till att påverka konsumtionsbenägenheten på kort sikt. Under andra halvåret 1969 däremot skedde ett omslag till en kraftig stegring av sparkvoten.

Det främsta syftet med den strama kreditpolitiken var under 1969 att söka dra ned den fasta investeringsvolymen inom det privata näringslivet. Denna har emellertid förvånansvärt väl hållits uppe. Den värdemässiga uppgången kan skattas till ca 12 %, vilket med hänsyn tagen till prisutvecklingen pekar mot en real uppgång om ca 7 %. Flera faktorer har bidragit till denna utveckling, varav en av de viktigaste torde varit banksystemets möjligheter att kringgå kreditrestriktionerna. Det kapital som bankerna anskaffade på Eurodollarmarknaden och genom emissioner av s. k. "commercial papers"¹ torde i första hand ha fått disponeras av företagssektorn. Ytterligare förklaringar kan vara fördröjningen i det delvisa avskaffandet av den 7-procentiga s. k. skattekrediten liksom näringslivets rent allmänna misstro till regeringens förmåga att mera effektivt bromsa inflationsförloppet. Bostadsbyggandet drabbades emellertid hårt av kreditåtstramningen under 1969. Bostadsinvesteringarna låg kvar på 1968 års nivå under det att antalet igångsättningar minskade med 2,5 % i jämförelse med 1968. Skillnaden i igångsättningen mellan de två åren blir mer markant — eller drygt 6 % — om igångsättningarna under respektive första kvartal exkluderas.

Arbetslösheten har under hela 1969 varit låg efter amerikanska förhållanden. I december uppgick antalet arbetslösa till 3,5 %, dvs. samma siffra som genomsnittligt för hela året 1969. För helåret 1968 var den genomsnittliga arbetslösheten 0,1 % högre. Månadssiffrorna har emellertid visat en tendens att stiga och i januari 1970 steg arbetslösheten till 3,9 %, vilket var en av de största månadsökningarna under senare år. I mars uppgick arbetslösheten till 4,4 %, vilket var den högsta noteringen på fyra år.

Handelsbalansen kom, bl. a. genom en oväntat stark exportuppgång i december, att visa ett överskott 1969 om 1,25 miljarder dollar, dvs. ca 25 % mer än 1968. I jämförelse med de 4 miljarder dollar och mer som noterades för åren 1960—1967 framstår dock fjolårets utfall som relativt modest. Bakom handelsbalansöverskottet 1969 låg en värdemässig export- och importökning om 10 respektive 9 %. Det privata långfristiga kapitalutflödet har varit omfattande under 1969 trots gällande s. k. betalningsprogram. Detta har, tillsammans med ett fortsatt starkt utflöde från den offentliga sektorn samt det faktum att den relativt betydande amerikanska korta utlåningen

¹ Bankernas kortfristiga upplåning på Eurodollarmarknaden var under större delen av året undandragen gällande kassareservbestämmelser. För "commercial papers", dvs. värdepapper emitterade av banker närstående holdingbolag o. dyl., gäller fortfarande inget krav på reservtäckning. Totalt för 1969 steg de amerikanska bankernas Eurodollarupplåning med ca 7 miljarder och emissionerna av "commercial papers" med ca 13 miljarder dollar, dvs. tillsammans ca 20 miljarder.

på främst Eurodollarmarknaden belastar betalningsbalansen uttryckt på likviditetsbasis, resulterat i ett betalningsunderskott enligt detta beräknings-sätt om knappt 7 miljarder dollar. Det är den högsta siffra som någonsin noterats. Bl. a. genom att den omfattande kortfristiga kapitalimporten inte direkt berört centralbankerna i olika länder, har betalningsbalansen uttryckt på officiell transaktionsbasis däremot visat ett överskott om knappt 3 miljarder dollar. För en kort beskrivning av skillnaderna mellan de två beräkningssätten av betalningsbalansen hänvisas till den preliminära national-budgeten för 1970.

Enligt den budget som framlades i början av 1970 kommer de främsta målen för den amerikanska regeringens ekonomiska politik även under 1970 bli att söka dämpa prisstegringstakten samt att förbättra bytesbalansen. Det uttrycktes även en önskan om att omfördela inriktningen av den ekonomiska politiken mot en större betoning av finanspolitiken. Enligt detta budget-förslag skall den restriktiva utgiftspolitiken fortsätta och ökningen av de federala utgifterna för budgetåret 1970/71 begränsas till knappt 3 miljarder dollar. Förslaget omfattar en nedskärning av anslagen till försvar och forskning om 6 miljarder dollar. Även intäkterna väntas stiga relativt svagt främst genom bortfallet av extraskatten samt vissa sociala avgifter, vilka tidigare erlagts av medborgarna. Budgetöverskottet beräknas bli av ungefär samma omfattning som för nu löpande finansår eller 1,3 miljarder dollar. Någon större finanspolitisk åtstramning är sålunda inte att vänta speciellt mot bakgrund av kongressens uttalade vilja att öka vissa utgiftsposter.

I den ekonomiska rapport som framlades i samband med budgeten räknar administrationen med en svag eller närmast obefintlig ökning av den totala produktionen under första halvåret, varefter efterfrågan väntas tillta under loppet av andra halvåret. Realt väntas bruttonationalprodukten endast stiga med ca 1 %. I och med att differensen mellan den faktiska och potentiella tillväxten ökar, beräknas arbetslösheten fortsätta att stiga, för att i mitten av 1970 åtminstone uppgå till 4,5 %. Prisökningstakten antas succes-sivt avta för att vid slutet av året vara nere i 3 å 3,5 %. Näringslivets fasta investeringar beräknas växa med ca 8 % i värde. En antagen stegvis lättnad i kreditpolitiken tänkes bidra härtill. Igångsättningen inom bostadsbyggan-det antas fortsätta att falla under första halvåret. En lättnad i kreditpoliti-ken kan därefter resultera i en återhämtning. Den offentliga sektorn väntas utöva ett svagt dämpande inflytande på ekonomins tillväxttakt. Den privata konsumtionen förutses växa med drygt 3 % i volym.

Rapporten har utsatts för kritik såväl inom som utom Förenta staterna. Kritiken kan med en stark förenkling sägas ha följt två mot varandra strid-ande huvudlinjer. Enligt den ena är den nuvarande graden av restriktivitet i den ekonomiska politiken för svag. Priserna liksom den privata konsum-tionen sägs komma att stiga kraftigare än vad rapporten förutser. Dessutom uttalas tvivel om det antagna budgetöverskottet för 1970/71 kan uppnås med

tanke på dels det förestående kongressvalet, dels en väntad utgiftsökning om arbetslösheten stiger över 4,5 %. Enligt andra kritiker väntas däremot avmattningsperioden bli såväl djupare som mera långvarig än vad man från officiellt håll räknar med. Även om kreditpolitiken lättas mera avsevärt torde effekterna av detta inte visa sig förrän tidigast under 1971. Speciellt hänvisas till att penningutbudet, med hänsyn taget till prisutvecklingen, sjönk under andra halvåret 1969 med drygt 5 procentenheter. Detta väntas inom en snar framtid bl. a. resultera i ett omslag i näringslivets investeringar liksom en depressivt verkande neddragning av lagernivån.

Under de första månaderna 1970 pekade allttjämt de flesta indikatorer mot en fortsatt nedgång av den ekonomiska aktiviteten. Industriproduktionen sjönk under februari för sjunde månaden i rad¹, hushållsinkomsternas ökningstakt fortsatte att avta liksom orderingången av varaktiga konsumtionsvaror. Bilindustrin — en speciellt i Förenta staterna konjunkturkänslig sektor — skar ned såväl produktionsplaner som sysselsättning för första hälften av 1970. Enligt hittills gjorda preliminära beräkningar synes vidare bruttonationalprodukten ha sjunkit något i absoluta tal under första kvartalet 1970 jämfört med fjärde kvartalet 1969. I sig kan sålunda den senaste tidens utveckling sägas tala för ett mera pessimistiskt antagande om den amerikanska ekonomins tillväxttakt 1970. Skulle den nu rådande svaga privata efterfrågan inte hinna påverkas av kommande lättnader i beskattningen m. m. kan resultatet mycket väl bli en tvär omkastning av företagets investeringsplaner liksom en påtaglig neddragning av lagernivån med åtföljande kumulativa effekter. Någon mera djupgående recession förefaller likväl inte sannolik med hänsyn till de reala och psykologiska faktorer som närmare utvecklas i det följande. Vad som skulle kunna befaras är att tillväxttakten i den amerikanska ekonomin helt uteblir 1970.

Trots den påtagliga faran för denna senare eventualitet har här valts att redovisa ett mera optimistiskt antagande. Huvudskälet skulle, liksom i den preliminära nationalbudgeten, vara de risker som ett alltför påtagligt fasthållande av prisstabiliserings- och utrikeshandelsmålet kan innebära ur sysselsättningssynpunkt. En lättnad av den ekonomiska politiken förutsätts därför liksom att denna hinner få effekt innan företagets förväntningar om en fortsatt expansion bryts. Vissa tecken föreligger också till att kreditpolitiken redan har börjat lätta. Som ett första steg kan bl. a. den i januari vidtagna höjningen av bankernas inlåningsräntor ses liksom antydningarna till en viss ökning av penningutbudet. Vidare har de korta räntorna fallit tillbaka under de första månaderna 1970. Som en följd härav, sänkte flertalet affärsbanker i slutet av mars den s. k. "prime rate" från 8 1/2 till 8 %. En viss vikt kan också tillmätas det faktum att lagerutvecklingen hittills inte uppvisat tendenser till några tvärare kast.

¹ Till en del kan den fallande industriproduktionen under senare delen av 1969 hänföras till strejker.

Enligt dessa mera optimistiska förutsättningar kan bruttonationalproduktens ökning antas komma att stiga med någon procentenhet mera än de från amerikanskt håll antagna drygt 1 %. Skillnaden förklaras främst av en antagen högre tillväxt för den offentliga sektorn samt den privata konsumtionen. Den senare torde framför allt komma att stimuleras av löneökningar i samband med att en rad kollektivavtal skall förnyas under våren och sommaren 1970. Dessutom bör extraskattens avskaffande vid halvårsskiftet 1970, liksom vissa nya sociala förmåner, få en klart expansiv inverkan på konsumtionen även om effekten till en del torde komma att bli en ökning av sparkvoten. I den mån utrymmet på kreditmarknaden vidgas förefaller dessutom en viss återhämtning av bostadsbyggandet möjlig. Arbetslösheten torde under dessa betingelser kunna hållas nere kring ca 4 %, medan ökningen av konsumentpriserna däremot knappast stannar under 4 %. En förbättring gentemot de drygt 6 % som noterades för 1969 är emellertid sannolik.

Handelsbalansen väntas från amerikansk sida förstärkas något och visa ett överskott 1970 om ca 2 miljarder dollar. Export- och importvärdet har antagits stiga med 10 respektive 8 %. Trots den mera expansiva bedömning av den totala efterfrågans utveckling som här angivits, förefaller en dylik förstärkning av handelsbalansen sannolik. Detta implicerar snarast att man utifrån den amerikanska bedömningen överskattat importens tillväxt. Det kan nämnas att i slutet av 1969 räknade administrationen med en värdemässig importökning om endast 6 %. Även om sålunda handelsbalansen torde förbättras något, lär de stora underskotten i grundbalansen bestå även under 1970.

Storbritannien

Den restriktiva ekonomiska politiken lyckades under 1969 effektivt begränsa den inhemska efterfrågeökningen. Mellan andra halvåret 1968 och första halvåret 1969 minskade både den privata konsumtionen och de totala fasta investeringarna i volym. Även om en viss återhämtning skedde under andra halvåret 1969 torde såväl konsumtion som investeringar nästan ha stagnerat mellan 1968 och 1969. Den totala produktionen ökade 1969 med knappt 2 % medan industriproduktionen ökade obetydligt snabbare. Den yttre balansen, vars förstärkning varit den ekonomiska politikens huvudmål under flera år, förbättrades mycket markant 1969. Exporten steg snabbt, särskilt under andra halvåret, medan importen till följd av den dämpade inhemska efterfrågan ökade i svag takt. Handelsbalansens förstärkning mellan 1968 och 1969 uppgick till ca 500 miljoner pund. Därmed kan också sägas att ekonomin under 1969 i väsentliga avseenden utvecklats i riktning mot de efter devalveringen uppställda målen.

De totala fasta investeringarna stagnerade 1969. Delvis utgjorde detta en besvikelse, eftersom den återhållsamma ekonomiska politiken åsyftade en

omallokering av resurser inte bara till exporten utan också till investeringarna, främst inom industrin. En kärv kreditpolitik var emellertid nödvändig för att uppnå det under 1969 främst prioriterade målet; ett överskott i den yttre balansen. Samtidigt är det klart att kreditpolitikens utformning medverkat till den ogynnsamma investeringsutvecklingen. En dämpande faktor, särskilt under första halvåret då investeringsvolymen minskade, var också att vissa investeringar tidigarelades till slutet av 1968 för att man skulle kunna dra nytta av de högre investeringsbidrag som utgick för investeringar utförda före 1968 års utgång. Det är tydligt att näringslivets investeringar även hållits tillbaka på grund av pessimistiska bedömningar angående de ekonomiska framtidsutsikterna. Mot bakgrund av den efter hand under året alltmer gynnsamma betalningsbalansutvecklingen tilltog dock investeringsbenägenheten och investeringarna ökade mot slutet av 1969. Industrins investeringar ökade, främst tack vare den snabbare tillväxttakten under andra halvåret, med drygt 6 % 1969. Värst drabbat av kreditpolitiken blev bostadsbyggandet som minskade med 8 %. De offentliga investeringarna minskade också med några procentenheter.

Den privata konsumtionen ökade inte med mera än 1/2 % 1969 även om ökningen mellan halvåren uppgick till inemot 1 1/2 %. De reala disponibla inkomsterna torde i stort sett stagnerat 1969 till följd av en snabb prisstegringstakt, delvis orsakad av höjningar i de indirekta skatterna i november 1968 och vissa åtgärder vidtagna via budgeten i april 1969. Den offentliga konsumtionen 1969 var lika stor som 1968.

Förbättringen av Storbritanniens yttre balans 1969 gäller i första hand handelsbalansen. Exporten ökade i värde med 12 % och importvärdet steg med 5 %. Handelsbalansen visade tredje kvartalet 1969 ett överskott för första gången på tre år och den månadsvisa handelsbalansen blev positiv alla de sista fem månaderna 1969. Ett underskott på 196 miljoner pund under första halvåret ledde dock till att handelsbalansen för helåret slutade med ett underskott på 158 miljoner pund, att jämföra med 1968 års underskott på 643 miljoner pund. Också tjänstebalansen för 1969 utvecklades mera gynnsamt än närmast föregående år och gav ett underskott på preliminärt 524 miljoner pund. Bytesbalansens överskott 1969 uppgick därmed till 366 miljoner pund, att jämföra med ett underskott på 309 miljoner pund 1968. Eftersom dessutom den för Storbritannien sedvanliga exporten av långsiktigt kapital under året förbyttes mot en mindre import uppnåddes 1969 ett så stort överskott som 387 miljoner pund på betalningsbalansen exklusive kortfristiga kapitaltransaktioner (den s. k. grundbalansen). Återströmning av kortsiktigt kapital från Västtyskland efter devalveringen återspeglades i ökade valutareserver, men än mera i mycket stora avbetalningar på skulder, huvudsakligen till utländska centralbanker. Som en följd av förbättringen i den yttre balansen stärktes också pundets ställning mot slutet av året.

Produktionens svaga tillväxt medförde att arbetslösheten låg kvar på en hög nivå hela 1969. I genomsnitt uppgick arbetslösheten under året till 2,4 %. Lönesumman steg 1969 med ungefär 8 %, varav en stor del utgjordes av löneglidningar. Enligt de normer för pris- och inkomspolitik som regeringen presenterade våren 1968 skulle inte lönerna genomsnittligt få stiga mer än 3 1/2 % per år, såvida inte särskilt snabba produktivitetsökningar kunde påvisas, eller speciella löneförstärkningar för låglönegrupper skedde. Man kan inte påstå att löneutvecklingen under 1969 i någon högre grad påverkades av regeringens lönesättningsnormer. Ovannämnda normer har också fr. o. m. 1970 ersatts av "frivilliga" begränsningar i lönestegrings-takten. Avsikten är att löneökningarna skall hållas inom ramen 2 1/2—4 1/2 % per år. Liksom tidigare premieras snabba produktivitetstegringar och strävanden att förbättra de lågavlönades ställning. Priserna ökade snabbt under 1969 och den genomsnittliga konsumentprisstegringen mellan 1968 och 1969 uppgick till 5,5 %.

Under 1970 får man räkna med en fortsatt försiktig ekonomisk politik i Storbritannien. Kreditpolitiken torde dock efter hand lättas i syfte att underlätta industrins investeringsverksamhet. Diskontosänkningarna med 1/2 % till 7 1/2 % i början av mars och till 7 % i mitten av april kan ses som ett första steg i den riktningen. Från officiellt håll har också uttalats att en ökning i industriinvesteringarna nu är den ekonomiska politikens främsta mål. Bank of England har likaledes stillatigande åsett affärsbankernas över-skridning av vissa gällande kreditgivningstak under årets första månader och vid budgetpresentationen i april föreslogs också en mindre uppjustering av dessa tak. Näringslivets investeringsvilja tycks ha ökat och med 1969 års goda vinstutveckling inom industrin i minnet förefaller det troligt att de totala fasta investeringarna kan öka åtminstone 5 % 1970, medan industriinvesteringarna kan väntas öka i kanske den dubbla takten. Med en lättare kreditmarknad torde särskilt bostadsbyggandet hämta sig och öka med några procentenheter.

Konsumtionen kan väntas öka betydligt snabbare 1970, eller med mer än 3 %. Den ekonomiska utvecklingen det senaste året stimulerar fackföreningarna till att kräva och driva igenom stora löneökningar. Redan ingångna löneavtal liksom pågående förhandlingar och oroligheterna på arbetsmarknaden i början av året tyder på en avsevärt stegrad löneökningstakt i förhållande till 1969.

I en vitbok över de offentliga utgifterna fram till och med budgetåret 1973/74 presenterar regeringen sin avsikt att låta den offentliga sektorns expansion begränsas till 3 % per år. Det förefaller rimligt att anta att expansionen under 1970 blir lägre än så för att motverka väntade konsumtions- och investeringsökningars uppdrivande effekt på den inhemska efterfrågan. Därigenom skulle det också lättare vara möjligt att vidmakthålla den positiva utvecklingen hos den yttre balansen.

Exporttillväxten kan väntas bli långsammare 1970. Dels förutses en lägre utländsk importefterfrågan, speciellt i Förenta staterna, dels lider också exportindustrierna av kapacitetsbrist. Dessutom är det möjligt att försäljningsansträngningarna på exportmarknaderna kan avta, när ökade möjligheter till avsättning på hemmamarknaden yppar sig. Värdet av exporten kan dock väntas öka med ungefär 8 %. Den förväntade ökade inhemska efterfrågan torde bl. a. ta sig uttryck i ökad import. Även om reglerna om importdepositioner förlängdes till december 1970, med en i april till 30 % sänkt depositionsavgift, kan man därför för 1970 vänta sig en värdemässig stegring i importen ungefär lika snabb som för exporten.

De här skisserade prognoserna för den ekonomiska utvecklingen skulle leda till en tillväxt i den totala produktionen på drygt 3 % 1970. Samtidigt innebär prognoserna för utrikeshandeln att den under sista halvåret mycket gynnsamma handelsbalansutvecklingen efter hand under 1970 skulle försämrans. För hela året kan överskottet på handelsbalansen därför väntas bli lågt. Däremot finns det skäl att räkna med en fortsatt gynnsam utveckling av tjänstebalansen, med månadsvisa överskott på i genomsnitt 35—40 miljoner pund. Om man antar att det blir en återgång till ett normalt valutautflöde av långsiktigt kapital, förefaller det rimligt att räkna med att överskottet på betalningsbalansen (grundbalansen) för 1970 med något hundratal miljoner pund kommer att understiga det uppställda målet på 500 miljoner pund.

Västtyskland

Den västtyska högkonjunkturen visade ännu vid utgången av 1969 inga påtagliga tecken till att avta. Bruttonationalprodukten steg under året med knappt 12 % i värde och ca 8,5 % i volym, dvs. i bägge fallen ca en procentenhet mer än vad som framgick av den preliminära nationalbudgeten 1970. Industriproduktionen växte med 13 %. Jämte exporten var maskininvesteringarna den mest påtagliga drivkraften i ekonomin med en värdemässig tillväxt om knappt 30 %. Byggnadsinvesteringarna ökade med ca 8 % och de totala fasta investeringarna med drygt 17 %. Bostadsinvesteringarna däremot steg endast med drygt 2 % i värde, vilket med hänsyn till byggnadskostnadernas utveckling innebar en svag volymmässig nedgång jämfört med 1968.

Som brukligt under en konjunkturtopp tilltog den privata konsumtionen under året bl. a. som en följd av omfattande löneökningar. I värde räknat torde den privata konsumtionen ha stigit med ca 10 %, dvs. nästan dubbelt så snabbt som 1968. Den offentliga konsumtionen steg med 11 % i värde mot ca 4 % 1968, vilket tyder på en i rådande läge expansiv finanspolitik. Huvudparten av uppgången föll emellertid på den delstatliga nivån och låg sålunda utanför regeringens mera direkta kontroll. Någon mera påtaglig återverkan i prisutvecklingen som följd av det tilltagande efterfrågetrycket

visade sig först mot slutet av 1969. I genomsnitt för året steg konsumentprisinivån med knappt 3 %. Bidragande till att de ökande arbetskostnaderna — trots tydliga överhettningstendenser på arbetsmarknaden — inte resulterade i en högre prisstegringstakt, torde bl. a. ha varit den kraftiga produktivitets-tillväxten. Uttryckt som produktion per arbetstimme inom industrin uppgick den senare till ca 7 %. Arbetslösheten låg under större delen av 1969 under 1 % och antalet lediga platser ökade över året med 37,5 %.

Den stora svårigheten i den ekonomiska politikens utformning har under 1969 varit att kombinera strävandena att dämpa den inhemska högkonjunkturen med åtgärder ägnade att minska överskottet i bytesbalansen. En närmare redogörelse för de komplikationer detta medfört, liksom de åtgärder som vidtogs innan de politiska förutsättningarna för en revalvering förelåg, lämnades i den preliminära nationalbudgeten för 1970. Här skall därför endast nämnas att revalveringen i oktober enbart i ringa grad synes ha hunnit påverka utrikeshandeln. Exporten växte sålunda under 1969 med 14 och importen med 19 % i värde. I volym räknat var motsvarande siffror 12 respektive 16,5 %. Det kan nämnas att under de tre första kvartalen 1969 — dvs. perioden före revalveringen — ökade exporten med 15 % i värde och importen med 19 % jämfört med motsvarande period 1968. Trots den påtagligt snabba importstegringen medförde de kraftiga nivåskillnaderna i utgångsläget att överskottet i handelsbalansen endast sjönk med knappt 3 miljarder DM jämfört med 1968, eller till 15,6 miljarder DM. De finansiella effekterna av revalveringen gjorde sig naturligt nog snabbare gällande. Under det sista kvartalet 1969 uppgick valutaförlusterna för Västtysklands del till ca 23 miljarder DM¹. I och för sig kan valutautflödets omfattning knappast sägas vara överraskande i och med att det till övervägande del var fråga om hemtagning av medel som tidigare i mer eller mindre spekulativt syfte placerats i landet. Den snabbhet med vilken denna hemtagning skedde var däremot mera oväntad. För att hindra en åtföljande alltför stark automatisk åtstramning av kreditmarknaden tvingades centralbanken temporärt lätta på vissa kreditrestriktioner under november och december.

Sett över hela året 1969 visade den s. k. grundbalansen ett underskott på ca 15 miljarder DM främst på grund av en omfattande långfristig kapital-export. Denna uppgick under året till 22 miljarder DM mot 10,5 miljarder 1968. De kortfristiga kapitalströmmarna visade netto ett positivt saldo om 3,5 miljarder DM. Med tanke på att motsvarande siffra för perioden januari — september 1969 synes ha uppgått till ca 16,5 miljarder DM, förefaller det troligt att revalveringens engångseffekt på de korta kapitalströmmarna ebbat ut vid ingången av 1970. Under de första månaderna 1970 var också valutautflödet av relativt begränsad omfattning.

¹ Exklusive den bokföringsmässiga "förlusten" i form av att paritetsändringen i sig minskade valutareservens storlek uttryckt i D-mark. Denna "förlust" uppgick till 4,3 miljarder DM.

En av de främsta målsättningarna för den ekonomiska politiken torde under 1970 bli att söka dämpa högkonjunktoren samt att motverka de prisökningar som annars förefaller oundvikliga vid en oförändrad alltför hög inhemsk efterfrågan. Förutsättningarna för att lyckas med detta bör ha ökat i och med revalveringen i oktober 1969. Vidare ställs vissa krav på flexibilitet i den ekonomiska politiken med tanke på att ett konjunkturuomslag förr eller senare kan komma att bli aktuellt. I den budget för budgetåret 1970/71 som framlades i januari har detta senare krav kommit till uttryck i tillfälliga låsningar av vissa investeringsposter, liksom en förskjutning av ett flertal utgifter till första halvåret 1971. Även en rad andra skärpningar av finanspolitiken aviserades, av vilka märks uppskjutandet av vissa tidigare beslutade skattelättnader. Delstaterna har vidare samtyckt till att hålla de totala utgiftsökningarna under 9 %. Som en mera omedelbar åtgärd har penningpolitiken dessutom stramats åt under de senaste månaderna. I mars höjdes diskontot med 1,5 procentenheter till 7,5 % och den s. k. lombardräntan med 0,5 procentenheter till 9,5 %. Räntehöjningarna synes dock även vara be-tingade av en önskan att minska klyftan mellan den västtyska och den internationella räntenivån.

Enligt den ekonomiska översikt som regeringen framlade i samband med budgetförslaget, väntas bruttonationalprodukten under 1970 stiga med 9—10 % i värde och 4—5 % i volym. Bl. a. mot bakgrund av att en rad kollektivavtal kommer att slutas för stora grupper av löntagare, beräknas lönesumman öka med ca 13 %. Den privata konsumtionen antas stiga i samma takt som 1969, medan den offentliga sektorn väntas komma att utöva ett svagt restriktivt inflytande, speciellt under första hälften av året. Med tanke på det höga kapacitetsutnyttjandet antas de fasta investeringarna liksom under 1969 bli den mest tillväxtfrämjande faktorn med en årsökning om 13 à 14 % i värde. En viss avmattning förutses dock för andra halvåret 1970. Sysselsättningsgraden väntas bli fortsatt hög med en genomsnittlig arbetslöshet understigande 1 % för året som helhet. Handelsbalansens överskott beräknas sjunka något snabbare än under 1969, eller från 15,6 miljarder DM till ca 11 miljarder DM. Konsumentpriserna slutligen antas komma att stiga med ca 3 %.

I stort sammanfaller denna bedömning med den som gjordes i den preliminära nationalbudgeten för 1970. Den dämpning av tillväxttakten jämfört med 1969 som prognosen innebär synes vara ofrånkomlig av utbudsskäl. Den tillgängliga produktionskapaciteten torde vid ingången av 1970 ha varit fullt utnyttjad och arbetskraftsreserverna i stort sett helt tagna i anspråk. De senaste årens kraftiga investeringsökningar inom näringslivet borde emellertid under 1970 resultera i markanta utbyggnader och förbättringar av produktionsapparaten, varför en ökning av bruttonationalprodukten om 5 snarare än 4 % förefaller sannolik. Sett från efterfrågesidan torde en sådan tillväxttakt inte möta några hinder. Redan de inneliggande orderstockarna

har nått ett sådant omfång att de i sig indikerar en fortsatt hög ekonomisk aktivitet. Det förefaller under sådana förhållanden snarast sannolikt att den totala efterfrågans anpassning till begränsningarna på kapacitetssidan tar sig uttryck i en högre prisstegringstakt i konsumentledet än vad man från västtysk sida räknat med. Speciellt torde detta gälla för första halvåret 1970. Parallellt härmed kan svårigheterna att begränsa den totala efterfrågan tänkas resultera i ett något lägre överskott i handelsbalansen än i den officiella prognosen.

Vad slutligen avser betalningsbalansens utseende 1970 synes en nedgång av det stora underskottet under 1969 troligt liksom en minskning av spännvidden mellan över- och underskottsposter. Framför allt torde den långfristiga kapitalexporten falla kraftigt tillbaka och detta i en utsträckning som avsevärt överstiger den förutsedda försvagningen av bytesbalansen. De korta kapitalströmmarna till och från landet bör vidare komma att anpassas till en mera normal nivå än under 1969.

Frankrike

Fram till slutet av sommaren 1969 karakteriserades den franska ekonomin av en mycket snabb tillväxt i den inhemska efterfrågan medförande höga stegringstakter för priser och löner. Trots att exportutvecklingen var gynnsam innebar en avsevärt snabbare importökning tillsammans med oförmanliga kortsiktiga kapitalrörelser att betalningsbalansen ständigt försämrades. Devalveringen i augusti 1969 utgjorde en vändpunkt. Ekonomins utveckling efter devalveringen har inneburit ett steg i riktning mot de målsättningar som presenterades i det s. k. saneringsprogrammet.¹ Den inhemska efterfrågans tillväxt avmattades mot slutet av året. Befarade ökning i stegringstakten för priser och löner uteblev och sparandet ökade kraftigt. Särskilt återspeglade en förbättrad utrikeshandel och en ökande valutareserv den gynnsammare utvecklingen. Industriproduktionen tilltog återigen under fjärde kvartalet 1969 efter att ha legat på en hög men jämn nivå sedan första kvartalet, huvudsakligen på grund av bristande kapacitetsutrymme. Jämfört med hela 1968 ökade dock industriproduktionen 1969 med över 12 % och mellan andra halvåret 1968 och 1969 uppgick ökningen till 6,3 %. Den totala produktionsvolymen steg 1969 med ungefär 8 1/2 %.

Den privata konsumtionen ökade i volym med 7 % 1969, men tillväxttakten avtog märkbart mot årets slut. Konsumtionsökningen begränsades då av den åtstramad ekonomiska politiken. En väsentlig ökning i sparandet verkade också dämpande på konsumtionen. För hela 1969 beräknades sparandet ha varit 85 % högre än 1968 och 46 % högre än 1967. Den offentliga konsumtionen torde ha ökat ungefär 5 % 1969. En väsentlig reducering i den offentliga konsumtionens ökningstakt skedde dock under andra halv-

¹ En relativt utförlig beskrivning av de under 1969 vidtagna ekonomisk-politiska åtgärderna i Frankrike lämnades i den preliminära nationalbudgeten för 1970.

året, eftersom en försiktig statlig utgiftspolitik var ett av de viktigaste inslagen i det efter devalveringen införda stabiliseringsprogrammet. Trots den efter hand hårda kreditpolitiken ökade de totala fasta investeringarna med nästan 10 % 1969. Optimistiska efterfrågeförväntningar, kapacitetsbrist och en hög självfinansieringsförmåga medförde att industrins investeringar ökade mycket snabbt, eller med 20 %.

Den mest framträdande förbättringen i ekonomin efter devalveringen rör utrikeshandeln. Under de sista tre månaderna 1969 minskade successivt de månadsvisa underskotten i handelsbalansen och i en takt snabbare än vad man hade vågat hoppas på. I september uppgick värdet av exporten till 80 % av importvärdet (den s. k. täckningsgraden) medan motsvarande procentsats för december var 92. Under hela 1969 fördubblades emellertid handelsbalansens passivsaldo i förhållande till 1968 och uppgick till 12 miljarder franc. Exporten ökade i värde med 23,5 % 1969, medan värdet av importen ökade än mera, eller med 29,3 %. Underskottet på bytesbalansen för 1969 uppskattas till 7,2 miljarder franc.¹ Den närmaste månaden efter devalveringen ökade valutareserverna men minskade sedan återigen som en följd av spekulationerna om en uppskrivning av D-marken. Efter revalveringen i Västtyskland ökade valutainflödet kraftigt i november och december. Till största delen användes detta kapital för stora avbetalningar på kortfristiga lån i utlandet. Den officiella valutareserven var därför vid årsskiftet obetydligt större än vid devalveringstillfället, eller 21,1 miljarder franc. Det är dock klart att förtroendet för valutan avsevärt stärktes mot slutet av 1969.

Den höga produktionsnivån 1969 medförde att arbetslösheten var betydligt lägre än 1968; i genomsnitt 15 % lägre. Lönesumman steg ca 13 %, medan timlönerna i industrin ökade ungefär 10 %. Prisökningarna blev kraftiga under 1969, men visade en avtagande stegringstakt mot slutet av året, troligen som en följd av det prisstopp som gällde en månad efter devalveringen och den därefter förstärkta priskontrollen. I genomsnitt för året ökade konsumentpriserna med drygt 6 %.

Statsbudgeten för 1970 är balanserad och innebär att statsutgifterna 1970 avses öka i betydligt långsammare takt än inkomsterna. Det är emellertid osäkert om detta kommer att få en återhållande effekt på den inhemska efterfrågan, eftersom samtidigt skattelättnader för de lägre inkomsttagarna, med deras högre konsumtionsbenägenhet, genomförts. Den ekonomiska politiken i övrigt under 1970 torde fortsätta att vara restriktiv, även om vissa lättnader i kreditpolitiken redan har kunnat skönjas. Reglerna för avbetalningshandeln mjukades upp något i februari och finansministern har utlovat och delvis redan infört åtgärder i syfte att främst understödja exportföretagens kreditbehov, men också rent allmänt lindra finansieringssvårigheterna vid investeringsverksamheten. Däremot kommer reglerna om be-

¹ Avser bytesbalansen med länder utanför franczonen.

gränsning av kreditinstitutionernas utlåningsvolym att i huvudsak gälla fram till halvårsskiftet.

I de reviderade officiella franska prognoser över den ekonomiska utvecklingen 1970 som offentliggjordes i slutet av mars 1970, förutspår man att avmattningen i ekonomin under 1970 inte blir så markerad som man väntade sig ett halvt år tidigare. Prognoserna för de flesta efterfrågekomponenters ökningstakt har uppjusterats, liksom förväntade pris- och lönestegrings-takter. Den privata konsumtionen väntas öka med 4 1/2 % medan den offentliga konsumtionen förväntas stiga obetydligt. Man räknar vidare med att den totala fasta investeringsvolymen skall kunna öka med drygt 6 %, främst till följd av en väntad fortsatt snabb ökning för industrins investeringar. Med tanke på de senaste årens goda vinstutveckling förefaller detta också rimligt. Exporten väntas öka med 17 % i volym, medan importen väntas stiga med 6 %. Vidare har man antagit att konsumentpriserna kommer att stiga med 4,6 % och lönesumman med 11 %. Den totala produktionen väntas tillväxa med 5 1/2 %.

Även om de senaste prognoserna förefaller avgjort mer realistiska än de som presenterades i oktober 1969, är det möjligt att de på vissa punkter är något optimistiska. Visserligen har arbetsmarknadsläget varit lugnt under årets första månader, men man kan vänta sig att fackföreningarna efter hand kommer att begära stora löneökningar som kompensation för det senaste årets prisstegringar. Även om takten i konsumtionsökningen avtar, är det därför inte omöjligt att den något överstiger 4 1/2 % 1970. Med höga löneökningar och ett visserligen dämpat, men högt efterfrågetryck, kan också prisökningarna väntas bli en aning större än 4,6 %, särskilt som vissa efter devalveringen »mekaniska» prisstegringar är mer eller mindre oundvikliga.

Ifall de officiellt förutsagda ökningarna i export och import uppnås, skulle täckningsgraden i utrikeshandeln bli tillräckligt stor för att det uppsatta målet om jämvikt i bytesbalansen skall nås. Med hänsyn till den väntade konsumtionsutvecklingen förefaller det emellertid rimligt anta att importutvecklingen blir något snabbare än vad som officiellt beräknats. Samtidigt kan möjligen den angivna tillväxttakten hos exporten tyckas hög med tanke dels på en svagare utländsk efterfrågan, dels de kapacitetsgränser som finns i exportindustrin. Även om jämvikt inte uppnås kan man dock räkna med en avsevärd förbättring i bytesbalansen under 1970.

Italien

Den ekonomiska utvecklingen i Italien kom under senare delen av 1969 att i högre grad än vad som framgick av den preliminära nationalbudgeten präglas av oron på arbetsmarknaden. Bruttonationalprodukten ökade sålunda under 1969 med ca 5 % i stället för tidigare beräknade drygt 6 %. Det av strejkerna föranledda produktionsbortfallet framgår än tydligare av

industriproduktionens utveckling. Medan produktionens tillväxt under de åtta första månaderna 1969 pekade mot en genomsnittlig årsökning om ca 8 % kom det faktiska utfallet att uppgå till drygt 3 %. Under 1967 och 1968 steg industriproduktionen med 8 respektive 6 %. Sett över helåret 1969 påverkades såväl den privata konsumtionen som de fasta investeringarna i betydligt mindre omfattning, det senare bl. a. på grund av en kraftig tillväxt av bostadsinvesteringarna. Sammanfattningsvis synes sålunda den slutliga inhemska efterfrågan 1969 ha hållits relativt väl uppe, varför strejkernas inflytande koncentrerats till lagerposten samt en omsvängning till ett negativt handelsbalanssaldo för perioden oktober—december. Prisstegringsstakten i konsumentledet var under större delen av året svag men under de sista månaderna visade priserna tecken till att stiga snabbare. För 1969 som helhet stannade ökningen vid ca 4 %.

Exportvärdet ökade under 1969 med ca 15 % trots en kraftig uppbromsning under fjärde kvartalet. Importen växte i något snabbare takt eller med 21 %, vilket kom att innebära ett underskott i handelsbalansen om 1,1 miljarder dollar. De höga intäkterna från turism och emigrantvaluta resulterade emellertid i ett överskott i bytesbalansen om 1,6 miljarder dollar. Trots detta aktningvärda överskott i varu- och tjänstebalansen uppvisade betalningsbalansen ett underskott på 1,4 miljarder dollar. Nettokapitalexporten uppgick sålunda till hela 3 miljarder dollar, varav över hälften var att hänföra till sedelutförsel av mer eller mindre illegal karaktär. Det synes föreligga flera orsaker till denna onormalt höga nettokapitalexport. Förutom en rent politisk oro torde bristen på attraktiva placeringsobjekt inom landet ha spelat in. En viss betydelse synes också näringslivets frikostiga beviljande av exportkrediter ha haft. På ett relativt sent stadium har statsmakterna reagerat med en rad motåtgärder, vilka finns närmare återgivna i den preliminära nationalbudgeten för 1970. Därutöver har myndigheterna fr. o. m. februari 1970 beskurit företagets möjligheter att fastställa betalningsterminer vid export och importaffärer. I avsikt att motverka den rena sedelexporten har vidare centralbanken genom ändringar i det tekniska förfarandet vid inväxlingen tillåtit en de factodevalvering av liresedlar. I mars slutligen höjes diskontot från 4 till 5,5 %. Trots den mobiliserade arsenalen av motåtgärder förefaller det emellertid alltjämt vara osäkert om någon mera långsiktig lösning av betalningsbalansfrågan är i sikte. Enbart under de två första månaderna 1970 beräknas betalningsbalansen preliminärt ha visat ett underskott på ca 750 miljoner dollar.

Den ekonomiska utvecklingen under 1970 är speciellt svårbedömbär med tanke på osäkerheten om strejkernas följd effekter. Det omedelbara resultatet har beräknats bli en stegring av lönekostnaderna inom industrin med i genomsnitt 16—18 %. Under förutsättning att strejkerna inte fortsätter i samma skala under 1970 torde konkurrenskraften för landets produkter trots detta kunna hållas uppe med tanke på de senaste årens betydande

produktivitets- och lönsamhetsförbättringar. Ett återupptagande av den tidigare snabba tillväxttakten förefaller under dessa förutsättningar sannolikt, vilket skulle kunna tala för en real tillväxt av bruttonationalprodukten om 6,5 à 7 %. Även en sådan relativt hög tillväxttakt skulle innebära en förhållandevis måttlig reduktion av de outnyttjade kapacitetsmarginalerna. En prisstegringstakt om 4 à 5 % synes dock vara oundviklig även med ett bibehållande av den sedan hösten 1969 strama kreditpolitiken. Med tanke på dels behovet av en kraftig återuppbyggnad av lagren, dels det begränsade utrymmet för extern finansiering, torde näringslivets fasta investeringar inte växa 1970 i tidigare förutsedd takt. Den privata konsumtionen däremot torde komma att utöva ett klart expansivt inflytande mot bakgrund av de betydande löneökningarna. En volymmässig ökning om någon procentenhet mer än bruttonationalproduktens tillväxt förefaller sannolik.

Överskottet i bytesbalansen kan väntas reduceras något 1970 främst genom en svagare tillväxt av exporten än 1969. Med tanke på de inhemska behoven av att förstärka produktionsapparaten torde överskottet emellertid alltså kunna komma att karakteriseras som olyckligt stort. Detta skulle i och för sig kunna motivera ytterligare investeringsstödande åtgärder från statsmakternas sida — även till priset av en snabbare inflation — för att i än högre grad stödja industrialiseringsprocessen. Från italienskt håll har emellertid hävdats att en dylik politik inte är möjlig innan kapitalexporten reducerats mera permanent. Det skulle emellertid kunna ifrågasättas om inte en förbättring av investeringsvillkoren i sig skulle verka bromsande på kapitalutflödet.

Danmark

Från senare delen av 1968 och under hela 1969 präglades den danska ekonomin av en mycket snabb ökning i produktion och efterfrågan. I synnerhet medförde den höga tillväxttakten för den inhemska efterfrågan att importen ökade mycket starkt och den yttre balansen försvagades ytterligare. De kredit- och finanspolitiska åtstramningar, som genomfördes under första halvåret 1969, lyckades inte i tillräcklig grad dämpa efterfrågeutvecklingen. Däremot avstannade den under våren 1969 kraftiga valutautströmningen, sedan bl. a. diskontot i två steg höjts från 6 till 9 %.

Den totala produktionen beräknas i volym ha stigit med 7 % 1969. Lika snabbt torde den privata konsumtionen ha ökat. Ökningstakten var också jämn över året trots de skatte- och avgiftshöjningar som genomfördes i maj 1969. En huvudorsak till den höga konsumtionstillväxten var att de privata disponibla inkomsterna snabbt steg, delvis på grund av de övergångsbestämmelser som gällde före införandet av källskattesystemet vid årsskiftet 1969/1970. Bestämmelserna innebar dels att skatteuttaget sista kvartalet 1969 blev lägre än normalt, dels också att inkomsterna 1969, inom vissa gränser, inte kom att beskattas, varför benägenheten att förtjäna

extrainkomster ökade. Den offentliga konsumtionen ökade också mycket snabbt 1969, eller med 8 %. Trots den efter hand under 1969 mycket restriktiva kreditpolitiken ökade investeringarna snabbt och den volymmässiga tillväxttakten för de totala fasta investeringarna beräknas ha uppgått till drygt 12 %. Särskilt markerad var bostadsbyggandets ökning på ca 30 %, men också industriinvesteringarna ökade snabbare än genomsnittet för investeringarna.

Den gynnsamma exportutvecklingen 1968 fortsatte under 1969. Värdet av exporten ökade med 14,4 %, medan den volymmässiga tillväxttakten uppgick till ca 11 %. Särskilt snabbt ökade exporten av industrivaror, men genom en markant stegring i exportpriserna på jordbruksvaror ökade också värdet av jordbruksexporten något, efter att ha minskat under 1968. Importen drevs upp mycket kraftigt 1969 till följd av den höga inhemska efterfrågan. I värde ökade importen med nästan 18 % och i volym endast i någon procentenhet lägre takt. Importen av järn och stål ökade särskilt snabbt liksom importen av bilar. Personbilsimporten 1969 torde sålunda ha ökat med nästan 40 %. Till följd av importutvecklingen försämrades handelsbalansen för 1969 kraftigt och visade ett underskott på 6,3 miljarder danska kronor att jämföra med ett underskott på 4,8 miljarder danska kronor 1968. Bytesbalansens underskott 1969 beräknas därigenom ha uppgått till mer än 3 miljarder danska kronor. Valutautströmningen under första halvåret 1969 resulterade i en nedgång i den totala valutareserven med 1 300 miljoner danska kronor. Under årets andra hälft ökade emellertid valutareserven med 700 miljoner danska kronor, huvudsakligen på grund av betydande offentlig och privat kapitalimport.

Samtidigt som produktion och efterfrågan steg under 1969 ökade antalet anställda snabbt och arbetslösheten sjönk. Den totala arbetsstyrkan ökade med mer än 30 000 personer, till stor del gifta kvinnor. Den årliga ökningen de sista åren har annars varit ungefär 15 000 personer. Orsaken till den osedvanligt starka uppgången är delvis att söka i det faktum att inkomsterna under 1969 i normalfallet var skattefria. Arbetslösheten, som i början av 1969 fortfarande var hög, sjönk successivt under året och den genomsnittliga arbetslösheten för året uppgick till 3,9 % av de arbetslöshetsförsäkrade mot 5,0 % 1968. Lönerna under 1969 steg i obetydligt lägre takt än 1968. Genomsnittstimlönen för industriarbetare ökade omkring 11 % 1969 och lönesumman kan beräknas ha stigit med ca 13 %. Det kan observeras att löneglidningarna 1969 påverkade den totala löneutvecklingen i högre grad än 1968. Under loppet av 1969 steg konsumentpriserna med nära 5 %, medan årsgenomsnittet låg ca 3,5 % över 1968 års konsumentprisgenomsnitt.

Det inhemska efterfrågetrycket torde komma att dämpas avsevärt under 1970. De under 1969 vidtagna ekonomiskt politiska restriktionerna kan beräknas få större effekt 1970 än 1969. Vidare medför det fr. o. m. i år gäl-

lande källskattesystemet en mycket kraftig höjning i skatteinbetalningarna och därigenom torde tillväxttakten för den privata konsumtionen bromsas. Statsbudgeten för finansåret 1970/71, som beräknas resultera i ett över-skott på 1,8 miljarder danska kronor, verkar genom en dämpad utgiftsökning kontraktivt på efterfrågan. I mitten av mars gav regeringen besked om igångsättningsförbud för statlig byggnads- och anläggningsverksamhet fram till oktober 1970. Det råder inte nämnvärda tvivel om att den återhållande ekonomiska politiken bibehålls under året. Den utgör en väsentlig förutsättning för att den otillfredsställande betalningsutvecklingen skall kunna vändas. Den privata konsumtionen kan väntas öka med bara några procent 1970 och tillväxttakten för de totala fasta investeringarna väntas också avta. Speciellt torde bostadsbyggandet drabbas av den åtstramade ekonomiska politiken.

Den förväntade världshandelsutvecklingen medför att exporten kan väntas öka i svagare takt 1970, särskilt vad avser jordbruksprodukter. Det verkar dock rimligt att man kan uppnå en ökning i exportens värde på ca 10 %. Med en antagen dämpning i den inhemska efterfrågan kan importvärdet 1970 förväntas tillväxa betydligt långsammare än 1969 och i något lägre takt än exportvärdet. De angivna prognoserna för den ekonomiska utvecklingen 1970 leder till en total produktionsökning på ca 4 %, medan den yttre balansen skulle stärkas något i förhållande till 1969.

Finland

Den under 1969 rådande högkonjunkturen i Finland visade vid utgången av året tecken till att planas ut. Kapacitetsbegränsningar i produktionsapparaten började göra sig gällande, samtidigt som efterfrågeökningen i betydande omfattning tog sig uttryck i en importökning. Den ekonomiska aktiviteten var emellertid allttjämt livlig. Pris- och kostnadsstegringarna var under såväl första som andra halvåret 1969 lägre än i flertalet övriga väst-europeiska länder.

Bruttonationalproduktens volymmässiga ökning uppgick till 8 % 1969, dvs. ca 3 gånger så mycket som de två närmast föregående åren. Industriproduktionen växte med ca 11 %. Den privata konsumtionen, vilken speciellt under andra halvåret tilltog markant, ökade endast något långsammare än totalproduktionen, eller med ca 7 %. I enlighet med stabiliseringsavtalet mellan regering och arbetsmarknadsorganisationer begränsades den offentliga sektorns expansion 1969. Detta drabbade i första hand de offentliga investeringarna, vilka sjönk under året med 2 %. Den offentliga konsumtionen ökade relativt svagt, eller med drygt 4 %. Verkningarna av stabiliseringsavtalet har i än högre grad satt sin prägel på prisutvecklingen. Konsumentpriserna steg under 1969 med endast 1,7 %. Den rådande prisregleringen har emellertid resulterat i ett visst prisstryck närmast genom att kostnaderna i producentledet — jämte importpriserna — stigit i något snabbare

takt. Den svaga prisökningstakten har givit utrymme för en genomsnittlig reallöneförbättring för löntagarna med knappt 5 %.

De privata investeringarna har vid sidan av exporten varit den mest expansiva efterfrågekomponenten under 1969. En bidragande faktor till den kraftiga investeringsökningen torde ha varit myndigheternas kanalisering av de under 1968 influtna exportavgifterna till denna sektor liksom det under huvuddelen av 1969 lätta kreditmarknadsläget. Det tilltagande ekonomiska uppsvinget har naturligtvis även i sig haft en stimulerande inverkan. Totalt steg de privata investeringarna under 1969 med ca 18 % i volym. Speciellt kraftig har maskininvesteringarnas ökningstakt varit men även industrins och handelns byggnadsinvesteringar har stigit markant. Bland annat på grund av statliga stödåtgärder ökade bostadsinvesteringarna under året med 10 % i volym.

Den finska exporten ökade under 1969 med drygt en femtedel i värde att jämföra med knappt en tredjedel under närmast föregående år. I volym räknat var motsvarande siffror 17 respektive 12 %. Utvecklingen under de två första åren efter devalveringen tyder sålunda på en markant förbättrad konkurrenssituation för exportindustrierna. Speciellt påtagligt har under 1969 exporten av metallindustriprodukter vuxit. Exporten av pappersprodukter har stigit i långsammare och trävaruutförseln i ungefär samma takt som den totala exporten. Länderfördelat har framför allt den totala exporten på Sverige ökat kraftigt, eller med drygt 50 %, medan exporten på de två största marknaderna — Storbritannien och Sovjetunionen — vuxit lägre än genomsnittet. Importinnehållet i maskininvesteringarna är högt och mot bakgrund av den kraftiga expansionen av dessa och den tilltagande privata konsumtionen, steg importen under 1969 något kraftigare än exporten, eller med 27 % i värde. Handelsbalansen kom därigenom att visa ett underskott om ca 160 miljoner mark mot ett överskott 1968 om ungefär samma belopp. Genom ett positivt netto på tjänstebalansen uppvisade däremot bytesbalansen ett smärre överskott.

I avsikt att också under 1970 säkra en balanserad pris- och löneutveckling samt att trygga en fortsatt yttre balans, har regeringen och arbetsmarknadsparter undertecknat ett nytt stabiliseringsavtal, vars närmare innebörd återgavs i den preliminära nationalbudgeten. Av speciellt intresse torde därvidlag vara omläggningen av rådande konjunkturreserveringssystem, vilken ingick som en del i överenskommelsen. Tillsammans med en skärpning av den "allmänna" kreditpolitiken väntas effekten bli en påtaglig åtstramning av främst näringslivets likviditet.

Liksom under 1969 beräknas stabiliseringsavtalet innebära en begränsning av den offentliga sektorns expansion och då i första hand de offentliga investeringarna, vilka antas komma att sjunka med 4 % i volym. Rådande begränsningar i produktionsapparaten i kombination med en fortsatt hög inhemsk efterfrågan, väntas från finsk sida medföra att de privata in-

vesteringarna i stort bibehåller sin nuvarande tillväxttakt. Den privata konsumtionen beräknas i volym stiga med 6 %, eller i ungefär samma takt som bruttonationalprodukten. Ökningen i konsumentpriserna har antagits stanna vid ett par procentenheter. Den relativt snabba produktionstillväxten väntas få en fortsatt gynnsam effekt på sysselsättningen. Den genomsnittliga arbetslösheten för året som helhet har beräknats sjunka till ca 2 %, vilket skulle innebära att det i huvudsak återstår endast strukturella sysselsättningsproblem. Exportens liksom importens värdemässiga tillväxttakt slutligen väntas sjunka till 14 % respektive 18 %, vilket skulle leda till ett underskott i handelsbalansen om ca 600 miljoner mark.

Huruvida utfallet blir i enlighet med ovan skisserade officiella prognos torde bl. a. vara avhängigt av hur snabbt och i vilken omfattning de restriktivt verkande ekonomiska medlen får effekt. Tendenser till en mera dämpad produktionstillväxt föranledd av otillräcklig kapacitet har kännetecknat de första månaderna av 1970, varför spänningen mellan den totala efterfrågan respektive utbudet inom ekonomin visat tecken till att öka. I sig synes omläggningen av den ekonomiska politiken ha insatts på ett relativt sent stadium, men å andra sidan kan den strama inkomstpolitiken få en relativt snabb verkan. I den mån efterfrågetrycket visar sig starkare än beräknat, kan emellertid anpassningen till utbudssidan delvis komma att ske i form av en högre prisstegringstakt. Det är vidare tänkbart att de privata investeringarna inte kan stiga i samma takt som hittills vid en antagen fortsatt stram kreditmarknad samt en påtagligt reducerad arbetskraftsreserv.

Norge¹

Den inhemska efterfrågan på varor steg markant under loppet av 1969. Också den utländska efterfrågan ökade starkt och bidrog till att industriproduktionen ökade snabbt. Mot slutet av 1969 började kapacitetsbegränsningar göra sig kännbara inom industrin och produktionstillväxten dämpades. Exportökningen avsågade, samtidigt som importökningen ytterligare förstärktes. Den totala produktionen beräknas ha ökat med knappt 4 % 1969, eller obetydligt mera än 1968. Ett något minskat handelstonnage med lägre fraktinskomster än 1968, liksom mindre fiskfångster och nedgång i jordbruksproduktionen bidrog i hög grad till den förhållandevis moderata ökningen i totalproduktionen. Om man undantar jordbruk, fiske och sjöfart ökade bruttonationalprodukten 1969 med 5,7 % jämfört med 3,2 % 1968.

Den privata konsumtionen ökade ovanligt snabbt 1969, eller med 6 %, och stegringstakten blev högre för varje kvartal under året. Till stor del förklaras den snabba konsumtionsökningen av den skatteomläggning som skedde vid årsskiftet 1969/1970 och som medförde att en mängd köp av varaktiga

¹ I beskrivningen av den ekonomiska utvecklingen under 1969, har på grund av tidsbrist ingen hänsyn tagits till den revidering av nationalräkenskapsdata som skett i april. Det kan nämnas att den viktigaste justeringen rör den privata konsumtionen som nu anses ha ökat nästan 8 % mellan 1968 och 1969.

konsumtionsvaror tidigare lades för att undgå en högre indirekt beskattning. (En redogörelse för skatteomläggningens omfattning och innebörd lämnades i den preliminära nationalbudgeten för 1970.) Den offentliga konsumtionen ökade med ungefär 8 %. Investeringsutvecklingen, som var mycket svag under 1968, började sakta ta fart under 1969. Totala fasta bruttoinvesteringar minskade visserligen 1969 med 2,6 %, men frånsett fartygsinvesteringar, som minskade med mer än 30 %, noterades en ökning på inemot 5 %. Investeringar i bostadsbyggande ökade mer än 5 %, medan industriinvesteringarna minskade med drygt 2 %. Industriinvesteringarna tilltog emellertid under loppet av 1969 och under andra halvåret var investeringsvolymen betydligt högre än under motsvarande period 1968.

Exporten bidrog i hög grad till produktionsökningen 1969. Värdet av exporterade varor, exklusive fartyg, ökade med 13 % fastän kapacitetsbegränsningar och neddragna lager hämmade utvecklingen mot slutet av året. Den ökande inhemska efterfrågan drev fram en snabb importtillväxt och för hela året beräknas importen exklusive fartyg ha ökat med 16,4 %. Handelsbalansen exklusive fartyg visar ett underskott för 1969 på nästan 6,2 miljarder norska kronor att jämföra med ett underskott 1968 på 4,9 miljarder norska kronor. Handelsbalansen inklusive fartyg visar emellertid ett något lägre underskott än 1968, eller 5,5 miljarder norska kronor. Detta beror dels på en mindre ökning i exporten av fartyg, men än mera på en avsevärd minskning i fartygsimporten. Sjöfartsintäkterna minskade kraftigt under 1969 till följd av lägre fraktsatser och ett något mindre handelstonnage än 1968. Bytesbalansen för 1969 beräknas ha gett ett överskott på ca 660 miljoner norska kronor. Den minskade fartygsimporten medförde att Norges sedvanliga långsiktiga kapitalimport under 1969 förbyttes i en kapitalexport på mer än 1 miljard norska kronor, väsentligen genom att rederiernas nettolån i utlandet reducerades och förskottsbetalningar på beställda fartyg genomfördes. Att valutareserven trots underskottet på grundbalansen kunde öka med mer än 500 miljoner norska kronor, får tillskrivas en avsevärd nettoimport av kortfristigt kapital.

Den ökade ekonomiska aktiviteten under 1969 medförde också att arbetslösheten efter hand sjönk och antalet anställda ökade kraftigt. I januari 1970 uppgick arbetslösheten till 1,5 % mot 2 % ett år tidigare. Lönesumman ökade med ca 8 % och antalet utförda årsarbeten med 1,8 %. Konsumentpriserna visade en jämn utveckling under 1969 och ökade i genomsnitt för året med 3 %. De moderata prishöjningarna förklaras bl. a. av det prisstopp som var i kraft fr. o. m. den 22 september. Mellan december 1969 och januari 1970 ökade konsumentprisindex med 5,6 %, huvudsakligen som en följd av införandet av mervärdeskatten vid årsskiftet. Reglerna om prisstopp hävdades i januari 1970.

Statsbudgeten för 1970 är mera expansiv än vad den var 1969. Huvudsakligen beror detta på den kraftiga ökningen i statsutgifterna, främst i form av

transfereringar, som satts in i syfte att neutralisera den nya skatteordningens negativa effekter på låginkomsttagarnas realinkomster. Statens upplåningsbehov under 1970 beräknas bli nästan 4 000 miljoner norska kronor. För att möjliggöra denna upplåning infördes i september 1969 placeringsplikt, innebärande att kreditinstitutionerna åläggs att öka sitt innehav av norska innehavarobligationer med en viss andel av tillväxten i sitt förvaltningskapital. Vidare har kraven på storleken på bankernas likvida reserver skärpts, speciellt avseende de första månaderna 1970 eftersom man antagit att bankernas likviditet och utlåningsförmåga till följd av en förskjutning i skatteterminerna då kraftigt skulle komma att höjas.

Den inhemska efterfrågan låg kvar på en hög nivå i början av 1970. Visserligen är det troligt att tidigarelagda köp av varaktiga konsumtionsvaror kommer att medföra att ökningstakten i konsumtionen minskar från 1969 till 1970, men å andra sidan torde investeringsutvecklingen accelerera och därmed bibehållas det inhemska efterfrågetrycket. Därmed föreligger också risken att pris- och kostnadsstegringarna, utöver vad som direkt följer av skatteomläggningen, blir stora. Den totala produktionen väntas öka något snabbare än under 1969.

Exportindustrins kapacitetsbegränsningar och låga lager verkade redan under de sista månaderna 1969 hämmande på exporten. Under 1970 torde man också få räkna med att den utländska efterfrågetillväxten dämpas, men troligen inte i högre grad än att en värdemässig exportökning, exklusive fartyg, på 8—9 % kan realiseras. Importen exklusive fartyg kan enligt norska prognoser väntas öka med 6 %. Denna ökning förefaller något låg med hänsyn till den väntade efterfrågeutvecklingen. Underskottet 1970 i handelsbalansen exklusive fartyg torde bli ungefär lika stort som 1969. Nettoimporten av fartyg väntas öka mycket kraftigt under 1970, eller med ca 2 miljarder norska kronor. Eftersom fraktintäkterna kan väntas bli endast obetydligt högre än 1969 kan man därför vänta sig ett underskott i bytesbalansen 1970 på mer än 1 miljard norska kronor.

III. Utrikeshandeln

1. Exporten

Exportutvecklingen 1969

Under inverkan av fortsatt stark efterfrågan från EEC-länderna och en markerad konjunkturuppgång i de nordiska länderna ökade den svenska exporten 1968—1969 med 12 % i volym. Exklusive fartyg var uppgången drygt 11 1/2 % mot knappt 9 1/2 % 1967—1968. En stegrad ökningstakt inträdde redan under första halvåret 1968 under inflytande av konjunkturuppgången i Västtyskland som drog med sig en ökad råvaruexport. Under andra halvåret 1968 steg även den svenska färdigvaruexporten kraftigt. Exportuppgången fortsatte i oförminskad takt under första halvåret 1969 med fortsatt tillväxt av exporten av de flesta varugrupper. Under andra halvåret 1969 skedde en markant dämpning av tillväxten. En av orsakerna till denna dämpning torde ha varit att kapaciteten mot slutet av 1969 begränsade den svenska industrins exportmöjligheter. Kapacitetsutnyttjandet hade dessförinnan stigit snabbt under loppet av året. Speciellt märkbara var utbudsbe-gränsningarna inom massa- och stålindustrin. Även pappersexportens tillväxt sjönk under andra halvåret 1969. Å andra sidan kunde exporten av verkstadsprodukter fortsätta att expandera i relativt hög takt och exporten av övriga varor växte i tilltagande tempo under inverkan av mycket stark efterfrågan från de nordiska länderna.

Exporten (exkl. fartyg) till de nordiska länderna accelererade under loppet av 1969 och steg 1968—1969 med 26 % i värde, vilket innebar en fyrdubbling av ökningstakten jämfört med 1967—1968. Exporten till råvaruländerna minskade från första till andra halvåret 1969, vilket torde kunna ses som en effekt av det höga kapacitetsutnyttjandet i den svenska industrin under andra hälften av 1969. En minskning noterades för exporten till Förenta staterna 1968—1969. Detta var främst en följd av ett kraftigt fall i exporten av koppar, vilken dock var exceptionellt hög under 1968. Även exporten av personbilar till Förenta staterna sjönk 1968—1969.

Den starka tillväxten av efterfrågan i Västeuropa och tendenser till knapphet på vissa rå- och stapelvaror ledde till en kraftig prisstegring för den svenska exporten. Exportprisnivån för skogsprodukter och metaller steg med 5 % 1968—1969 mot att ha sjunkit med närmare 2 % 1967—1968. Prisuppgången var mest utpräglad under fjärde kvartalet. Även för verkstadsprodukter och övriga färdigvaror torde den faktiska prisutvecklingen ha varit gynnsammare under 1969 än under 1968. För totala exporten steg prisnivån 1968—1969 med nästan 3 1/2 %, vilket är den högsta exportprisökningen under 60-talet.

Tabell III: 1. Exportutvecklingen för olika varugrupper 1968—1970

	Exportvärde, milj. kr.			Procentuella förändringar från föregående år					
	1968	1969	1970	Volym			Pris		
				1968	1969	1970	1968	1969	1970
Trävaror	1 667	1 848	1 925	12,5	6,1	— 2	— 2,5	4,4	6,5
Massa	2 243	2 453	2 870	2,0	2,4	2	— 3,0	6,7	14,5
Papper	2 348	2 706	3 095	13,0	14,5	9,5	— 2,6	0,7	5
Malm	1 254	¹ 1 393	1 415	22,3	10,1	— 6,5	— 3,9	0,9	8,5
Järn och stål	2 237	2 620	3 155	7,9	9,5	9,5	— 1,5	6,9	10
Övriga metaller	685	837	775	16,9	11,5	— 9	6,1	9,5	1,5
Verkstadsprodukter, exkl. fartyg	8 846	10 356	12 500	6,5	13,8	15	² 2,6	² 2,9	² 5
Livsmedel	705	852	770	3,5	15,3	— 10,5	— 6,7	4,8	1
Övriga varor	4 157	4 814	5 400	13,5	14,4	10	0,1	1,2	1,5
Totala exporten, exkl. fartyg	24 144	27 879	31 905	9,3	11,7	8	— 0,2	3,4	5,5
Fartyg	1 259	1 562	1 495	— 10,0	19,7	— 7,5	8,0	3,6	3,5
Totalt	25 403	29 440	33 400	8,2	12,1	7,5	0,3	3,4	5,5

¹ Värdet för 1969 avviker från den preliminära utrikeshandelsstatistiken på grund av definitiva uppgifter för järnmalm. Prisförändringarna är justerade till definitiv nivå.

² Prisförändringen för verkstadsprodukter kan endast till mindre del hänföras till rena prisökningar. De prisförändringar som redovisas i tabellen är de implicita prisförändringar som framkommer med ledning av utrikeshandels varuvisa uppgifter om exporterad kvantitet och motsvarande värdesumma och avspeglar således den genomsnittliga prisförändringen inom olika varupositioner. Därigenom registreras inte endast faktiska prisförändringar utan även kvalitetsförändringar och förändringar i fördelningen på varor av olika kvalitet inom olika varugrupper. Huvuddelen av den registrerade prisökningen för verkstadsprodukterna torde kunna hänföras till denna statistiska missvisning.

³ Tullstatistiken redovisar ett utfall för totala exporten 1968 på 25 553 milj. kr. På grund av genomförd rationalisering vid sjötullavdelningen i Göteborg beräknas detta värde ha uppgått till ca 150 milj. kr. mer än vad som skulle blivit fallet med tidigare tillämpat förfarande.

Anm. 1968 års exportvärden enligt den definitiva statistiken. Samtliga uppgifter för 1970 avser prognoser. Värdeuppgifterna är avrundade till närmaste 5- resp. 10- tal milj. kr. och de procentuella förändringarna till närmaste hela resp. halva tal.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

Trävaror

Den svenska exporten av sågade och hyvlade barrträvaror uppgick 1969 till 6 786 tusen m³, vilket innebar en uppgång från 1968 med 410 tusen m³ (6 %). Nästan hela exportökningen utgjordes av svenska andelsvinster i de viktigaste ländernas import. Den sammantagna importen till dessa länder stagnerade 1968—1969 på grund av en kraftig nedgång i den brittiska importen. Nedgången sammanhängde med minskade lager och minskad förbrukning. I de övriga för Sverige viktiga avnämmländerna synes förbrukningen ha ökat — i några fall parallellt med en lageruppbbyggnad — vilket ledde till kraftiga importökningar. Den höjda andelen av den brittiska im-

porten var en följd av fortsatt minskad konkurrens från Kanada, som även under 1969 fann god avsättning på den amerikanska marknaden. På den franska marknaden synes importen från Sverige ha trängt undan import från vissa öststater och översjöiska länder. Samtidigt med den stigande efterfrågan på trävaror tenderade även försäljningspriserna att stiga och under de två sista kvartalen 1969 steg de registrerade exportpriserna kraftigt. Exportprisnivån steg med drygt 5 1/2 % 1968—1969. För totala trävaruexporten noterades en prisökning 1968—1969 med endast 4 1/2 %, emedan prisutvecklingen för rundvirke var ogynnsam. Däremot ökade den utförda kvantiteten rundvirke relativt kraftigt jämfört med 1968.

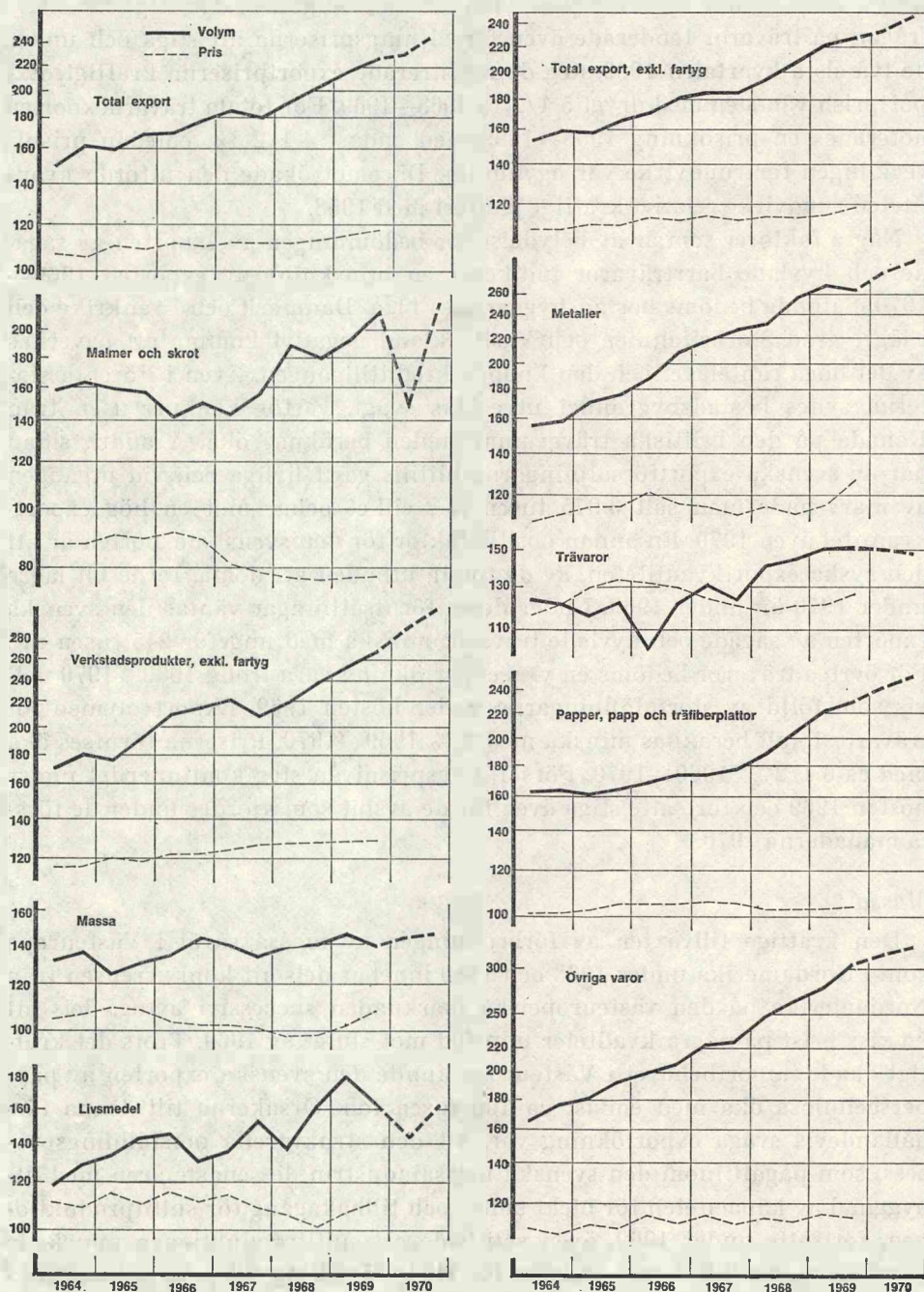
Några faktorer som är av betydelse för bedömningen av exporten av sågade och hyvlade barrträvaror indikerar en minskning av exporten 1969—1970. Sålunda bedöms bostadsbyggandet i bl. a. Danmark och Frankrike och i lägre grad Storbritannien och Västtyskland negativt komma att påverkas av det höga ränteläget och den knappa kredittillgången. Även i Förenta staterna synes bostadsbyggandet utvecklas svagt, varför konkurrensen från Kanada på den brittiska trävarumarknaden beräknas öka. Å andra sidan har de svenska exportförsäljningarna hittills varit livliga och vid utgången av mars hade man sålt 3 975 tusen m³, vilket pekar mot en hög exportkvantitet även 1970. En annan positiv faktor för den svenska exporten är att den ryska exportkvantiteten, av de första utbudena att döma, torde bli lägre under 1970 än under 1969. Under dessa förutsättningar väntas den svenska exporten av sågade och hyvlade trävaror minska med ungefär 245 tusen m³. För övriga trävaror bedöms en viss exportökning vara trolig 1969—1970 delvis som följd av stormfällningarna under hösten 1969. Exportvolymen för trävaror totalt beräknas minska med 2 % 1969—1970. Priserna förutses öka med ca 6 1/2 % 1969—1970. Försäljningsprisnivån steg kontinuerligt under hösten 1969 och fortsatte stiga även för de avslut som gjordes under de första månaderna 1970.

Massa

Den kraftiga tillväxten av förbrukningen av massa såväl i Västeuropa som i Nordamerika under 1968 och 1969 innebar dels att konkurrensen från Nordamerika på den västeuropeiska marknaden successivt avtog, dels att en viss brist på några kvaliteter uppstod mot slutet av 1969. Trots det kraftigt ökade importbehovet i Västeuropa kunde den svenska exporten av papperscellulosa öka med endast ca 100 tusen ton. Orsakerna till denna förhållandevis svaga exportökning var, att den strukturella omställningsprocess, som pågått inom den svenska massaindustrin de senaste åren med utbyggnad av kapaciteten för blekt sulfat och tillbakagång för sulfitproduktionen, fortsatte under 1969, även såtillvida att sulfitproduktionen minskade ytterligare, samtidigt som andelen för vidareförädling till papper inom landet steg kraftigt. Exporten av blekt sulfat steg med ca 200 tusen ton, medan

Diagram III:1. Volym- och prisutveckling för exporten, totalt och uppdelad på varugrupper 1964—1970

Index: 1959 = 100. Säsongsrensade halvårsdata. Log. skala

Källor Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

exporten från sulfitsektorn minskade med ca 100 tusen ton. Uppgången för totala exporten av massa 1968—1969 blev knappt 2 1/2 % i volym. Den snabba efterfrågestegringen, och de i förhållande till de senaste åren begränsade kapacitetstillskotten på världsmarknaden, lämnade utrymme för prishöjningar i slutet av 1968 och under 1969. De svenska exportpriserna steg 1968—1969 med drygt 6 1/2 %. Under loppet av 1969 var uppgången något mer än 10 %.

De svenska cellulosaproducenterna hade vid utgången av februari 1970 sålt nästan hälften av den beräknade årsproduktionen för 1970. Den tillgängliga exportkvantiteten för andra halvåret 1970 torde likaså helt komma att avsättas. Det föreligger dock risk för ökad konkurrens från Nordamerika på de europeiska marknaderna under andra halvåret. I början av 1970 dämpades nämligen orderingången till den amerikanska pappersindustrin. Efterfrågetillväxten i Västeuropa bedöms bli lägre än 1968—1969 men likväl tillräcklig för att tillåta en ökning av den svenska exporten, även om en stark stegring av de amerikanska leveranserna skulle inträffa. Dessutom torde ett ökat amerikanskt utbud till följd av en dämpad pappersproduktion delvis kunna avsättas utanför Västeuropa. Den beräknade svenska kapacitetstillväxten och ökningen av den inhemska förbrukningen medger en exportvolymökning 1969—1970 med ca 2 %.

I slutet av 1969 höjdes priserna för leveranser under första halvåret 1970 relativt kraftigt. Under förutsättning av ett relativt begränsat kapacitetstillskott på världsmarknaden och en fortsatt stigande efterfrågan är här räknat med en måttlig uppjustering av priserna för leveranser andra halvåret 1970. Exportpriserna beräknas stiga med ca 14 1/2 % 1969—1970.

Papper, papp och träfiberplattor

Den fortsatt starkt stigande efterfrågan på papper och papp i framför allt Västeuropa, och ökade exportansträngningar på översjöiska marknader, medförde en ökning av den svenska exporten av papper, papp och träfiberplattor med 14 1/2 % i volym 1968—1969. Exporten av papper exklusive tidningspapper steg med drygt 12 1/2 % i kvantitet 1968—1969 jämfört med drygt 16 % 1967—1968. Speciellt kraftigt ökade exporten av kraftpapper; för denna kvalitet har de stora kapacitetsutbyggnaderna bl. a. medfört ökade försäljningsansträngningar i Afrika och Asien. Exporten av kraftpapper till dessa länder var 1969 75 % högre än 1968. Under 1969 utfördes relativt stora papperskvantiteter även till Centralamerika vilket medförde att exporten dit i det närmaste fördubblades. Leveranserna av papper exklusive tidningspapper till länderna på den västeuropeiska kontinenten fortsatte 1968—1969 att öka i samma höga takt som 1967—1968, medan ökningstakten för exporten till Storbritannien dämpades markant, delvis som följd av importdepositionskravet men också på grund av en svag konsumtionstillväxt. Exporten till Storbritannien steg dock under årets lopp.

Under 1970 torde man kunna räkna med en stagnation av pappersexporten till råvaruländerna, till stor del på grund av att exportpotentialen i högre grad kommer att utnyttjas för att tillfredsställa en fortsatt stigande efterfrågan i Västeuropa. Efterfrågetillväxten i Västeuropa bedöms dock bli lägre än 1968—1969 och även med hänsyn till kapacitetsläget kan man räkna med en dämpning av ökningstakten för pappersexporten. Exporten till öststaterna, som minskade 1968—1969, väntas 1970 stiga till ungefär samma kvantitet som 1968.

För exporten av tidningspapper, som steg mycket kraftigt både 1967—1968 och 1968—1969 till följd av de stora kapacitetsutbyggnaderna, torde man kunna räkna med en ytterligare uppgång 1969—1970. Tillväxten beräknas dock bli betydligt lägre än de två föregående åren. Exporten av papper, papp och träfiberplattor totalt beräknas stiga med ca 9 1/2 % i volym 1969—1970.

Exportprisindex för papper, papp och träfiberplattor steg 1968—1969 med drygt 1/2 %. För papper exklusive tidningspapper var prisindex stigande från första kvartalet 1969, efter att ha varit i stort sett oförändrat sedan början av 1968, och även de registrerade tidningspapperspriserna steg under andra halvåret 1969. Massaprisshöjningarna torde vara den främsta orsaken till prisstegringarna, och den mot slutet av 1969 företagna uppjusteringen av massapriserna medförde ytterligare prishöjningar på vissa papperskvaliteter. Dessa uppjusteringar, tillsammans med uppgången under loppet av 1969, beräknas leda till att prisindex för papper, papp och träfiberplattor stiger med ca 5 % 1969—1970.

Malm

Järnmalmsexporten uppnådde 1969 en kvantitet på knappt 32 miljoner ton, vilket innebar en uppgång jämfört med 1968 med 3 miljoner ton. Under de två senaste åren har exporten av järnmalm ökat med närmare 9 miljoner ton, på grund av efterfrågeökningen i samband med den mycket kraftigt ökade stålproduktionen inom framför allt EEC. Det genomsnittliga priset på exporterad järnmalm sjönk 1968—1969 med närmare 1 1/2 % främst som en följd av prissänkningar på kulsinter. Exporten av övriga malmer steg relativt kraftigt i värde, främst som en följd av mycket stora prisstegringar på bl. a. blymalm. För totala malmexporten noterades en volymökning med 10 % 1968—1969.

För 1970 beräknas järnmalmsexporten sjunka till följd av strejken vid LKAB. Den exporterade kvantiteten väntas kunna uppgå till mellan 28 1/2 och 29 miljoner ton. När detta skrivs har dock inte några avslut rörande leveranser 1970 gjorts, och här gjorda kvantitetsbedömningar får betraktas som preliminära. Efterfrågan på järnmalm bedöms bli fortsatt hög under åtminstone första hälften av 1970, eftersom de kontinentala stålverkens orderböcker är fulltecknade och orderingången allttjämt är god. I Storbritan-

nien väntas stålproduktionen expandera i snabbare takt under 1970 än under 1969, då den brittiska stålindustrin drabbades av strejker. Dessa faktorer talar för att den för export tillgängliga kvantiteten kommer att kunna av-sättas under 1970. Exporten av malm beräknas minska med 6 1/2 % i volym 1969—1970.

Järn och stål

Den internationella stålmarknaden präglades under 1969 av fortsatt starkt stigande efterfrågan. Den höga efterfrågan och ett i det närmaste fullt kapacitetsutnyttjande medförde starka prisstegringar under loppet av 1969 främst för de enklare stålqualiteterna. Även i Sverige steg efterfrågan på handelsstål snabbt och redan under 1968 bromsades exporttillväxten kraftigt. Under 1969 synes exportutbudet ha blivit än mer begränsat av den inhemska efterfrågans tillväxt. Exporten av specialstål kunde dock öka kraftigt under andra halvåret 1968 och första halvåret 1969, men en kraftig dämpning av tillväxten skedde under andra halvåret 1969 delvis som en följd av bristen på nickel. Totala exporten av järn och stål minskade från första till andra halvåret 1969 vilket innebar att den volymmässiga tillväxten 1968—1969 kom att begränsas till 9 1/2 %. Den starkt stigande efterfrågan och i viss mån nickelbristen med åtföljande kostnadsstegring för stålverken, medförde en exceptionellt kraftig prisuppgång under andra halvåret 1969. Denna var främst hänförlig till rostfritt stål. Exportprisindex, som steg endast måttligt under senare hälften av 1968 och första hälften av 1969, steg från andra till tredje kvartalet 1969 med 4 1/2 % och från tredje till fjärde kvartalet med 8 1/2 %. Exportprisnivån kom därför att ligga närmare 7 % högre under 1969 än under 1968. Den kraftiga exportvärdeökningen var relativt jämnt fördelad på de viktigare marknaderna med undantag av öststaterna, till vilka exporten sjönk kraftigt, och Förenta staterna, dit exporten var i stort sett oförändrad 1968—1969.

Den begränsade leveranskapaciteten och den stigande efterfrågan innebar att orderstockarna vid de svenska stålverken var betydligt större vid utgången av 1969 än vid årsskiftet 1967/1968. Detta framgår också av den i februari av statistiska centralbyrån utförda exportenkäten för järn- och stålverk. Av de planerade leveranserna första halvåret 1970 är närmare 70 % täckta av order inkomna före årsskiftet 1969/1970, och för andra halvåret 1970 är ordertäckningsgraden drygt 25 %. Dessa tal är höga i förhållande till tidigare enkäter. I ett läge med högt kapacitetsutnyttjande och långa leveranstider torde den höga ordertäckningsgraden också vara ett uttryck för begränsad leveranskapacitet. Företagen räknar med att öka sin export med närmare 20 % i värde. Av denna starka exporttillväxt utgör dock förväntade prisstegringar en stor del. Prisnivån väntas komma att ligga något högre under första halvåret 1970 än under andra halvåret 1969 för att åter sjunka under andra halvåret 1970. Genomsnittligt beräknas exportpriserna

stiga med 10 % 1969—1970. Den av företagen förutsedda volymmässiga uppgången med 9 1/2 % bedöms vara realiserbar med hänsyn till den inhemska efterfrågans tillväxt och tillväxten av kapaciteten. (Se vidare kapitel IV.)

Övriga metaller

Den svenska exporten av övriga metaller ökade 1968—1969 med 11 1/2 % i volym. Den kraftiga tillväxten av efterfrågan på aluminium under 1969 tillsammans med ett stort svenskt kapacitetstillskott ledde till en kraftig exportökning. Även utförseln av silver steg starkt. Kopparexporten ökade i mindre omfattning beroende på begränsad kapacitet. Metallexporten till För-
enta staterna (i första hand koppar) sjönk 1969 till ca en tredjedel av 1968 års exceptionellt höga volym. Däremot registrerades kraftiga uppgångar för exporten till de nordiska länderna, Storbritannien och Västtyskland. Exportprisindex för övriga metaller steg 1968—1969 med 9 1/2 %, till största delen som följd av utvecklingen av kopparpriserna, som under 1969 var genomsnittligt 12 % högre än 1968.

För 1970 torde man kunna räkna med fortsatt stigande utländsk efterfrågan på metaller. Den svenska exportvolymen väntas dock minska med ca 9 %. Detta är till stor del en effekt av att kraftigt ökade inhemska leveranser av bl. a. koppar och bly minskar exportutbudet. Även silverexporten förutses minska till följd av en nedgång i produktionen. Aluminiumproduktionen beräknas kunna öka endast måttligt, vilket medger endast en svag stegring av aluminiumexporten. Aluminiumpriserna var under loppet av 1969 stigande, och beräknas under 1970 ligga kvar på den nivå som uppnåddes i slutet av 1969, vilket är den främsta orsaken till en förutsedd uppgång i exportprisindex för övriga metaller med 1 1/2 % 1969—1970. För koppar har här kalkylerats med ett i stort sett oförändrat genomsnittspris 1970 jämfört med 1969.

Verkstadsprodukter

Den starka produktionstillväxten och kraftigt ökade maskininvesteringar i Västeuropa, drog med sig en starkt ökad export av verkstadsprodukter från Sverige 1968—1969. Det synes emellertid som om tillväxten av importen till industriländerna under 1969 varit starkare än den svenska exportökningen, vilket medförde fortsatta andelsförluster. Under 1969 torde det inhemska efterfrågetryckets styrka och det hastigt stigande kapacitetsutnyttjandet mot slutet av året, ha hämmat en tillväxt av exporten i takt med den utländska efterfrågan. En indikation på att leveranskapaciteten var begränsad, är nedgången av exporten till råvaruländerna under andra halvåret 1969. Exporten till dessa marknader torde på grund av lägre lönsamhet först och starkast reagera på hög efterfrågan i Sverige och i industriländerna. Så t. ex. sjönk exporten till råvaruländerna redan under andra halvåret 1964 och första halvåret 1965. De mest expansiva marknaderna under 1969 var de

nordiska länderna där efterfrågan började stiga redan i mitten av 1968. Under 1969 torde exporten ha blåsts upp av en tidigareläggning av inköpen av varaktiga konsumtionsvaror i Danmark och Norge. Vid ingången av 1970 höjdes mervärdeskatten i Norge och en övergång till källskatt genomfördes i Danmark. Detta påverkade främst den svenska exporten av personbilar till dessa länder. Även till Finland och övriga västeuropeiska länder skedde en kraftig expansion av den svenska personbilsexporten. Totalt sett förefaller emellertid det svenska exportutbudet ha varit begränsat under 1969. Trots stark efterfrågan i Förenta staterna sjönk exporten av personbilar dit med 9 1/2 %. Personbilsexporten var under 1969, i motsats till 1967 och 1968, den minst expansiva delen av verkstadsexporten. Tyngdpunkten låg under 1969 på de största varugrupperna investeringsvaror och insatsvaror. Totalt ökade den svenska exporten av verkstadsprodukter med 17 % i värde 1968—1969. För exportprisindex registrerades en uppgång med knappt 3 % varför volymökningen blev närmare 14 %.

Även om arbetskraftssituationen lättade något mot slutet av 1969 genom den kraftigt ökade invandringen, torde produktionstillväxten inom verkstadsindustrin under större delen av 1970 hämmas av kapacitetsbegränsningar. I konjunkturinstitutets marsbarometer angav närmare 80 % av verkstadsföretagen att de utnyttjade sin kapacitet fullt under första kvartalet, vilket var något högre än andelen för fjärde kvartalet 1969. Samtidigt hade leveranstiderna ytterligare förlängts och bristen på arbetskraft utgjorde fortfarande en starkt produktionshämmande faktor. Detta talar för en begränsad exporttillväxt 1969—1970. Å andra sidan framgår av den i februari av statistiska centralbyrån utförda exportenkäten för verkstäder, att de svenska verkstadsföretagen räknar med att kunna öka exporten mycket kraftigt 1969—1970. Jämfört med den i augusti utförda enkäten har företagen i löpande priser räknat, justerat upp sina planer för exporten 1970 med närmare 900 milj. kr. Detta är troligen en följd av den kraftiga orderingången under andra halvåret 1969, vilken medförde att orderstockarna vid utgången av 1969 var betydligt högre än vid utgången av 1968. Före utgången av 1969 inkomna order utgjorde dock endast knappt 55 % av de planerade leveranserna första halvåret 1970, vilket innebär att företagen räknar med en kraftig orderingång även under första halvåret 1970. Detta kan vara ett alltför optimistiskt antagande. Med den bedömning av efterfrågetillväxten i Väst-europa och Nordamerika som nu föreligger, torde ett realiserande av företagens planer och förväntningar innebära relativt stora andelsvinster. Även om företagens förväntningar om orderingången skulle infrias, är det knappast realistiskt att räkna med kraftigt höjda andelar, med hänsyn till den i början av året begränsade leveranskapaciteten. Här har därför valts att något justera ned det av företagen beräknade exportvärdet för 1970. Denna prognos förutsätter ett omslag på arbetsmarknaden så att verkstadsindustrins arbetskraftsbehov kan fyllas så långt att dess leveranskapacitet på-

tagligt förbättras under loppet av året. Verkstadsföretagen räknar med relativt kraftigt stigande priser under första halvåret 1970 och en uppbromsning under andra halvåret. Detta beräknas få ett kraftigt genomslag på exportprisindex, som förutses stiga med 5 % 1969—1970. Exportvolymen väntas öka med 15 %.

Livsmedel

Spannmålexporten var under 1969 till följd av de mycket stora leveranserna under första halvåret den högsta under 60-talet. På grund av att skörden 1969 blev betydligt mindre än skörden 1968, minskade dock exporten av foderspannmål markant från första till andra halvåret 1969. Även exporten av brödsäd sjönk mellan halvåren om än i mindre omfattning. Exporten av oljefrön steg kraftigt 1968—1969 som en följd av god skörd såväl 1968 som 1969. Den ökade efterfrågan i Västeuropa och ökad svensk utslaktning medförde en starkt ökad export av nötkött och fläsk. Totalt uppgick livsmedellexporten till 850 milj. kr. 1969 jämfört med 705 milj. kr. 1968. Exportprisnivån för livsmedel var under 1969 5 % högre än under 1968 främst på grund av starka prisstegringar för fläsk och vegetabiliska oljor.

För 1970 torde man kunna räkna med en nedgång i livsmedellexporten jämfört med 1969, huvudsakligen beroende på minskad utförsel av foderspannmål. Under förutsättning av en normal skörd 1970 och en neddragning av beredskapslagren, väntas däremot exporten av vete bli av i stort sett samma storlek som 1969. Exporten av kött och fläsk väntas minska något 1969—1970 på grund av lägre produktion. Totalt beräknas livsmedellexporten uppgå till ca 770 milj. kr. 1970 — en minskning med 80 milj. kr. jämfört med 1969. Priserna på bl. a. fläsk och oljefrön väntas ligga på en relativt hög nivå åtminstone under början av 1970. Exportprisindex förutses bl. a. därför stiga med ca 1 % 1969—1970.

Övriga varor

Den svenska exporten av övriga varor steg med 14 1/2 % i volym 1968—1969. Färdigvaruexporten ökade kraftigt medan råvaruexporten sjönk på grund av minskad utförsel av mineraloljeprodukter och minkskinn. Bland färdigvarorna var, liksom tidigare under 60-talet, kemiska produkter och textilvaror (inkl. lädervaror) några av de mest expansiva grupperna. Konjunkturuppgången i de nordiska länderna medförde en exportökning redan mot slutet av 1968, vilken förstärktes under 1969 av, dels den kraftiga konsumtionsökningen i Danmark inför övergången till källskatt från årsskiftet 1969/1970, dels även en tidigareläggning av de norska hushållens inköp inför momshöjningen.

Övrigvaruexporten till Storbritannien och Förenta staterna stagnerade i det närmaste 1968—1969. Beträffande Storbritannien torde den främsta orsaken vara importdepositionskravet kombinerat med en mycket svag ökning

av den privata konsumtionen. Till Förenta staterna noteras en nedgång av minkskinnsexporten, vilken torde vara betingad av ett begränsat utbud.

Exportprisindex för övriga varor steg med drygt 1 % 1968—1969 till följd av prisstegringar på färdigvarusidan. Råvarupriserna sjönk trots en relativt kraftig prisstegring på minkskinn. Nedgången orsakades av bränslepriserna som i genomsnitt sjönk med 10 % jämfört med 1968. Framför allt sjönk priserna på tjocka eldningsolja och bensin.

För 1970 torde man kunna räkna med en dämpning av efterfrågetillväxten i de nordiska länderna bl. a. till följd av skatteomläggningen i Danmark och momshöjningen i Norge. Dessutom beräknas utförseln av mineraloljeprodukter, som till större delen går till dessa länder, minska kraftigt 1969—1970. Till stor del är detta en effekt av ökad inhemsk förbrukning av tjocka eldningsolja för framställning av elektrisk ström. Under dessa förutsättningar väntas övrigvaruexporten till de nordiska länderna öka relativt måttligt 1969—1970. Exporten till övriga västeuropeiska länder beräknas däremot fortsätta öka i god takt, om än något lägre än 1968—1969. Man torde kunna räkna med en accelererad tillväxt av exporten till Storbritannien, bl. a. beroende på en förutsedd starkare konsumtionsökning. Exporten av minkskinn till Förenta staterna beräknas öka relativt kraftigt i kvantitet till följd av stor utslaktning av avelsdjur i samband med ett prisfall. Totala övrigvaruexporten förutses öka med ca 10 1/2 % i volym 1969—1970.

Exportprisindex beräknas stiga med ca 1 1/2 % 1969—1970, bl. a. till följd av en ytterligare uppgång av färdigvarupriserna.

Fartyg

Exportvärdet av nybyggda fartyg uppgick under 1969 till 1 187 milj. kr. — en ökning med drygt 11 % jämfört med 1968. Utförseln av begagnade fartyg steg samtidigt med närmare 80 % i värde. Detta innebar att den totala fartygsexporten ökade med 24 % i värde 1968—1969. Leveranserna till Norge, vilka under en längre tidsperiod utgjort ungefär hälften av den svenska fartygsexporten, svarade under 1969 endast för en fjärdedel av det totala leveransvärdet. Under 1969 skedde stora leveranser till Liberia och Sovjetunionen. Enligt uppgifter från den i mars 1970 utförda varvsenkäten avseende leveranser 1970 och 1971, kommer emellertid exportandelen till Norge att stiga och åter omfatta ungefär 50 % av leveransvärdet.

I statistiska centralbyråns varvsenkät, som utförs i mars och november varje år, redovisas uppgifter avseende varvens totala orderstock. Dessa uppgifter har alltsedan november 1968 pekat på en stark orderingång och i november 1969 uppgick orderstocken till 5,1 miljarder kr. Motsvarande värde i mars 1968 var 2,6 miljarder kr. Enligt den senaste varvsenkäten tycks orderstocken i mars 1970 ligga kvar på den mycket höga nivå som registrerades i november 1969. Av orderstockens 5,1 miljarder kr. avser

3,9 miljarder kr. beställningar från utländska redare för leverans andra halvåret 1970 och senare. Den stora orderstocken och varvens leveransplaner pekar mot en hög export även de två närmaste åren. Under 1970 beräknas värdet av exporten av nybyggda fartyg bli av ungefär samma storlek som under 1969.

För exporten av begagnade fartyg har endast osäkra kalkyler kunnat utföras. Dessa pekar emellertid på en minskad utförsel under 1970 jämfört med det höga leveransvärde som registrerades under 1969. För den totala exporten av fartyg innebär detta en minskning med drygt 4 % i värde jämfört med 1969.

Priserna på exporterade fartyg tycks ha fortsatt att stiga under 1969 om än ej i samma takt som under 1967 och 1968. Prisutvecklingen 1969—1970 är svårbedömd, då en stor del av exportvärdet utgörs av s. k. jättetankers. Man torde dock kunna räkna med en fortsatt tendens till prisstegring.

Sammanfattning

Värdet av den svenska exporten väntas 1969—1970 stiga med 13 1/2 %. Exklusive fartyg beräknas tillväxten uppgå till 14 1/2 %. Denna tillväxt, som endast är något lägre än den värдемässiga tillväxten 1968—1969, är till stor del en följd av en kraftig höjning av exportprisnivån (5 1/2 %). De mest markanta stegringarna i de genomsnittliga exportpriserna förutses för skogsprodukter, malm samt järn och stål, och är till stor del effekter av redan mot slutet av 1969 beslutade prishöjningar, och av den under loppet av 1969 starkt stigande prisnivån. För verkstadsprodukter förutses en relativt kraftig uppgång även under loppet av 1970.

I volym räknat förutses exporten öka med knappt 7 1/2 % 1969—1970. Då fartygsexporten väntas minska blir exporttillväxten exklusive fartyg 8 % mot 11 1/2 % 1968—1969. Den lägre tillväxttakten är delvis en följd av en beräknad lägre tillväxt av den utländska efterfrågan, men också en följd av ett begränsat exportutbud. Skillnaden mellan tillväxten av efterfrågan och tillväxten av den svenska exporten, bedöms bli särskilt påtaglig beträffande massa, men också för papper och metaller synes exporttillväxten komma att begränsas av otillräcklig kapacitet. För malm medförde strejken vid LKAB ett betydande produktionsbortfall, som innebär att exportkvantiteten 1970 blir lägre än den under 1969 utförda kvantiteten. Exporten av verkstadsprodukter väntas stiga med 15 % i volym, vilket med hänsyn till den inhemska efterfrågans och kapacitetens tillväxt bedöms vara realiserbart. Den utländska efterfrågans tillväxt väntas, vilket framgår av föregående kapitel, fortsätta att expandera i relativt hög takt.

2. Importen 1969 och 1970

Importutvecklingen 1969

Den totala importen ökade 1968—1969 med drygt 13 % i volym. Detta innebar en stegrad tillväxttakt av importen jämfört med 1967—1968 då tillväxttakten uppgick till 8 1/2 %. Den starka uppgången under 1969 förklaras till viss del av den kraftiga lageruppbyggnaden av råvaror och halvfabrikat, som skedde under året samt den starkare uppgången i industriproduktionen. Högt kapacitetsutnyttjande inom industrin, under särskilt senare delen av 1969, synes vidare ha medfört att tillväxten i den inhemska efterfrågan i onormal grad läckte ut ur landet. Även om takten i strukturomvandlingen dämpades gentemot 1966—1968, var den dock under 1969 hög i jämförelse med tidigare år under 60-talet, och den importuppdrivande effekten härav synes ej ha minskat i någon högre grad under 1969.

Importutvecklingen för olika varugrupper framgår av tabell 2. Importen av *konsumtionsvaror* ökade 1968—1969 med drygt 15 % i volym. Den kraf-

Tabell III: 2. Importutvecklingen för olika varugrupper 1968—1970

	Importvärde, milj. kr.			Procentuella förändringar från föregående år					
				Volym			Pris		
	1968	1969	1970	1968	1969	1970	1968	1969	1970
Konsumtionsvaror.....	6 472	7 658	8 795	10,5	15,2	11	— 0,3	2,7	3,5
därav: textil	1 552	1 927	2 345	13,4	18,1	17	— 1,4	5,1	4
verkstadsprodukter	1 683	2 048	2 310	12,0	18,7	8	2,1	2,5	4,5
Investeringsvaror	3 020	3 606	4 150	— 2,6	17,1	9,5	1,8	2,0	5
Konsumtionsråvaror	2 581	2 781	3 050	3,2	5,0	4,5	— 1,2	2,6	5
därav: textil	1 363	1 528	1 550	2,1	8,0	0,5	— 3,7	3,8	1
Andra industriråvaror ...	10 083	11 950	13 305	15,6	15,4	6,5	— 0,8	2,7	4,5
därav: verkstadsprodukter	3 135	3 790	4 325	9,6	17,8	8,5	— 1,9	2,6	5
råolja	850	887	985	47,1	16,5	11	3,3	— 10,5	0
Byggnadsråvaror	845	1 038	1 230	8,5	19,3	12,5	— 0,5	2,9	5
Jordbruksråvaror	627	634	660	9,4	1,7	0	— 3,1	— 0,6	3,5
Bränslen	2 293	2 205	2 210	6,0	6,2	0	5,2	— 9,4	0
Totalt, exkl. fartyg, flygplan, vapen	25 921	29 872	33 400	9,4	13,5	7,5	0,1	1,5	4
Fartyg, flygplan, vapen ..	595	646	690	..	..	..	..	..	..
Total import	26 516	30 518	34 090	8,7	13,1	7,5	0,3	1,8	4
därav: verkstadsprodukter	8 107	9 783	11 210	5,3	17,7	9	0,3	2,5	5
järn och stål	1 209	1 673	2 020	11,9	25,6	8	— 2,8	10,2	12
textil	3 097	3 681	4 120	8,1	13,9	9	— 2,5	4,4	2,5

Anm. 1968 års importvärden enligt den definitiva statistiken. Samtliga uppgifter för 1970 avser prognoser. Värdeuppgifterna är avrundade till närmaste hela 5- resp. 10-tal milj. kr. och de procentuella förändringarna till närmaste hela resp. halva tal.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

tiga ökningen kan till viss del hänföras till en betydande importökning av personbilar. Introduktionen av TV 2 under senare delen av 1969 samt den ökade sändningstiden för färg-TV ledde till en stark efterfrågan på TV-apparater, vilket medförde en fördubbling av importen. En kraftig import av beklädnadsvaror kunde likaså noteras under 1969.

Importen av *investeringsvaror* ökade 1968—1969 med ca 17 % i volym. Till en del synes den kraftiga ökningen förklaras av det ansträngda kapacitetläget inom den svenska verkstadsindustrin, vilket resulterade i en ökad importandel av maskininvesteringarna. Dessutom noterades under första halvåret en mycket hög import av pappersmaskiner.

Den kraftiga lageruppbbyggnaden av råvaror och halvfabrikat, speciellt inom verkstadsindustrin, bidrog till en kraftig importökning av *andra industriråvaror* under 1969. Den volymmässiga ökningen uppgick till drygt 15 %. Verkstadsindustrins höga kapacitetsutnyttjande synes ha lett till en ökad utläggning av legoarbeten utomlands, vilket medförde en höjd importandel för verkstadsprodukter. Den kraftiga importökningen av järn och stål var delvis en följd av en stark inhemsk förbrukningsökning och en betydande lageruppbbyggnad men även av bristande kapacitet inom den svenska järn- och stålindustrin. Importen av råolja fortsatte att stiga under 1969 i takt med produktionsökningen i de svenska raffinaderierna.

Det under 1969 successivt försämrade vattenkraftsläget medförde en ökad elproduktion vid värmekraftverken. Detta resulterade i en kraftig importökning av tjocka eldningsoljor. Den ökade produktionen vid de svenska raffinaderierna medförde dock att importökningen för hela gruppen *bränslen* kom att stanna vid ca 6 %.

Uppgången i importpriserna 1968—1969 var kraftigare än under föregående år. Järn- och stålpriserna låg i genomsnitt ca 10 % högre 1969 än 1968. För flera andra viktiga råvaror steg importpriserna, t. ex. textilfibrer, naturgummi, vegetabiliska fetter och oljor, kakao samt kött. Kraftiga prisfall på bl. a. råolja och bränslen medförde dock att prisökningen stannade vid ca 2 % för totala importen.

Importutvecklingen 1970

Tillväxttakten i importen bedöms 1969—1970 bli lägre än 1968—1969. Med hänsyn tagen till nu aktuella produktions- och efterfrågeprognoser visar beräkningar, gjorda för de olika varugrupperna, på en volymökning av totala importen med inemot 7 1/2 %.

För gruppen *konsumtionsvaror* förutses en volymökning av importen med ca 11 %. Importökningen av beklädnadsvaror beräknas bli nästan lika hög som under 1969. En förutsedd lägre tillväxttakt i hushållens inköp av beklädnadsvaror beräknas komma att motverkas av en ökad takt i nedläggningen av konfektionsföretag inom landet. Den prognoserade lägre import-

ökningen av personbilar och TV-apparater väntas dock bidra till att öknings-
takten för totala gruppen blir lägre 1970 än under föregående år.

Den förutsedda höga tillväxten av industrins maskininvesteringar samt
en beräknad hög import av datamaskiner under 1970 medför att importen
av *investeringsvaror* beräknas öka med ca 9 1/2 % i volym under 1970.
Detta innebär att importandelen 1970 beräknas bli lika hög som under 1969.

Lageruppbyggnaden av råvaror och halvfabrikat beräknas för 1970 bli av
mindre omfattning än 1969, vilket tillsammans med en prognoserad lägre
tillväxttakt för industriproduktionen bidrar till att importökningen av *andra
industriråvaror* kalkyleras stanna vid ca 6 1/2 %.

Bränsleimporten väntas öka i endast obetydlig omfattning under 1970.
Detta är delvis en följd av den fortsatta ökningen av den svenska produk-
tionen av flytande bränslen som kommer till synes i en fortsatt ökad import
av råolja (ingår i andra industriråvaror). Vidare beräknas förbrukningen av
tjocka eldningsolja vid värmekraftverken av kapacitetsskäl ej kunna öka
nämnvärt över 1969 års nivå.

Importpriserna förutses öka betydligt snabbare 1969—1970 än 1968—1969
bl. a. med hänsyn till den kraftiga uppgången av importpriserna under lop-
pet av 1969 — priserna steg med 4 % från fjärde kvartalet 1968 till fjärde
kvartalet 1969. Sålunda väntas den i slutet av 1969 höga prisnivån för järn
och stål kvarstå under större delen av 1970, vilket medför en kraftig genom-
snittlig importprisuppgång 1969—1970. De omfattande frostsador som
drabbade Brasiliens kaffeodlingar under hösten 1969 ledde till en mycket
kraftig prisstegring. Den höga prisnivån på kaffe låg kvar under de första
månaderna 1970 och väntas bestå under större delen av året. Priserna på
vissa insatsvaror till industrin, exempelvis malmer, kemiska grundämnen
och obearbetade plaster, steg under loppet av 1969 under inverkan av en
stark internationell efterfrågan. Efterfrågan väntas fortsätta att växa, vil-
ket medför en fortsatt hög prisnivå. Textilpriserna väntas öka långsammare
1969—1970 än 1968—1969, bl. a. beroende på en svag prisutveckling på vissa
textilråvaror. Å andra sidan förutses en betydligt snabbare prisuppgång på
verkstadsprodukter 1969—1970 än 1968—1969. Orsakerna till detta är bl. a.
ökade löne- och råvarukostnader samt importprishöjande effekter av den
västtyska revalveringen. Västtysklands andel av den svenska verkstadsim-
porten var drygt en tredjedel 1969. De registrerade importpriserna på fly-
tande bränslen väntas bli i stort sett oförändrade, medan en ytterligare pris-
uppgång på kol och koks kan förutses till följd av den mot slutet av 1969
uppkomna bristen på världsmarknaden. Med en total importprisstegring på
ca 4 % samt en kalkylerad volymmässig ökning av importen på inemot
7 1/2 % skulle importvärdet 1969—1970 öka med drygt 11 1/2 %.

Tabell III: 3. Bytes- och betalningsbalansen 1966—1970

Milj. kr., löpande priser

	1966	1967	1968	1969	1970 prognos
Export av varor, fob ¹	22 071	23 422	25 403	29 440	33 400
Import av varor, cif ¹	- 23 704	- 24 319	- 26 516	- 30 517	- 34 095
Handelsbalans.....	- 1 633	- 897	- 1 113	- 1 077	- 695
Korrigerig av handelsstatistiken ² ..	177	156	229	221	200
Sjöfartsnetto.....	1 654	1 839	1 958	1 830	1 900
Turistnetto.....	- 741	- 920	- 1 029	- 1 205	- 1 400
Övriga tjänster, netto.....	- 486	- 485	- 568	- 776	- 955
Korrigeringspost.....	500	600	700	800	900
Bytesbalans för varor och tjänster ³	- 529	293	177	- 207	50
Transfereringar, netto.....	- 297	- 465	- 735	- 877	- 900
Bytesbalans för varor, tjänster och transfereringar ⁴	- 826	- 172	- 558	- 1 084	- 950
Kända kapitaltransaktioner.....	+ 1 106	+ 621	+ 563	- 232	..
Restpost.....	+ 208	- 644	- 91	- 370	..
Bankernas utlandsställning ⁵	+ 488	- 195	- 86	- 1 686	..

¹ Enligt handelsstatistiken.² Nettot av återutförelse och återinförelse, i utlandet direktlandad fisk, import av icke-mone-tärt guld samt rabatter och koncernbidrag i samband med oljeimport.³ Överensstämmen — bortsett från halverad korrigeringspost — med saldoto mellan import och export av varor och tjänster i försörjningsbalansen.⁴ Överensstämmen med riksbankens bytesbalansbegrepp.⁵ Valutareservens förändring jämte förändringar i affärsbankernas tidsposition.

Källor: Riksbanken, statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

3. Bytes- och betalningsbalansen

Som framgår av tabell 3 uppstod ett underskott i *handelsbalansen* 1969 av ungefär samma storleksordning som 1968. Även 1970 väntas ett underskott uppstå, men av mindre omfattning. Detta innebär att ett kraftigt omslag i handelsbalansen beräknas komma till stånd under loppet av 1970. De båda första månaderna 1970 var underskottet ca 525 milj. kr. större än samma tid 1969. För resten av året skulle enligt prognosen en förbättring av handelsbalansen med ca 900 milj. kr. inträffa. Realismen i denna prognos är främst avhängig trovärdigheten i prognosen för lagerinvesteringarna 1970. I lagerprognosen har förutsatts att uppbromsningen i efterfrågan för konsumtion, investeringar i byggnader och maskiner samt råvarulager under loppet av 1970 ej leder till någon stor ansvällning av färdigvarulagren såsom skedde i uppbromsningsfasen av den föregående högkonjunkturen, dvs. under andra halvåret 1965 och början av 1966. Skulle en ökning av färdigvarulagren liknande den 1965/1966 komma till stånd under 1970, kan lagerinvesteringarna totalt under 1970 ej förmodas stagnera på 1969 års nivå så

som här har förutsetts. Den förutsedda relativt svaga lagertillväxten på färdigvarulagersidan och för vissa branscher även på råvarulagersidan har främst motiverats av kreditåtstramningen som antagits tvinga företagen till förhållandevis snabb anpassning av inköp av insatsvaror och produktion till efterfrågan.

Posten *korrigering av handelsstatistiken* har för 1969 beräknats till 221 milj. kr. Häri inkluderas nettot av återutförsel och återinförsel, i utlandet direktlandad fisk, import av icke-monetärt guld samt rabatter och koncernbidrag i samband med oljeimporten. För 1970 har antagits 200 milj. kr.

Sjöfartsnettot visar enligt den kvartalsvisa betalningsstatistiken ett utfall på 1 780 milj. kr. I avvakan på den definitiva beräkningen efter prestation har antagits att differensen mellan prestation och betalning uppgår till 50 milj. kr. för 1969. Sjöfartsnettot har alltså preliminärt beräknats till 1 830 milj. kr. 1969, dvs. en nedgång med 130 milj. kr. gentemot 1968. Den nu tillgängliga betalningsstatistiken visar att rederiernas bruttointäkter i utrikes fart 1969 ökade med drygt 2 % jämfört med 1968 medan kostnaderna vid samma periodjämförelse ökade med hela 12 %. Den kraftiga kostnadsökningen har förmodligen flera orsaker. Här kan man bl. a. peka på de kraftigt stegrade löne- och lasthanteringskostnaderna. Även en tendens till ökad förhyrning av utländskt tonnage har varit märkbar under 1969. I en del fall har denna förhyrning ägt rum sent under året och har då, på grund av förskotts betalning av hyresbeloppet, praktiskt taget endast belastat kostnadssidan i sjöfartsnettot. Den blygsamma intäktsökningen om ca 2 % framstår som något överraskande med tanke på det relativt goda fraktmarknads-läge som rådde under året och framför allt under dess senare del samt den kraftiga uppgången i världshandeln (ca 11 % i volym). Möjligen kom fraktuppgången under hösten och förvintern för sent för att i någon högre grad kunna påverka resultatet för 1969. Andra faktorer som troligen bidragit till det försämrade resultatet är hamnstrejken på Förenta staternas syd- och ostkust under årets första månader samt den alltmer tilltagande flaggdiskriminering som tillämpas av vissa länder och som hindrar svenska redare att konkurrera om skeppningarna.

Första halvåret 1969 kännetecknades av en relativt matt tonnageefterfrågan, som förde med sig en nedgång i frakterna för såväl tank- som torrlast. Från halvårsskiftet började emellertid tankfrakterna att vända uppåt igen, först sakta men så småningom i allt snabbare takt, för att vid årsskiftet 1969/1970 ligga på mycket hög nivå. En tillfällig nedgång kunde noteras i januari 1970, varefter en successiv uppgång ägt rum. Tankindex ligger nu (första veckan i april) på den höga nivån worldscale 157. Aktiviteten på torrtrampmarknaden var relativt låg under större delen av 1969 men ökade successivt mot dess slut med höjda fraktsatser som följde. 1970 inleddes således med stor tonnageefterfrågan, som ännu i slutet av mars var betydande. Vad angår linjefarten, som är mycket betydande för svenskt vidkommande

och svarar för bortåt hälften av de totala intäkterna i utrikes fart, synes fraktsatserna ha rört sig obetydligt, vilket alltså inneburit vissa svårigheter att kompensera de betydande kostnadsökningar man fått vidkännas.

Mot bakgrund av det gynnsamma fraktmarknadsläge som varit rådande under första kvartalet och en fortsatt förhållandevis snabb uppgång av världshandeln har sjöfartsnettot för 1970 satts till 1 900 milj. kr.

Underskottet av *turismen* blev för 1969 1 205 milj. kr. Turistutgifterna ökade med ca 17 % medan motsvarande inkomster ökade med ca 16 1/2 %. Den ovanligt stora turistinkomstökningen kunde således inte förhindra en ytterligare påtaglig försämring av turistnettot. Nettot av utlandsbetalningarna i samband med turism väntas fortsätta tillväxa negativt även 1970. Med en ökning av utgifterna med i runt tal 15 % och en motsvarande ökning av inkomsterna med ca 10 % har underskottet i turismen beräknats till 1 400 milj. kr.

Posten *övriga tjänster* redovisar ett negativt netto på 776 milj. kr. för 1969. För 1970 har detta satts till 955 milj. kr., vilket implicerar en ungefär lika stor ökning som 1969 av såväl inkomster som utgifter.

Korrigeringsposten, som givits en ökning med 100 milj. kr. per år, är avsedd att kompensera det statistikbortfall, som på starka grunder kan förmodas föreligga sedan början av 60-talet ifråga om tjänstebetalningar från utlandet.

Transfereringsnettot fortsatte att växa negativt 1969 och en ytterligare negativ tillväxt kan väntas 1970. I 1969 års transfereringsnetto ingår förutom de tilltagande transfereringarna i samband med u-landsbiståndet även en nedskrivning med 100 milj. kr. av en statskredit till Finland. Exklusive denna kreditnedskrivning innebär det antagna transfereringsunderskottet om ca 900 milj. kr. för 1970 en ökad belastning jämfört med 1969 med i runt tal 125 milj. kr.

Bytesbalansens saldo för varor, tjänster och transfereringar resulterar, enligt nu tillgänglig statistik, i ett underskott på en dryg miljard kr. för 1969. 1970 väntas underskottet minska med drygt 100 milj. kr.

Utfallet av *kända kapitaltransaktioner* resulterade enligt riksbankens senaste beräkningar i ett nettokapitalutflöde på 232 milj. kr. Även om detta är väsentligt lägre än vad som antogs i den preliminära nationalbudgeten — 800 milj. kr. — kvarstår det faktum, att utfallet av kapitaltransaktionerna 1969 innebär en kraftig försämring i jämförelse med tidigare år. Nedanstående tablå visar de i balansen ingående posterna för åren 1968 och 1969.

Det kan här anmärkas att posten övriga privata kapitaltransaktioner till väsentlig del består av vissa kända handelskrediter såsom varvskrediter i samband med fartygsexport, krediter vid import av fartyg och flygplan samt skillnaden mellan tullvärden och betalningar för datamaskiner. Enligt senaste uppgifter hämtade från vårens varvsenkät beräknas betalningarna från utländska beställare, under 1969, ungefär motsvara värdet av verk-

	Milj. kr.	
	1968	1969
Statliga kapitaltransaktioner	— 60	—240
Värdepappershandel	10	—127
Privata långfristiga lån	—113	469
Direkta investeringar	310	—453
Övriga privata kapitaltransaktioner	416	119
Summa kapitaltransaktioner	563	—232

ställda fartygsleveranser, medan man för 1970 väntar att inflytande betalningar skall understiga värdet av fartygsleveranserna med i runt tal 400 milj. kr. I den mån nyteckning av fartygsbyggnadskontrakt sker under 1970 kan nyssnämnda nettokreditgivning komma att krympa en del med hänsyn till de kontantbelopp som erläggs vid kontraktstecknande. Det är emellertid att märka att varvens ganska välfyllda orderböcker ger begränsade utrymmen för tecknande av nya kontrakt under 1970, varför en nettokreditgivning till utlandet från varvens sida kan väntas.

Valutareserven uppgick vid slutet av 1969 till 3 878 milj. kr., vilket jämfört med ställningen vid 1968 års slut innebar en minskning med 1 853 milj. kr. Inkluderas affärsbankernas tidsposition stannar minskningen vid 1 686 milj. kr.

Bytesbalansens underskott 1969 och det redovisade nettokapitalutflödet tillsammans motsvarade ett valutautflöde på ca 1 300 milj. kr., vilket avstämt med förändringen i bankernas utlandsställning resulterade i en restpost på 370 milj. kr.

IV. Produktionen

1. Industrin

Järnmalmshytningen 1969 uppgick till 33,3 miljoner ton. Produktionsökningen januari—november 1968—1969 blev ca 6,5 %, men gruvstrejken, som började den 9 december, medförde att ökningen för året som helhet stannade vid drygt 1 %. Efterfrågeläget var mycket gott, främst tack vare expansionen av stålproduktionen i Västeuropa och leveranserna ökade kraftigt under 1969. Totalt levererades 36,4 miljoner ton, vilket innebär en ökning på knappt 11 %. Exporten ökade med drygt 10 %, medan de inhemska leveranserna steg med ca 14 %. Lagerminskningen under 1969 blev således mycket kraftig, och lagren var ca 40 % lägre vid 1969 års slut än året innan. Lagernedskärningen var till en del planerad men blev avsevärt större än beräknat till följd av gruvstrejken.

Efterfrågeläget under 1970 väntas bli fortsatt gynnsamt på grund av den brist på järnmalm som uppstått på den internationella marknaden. Detta beräknas leda till en prisjustering uppåt för järnmalmspriserna. Man måste dock räkna med en total leveransminskning på ca 8 % 1969—1970 för de svenska producenterna, en nedgång med 10 % på exportmarknaden och 1 % på hemmamarknaden. Detta sammanhänger med att produktionen vid de svenska gruvorna beräknas komma att minska med nära 4 % 1969—1970 på grund av effekterna av gruvkonflikten, samtidigt som man kalkylerar med en möjlig fortsatt lagerreducering på drygt 1 miljon ton, således betydligt mindre än under 1969.

Läget på den svenska *järn- och stålmarknaden* under 1969 karakteriserades av en stark ökning av efterfrågan, som bl. a. ledde till kraftiga prisstegringar, speciellt mot slutet av året. Exportleveranserna ökade med närmare 8 %, samtidigt som ett markant omslag skedde i hemmamarknadsefterfrågan. Omslaget var framför allt hänförligt till en lageromsvängning i förbrukarledet från en minskning under 1968 till en kraftig lageruppbyggnad såväl i förbrukarledet som hos grossisterna under 1969. Samtidigt steg förbrukningen av järn och stål starkt inom både verkstadsindustri och varv. Den starka efterfrågan ledde också till en importvolymökning på ca 25 % samt en neddragning av järnverkens egna färdigvarulager med ca 30 milj. kr.

Produktionen inom järn- och stålverken ökade enligt statistiska centralbyråns preliminära produktionsindex med nära 8 %. Produktionsuppdragningen hänför sig nästan helt till första halvåret, medan produktionen under andra halvåret endast låg obetydligt över första halvårets nivå säsongsgränsat sett. Detta får ses mot bakgrunden av det ansträngda resurs-

Tabell IV: 1. Försörjningsbalans för handelsfärdigt järn och stål, inklusive ämnen 1967—1970
Milj. kr., 1959 års producentpriser

	1967	1968	1969	1970 prognos
Produktion	3 251	3 445	3 662	3 810
Import	945	1 074	1 342	1 450
Summa tillgång	4 196	4 519	5 004	5 260
Export	1 484	1 613	1 739	1 905
Varuinsats	2 955	3 023	3 250	3 430
industri	2 575	2 640	2 844	3 010
byggnadsverksamhet	380	383	406	420
Lagerförändring	— 129	— 62	130	40
Saldopost	— 114	— 55	— 115	— 115
Summa användning	4 196	4 519	5 004	5 260

Ann. Denna balans mäter produktionen av handelsfärdigt järn och stål (inkl. ämnen) på varmvalsstadiet. Den visar för perioden 1959—1967 en systematisk underskattning jämfört med statistiska centralbyråns årsberäkningar över produktionsvolymen, vilka inkluderar både varm- och kallvalsat stål. Underskattningen är speciellt markerad i perioder med hög efterfrågan och ansträngt kapacitetsläge inom järn- och stålverken. Det har därför ansetts motiverat att korrigera balansens produktionsökning för 1969/1970 på ca 4 % till knappt 6 %.

Källa: Konjunkturinstitutet.

läget inom järn- och stålverken både vad gäller kapacitet och arbetskraft. Dessutom har produktionen hämmats av elbristen och den begränsade tillgången på nickel. Produktionen inom andra metallverk ökade i snabbare takt än inom järn- och stålverken och produktionsökningen för hela sektorn järn- och andra metallverk blev drygt 8 %.

Orderingången inom järn- och stålverken ökade kraftigt under 1968 och första halvåret 1969, men tycks ha stagnerat under andra halvåret. Orderingången under första kvartalet 1970 har ökat relativt måttligt från såväl hemma- som exportmarknaden enligt den senaste konjunkturbarometern. För andra kvartalet räknar företagen med minskad orderingång från exportmarknaden. Orderutvecklingen under senare delen av 1969 och början av 1970 får ses som ett uttryck för det ansträngda kapacitetsläget och de långa leveranstiderna inom järn- och stålverken, vilket lett till att företagen inte kunnat öka ordermottagningen. Orderstockarna är för närvarande synnerligen stora.

Produktionen drogs åter upp inom järn- och stålverken under första kvartalet 1970 enligt den senaste konjunkturbarometern. Även för andra kvartalet och andra halvåret kalkylerar man med produktionsökningar. Produktionsutvecklingen för 1970 som helhet har bedömts med hjälp av en försörjningsbalans för järn- och stål (tabell 1). Kapaciteten väntas vara fullt utnyttjad under hela 1970 inom järn- och stålverken, och den möjliga produktionsstillväxten med hänsyn tagen till nya kapacitetstillskott samt verk-

ningar av bristen på elkraft har beräknats till knappt 6 % (se not till tabell 1). Exportleveranserna beräknas öka med ca 9,5 %, medan de inhemska leveranserna beräknas ligga på en obetydligt högre nivå 1970 än 1969. Den prognoserade inhemska förbrukningsökningen motvägs i det närmaste av den beräknade lägre lagerinvesteringen hos förbrukare och grossister. Järn- och stålverkens färdigvarulager, som successivt dragits ned under flera år, bedöms nu som allt för små och förutses komma att dras upp med ca 30 milj. kr. under 1970. Denna produktions- och efterfrågeutveckling implicerar en importvolymökning på närmare 8 %.

Produktionstillväxten inom andra metallverk under 1970 dämpas påtagligt av bristen på elkraft och beräknas bli av ungefär samma storleksordning som inom järn- och stålverken, varför produktionsökningen inom hela sektorn järn- och andra metallverk beräknas till knappt 6 % 1969—1970.

Orderläget för *varven* har förbättrats successivt sedan mitten av 1967 och speciellt under 1969. Under första delen av 1969 dominerade orderingången från exportmarknaden medan hemmamarknadsorderna fick ett kraftigt tillskott mot slutet av året. Orderstockarna är följaktligen f. n. mycket stora och ordena motsvarar omkring 3 års produktion vid varven. Samtidigt med att ordertillströmningen ökat, har också priserna stigit vid nybeställning av fartyg. Bristen på arbetskraft är dock mycket besvärande för varven och kan utgöra en hämmande faktor för varvens produktionsutveckling.

Produktionskurvan för varven vände uppåt mot slutet av 1968, och produktionen under 1969 som helhet tycks ha legat 7 à 8 % högre än under 1968. Statistiska centralbyråns produktionsindex, som baseras på förbrukningen av järn och stål inom varven, visar en ökning på drygt 8 %. Detta synes dock snarast innebära en överskattning av produktionsutvecklingen med 1 à 1 1/2 procentenhet att döma av en kalkyl, som gjorts inom konjunkturinstitutet, baserad på uppgifter om export-, investerings- och lagerutvecklingen vad avser fartyg.

Kalkylen för fartygsbyggandet har gjorts även för 1970, baserad på de efterfrågeprognoser som nu föreligger. Kalkylen pekar på en ungefär lika stor produktionsökning 1969—1970 som ett år tidigare.

Den förbättring i efterfrågeläget för *verkstadsindustri exklusive varv*, som inträdde under 1968, accentuerades ytterligare under 1969. Vid bedömningen av orderingång och orderstock måste man emellertid beakta den starka effekten av de svenska försvarsbeställningarna av flygplan under första kvartalet 1968 och de följdbeställningar, som lades ut under andra kvartalet. Totala orderingången låg närmare 10 % över 1968 års nivå i löpande priser. Bortser man från flygplansbeställningarna under 1968 var ökningen ca 18 %. Den största uppgången svarade maskinindustrin för med ca 25 %. Exportorderna steg kraftigare än hemmamarknadsorderna, totalt med 20 %, vilket helt kan återföras på att inflödet av exportorder till maskin- och elektroindustrierna ökade kraftigt, eller med ca 40 % respektive 20 %, allt

i löpande priser och jämfört med 1968. Bortser man från flygplansbeställningarna under 1968 var värdeökningen 17 % för hemmamarknadsorderna 1968—1969. Härvid bör observeras, att prisstegringen på grund av varufördelningen sannolikt varit större på hemmamarknaden än på exportmarknaden. Manufaktursektorn visade den högsta värdemässiga ökningen, men detta torde främst bero på den mycket starka prisstegringen på dessa produkter under senare delen av 1969. Den volymmässiga ökningen av ordertillströmningen från hemmamarknaden torde ha varit tämligen jämnt fördelad på de fyra delbranscherna.

Enligt den senaste konjunkturbarometern har orderingången från både hemma- och exportmarknaden fortsatt att öka under första kvartalet 1970. Uppgången väntas fortsätta även under andra kvartalet speciellt vad gäller elektroindustrin. Verkstadsindustrins orderstock har successivt ökat under 1969 samtidigt som orderstocken i konjunkturbarometern alltmer tenderat till att bedömas som förhållandevis stor med hänsyn tagen till produktionsnivån. Vid slutet av första kvartalet 1970 redovisade ca 40 % av företagen en sådan bedömning. Leveranstiderna har successivt förlängts under 1969 och första kvartalet 1970.

Det mycket goda efterfrågeläget gjorde att produktionen ökade kraftigt under 1969 och den låg för året som helhet ca 11 % över 1968 års nivå enligt statistiska centralbyråns preliminära produktionsindex. Ökningen berör samtliga delbranscher men var något svagare inom maskinindustrin än för övriga delbranscher. Produktionsvolymen drogs upp ytterligare under första kvartalet 1970 enligt senaste konjunkturbarometern och även för andra kvartalet och andra halvåret 1970 har företagen planer på ytterligare höjningar av produktionsvolymen. I vilken utsträckning dessa planer kan realiseras torde i hög grad vara beroende av hur företagen lyckas förverkliga sina planer på ökad produktionskapacitet och ökad personalstyrka. Andelen företag med fullt kapacitetsutnyttjande har successivt ökat under 1969 och låg första kvartalet 1970 på ca 80 %, vilket är det högsta tal som noterats inom denna bransch.

Produktionsutvecklingen för 1970 som helhet har bedömts med hjälp av en försörjningsbalans för verkstadsprodukter (tabell 2). Här måste dock nämnas, att den import- och exportutveckling, som redovisas i balansen, avviker från den som presenteras i avsnittet om utrikeshandeln. Till en del beror avvikelserna på olika definitioner av begreppet verkstadsprodukter. Sålunda ingår här i såväl import som export t. ex. flygplan och vapen, vilket inte är fallet i kapitlet om utrikeshandeln. Framför allt förklaras skillnaderna emellertid av att de import- och exportprisindex som används i handelsstatistiken ej använts vid deflateringen i försörjningsbalansen, eftersom dessa sannolikt överskattat prisstegringarna. Såväl import som export har i stället deflaterats med hjälp av ett prisindex, som baserats på företagens uppgifter i enkäterna om verkstadsexporten. Importprisutvecklingen 1968

Tabell IV: 2. Försörjningsbalans för verkstadsprodukter, exklusive fartyg, 1967—1970
Milj. kr. 1959 års producentpriser

	1967	1968	1969	1970 prognos
Produktion	15 685	16 559	17 965	19 180
Import	6 121	6 503	7 652	8 480
Summa tillgång	21 806	23 062	25 617	27 660
Offentlig konsumtion	1 151	1 303	1 355	1 150
Privat konsumtion	3 831	4 197	4 616	4 950
nyinköp av bilar	1 130	1 432	1 540	1 610
övrigt	2 701	2 765	3 076	3 340
Investeringar i maskiner m. m.	5 825	5 932	6 119	6 600
offentliga	1 335	1 453	1 424	1 450
privata	4 490	4 479	4 695	5 150
Lagerförändring	— 34	— 43	577	430
Export	6 449	7 026	8 049	9 410
Varuinsats	4 584	4 647	4 901	5 120
industri	1 916	1 998	2 139	2 260
byggnadsverksamhet	1 932	1 951	2 054	2 120
maskinunderhåll och reparationer	736	698	708	740
Summa användning	21 806	23 062	25 617	27 660

Anm. Denna balans mäter produktionen av de varor som definitionsmässigt klassificerats som verkstadsprodukter. Den visar för 1959—1960 en liten överskattning men för perioden 1960—1967 en systematisk underskattning jämfört med statistiska centralbyråns årsberäkningar över produktionsutvecklingen (mätt i förädlingsvärde) inom verkstadsindustrin, definierad som de arbetsställen som huvudsakligen tillverkar verkstadsprodukter. Avvikelsen torde emellertid inte enbart bero på denna definitionsolikhet. Den långsammare produktionsökningen enligt balansen kan sannolikt också hänföras till, dels systematiska fel i de på nationalräkenskaperna grundade beräkningarna av komponenterna på användningssidan och dels skillnaden i de prisdeflaterer som använts vid produktionsvolymberäkningarna resp. vid deflatering av nationalräkenskaperna. Försörjningsbalansens produktionsökning för prognosperioden korrigeras därför regelmässigt uppåt.

Källa: Konjunkturinstitutet.

har dock reducerats med hänsyn till en kalkylerad sänkning av importpriserna till följd av devalveringarna i slutet av 1967, medan för 1969 antagits en något högre import- och exportprisutveckling än vad verkstadsenkäten visar. 1969 har importpriserna dessutom beräknats öka med ca 0,5 % mer än exportpriserna.

Beträffande lagerutvecklingen under 1969 bör påpekas, att den lagerförändring som ingår i balansen på några punkter skiljer sig från den lagerförändring som skulle erhållas, om man accepterade den som redovisas enligt statistiska centralbyråns enkäter för investeringar och lagerförändring. Företagen uppger i dessa enkäter lagerförändringen under kvartalen 1969 i återanskaffningspris per den 31 december 1968. Uppgifterna räknas sedan om till löpande priser för att därefter deflateras till 1959 års prisnivå. Då det gäller bl. a. råvaror och varor i arbete inom verkstadsindustrin, vilka till en del ingår i balansen, har konjunkturinstitutet bedömt dessa sannolikt vara något för högt beräknade i enkäten, framför allt på grund av att före-

tagen under slutet av 1969 kan ha värderat lagerförändringen för högt till följd av de starka prishöjningarna, speciellt vad gäller järn och stål.¹ Lagerinvesteringen i balansen är därför ca 75 milj. kr. lägre än om den beräknats direkt på statistiska centralbyråns lagerenkät.

Exportleveranserna kalkyleras komma att öka med ca 17 % i volym 1969—1970 samtidigt som expansionen av den inhemska efterfrågan beräknas dämpas. Den kalkylerade snabbare tillväxttakten i maskininvesteringarna motvägs av en beräknad något lägre ökningstakt för privat konsumtion och varuinsats. Dessutom beräknas en minskning ske i den offentliga konsumtionen och av lagerinvesteringarna i varor i arbete samt i råvaror och halvfabrikat. Färdigvarulagren beräknas dock komma att dras upp ca 170 milj. kr. efter en mindre nedskärning under 1969.

Ovan redovisade efterfråge- och lagerutveckling beräknas leda till en importvolymökning på ca 11 % och en produktionsökning på ca 8 % för verkstadsindustrin 1969—1970, vilket balansen visar efter sedvanlig korrigerings (se not till tabell 2).

Sedan den preliminära nationalbudgeten publicerades har bearbetningen av industristatistiken för 1968 framskridit så långt att i stort sett definitiva uppgifter om *sågverksproduktionen* 1968 kunnat erhållas. Dessa visar på en total försågning av ca 10 700 tusen kbm eller ca 5 % mer än 1967 i kbm räknat. Därmed kom statistiska centralbyråns preliminära, på månadsstatistik baserade uppgifter om sågverksproduktionen att ånyo visa en betydande avvikelse från de definitiva beräkningarna. Korttidsstatistiken pekade nämligen på en produktionsökning 1967—1968 på nära 12 % räknat i kvantitet. Den reviderade uppgiften för 1968 har införts i försörjningsbalansen för sågade och hyvlade trävaror (tabell 3).

Tabell IV: 3. Försörjningsbalans för sågade och hyvlade trävaror 1967—1970
1 000 kbm

	1967	1968	1969	1970 prognos
Produktion	10 208	10 700	11 455	11 900
Import	134	155	160	160
Summa tillgång	10 342	10 855	11 615	12 060
Export	5 557	6 395	6 810	6 565
Varuinsats	5 284	5 485	5 805	6 030
industri.....	3 196	3 380	3 585	3 740
byggnadsverksamhet	2 088	2 105	2 220	2 290
Lagerförändring	+ 121	— 305	— 280	+ 185
Saldopost	— 620	— 720	— 720	— 720
Summa användning	10 342	10 855	11 615	12 060

Källa: Konjunkturinstitutet.

¹ För en närmare redogörelse för beräkningen av lagerförändringen i balansen, se Preliminär nationalbudget för 1970, sid. 87 och Konjunkturläget, hösten 1969, sid. 79.

Trävaruförsäljningarna för leverans 1969 kännetecknades alltifrån den tidiga starten på hösten 1968 fram till hösten 1969 av en sällsynt livlig aktivitet både på export- och hemmamarknaden. Det goda avsättningsläget medgav fortsatta prishöjningar utöver den generella prisstegring som skedde redan i öppningsskedet. Exportleveranserna kom att öka nära 7 % i kvantitet jämfört med den höjda nivån 1968 samtidigt som förbrukningen inom landet steg ca 6 %. Denna efterfrågeutveckling har gjort det möjligt för sågverken att fullfölja en eftersträvad reduktion av sina färdigvarulager. Av preliminära data ur den årliga lagerstatistiken att döma har lagerminskningen av sågade och hyvlade trävaror i producent-, handels- och förbrukarledet sammanlagt varit av storleksordningen 280 tusen kbm. Försörjningsbalansen ger med denna efterfråge- och lagerutveckling en ökning av produktionen på ca 7 % 1968—1969. I statistiska centralbyråns månadsserie redovisas emellertid en produktionstillväxt inom sågverken på endast 2 % 1968—1969. En så svag produktionstillväxt förefaller dock föga trolig mot bakgrund av den ovan redovisade efterfrågeutvecklingen. Å andra sidan kan den i balansen salderade produktionen 1969 vara för hög främst med hänsyn till att den i lagerstatistiken redovisade lagerminskningen 1969 snarast torde underskatta den verkliga lagerutvecklingen — uppgifterna om dessa lager är f. n. mycket preliminära. För att så kan vara fallet talar bl. a. konjunkturbarometern som visar på en kraftigare lagerreduktion hos sågverken 1969 än 1968. Således kan produktionsökningen 1968—1969 ha varit lägre än 7 % — sannolikt mellan 5 och 7 %. I de följande kalkylerna över produktionstillväxten inom den totala träindustrin samt avverkningarna inom skogsbruket har räknats med en produktionstillväxt inom sågverken 1968—1969 på 6 %.

Som framgår av avsnittet om utrikeshandeln beräknas exportleveranserna minska något 1969—1970. Samtidigt förutses ökningstakten i den inhemska förbrukningen bli lägre än under 1969. Vidare har kalkylerats med en viss höjning av den ovanligt låga lagernivån inom sågverken som nåddes i slutet av 1969. Därmed skulle produktionen komma att öka ca 4 % 1969—1970.

Produktionsutvecklingen inom *träindustri, exklusive sågverk*, visade en god tillväxt 1968—1969 — ca 6 %. Produktionsökningen kan i första hand återföras på en genom byggnadsverksamhetens omfattning och inriktning ökad efterfrågan på snickerier och trähus. Samtidigt har exporten av trähus till Danmark ökat kraftigt. Vidare har den snabba ökningen av möbelkonsumtionen resulterat i fortsatta produktionsökningar inom möbelindustrin. Produktionen 1969—1970 inom hela gruppen träindustri exklusive sågverk beräknas öka ca 3 % mot bakgrund av en förväntad lägre tillväxt i såväl byggnadsverksamheten som konsumtionen.

En summering av de ovan redovisade utvecklingstendenserna inom träindustrins olika delbranscher skulle för den *totala träindustrin* innebära en produktionsökning 1968—1969 på ca 6 % och en produktionsökning på drygt 3 % 1969—1970.

Den återhämtning i efterfrågan på *massa* som satte in under 1968 efter den slagnerande utvecklingen under 1966 och 1967 har varit exceptionellt stark. Ännu för ett år sedan räknade man med att en betydande överkapacitet skulle kvarstå även under 1969. Mot slutet av året kom marknaden i stället att karakteriseras av knapphet på massa och producenterna fick svårigheter att möta den löpande efterfrågan.

Inom den svenska massaindustrin steg kapacitetsutnyttjandet successivt under 1969 och låg mot slutet av året mycket högt. Produktionen av blekt sulfat ökade med 250 tusen ton eller nära 16 %. Produktionen minskade emellertid inom de båda sulfitsektorerna genom fabriksnedläggelser och även inom sektorn för oblekt sulfat noteras minskad produktion för avsaluändamål, då de integrerade företagen i ökad utsträckning använt massan till den egna papperstillverkningen. Likaså minskade produktionen av dissolving delvis på grund av nedläggning och delvis på grund av övergång till produktion av blekt sulfat. Den totala produktionen av avsalucellulosa kom därmed att uppgå till knappt 3,7 miljoner ton, vilket innebär en ökning på endast 3 %. Genom den kraftiga lagerreducering som kom till stånd kunde emellertid leveranserna öka ca 3,5 %. Utvecklingen på leveranssidan var i stort sett densamma som för produktionen vad beträffar de enskilda kvaliteterna. Lagren som under 1969 avtappades för andra året i följd kom därmed att vid utgången av 1969 motsvara endast ca 4 % av årsproduktionen, vilket är den lägsta lagernivå som noterats under 60-talet.

För 1970 beräknas produktionsvolymen komma att öka med knappt 7 % jämfört med 1969. Denna stegring beräknas komma till stånd, dels genom ökad produktionskapacitet, dels genom ett något höjt kapacitetsutnyttjande främst genom ett beräknat högre körningstempo under sommaren 1970 än under sommaren 1969. Den höga aktiviteten i de svenska pappersbruken kalkyleras medföra fortsatt kraftig tillväxt av massaleveranserna på den svenska marknaden. Då möjligheterna att ytterligare sänka lagernivån hos massaproducenterna torde vara mycket liten beräknas däremot utrymmet för höjning av exportleveranserna komma att stanna vid ca 2 %.

Den fortsatta höga tillväxttakten i efterfrågan på papper i framför allt Västeuropa ledde till en kraftig produktionsuppdragning inom den svenska *pappers- och pappindustrin* under 1969. Trots mycket stora tillskott i produktionskapacitet under senare delen av 1968 och början av 1969 medförde den höga produktionstakten ett successivt stigande kapacitetsutnyttjande som vid utgången av 1969 låg mycket högt.

Exportleveranserna uppgick till ca 2,7 miljoner ton papper, vilket innebar en ökning med hela 14 % 1968—1969. Även den inhemska efterfrågan ökade kraftigt och resulterade i en 9-procentig stegring av den svenska pappersindustrins leveranser till omkring 1,3 miljoner ton papper och papp. Samtidigt ökade också pappersimporten påtagligt och uppgick under 1969 till över 100 tusen ton. Den har tidigare varit obetydlig men har under de se-

naste åren ökat mycket kraftigt. Det goda avsättningsläget har medgivit höjda priser på såväl export- som hemmamarknaden.

Totalt tillverkades omkring 4,1 miljoner ton papper och papp under 1969, vilket motsvarar en volymtillväxt på ca 12 % 1968—1969. De kraftigaste produktions- och leveransökningarna noteras för tidningspapper, kraftpapper och halvkemisk fluting.

För 1970 förutses fortsatt god tillväxt i leveranserna om än i något lägre takt än under 1969. Exportkvantiteten beräknas öka ca 9 % medan den inhemska leveransökningen beräknas bli ca 6 %. Med oförändrade producentlager skulle den ovan redovisade leveransutvecklingen kräva en volymmässig produktionsökning på ca 8 %. Tillväxten i produktionskapaciteten beräknas samtidigt bli betydligt lägre än ett år tidigare och den beräknade produktionsökningen innebär ett mycket högt kapacitetsutnyttjande under 1970.

Produktionen inom *livsmedelsindustrin inklusive dryckesvaru- och tobaksindustrin* ökade 1968—1969 med knappt 1 %, vilket innebär en lägre ökningstakt än ett år tidigare. Den kraftigaste produktionstillväxten, drygt 10 %, noterades inom tobaksindustrin, medan dryckesvaruindustrins ökning uppgick till 8 à 9 %. Utvecklingen inom den egentliga livsmedelsindustrin var svag och produktionen låg kvar på ungefär samma nivå som under 1968, samtidigt som en stark reduktion av branschens färdigvarulager inträffade. Ett förväntat lageromslag under 1970 väntas bidra till en kraftigare produktionsökning. Denna beräknas komma att uppgå till ca 3 % för branschen som helhet 1969—1970.

Enligt statistiska centralbyråns produktionsindex steg produktionen inom *textil- och beklädnadsindustrin* med närmare 5 % från 1968 till 1969. Ökningen faller nästan helt på den egentliga textilindustrin, där produktionen redovisas ha gått upp med 10 %, medan tillväxten inom beklädnadssektorn stannat under 1 %. Produktionsuppgången inom textilsektorn bars framför allt upp av en mycket kraftig ökning av produktionen av syntetfiberveror (45 %) samt en fortsatt påtaglig tillväxt av trikåvävtillverkningen (34 %). Även tillverkningen av garn och tråd av syntetfiber gick upp (10 %). Genom att ny varugruppering av kvartalsstatistiken (som utgör underlag för produktionsindexen) genomfördes 1969, kan emellertid en del av de här redovisade ökningarna vara rent skenbara. Då dessutom de priser, som används vid sammanvägningen av produktionsindexen, härrör från 1960 och relativpriset på syntetfiberväv minskat markant sedan dess, kan man utgå från att produktionsindexen kraftigt överskattat produktionsökningen inom textilindustrin. Konjunkturinstitutet har därför justerat ned denna ökning till 5 %, vilket ger en sammanlagd ökning för hela sektorn på något under 3 %. En ökning av denna storleksordning överensstämmer också bättre med samsättningsutvecklingen för branschen, som — räknat i arbetstimmar — gått ned med närmare 4 % mellan 1968 och 1969.

Till grund för bedömningen av sektorns produktion 1970 ligger i första

hand en försörjningsbalans för beklädnadsvaror. I denna ingår även beklädnadsvaror av trikå. Balansens efterfrågesida inrymmer en kalkylerad konsumtionsökning på ca 2 1/2 %, vilket är ungefär hälften så mycket som 1968—1969 och en lagerökning av ungefär samma storlek som konsumtionsökningen absolut sett. Vidare har exporten förutsatts kunna öka med 20 %. Importvolymen beräknas öka nästan lika mycket som 1969, dvs. med 17 %. Med dessa uppskattningar pekar balansen på en produktionsminskning på ca 2 % för beklädnadsbranschen. Även inom textilindustrin torde produktionen bli något lägre än 1969, varför hela sektorns produktion kan väntas minska med drygt 1 % 1969—1970.

De hittills berörda branscherna svarar för närmare 80 % av den totala industriproduktionen. För återstående industrisektorer, som i tabell 4 ingår under benämningen övriga branscher, är produktionsutvecklingen efter 1967 till övervägande delen tills vidare mycket bristfälligt belyst. Den i tabellen angivna utvecklingen 1968—1970 syftar till att ge en ungefärlig uppskattning av produktionsförändringarna inom dessa branscher sammantagna. Jord- och sten-, kemisk-teknisk samt grafisk industri utgör de förädlingsvärde-mässigt tyngst vägande branscherna inom gruppen, som också innefattar läder-, pappersvaru- och gummivaruindustri.

Produktionsvolymen inom *jord- och stenindustrin* ökade 1968—1969 med ca 3 1/2 %, vilket innebär en något högre ökningstakt än ett år tidigare. Med hänsyn tagen till den prognoserade byggnadsverksamheten under 1970 beräknas produktionsökningen komma att uppgå till ca 3 %.

Den kraftiga produktionstillväxt som under de senaste åren präglat den *kemisk-tekniska industrin* fortsatte även under 1969. Produktionsökningen uppgick till ca 14 %. Tillväxttakten inom oljeraffinaderierna var 1968—1969 drygt 15 %, vilket innebar en betydligt lägre ökningstakt än under de närmast föregående åren. Detta har dock kompenseras av övriga delar av branschen, vars ökningstakt har varit hög under 1969. För 1970 beräknas tillväxten inom oljeraffinaderierna bli något lägre än 1968—1969. Även för övriga delar av branschen kalkyleras med en något lägre ökningstakt, delvis beroende på bristen på elkraft under 1970, som kan komma att påverka tillväxttakten för vissa delar av den kemiska industrin. Produktionsökningen 1969—1970 beräknas därför stanna vid ca 9 % för branschen som helhet.

Den nedgång i produktionsvolymen som under de senaste åren noterats inom den *grafiska industrin* och *läderindustrin* vände under 1969. För båda branscherna kunde produktionsökningar registreras. Denna tendens väntas fortgå inom den grafiska industrin under 1970, medan läderindustrins produktionsvolym prognoseras bli ungefär oförändrad.

Totalt för gruppen *övriga branscher* beräknas produktionen under 1969 ha ökat med ca 8 %. De prognoser som gjorts för 1970 tyder på en lägre tillväxttakt, närmare 7 %, för hela gruppen övrig industri.

Tabell IV: 4. Industriproduktionens utveckling 1968—1970

Procentuella volymförändringar

	1968—1969	1969—1970 prognos
Järnmalmgruvor	1	— 4
Järn- och metallverk	8	6
Verkstadsindustri, exkl. varv	11	8
Varv	8	7
Träindustri ¹	³ 5	3
därav: sågverk	³ 2	4
Massaindustri	³ 5	7
Pappers- och pappindustri	12	8
Livsmedelsindustri ²	1	3
Textil- och beklädnadsindustri	³ 5	— 1
Övriga branscher	8	7
Totala industrin	8	6

¹ Inkl. wallboardfabriker.² Inkl. dryckesvaru- och tobaksfabriker.

³ För *massaindustrin* är statistiska centralbyråns index baserad på månadsdata. Räknat på nu kända årsuppgifter stannar produktionsökningen vid 3 %. För *sågverken och totala träindustrin* pekar konjunkturinstitutets kalkyler på en produktionsökning på ca 6 % och för *textil- och beklädnadsindustrin* uppskattas ökningen ha stannat vid ca 3 %. *Varvens* produktionsökning tycks också ha överskattats något i statistiska centralbyråns index. Se vidare texten för dessa branscher. *Totala industriproduktionens* ökning blir även med här nämnda tal knappt 8 %, dvs. samma utveckling som enligt statistiska centralbyråns index.

Källor: 1968—1969, statistiska centralbyråns preliminära industriproduktionsvolymindex. 1969—1970, konjunkturinstitutet.

Den *totala industriproduktionen* ökade med 8 % 1968—1969 enligt ovan redovisade preliminära beräkningar för de olika industribranscherna, vilket framgår av tabell 4, som också visar de olika sektorernas produktionsutveckling. Höga ökningstal noteras speciellt för kemisk industri, pappersbruk, verkstadsindustri samt järn- och metallverk.

För 1970 skulle de ovan redovisade produktionsförändringarna för industrins olika branscher ge en ökning för industrin som helhet på närmare 6 %. Dämpningen i ökningstakten jämfört med närmast föregående år berör flertalet branscher. Tyngst vägande är uppbromsningen i verkstadsindustrin.

2. Skogsbruket

De konsekvenser den ovan redovisade produktionsutvecklingen inom skogsindustrierna beräknas få för skogsbruket har tillsammans med export-, import- och lagerprognoser för rundvirke sammanställts i en försörjningsbalans. Den beräknade avverkningen för 1968 är reviderad sedan föregående publiceringstillfälle. Sågtimmerförbrukningen har justerats ner med hänsyn till den ovan nämnda lägre produktionstakt inom sågverken som de definitiva beräkningarna visar. Vidare redovisar den definitiva lagerstatisti-

Tabell IV: 5. Försörjningsbalans för rundvirke 1967—1970

1 000 kbm, fast mått utan bark (barr- och lövträ)

	1967	1968	1969	1970 prognos
Produktion	55 070	48 440	53 240	60 700
sågtimmer.....	19 500	20 040	21 710	22 300
massa- och boardved.....	31 360	24 310	27 540	34 510
övrigt rundvirke.....	4 210	4 090	3 990	3 890
Import	410	340	360	370
Summa tillgång	55 480	48 780	53 600	61 070
Export	2 650	2 790	3 060	3 400
Lagerförändring	+ 2 700	- 4 320	- 2 590	+ 2 100
Förbrukning.....	50 130	50 310	53 130	55 570
sågtimmer.....	19 060	19 980	21 160	22 000
massa- och boardved.....	26 980	26 350	28 090	29 800
övrigt rundvirke.....	4 090	3 980	3 880	3 770
Summa användning	55 480	48 780	53 600	61 070

Källa: Konjunkturinstitutet.

ken en större minskning av massavedslagren 1968 än den preliminära. Således har den beräknade avverkningen 1968 justerats ner och försörjningsbalansen visar nu en minskning av skogsavverkningarna 1967—1968 på ca 12 %.

1969 beräknas förbrukningen av massaved ha ökat med 7 % främst till följd av den snabbt stegrade produktionstillväxten inom de integrerade massafabrikerna-pappersbruken. Samtidigt beräknas sågtimmerförbrukningen ha ökat ca 6 % medan förbrukningen av övrigt rundvirke kalkyleras trendmässigt ha avtagit. Därmed beräknas totala förbrukningen av rundvirke ha ökat knappt 6 % 1968—1969.

Skogsavverkningarna 1969 och 1970 har rönt speciell inverkan av de under hösten 1969 inträffade stormfällningarna i stora delar av Svealand och Götaland. I första hand har sågtimret tillvaratagits, vilket under 1969 resulterat i en kraftig lagerökning vid sågverken samt en stegring av sågtimmerexporten. Samtidigt har inom massaindustrin den strukturellt betingade nedskärningen av massavedslagren fortgått. Totala avverkningen 1968—1969 beräknas sålunda ha ökat ca 10 %.

Under 1970 beräknas förbrukningen av rundvirke öka ca 5 % varvid ökningen förutses bli kraftigast för massaved. Stormfällningarna beräknas medföra en ökad lagerhållning av främst massaved samtidigt som exporten av rundvirke stegras ytterligare. Skogsavverkningarna skulle därmed komma att öka hela 14 % 1969—1970.

3. Övriga näringsgrenar och den totala produktionen

Statistiska centralbyrån har, med hjälp av input-output-tabeller för 1964, preliminärt beräknat bruttonationalprodukten från produktionssidan för 1969. I följande tablå har gjorts en sammanställning av förändringstalen för de olika näringsgrenarnas produktionsvolym 1968—1969 och 1969—1970.

Jordbrukssektorns produktionsvolym skulle enligt statistiska centralbyråns beräkningar ha minskat med ca 9 % 1968—1969. Det är framför allt vegetabilieproduktionen som beräknas ha minskat kraftigt, till följd av den torra sommaren. För 1970 väntas vegetabilieproduktionen komma att öka med ca 5,5 % i volym, under förutsättning av normalskörd, enligt statens jordbruksnämnds beräkningar. Animalieproduktionen väntas samtidigt komma att minska med ca 3 %. Detta tillsammans med en trendmässig ökning av insatsen av jordbruksråvaror, drivmedel m. m. gör att jordbrukets bidrag till bruttonationalprodukten väntas minska med 3 % i volym 1970.

Skogsbrukets förädlingsvärde beräknas ha ökat med knappt 6 % 1968—1969. För 1970 ger avverkningen, mätt i 1969 års priser, tillsammans med bl. a. variationer i skogsuttag, en volymökning med drygt 7,5 %. Denna skattning kan förmodas spegla förädlingsvärdets utveckling på ett någorlunda acceptabelt sätt.

Den totala industriproduktionens tillväxt 1969 beräknas till ca 8 %, medan ökningstalet för 1970 väntas stanna vid knappt 6 %. De flesta branschens produktionsvolym väntas komma att tillväxa långsammare 1970 än 1969.

Enligt statistiska centralbyråns beräkningar ökade elsektorns förädlingsvärde med 10 % i volym 1968—1969. Beräkningarna tar ej hänsyn till förändringar i produktionsinriktningen eftersom man använder 1964 års input-koefficienter. Centrala driftledningens beräkningar visar en fördubbling av värmekraftproduktionen 1968—1969, medan vattenkraftproduktionen, till följd av den torra sommaren, visar en minskning med 14 % i volym. Under sådana omständigheter torde förädlingsvärdets tillväxt kunna skattas till endast drygt 5 % 1968—1969. För 1970 väntas värmekraftproduktionen ligga kvar på 1969 års nivå, samtidigt som vattenkraften beräknas komma att öka med ca 14,5 %. Förädlingsvärdet kan väntas öka med drygt 7,5 % 1969—1970. Totala förbrukningen av kraft för prima ändamål — dvs. förbrukning exklusive tillfälliga leveranser av överskottskraft — beräknas ha ökat med drygt 9 % 1969 och väntas komma att öka med 8,5 % 1970.

Förädlingsvärdets volymökning inom byggnadsverksamheten beräknas till knappt 5,5 % 1968—1969. I kapitel VII beräknas bruttoinvesteringarna i byggnader och anläggningar komma att öka med 3 % 1969—1970. Inkluderas byggnadsunderhållet beräknas volymökningen 1970 bli knappt 3,5 %.

Med ovannämnda förändringstal kan produktionen av varor och kraft

1968—1969 beräknas ha ökat med ca 6 % och för 1970 väntas tillväxttakten bli ca en procentenhet lägre, dvs. 5 %. Denna lägre tillväxttakt beror främst på att industrins produktionsvolymökning 1970 stannar vid knappt 6 %, mot ca 8 % 1968—1969.

Offentliga tjänsteproduktionens volymökning beräknas till ca 6 % 1968—1969, medan tillväxttakten 1970 väntas komma att stanna vid ca 5 %. Den privata tjänsteproduktionen visar en ökning med knappt 4,5 % 1968—1969 enligt statistiska centralbyråns beräkningar. Om man förutsätter en trendmässig utveckling av den privata tjänsteproduktionen med åtminstone 3,5 % i tillväxt 1969—1970, väntas totala tjänsteproduktionen komma att öka med 4 %, mot knappt 5 % 1968—1969.

För 1970 visar de prognoser som framlagts i de olika specialkapitlen att bruttonationalprodukten, mätt från användningssidan, skulle komma att öka med ca 3,5 %. Med den ovan angivna framskrivningen av privata tjänsteproduktionen skulle tillväxttakten för bruttonationalprodukten, enligt kalkylerna från produktionssidan komma att bli knappt 4,5 %, dvs. inemot en procentenhet mer än vad beräkningarna från användningssidan ger. För 1969 ligger statistiska centralbyråns beräkningar från produktionssidan, knappt en halv procentenhet över de från användningssidan. Den från 1969 till 1970 ökade skillnaden kan tänkas tyda på antingen att beräkningarna från användningssidan innebär en underskattning eller att kalkylerna från produktionssidan utgår från alltför optimistiska antaganden om produktivitetstillväxten.

	Förändring i produktionsvolym		
	1968—1969	1969—1970	
	procent	milj. kr. i 1969 års priser	procent
Jordbruk	— 9	—100	— 3
Skogsbruk	6	200	7,5
Industri	8	2 400	6
Elkraftproduktion	5	300	7,5
Byggnadsverksamhet	5,5	400	3,5
<i>Summa varu- och kraftproduktion</i>	<i>6</i>	<i>3 200</i>	<i>5</i>
Offentliga tjänster	6	1 250	5
Övriga tjänster	4,5	2 050	3,5
<i>Summa tjänstesektorer</i>	<i>5</i>	<i>3 300</i>	<i>4</i>
Total produktion	5,5	6 500	4,5

V. Arbetsmarknaden

1. Läget på arbetsmarknaden i början av 1970

Som visades i den preliminära nationalbudgeten för 1970 kom läget på den svenska arbetsmarknaden att under 1969 utmärkas av en jämfört med 1968 ökande arbetskraftsefterfrågan och minskande arbetslöshet. Även de första månaderna av 1970 har präglats av fortsatt hög efterfrågan.

Antalet sysselsatta steg från 1968 till 1969, uppskattningsvis med närmare 1 %. Den mest betydande ökningen registrerades, enligt resultaten från arbetskraftsundersökningarna, för gruppen gifta kvinnor. En viss ökning i frånvaron begränsade stegringen av antalet personer i arbete till ungefär en halv procent. Då samtidigt effekterna av arbetstidsförkortningen till någon del synes ha motverkats genom ökat övertidsarbete kan det totala antalet utförda arbetstimmar uppskattas ha stigit med inemot en halv procent. Mellan närmast föregående år uppges däremot antalet arbetstimmar ha minskat med drygt 2 %. Bidragande till den expansivare utvecklingen 1968—1969 var, förutom främst ökat deltagande i arbetskraften och minskad arbetslöshet, den snabbare befolkningstillväxten. Denna påverkas kraftigt av nettoimmigrationens storlek. Mellan 1967 och 1968 ökade befolkningen i åldrarna 15—69 år med ca 23 000 personer, medan motsvarande ökningstal 1968—1969 steg till närmare 33 000. Under loppet av 1969 invandrade netto 43 800 personer att jämföra med 12 800 under 1968. Av de invandrande kan drygt 80 % beräknas vara i åldrarna 15—69 år.

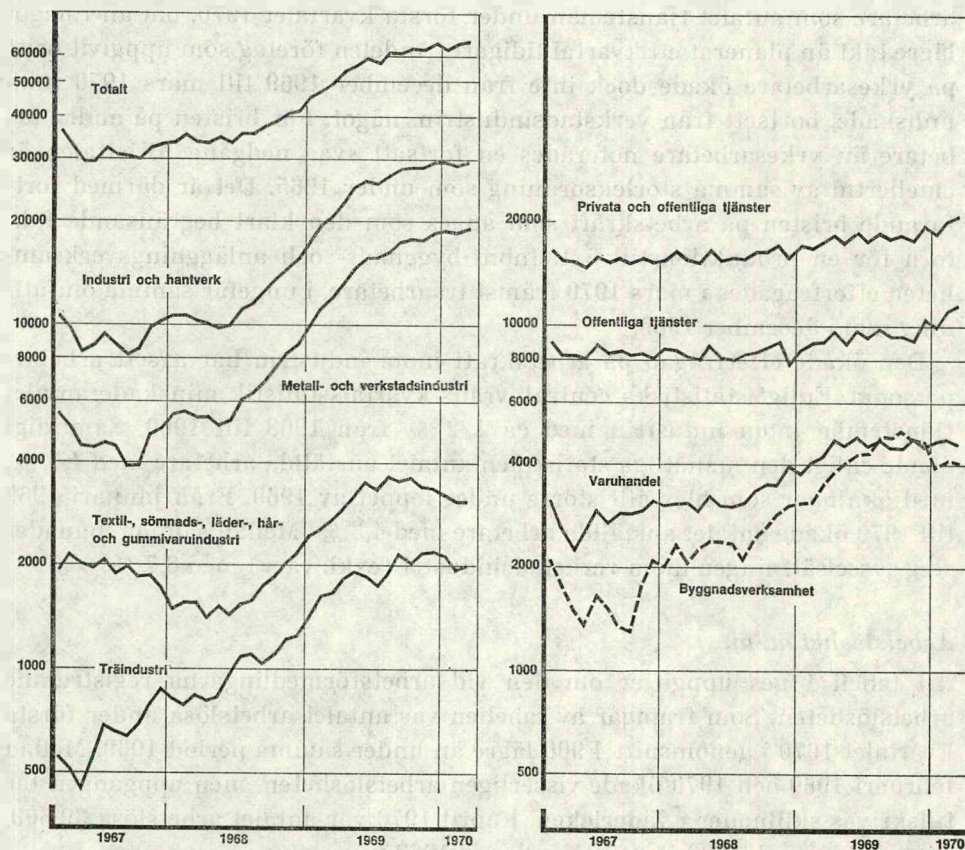
Efterfrågan på arbetskraft

Som ett mått på i vilken riktning efterfrågan på arbetskraft utvecklas kan serien över vid arbetsförmedlingarna obesatt platser vid månadens mitt användas. Från och med april 1968 har antalet obesatta platser varje månad varit högre än motsvarande månadstal närmast föregående år. Ökningarna blev successivt allt större för att nå ett maximum under oktober 1969, då antalet obesatta platser var närmare 70 % högre än under samma månad 1968. Därefter har emellertid ökningarna blivit allt lägre, och i april 1970 var uppgången 30 %. Antalet obesatta platser uppgick därmed till 71 000. Ett högre månadsvärde har dock registrerats endast en gång tidigare (juni 1969) sedan denna statistiks tillkomst.

Kurvan för de säsongrensade värdena i denna serie steg, som framgår av diagram 1, brant under första hälften av 1969. En fortsatt stegring registrerades även under senare delen av 1969 och början av 1970, men denna var betydligt svagare än tidigare. Mellan mars och april 1970 steg kurvan dock relativt kraftigt. Till den svagare utvecklingen under det senaste halvåret

Diagram V:1. Antal lediga platser vid månadens mitt mars 1967—mars 1970

Säsongrensade månadsiffror. Log. skala

Källor: Arbetsmarknadsstyrelsen och konjunkturinstitutet.

bidrog främst utvecklingen inom industrin. Inom den tungt vägande delen metall- och verkstadsindustri steg den icke tillgodosedda efterfrågan, om än i lägre takt än tidigare. Inom textil- och sömnadsindustrin m. m. minskade däremot efterfrågan under sista kvartalet 1969 och första kvartalet 1970, medan den inom skogsindustrierna var ungefär oförändrad eller något lägre. Inom byggnadsverksamheten nåddes det högsta värdet under hösten 1969, medan nivån var klart lägre under första kvartalet 1970. Detta kan eventuellt till någon del sammanhänga med att vissa byggnadsprojekt försenades på grund av svåra väderleksförhållanden. Ser man på varuhandeln synes efterfrågan inte ha undergått några väsentliga förändringar under det senaste året. Inom tjänsterna har den icke tillgodosedda efterfrågan stigit successivt, mest markerat under slutet av 1969 och början av 1970. Det är främst ett ökat antal lediga platser inom undervisningsområdet som medverkat härtill.

Enligt resultat från konjunkturinstitutets barometerundersökningar för industrin och byggnadsverksamheten ökade inom industrin såväl antalet arbetare som antalet tjänstemän under första kvartalet 1970, om än i något lägre takt än planerat ett kvartal tidigare. Andelen företag som uppgivit brist på yrkesarbetare ökade dock inte från december 1969 till mars 1970 utan minskade, bortsett från verkstadsindustrin, något. För bristen på andra arbetare än yrkesarbetare noterades en fortsatt svag nedgång. Bristtalen är emellertid av samma storleksordning som under 1965. Det är därmed fortfarande bristen på arbetskraft som anges som den klart begränsande faktorn för en produktionstillväxt. Inom byggnads- och anläggningsverksamheten efterfrågades i mars 1970 främst träarbetare, i ungefär samma omfattning som i december 1969.

Den ökade efterfrågan på arbetskraft inom industrin har avsett arbetarpersonal. Enligt statistiska centralbyråns kvartalsstatistik minskade antalet tjänstemän inom industrin med ca 1/2 % från 1968 till 1969. Samtidigt ökade enligt den månatliga statistiken antalet anställda arbetare med 1,7 %, med ökningarna som blev allt större under loppet av 1969. Från januari 1969 till 1970 ökade antalet anställda arbetare med 4,3 %. Mellan samma månader steg sysselsättningen inom verkstadsindustri (exkl. varv) med 8,7 %.

Arbetslöshet m. m.

I tabell 1 ges uppgifter om den vid arbetsförmedlingarna registrerade arbetslösheten. Som framgår av tabellen var antalet arbetslösa under första kvartalet 1970 i genomsnitt 4 900 lägre än under samma period 1969. Mellan februari 1969 och 1970 ökade visserligen arbetslösheten, men uppgången får tillskrivas skillnader i väderleken. I april 1970 var antalet arbetslösa 39 600, en nedgång med 3 000 jämfört med april 1969.

Efter att första halvåret 1969 säsongrensats har legat på en ungefär oförändrad men jämfört med 1968 lägre nivå, minskade arbetslösheten under senare delen av 1969. Regionalt låg arbetslösheten i skogslänen på sin högsta nivå under slutet av 1968 och första hälften av 1969. Den nedgång som därefter registrerats har varit svagare än i de övriga delarna av landet, där den säsongrensade kurvan för arbetslösheten vände neråt redan under början av 1968. Under de fyra första månaderna av 1970 ägde dock i de södra och mellersta delarna av landet ingen ytterligare nedgång i arbetslösheten rum, medan den i skogslänen fortsatte att minska svagt.

I nedanstående tablå anges arbetslöshetsprocenten bland kassamedlemmarna för perioden oktober—april under de två senaste vinterhalvåren samt medelvärdena för motsvarande månadsstal under perioden 1960—1969.

	<i>okt.</i>	<i>nov.</i>	<i>dec.</i>	<i>jan.</i>	<i>febr.</i>	<i>mars</i>	<i>april</i>
1969/1970	1,2	1,4	1,8	2,2	2,3	1,9	1,7
1968/1969	1,6	1,9	2,1	2,8	2,6	2,5	2,1
1960/1969	1,0	1,3	1,6	2,5	2,3	2,0	1,8

Tabell V: 1. Registrerad arbetslöshet januari—mars 1969 och 1970, regionalt och branschvis
Månadstal resp. kvartalsgenomsnitt

	Arbetslöshetsförsäkrade				Samtliga arbetslösa	varav: kvinnor
	Industriarbetare	Byggnadsarbetare	Skogsarbetare	Övriga		
<i>I. Antal registrerade arbetslösa 1970</i>						
1. Hela landet						
jan.	9 980	14 770	2 130	12 520	46 340	9 530
febr.	9 850	18 580	1 840	14 290	51 200	9 430
mars	9 390	13 380	1 850	12 370	43 550	9 230
2. Södra och mellersta Sverige						
jan.	6 520	8 020	180	6 930	25 060	5 530
febr.	6 470	11 170	190	8 470	29 500	5 420
mars	6 240	7 880	200	6 980	24 550	5 450
3. Värmland, Dalarna och Norrland						
jan.	3 460	6 750	1 950	5 590	21 280	4 000
febr.	3 380	7 410	1 650	5 820	21 700	4 010
mars	3 150	5 500	1 650	5 390	19 000	3 780
<i>II. Förändring från motsvarande period 1969</i>						
1. Hela landet						
jan.	— 4 020	— 2 780	— 430	— 920	— 9 370	— 960
febr.	— 3 120	3 250	— 550	1 600	910	— 120
mars	— 3 040	— 1 440	— 800	— 550	— 6 150	30
1 kv.	— 3 390	— 320	— 590	40	— 4 870	— 350
2. Södra och mellersta Sverige						
jan.	— 3 140	— 1 920	0	— 800	— 7 260	— 1 190
febr.	— 2 470	1 950	— 10	1 390	70	— 710
mars	— 2 350	— 910	— 70	— 240	— 4 250	— 440
1 kv.	— 2 650	— 290	— 30	110	— 3 820	— 780
3. Värmland, Dalarna och Norrland						
jan.	— 880	— 860	— 430	— 120	— 2 110	230
febr.	— 650	1 300	— 540	210	840	590
mars	— 690	— 530	— 730	— 310	— 1 900	470
1 kv.	— 740	— 30	— 560	— 70	— 1 050	430

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

Den gynnsammare arbetsmarknadsutvecklingen har medfört att omfattningen av beredskapsarbeten kunnat minskas. Under januari—mars 1970 var i genomsnitt 12 800 personer anställda i beredskapsarbeten (exkl. anställda vid s. k. T-arbeten och arbeten för specialanvisade) att jämföra med

17 500 under samma period 1969. För att underlätta omställningen och samtidigt söka tillgodose näringslivets behov av personal har under motsvarande perioder antalet deltagare i arbetsmarknadsutbildning ökat från i genomsnitt 36 200 under första kvartalet 1969 till 41 600 under första kvartalet 1970.

Under 1969 berördes totalt 10 900, varav inom industrin 9 600, arbetstagare av till arbetsmarknadsstyrelsen inkomna varsel om driftsinskränkningar mot 22 700 under 1968. Detta är det lägsta talet sedan 1965, då det uppgick till 8 900. Under januari—mars 1970 berördes 4 100 arbetstagare av sådana varsel mot 2 600 under samma period 1969, med ökning främst inom textil- och sömnadsindustri. Summerat över en tolv månadersperiod har därmed antalet berörda arbetstagare stigit från 10 900 i december 1969 till 12 400 i mars 1970.

Sammanfattningsvis framgår av ovanstående att arbetsmarknadsläget under loppet av 1969 och även i början av 1970 karakteriserats av stigande efterfrågan och minskande arbetslöshet. Inom främst industri har dock den icke tillgodosedda efterfrågan under senare delen av denna period inte stigit lika kraftigt som tidigare. Bristen på arbetskraft är emellertid ännu hög. Länsarbetsnämndernas rapporter i mars 1970 anger också att tillgängliga arbetskraftsresurser utnyttjas helt och att några betydande nedgångar i efterfrågan knappast emotses under överblickbar tid.

2. Arbetsmarknaden 1970

Vid försöken att bedöma utvecklingen av läget på arbetsmarknaden görs i det följande näringsgrensvisa kalkyler över efterfrågan på arbetskraft. De sysselsättningsförändringar som då framkommer vägs sedan samman och sätts i relation till det sannolika utbudet av arbetskraft.

Det kan nämnas att de näringsgrensvisa beräkningarna i huvudsak ansluter sig till de sysselsättningstabeller som statistiska centralbyrån f. n. har under utarbetande. Definitionerna i dessa är anpassade till dem som tillämpas vid arbetskraftsundersökningarna, och dessa har delvis tillsammans med övrig information använts av statistiska centralbyrån. Utgångsvärdena kommer därmed jämfört med det material som använts i tidigare nationalbudgeter att skilja sig åt såväl vad avser avgränsningar som nivåer. I allt väsentligt synes dock tidigare analyser i stort sett verifieras av statistiska centralbyråns beräkningar.

Sysselsättningsnedgången inom *jordbruket* har antagits fortgå i ungefär samma takt 1970 som 1969. Inom *skogsbruket* har en svag ökning i antalet sysselsatta bedömts äga rum med hänsyn till de produktionsprognoser som framläggs i kapitel IV.

Som framgår av kapitel IV väntas produktionen inom *industrin* tillväxa med knappt 6 % 1970 att jämföra med en ökningstakt som var två procent-

enheter högre 1969. Antagandena om sysselsättningsutvecklingen baseras förutom på produktionsprognosen även på en bedömning av produktivitetstillväxten. Denna har antagits bli inte obetydligt lägre 1970 än 1969. För antalet anställda industriarbetare skulle därmed någon ökning vara att emotse även 1970, om än i lägre takt än 1969. En sysselsättningsuppgång inom de expansiva delarna skulle till viss del motverkas av minskningar inom andra delar.

Inom *byggnadsverksamheten* ökade antalet sysselsatta från 1968 till 1969 med drygt en halv procent. I kapitel VII anges investeringarna i byggnader och anläggningar inklusive reparationer och underhåll samtidigt ha ökat med drygt 5 %, medan ökningen 1969—1970 skulle bli knappt 3,5 %. Antalet sysselsatta anställda torde därvid komma att minska med inemot en halv procent.

Inom *tjänstesektorerna* anges antalet sysselsatta ha ökat med drygt 2,5 % från 1968 till 1969, medan ökningen 1970 torde bli något lägre. För såväl samfärdsel som privata tjänster har sysselsättningsökningen 1970 antagits bli inte obetydligt lägre än 1969. Inom varuhandeln antas den svaga nedgången i antalet sysselsatta 1969 komma att följas av en liknande nedgång 1970. Inom de offentliga tjänsterna antas en något svagare sysselsättningsökning 1970 än 1969. Antalet kommunalanställda väntas dock öka i hög takt.

Sammantaget visar de näringsgrensvisa kalkylerna att antalet sysselsatta ökar även under 1970, men att ökningen blir lägre än mellan 1968 och 1969. Totala antalet arbetstimmar kan beräknas bli ungefär oförändrat från 1969 till 1970.

De överväganden som kan göras över hur utbudet av arbetskraft kan tänkas utvecklas baseras bl. a. på en befolkningsprognos. Från 1969 till 1970 kan medelfolkmängden i åldrarna 15—69 år beräknas stiga i samma takt som mellan närmast föregående år. Befolkningsutvecklingen påverkas dock kraftigt av nettoimmigrationens storlek, som har satts till 20 000 personer.

Utbudskalkylen pekar på en ökning av antalet sysselsatta i ungefär samma takt 1970 som 1969, och även utbudet av arbetstimmar kan, under vissa förutsättningar om frånvarons och medelarbetstidens storlek, beräknas öka ungefär lika mycket som 1969. Den ovan antagna efterfrågeutvecklingen skulle då bli något lägre än det möjliga utbudet. En viss dämpning av efterfrågetrycket skulle således vara att emotse.

Det bör understrykas, att då utbuds- och efterfrågekalkylerna måste göras på två så metodologiskt olika sätt fångas sektoriella och regionala skillnader liksom för övrigt även olikheter vad gäller den utbudna respektive efterfrågade arbetskraftens yrkesinriktning m. m. inte upp av beräkningarna. Fortsatt hög arbetskraftsefterfrågan inom delar av näringslivet kan därför vara helt förenlig med ett läge som karakteriseras av genomsnittligt dämpad efterfrågan.

Ovanstående resonemang kan kompletteras med en sammanställning av beräknad sysselsättningsutveckling och produktion inom hela ekonomin.

Mellan 1967 och 1968 ökade den totala produktionen med 3,8 % i volym, och då antalet utförda arbetstimmar minskade med 2,2 % kom produktivitetstillväxten att uppgå till drygt 6 %.

Mellan 1968 och 1969 beräknas nationalprodukten ha ökat med 5,2 % i volym. Då samtidigt utnyttjandet av arbetskraft ökade och kapacitetsutnyttjandet steg begränsades produktivitetstillväxten till drygt 4,5 %.

För 1970 anges, som framgår av försörjningsbalansen i det sammanfattande kapitlet, nationalproduktens tillväxt till drygt 3,5 %. Då arbetskraftsefterfrågan beräknad utifrån produktionsprognoserna samtidigt indikerar en jämfört med 1969 ungefär oförändrad volym, skulle produktivitetstillväxten bli ungefär en procentenhet lägre än 1969. Kalkylen är i och för sig förenlig med ett antagande om en svagare ökning av antalet arbetade timmar utförda av anställda samtidigt med en fortsatt nedgång av företagarnas arbetsinsats. Den skisserade utvecklingen av arbetskraftsefterfrågan kan också ställas i relation till det möjliga utbudet av insatta arbetstimmar, vilket — som framgår av ovanstående — inte i någon större grad skulle avvika från det under 1969 realiserade. Denna kalkyl synes antyda att utrymme skulle kunna finnas för en produktionsökning som är något högre än den antagna.

Med hänsyn till det nuvarande läget torde en dämpning av efterfrågetrycket i linje med de anförda kalkylerna i mer uttalad form tidigast komma till uttryck under senare delen av 1970.

VI. De enskilda konsumenternas ekonomi

1. De disponibla inkomsterna

Löner

Preliminära beräkningar utförda av statistiska centralbyrån i samarbete med konjunkturinstitutet visar att den totala lönesumman, dvs. summan av alla anställdas kontantlöner före skatt, ökade med 7 1/2 % mellan kalenderåren 1968 och 1969. Avtalen beräknas svara för 4 1/2 %, medan löneglidningen synes ha stannat vid mellan 2 % och 2 1/4 %, vilket är något mindre än som beräknades i den preliminära nationalbudgeten. Sysselsättningskomponenten har däremot dragits upp och beräknas nu till knappt 1 %, varav närmare 3/4 % utgörs av sysselsättningsökning i timmar. Den återstående delen av sysselsättningskomponenten betingas av att sysselsättningsutvecklingen varit mest positiv inom sektorer med relativt högt löneläge.

Industriarbetarna beräknas ha erhållit en timförtjänstökning med i genomsnitt 9 % mellan 1968 och 1969. Härav utgjorde den avtalsmässiga ökningen 4 3/4 % och löneglidningen 4 1/4 %. Därutöver steg företagens arbetskraftskostnader per arbetad timme med 1/2 % på grund av höjda ATP- och AFA-avgifter¹ samt med 1 % genom den fr. o. m. 1 januari 1969 införda allmänna arbetsgivaravgiften.

Mellan 1969 och 1970 förutses den totala lönesumman komma att öka med 9 1/2 %. Den avtalsmässiga lönehöjningen har reviderats upp från den preliminära nationalbudgeten och beräknas nu till 5 1/4 %. Uppdragningen betingas av nya kalkyler över utfallet av förtjänstutvecklingsgarantin inom LO—SAF-området och effekten av de avtal på tjänstemannasidan, som slutits sedan föregående beräkningstillfälle. Det industritjänstemannaavtal, som slöts vid mitten av december 1969 och som medför en avtalsmässig löneökning på 7 % för 1970, har legat till grund för avtalskonstruktionen för handels tjänstemän. För de senare innebär avtalet något större löneökningar än för industritjänstemännen.

Oron på arbetsmarknaden och den mycket höga efterfrågan på arbetskraft ligger bakom den löneglidning för hela ekonomin på drygt 3 1/2 %, som ingår i prognosen för 1969—1970. Som jämförelse kan nämnas att 1964 års tal var något lägre medan 1965 års var närmare 1 % högre.

Industriarbetarnas avtal beräknas innebära timlöneökningar på drygt 4 % mellan kalenderåren 1969 och 1970. De sociala kostnaderna förväntas samtidigt bidra med 3/4 %. I löneglidningen inräknas effekten av de löneökningar utöver vad som bestämts i förbundsförhandlingarna, som blivit resultatet av de lokala förhandlingarna kring årsskiftet. Delvis av detta skäl

¹ AFA: Arbetsmarknadens försäkringsaktiebolag.

Tabell VI: 1. De enskilda konsumenternas inkomster och utgifter 1968—1970

Milj. kr. i löpande priser

	1968	1969	1970 prognos	Procentuell förändring	
				1968— 1969	1969— 1970
1. Faktorinkomst ¹	91 309	97 716	106 493	7,0	9,0
Egentliga löner ^{1,2}	75 524	81 201	88 864	7,5	9,4
Enskilda företagares inkomster.....	6 634	6 641	6 972	0,1	5,0
Kapitalinkomster (netto) ³	2 459	2 734	3 063	11,2	12,0
Ofördelad restpost.....	6 692	7 140	7 594	6,7	6,4
2. Inkomstöverföringar till hushåll.....	16 299	18 308	20 761	12,3	13,4
Egentliga inkomstöverföringar ⁴	5 244	6 098	6 733	16,3	10,4
därav: Barnbidrag.....	1 586	1 589	1 600	0,2	0,7
Socialförsäkringsutfall.....	11 055	12 210	14 028	10,4	14,9
därav: Folkpensioner ⁵	6 415	6 955	7 804	8,4	12,2
ATP.....	608	832	1 195	36,8	43,6
3. Direkta skatter, avgifter m. m. ¹	30 786	34 277	39 423	11,3	15,0
4. Hushållens nettoinbetalningar till det offentliga (3—2).....	14 487	15 969	18 662	10,2	16,9
5. Skadeförsäkringsutfall.....	561	623	660	11,1	5,9
6. Skadeförsäkringspremier.....	641	714	738	11,4	3,4
7. Disponibla inkomster (1—4 + 5—6).....	76 742	81 656	87 753	6,4	7,5
8. Privat konsumtion.....	73 012	77 980	84 505	6,8	8,4
9. Sparande ⁶	3 730	3 676	3 248	— 1,4	—11,6

¹ Arbetsgivaravgifter till socialförsäkring samt tillräknade pensionsavgifter för kommunala och statliga myndigheter är ej medtagna som löneformåner i denna post. Arbetsgivaravgifter till socialförsäkring uppgick 1968 till 6 755 milj. kr., 1969 till 7 466 milj. kr. och beräknas uppgå till 7 964 milj. kr. 1970. Pensionsavgifterna uppgick 1968 till 2 274 milj. kr., 1969 till 2 621 milj. kr. samt beräknas uppgå till 2 938 milj. kr. 1970.

² Förutom lönesumman ingår även direkt utbetalda pensioner från offentliga affärsverk samt inom industri och handel.

³ Här ingår räntor på privata försäkringsfonder (exkl. skadeförsäkring).

⁴ Här ingår medtagits transfereringar från utlandet samt direkt utbetalda pensioner från stat och kommun.

⁵ Inkl. kommunala bostadstillägg.

⁶ Inkl. privat försäkrings-sparande. Detta uppgick 1968 till 2 119 milj. kr., 2 503 milj. kr. 1969 och beräknas uppgå till 2 766 milj. kr. 1970.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

kan löneglidningen inom industrin väntas bli betydligt kraftigare mellan genomsnittslägena 1969 och 1970 än mellan 1968 och 1969.

Övriga inkomster

Jordbrukarnas inkomster av jordbruk med binärningar har från föregående rapport reviderats för samtliga år från 1960 på grund av statens jordbruksnämnds nya beräkningar av lagerförändringar av spannmål m. m. Mellan 1968 och 1969 beräknas därför inkomsterna från jordbruket ha minskat med knappt 13 % mot tidigare angivna 25 %. Inkomsterna från skogsbruket beräknas ha ökat med ca 7 1/2 % under samma period. Jordbrukarnas sammanlagda inkomster skulle därmed ha minskat med knappt

Tabell VI:2. Hushållens direkta skatter och avgifter 1966—1970

Milj. kr. i löpande priser

	1966	1967	1968	1969	1970
1. Prel. A-skatt	19 179	21 929	24 537	27 522	31 569
2. Prel. B-skatt	2 818	3 084	3 119	3 352	3 760
3. Fyllnadsskatt	612	664	743	894	973
4. Kvarskatt	1 534	1 819	1 704	1 736	2 031
5. Överskjutande skatt.....	1 272	1 719	2 156	2 309	2 320
6. Netto (3+4—5)	874	764	291	321	684
7. Övriga skatter och avgifter.....	2 218	2 427	2 839	3 082	3 410
8. Summa direkta skatter och avgifter (1+2+6+7)	25 039	28 204	30 786	34 277	39 423

Källor: Statistiska centralbyrån, riksrevisionsverket och konjunkturinstitutet.

7 % 1968—1969. Mellan 1969 och 1970 beräknas deras sammanlagda inkomst från jordbruk och skogsbruk öka med 5 %. Därvid har förutsatts normala skördeförhållanden under 1970. Inkomsterna från jordbruk med binärningar förväntas öka med 2 1/2 %. Skogsinkomsterna har på grundval av tillgängliga pris- och avverkningsprognoser beräknats öka med drygt 10 1/2 %, vilket innebär en kraftig nedrevidering från föregående beräkningstillfälle orsakad av en lägre prisprognos.

Övriga enskilda företagares inkomster beräknas ha ökat med 4 % mellan 1968 och 1969. För 1969—1970 förutses en något högre ökningstakt.

Kapitalinkomsterna, dvs. nettot av hushållens ränteinkomster och ränteutgifter (inkl. räntor på liv- och sjukförsäkringsfonder) samt utdelningar på värdepapper, beräknas ha ökat med drygt 11 % 1968—1969. Det höga ränteläget och de i allmänhet goda företagsboksluten för 1969 förväntas leda till en ökning på 12 % mellan 1969 och 1970.

De egentliga inkomstöverföringarna (barnbidrag, studiebidrag, bostadstillägg m. m.) beräknas ha ökat med drygt 18 1/2 % 1968—1969. En tredjedel av denna ökning förklaras av det nya familjebostadsbidraget till barnfamiljer och en tiondel av ökade studiebidragsutbetalningar. Ökningstakten 1969—1970 väntas avta och uppgå till 10 3/4 %.

Utbetalningar från socialförsäkringen (inkl. folkpensioner¹) har ökat med ca 10,5 % 1968—1969. Mellan 1969 och 1970 beräknas ökningen bli något större eller knappt 15 %, främst på grund av de förbättrade läkarvårds- och sjukvårdsförmånerna. Dessutom förväntas ökningstakten i pensionsutbetalningarna stiga genom en större höjning av basbeloppet 1970 än 1969.

Direkta skatter och avgifter m. m. har ökat med 11 1/2 % 1968—1969. De preliminära A-skatterna ökade med drygt 12 % 1968—1969. Det innebär att av den totala lönesummeökningen som angavs i föregående avsnitt på

¹ Folkpensioner har flyttats från egentliga inkomstöverföringar till utbetalningar från socialförsäkringssektorn i samband med omläggningen av nationalräkenskaperna till det nya SNR-systemet.

Tabell VI:3. Lönesumma och preliminär A-skatt 1965—1970

Milj. kr. i löpande priser

	(1) Löne- summa ¹	(2) Föränd- ring i löne- summa	(3) Prel. A-skatt	(4) Föränd- ring i prel. A-skatt	(5) Upp- skattad föränd- ring i prel. A-skatt ²	(6) Margi- nell skatte- kvot % (4):(2)	(7) Upp- skattad margi- nell skatte- kvot % (5):(2)	(8) Genom- snittlig skatte- kvot % (3):(1)
1965	58 896	5 626	17 093	2 580	2 022	45,9	35,9	29,0
1966	65 160	6 264	19 341	2 248	2 992	35,9	47,8	29,7
1967	69 793	4 633	21 929	2 588	2 236	55,9	48,3	31,4
1968	74 160	4 367	24 537	2 608	2 134	59,7	48,9	33,1
1969	79 673	5 513	27 522	2 985	2 581	54,1	46,8	34,5
1970	87 163	7 490	31 569	4 047	3 670	54,0	49,0	36,2

¹ Exkl. arbetsgivaravgifter inkl. vissa direkt utbetalade pensioner.² Vid samma skattesatser som föregående år.

Källor: Riksrevisionsverket och konjunkturinstitutet.

7 1/2 % utgjorde den preliminära källskatten ca 54 % (se tabell 3). Den på detta sätt beräknade marginalskatten var för inkomstökningen mellan 1967 och 1968 knappt 60 %. Även sedan effekten av de mellan åren genomförda skattesatshöjningarna schablonmässigt beräknats och fråndragits kvarstår tendensen till en nedgång i den marginella skattekvoten. Denna torde i huvudsak kunna förklaras dels av att de avtalsmässiga löneökningarna 1969 till stor del låg på grupper med relativt låg marginalskatt, dels av att antalet ny tillträdande på arbetsmarknaden, med deras i allmänhet låga lönenivå, var väsentligt större 1969 än 1968.

De preliminära B-skatterna ökade med 7 1/2 % från 1968 till 1969 vilket med tanke på skatternas konstaterade inkomstelasticitet ganska väl svarar mot ökningen i de enskilda företagarnas inkomster på nära 6 % från 1966 till 1967, dvs. det år som utgjorde underlaget för debiteringen av preliminära B-skatten.

Nettot av fyllnadsskatt, kvarskatt och överskjutande skatt innebar en inbetalning från hushållen på drygt 300 milj. kr. 1969 eller ungefär lika mycket som 1968. Som framgår av tabell 2 var detta netto väsentligt större åren 1966 och 1967.

Övriga skatter och avgifter, som består av ett flertal smärre skatteposter samt avgifter till stat och kommun, ökade enligt preliminära uppgifter med ca 8 1/2 % 1968—1969.

Mellan 1969 och 1970 väntas summan av de direkta skatterna öka med 15 %. Den vid förutsatt oförändrade skattesatser uppskattade marginella skattekvoten har därvid beräknats stiga till ungefär 1968 års nivå (se tabell 3). Den faktiska preliminära A-skatten beräknas således öka med knappt 15 % inklusive effekten av bl. a. höjningen av den genomsnittliga kommunala utdebiteringen på 76 öre per skattekrona. Den faktiska margi-

nella skattekvoten 1969—1970 skulle därmed bli ungefär densamma som 1968—1969 eftersom den kommunala utdebiteringen då steg något mer eller med 91 öre per skattekrona.

Vid beräkning av den preliminära B-skattens utveckling 1969—1970 har som utgångspunkt använts den debiterade summan utav vilken en historiskt sett normal andel väntas inflyta. Den debiterade B-skatten baseras huvudsakligen på den av taxeringsmyndigheterna senast kända inkomsten, dvs. skatterna 1970 bestäms av den taxerade inkomsten 1969 för inkomståret 1968. Den influtna andelens storlek påverkas dock vanligtvis av samma års inkomster. Utbetalningarna förutses öka något snabbare jämfört med föregående år.

Nettot av fyllnads- och kvarskatteinbetalningarna samt skatteåterbärningarna beräknas under 1970 stiga till närmare 700 milj. kr. En stor osäkerhet föreligger dock beträffande denna post eftersom några indikatorer på hur fyllnadsskatterna eller återbärningarna kommer att utvecklas ännu inte är kända.

Övriga skatter och avgifter antas öka i något långsammare takt 1969—1970 än 1968—1969.

Faktorinkomsten ökade 1968—1969 med 7 % och förutses enligt föreliggande beräkningar stiga ca 9 % 1969—1970. Hushållens nettoinbetalningar till det offentliga antas därmed också stiga snabbare mellan 1969 och 1970, dvs. med knappt 17 % mot 10 1/4 % 1968—1969. Detta resulterar i att hushållens disponibla inkomster ökar med 7 1/2 % 1969—1970 mot knappt 6 1/2 % 1968—1969. Med en förväntad prisökning 1969—1970 för det s. k. implicitprisindex som uppjusterats till 4,8 % kan den reala uppgången av den disponibla inkomsten beräknas till drygt 2 1/2 %.

2. Konsumentpriserna

Prisutvecklingen intill 1969

Från december 1968 till december 1969 steg konsumentpriserna enligt långtidsindex med 4,8 %. Motsvarande uppgång enligt korttidsindex för december 1969 stannade vid 3,8 %. Den ovanligt stora differensen mellan långtidsindex och korttidsindex kan hänföras till bostadsposten. Prisuppgången på bostäder blev knappt 10 % (motsvarande 1,1 % på totalindex) enligt korttidsindex. I långtidsindex skedde en betydande uppjustering av bostadsposten. Denna berodde till stor del på att vägningstalet för delposten egnahem reviderades. Inom egnahemsposten fick kapitalkostnader för lån med rörlig ränta ökad vikt i förhållande till lån med bunden ränta. Vidare gjordes en korrigerigering med hänsyn till en förutvarande underskattning av den kostnadsökning som under 1968 drabbade egnahemsägarna till följd av att räntebidrag samt underränta på egnahem bortföll. Den sammanlagda effekten av ändrad relation mellan lån med olika slags ränta samt korrigerigering för tidigare underskattningar innebar att egnahemspostens uppgång blev 21,8 % jämfört med 14,8 % enligt korttidsindex. Denna kraftiga höjning

appliceras därefter på ett vägningstal som mer än fördubblats. Egnahems-
postens inverkan på totalindex för perioden december 1968—december
1969 blir då 1,5 procentenheter och för hela bostadsposten utgör motsvaran-
de effekt 2,2 procentenheter.

Jämfört med tidigare beräkningar kan hela den oväntade ökningen av
konsumentprisindex — dvs. med 4,8 % i stället för med 3,5 % som kalkyle-
rats i den preliminära nationalbudgeten — återföras på bostadsposten. Änd-
rade vägningstal samt efterhandskorrigerig av bostadsposten förklarar 0,9
respektive 0,2 procentenheter av denna skillnad. Återstående 0,2 procent-
enheter är det bidrag till uppgången i totalindex som föranletts av nyttill-
komna höjningar av bostadskostnaderna.

Mellan genomsnittslägena för 1968 och 1969 kan prisnivåns uppgång be-
räknas till 2,7 %. Därvid har den ovan nämnda prishöjningen till följd av
att räntebidrag samt underränta bortföll hänförts till konsumentprissteg-
ringen 1968.

För nettoprisindex var uppgången under loppet av perioden från decem-
ber 1968 till december 1969 5,2 % (beräknat i anslutning till långtidsindex).

Prishöjningens fördelning mellan olika delar av konsumtionen kan be-
lysas av följande sammanställning som avser utvecklingen under loppet av
1969.

Genomsnittliga prisförändringar december 1968—december 1969

	Procent
Bostad	14,5
Tjänster (exkl. bostad)	6,4
Livsmedel	5,3
Diverse varor	1,8
Alkohol och tobak	0,7
Kläder och skor	0,7
Inventarier och husgeråd	—0,6
Bränsle och drivmedel	—4,5

Det framgår av tablån att 1969 kännetecknas av en betydande spridning i
prisutvecklingen mellan de olika delgrupperna. Förutom de tidigare nämnda
orsakerna bidrog de två enprocentiga diskontohöjningarna till bostadspos-
tens kraftiga uppgång. Posterna bostad, tjänster och livsmedel, som tillsam-
mans svarar för drygt hälften av viktsumman i konsumentprisindex, för-
klarar 98 % av den totala ändringen på 4,8 % 1969.

I tabell 4 har indexhöjningarna under 1969 och 1970 samt under 60-talets
förra och senare hälft uppdelats på ett antal komponenter som — förutom
ändringar i den indirekta beskattningen — bl. a. utvisar jordbruksprisernas,
bostadspostens samt den internationella pridfaktorns kalkylmässiga ande-
lar av prisrörelserna. Vidare beaktas särskilt taxeutvecklingen för offentliga
nyttigheter (post, tele samt resor med kollektiva transportmedel) och trend-
avvikelser i priserna på vissa färskvaror (inhemska grönsaker, bär, äpplen
samt fisk). Den restfaktor som härefter kvarstår kan hänföras till från in-
ternationell konkurrens skyddade näringsgrenar exklusive bostadsförvalt-
ning, offentliga nyttigheter samt jordbruk. Av tabell 4 framgår att prisupp-

Tabell VI:4. Konsumentprisförändringar 1960—1970 uppdelade på komponenter (dec.—dec.)

	1960—1965		1965—1970 (delvis prognos)		1969	1970 (prognos)
	totalt	per år	totalt	per år		
Konsumentprisnivåns procentuella uppgång totalt	22,3	4,1	20,8	3,9	4,6	4,7
därav hänförs till:						
ändring av indirekta skatter	5,5	1,0	3,2	0,6	0,1	0,6
ändring av internationellt bestämda priser	1,9	0,3	1,4	0,3	0,6	0,9
ändring av jordbrukspriser	2,4	0,4	1,1	0,2	0,5	0,3
ändring av bostadssättning	2,5	0,5	4,9	0,9	2,0	0,7
ändring av diverse taxor	1,0	0,2	1,7	0,3	0,3	0,3
trendavvikelse i priserna på vissa färskvaror	0,3	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1
restfaktor	8,7	1,6	8,5	1,6	1,0	1,8

¹ Exkl. effekten av den efterhandskorrigerig av bostadsposten (motsvarande 0,2 procentenheter) som gjordes i långtidsindex för december 1969.

gången 1969 inom dessa områden varit tämligen låg. Kostnadsgenomslaget har snarast varit några tiondels procentenheter lägre än vad som erfarenhetsmässigt kunnat förväntas med hänsyn till den för året genomsnittliga lönestegringen. Även under 1968 registrerades ett lägre kostnadsgenomslag än väntat. Vidare kan noteras att framför allt bostadsposten men även de internationellt bestämda prisernas och jordbruksprisernas bidrag till prisuppgången 1969 var högre än vad som varit normalt under 60-talet.

Vad gäller 1969 kan det möjligen ha sitt speciella intresse att jämföra det faktiska utfallet av prisutvecklingen med den prognos som framlades i den preliminära nationalbudgeten för samma år. Det visar sig att skillnaden blivit högst betydande. Mot en prognos om en uppgång i konsumentpriserna under loppet av året om 2,0 % står ett utfall om 4,6 % i prisökning (bortsett från efterhandskorrigerig för bostadsposten 1968). Skillnaden mellan prognos och utfall kan så gott som helt återföras på de tre delposterna internationellt bestämda priser (0,6 % mot 0), jordbrukspriser (0,5 % mot 0,1 %) och bostadspriser (2,0 % mot 0,5 %). Eftersom det till stor del varit internationella faktorer som 1969 påverkat inte blott jordbruks- utan även bostadspriserna — i det senare fallet via ränteutvecklingen — har det i huvudsak varit en felbedömning av prisutvecklingens internationella bestämningsfaktorer som legat bakom den markanta bristen på överensstämmelse mellan prognos och utfall för konsumentprisernas förändring 1969.

Vad gäller utvecklingen under hela 60-talet visar tabell 4, att den årliga uppgången låg nära 4 % både under den förra och senare hälften. Även de olika komponenterna har utvecklats likartat under de båda delperioderna. Olikheter om mer än 0,2 procentenheter visar endast bostadsposten samt indirekta skatter. Differensen mellan genomsnittet för de två femårsperioderna uppgår i båda fallen till 0,4 procentenheter. Beträffande bostadsposten var bidraget till den totala indexuppgången större under 60-talets senare del, medan det motsatta förhållandet gäller för de indirekta skatterna.

Prisutsikter för 1970

Från december 1969 till mars 1970 steg konsumentprisindex 2,7 %. Prisuppgången förklaras till inemot en fjärdedel av höjda skatter på tobak, öl och vissa konsumentkapitalvaror. Dessutom har vissa livsmedel (t. ex. margarin, fisk, grönsaker, kaffe), eldningsolja samt vissa tjänsteposter noterats för förhållandevis kraftiga uppgångar.

Från mars 1969 till mars 1970 har konsumentprisindex stigit 6,7 %.

Vid bedömning av prisutsikterna för 1970 — eller närmare bestämt för hela perioden december 1969—december 1970 — har i anslutning till tidigare följande faktorer beaktats:

1. Lönekostnadsstegringarnas sannolika genomslag inom de från internationell konkurrens skyddade näringsområdena (restfaktor och diverse taxor i tabellen).

2. Speciella prisförändringar som sker i anslutning till särskilda regler och beslut (avser främst bostäder och jordbruksprodukter).

3. Direkta återverkningar av den internationella prisutvecklingen.

4. Tillfällighetsbetonade prisförändringar (posten trendavvikelse för vissa färskvaror i tabellen).

5. Beslutade ändringar i den indirekta beskattningen.

(1) Med utgångspunkt från avsnittet om lönerna i detta kapitel har arbetsgivarnas kostnadsökning per timme i genomsnitt för samtliga anställda kalkylerats till drygt 9,5 %. Med tanke bl. a. på att detaljhandelns förmåga att hålla tillbaka prisstegringar i år inte kan förväntas vara lika stark, som den visat sig vara under 1969, är det motiverat att räkna med att lönekostnadsökningarna får ett genomslag i prisnivån under 1970 som är åtminstone lika betydande som vad man tidigare erfarenhetsmässigt kunnat räkna med mot bakgrund av deras väntade storlek. Det är vidare tänkbart att det inom handeln finns från 1969 kvarstående prisökningsbehov, som kan realiseras innevarande år.

Återverkan på totalindex under punkt 1 har sammanlagt upptagits till 2,1 %, varav 0,3 % faller på ändring av diverse taxor.

(2) I fråga om bostadsposten räknades i den preliminära nationalbudgeten med en uppgång om 3 %. Denna bedömning har nu uppjusterats till knappt 5 %, vilket kalkylmässigt gör 0,7 % på konsumentprisnivån.

Då osäkerheten om ränteutvecklingen är stor bör det framhållas att den kalkylerade uppgången gäller vid oförändrat diskonto. En procentenhet på räntesatsen gör 6,8 % på egnahemsposten, vilket motsvarar 0,5 % på totalindex.

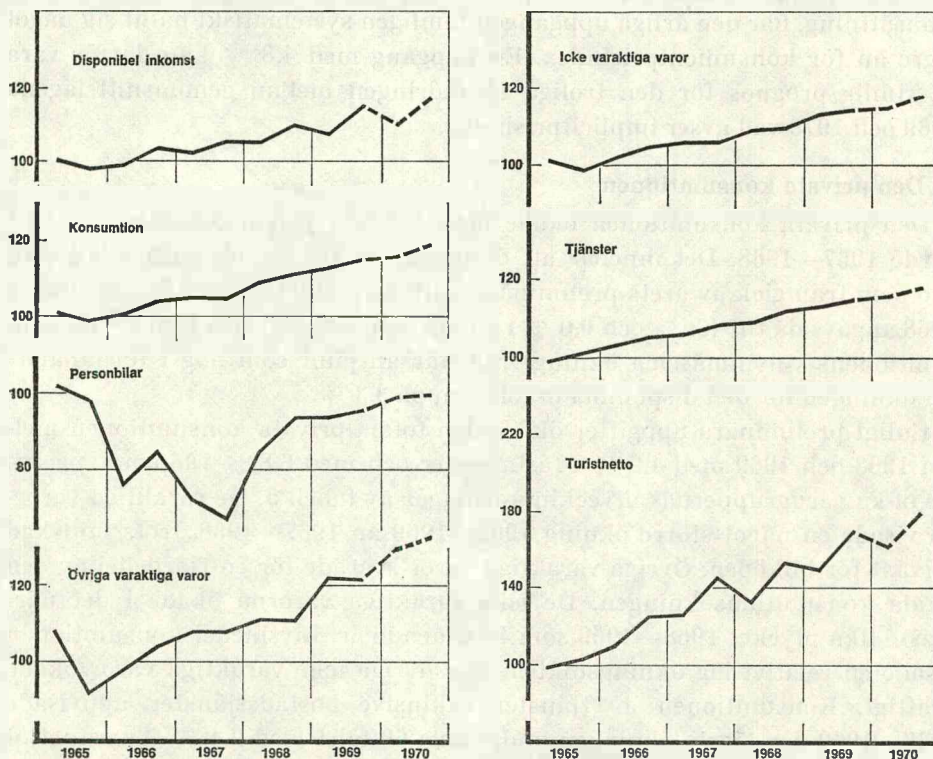
Jordbrukspriserna kommer till följd av det nyligen träffade avtalet att påverkas uppåt — troligen med inemot 5 % — fr. o. m. 1 juli 1970. En motsatt inverkan genom viss nedgång av världsmarknadspriserna kan synas trolig. Nettoeffekten på totalindex av ändrade jordbrukspriser har satts till 0,3 %.

(3) Med avseende på den internationella prisutvecklingens direkta åter-

Diagram VI:1. Hushållens disponibla inkomster och konsumtionsutgifter 1965—1970

Index: 1965 = 100. 1959 års priser. Säsongsrensade halvårssiffror

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

verknningar på konsumentprisnivån finns anledning att räkna med betydande prisstegringsimpulser även under 1970. Inverkan härav på totalindex har upptagits till 0,9 %.

(4) Tillfällighetsbetonade prisförändringar (avseende exempelvis grönsaker, frukt, färsk fisk) är svåra att förutse. Med hänsyn till att dessa varor stigit med närmare 5 % i genomsnitt under årets två första månader, räknas med en höjning av konsumentprisnivån om 0,1 % till följd av sådana prisrörelser.

(5) Mervärdeskatten på vissa varaktiga konsumtionsvaror som bilar, fritidsbåtar, campingvagnar och televisionsapparater höjdes från 10 till 14 % från 8 februari 1970. Effekten härav på totalindex uppgår till 0,2 %. De likaledes från 8 februari höjda skatterna på tobak och öl beräknas ha höjt konsumentprisnivån med 0,4 %. Den sammanlagda effekten av ändrade indirekta skatter blir därmed 0,6 % på totalindex.

Sammanfattas de olika priseffekterna under punkterna 1—5 ovan erhålls som resultat att konsumentprisnivån under loppet av 1970 väntas stiga med 4,7 %. Mellan genomsnittslägena för kalenderåren 1969 och 1970 kan den

troliga förändringen anges till 5,0 %.¹ För den s. k. implicitprisindex, vars prisförändringstal brukar påverkas av förskjutningar i konsumtionens sammansättning, har den årliga uppgången tämligen systematiskt hållit sig något lägre än för konsumentprisindex. En uppgång med 4,8 % kan därför vara en rimlig prognos för den troliga förändringen mellan genomsnittslägena 1969 och 1970 vad avser implicitprisindex.

3. Den privata konsumtionen

Den privata konsumtionen ökade med 4,2 % i volym och med 5,8 % i värde 1967—1968. Det innebär att ökningen nu ter sig obetydligt lägre än vad som framgick av årets preliminära nationalbudget. Utvecklingen 1967—1968 angavs då till 4,3 % och 6,0 % i volym respektive värde. Den totala konsumtionens volymmässiga ökning framstår alltjämt som hög i förhållande till ökningen för den disponibla inkomsten på 3,3 %.

Enligt preliminära uppgifter ökade den totala privata konsumtionen mellan 1968 och 1969 med 4,2 % i fasta priser och med 6,8 % i löpande priser. De olika varugruppernas utveckling framgår av tabell 5. De varaktiga varorna visade en något större ökning 1968—1969 än 1967—1968, trots minskad tillväxt för bilköpen. Övriga varaktiga varor svarade för en fjärdedel av den totala konsumtionsökningen. De icke varaktiga varorna ökade i det närmaste lika mycket 1968—1969 som föregående år. Livsmedelskonsumtionen visade en relativt låg ökningstakt medan övriga icke varaktiga varor ökade kraftigt. Konsumtionen av tjänster exklusive bostadstjänster uppvisade 1968—1969 den lägsta ökningen under hela 60-talet med 2,4 %. Turistnettot steg återigen kraftigt efter den, jämfört med de närmast föregående åren, måttliga ökningen mellan 1967 och 1968. Den reala disponibla inkomsten ökade 1968—1969 med 3,7 % vilket tyder på en inte fullt lika hög marginell konsumtionskvot som under föregående år. Den absoluta konsumtionsökningen har varje år sedan 1966 varit större än den beräknade inkomstökningen, dvs. den marginella konsumtionskvoten har varit större än ett. Följaktligen har hushållens sparande sjunkit från drygt 6 % av den disponibla inkomsten 1966 till 4 1/2 % 1969. Under 60-talets första hälft låg sparkvoten på mellan 7 1/2—8 %. Orsakerna till detta ändrade beteende hos hushållen diskuterades i den preliminära nationalbudgetens kreditmarknadskapitel.

Under 1970 beräknas sparkvoten sjunka ytterligare på grund av den köprush, som är att vänta inför mervärdeskattens höjning vid årsskiftet 1970/1971. Effekten härav kan väntas bli förstärkt av skatteåterbäringarna mot slutet av året och beräknas uppskattningsvis uppgå till mellan en halv och en miljard kr. Den totala ökningen av den privata konsumtionen förväntas därmed bli knappt 3 1/2 % 1969—1970. Jämfört med konsumtionsprognosen till den preliminära nationalbudgeten innebär nu framlagda prognos en obe-

¹ Härvid har kalkylerats med de lägre vägningstal för bostadsposten som fortfarande tillämpas inom nationalräkenskaperna. För ett okorrigerat konsumentprisindex beräknas motsvarande uppgång bli en procentenhet högre.

Tabell VI: 5. Konsumtionsutvecklingen 1967—1969

1959 års priser

	Milj. kr.	Procentuell volymförändring		Procentuella bidrag till den totala konsumtionsvolymökningen	
		1967	1967—1968	1968—1969	1967—1968
1. Varaktiga varor	6 977	8,5	8,7	27,6	29,9
1.1. Bilar	1 652	26,6	6,6	20,5	6,2
1.2. Övriga varaktiga	5 325	2,9	9,5	7,1	23,7
2. Icke varaktiga varor	29 272	3,5	3,3	48,1	46,0
2.1. Livsmedel	13 470	3,7	1,6	23,4	10,2
2.2. Övriga icke varaktiga	15 802	3,3	4,8	24,7	35,8
3. Tjänster	13 635	3,5	3,0	22,1	19,4
3.1. Bostäder	4 772	4,3	4,1	9,6	9,3
3.2. Övriga tjänster	8 863	3,0	2,4	12,5	10,1
4. Summa inhemsk konsumtion	49 884	4,2	4,0	97,8	95,3
5. Turistnettot.	866	5,3	11,4	2,2	4,7
6. Hushållens totala konsumtion	50 750	4,2	4,2	100,0	100,0
7. Hushållens disponibla inkomster	53 819	3,3	3,7		

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

tydlig nedjustering med någon tiondels procent. Till följd av en ändrad syn på prisutsikterna har de reala disponibla inkomsterna sedan föregående prognostillfälle dragits ned med ca en kvarts procentenhet. Denna neddragning borde med samma bedömning som tidigare ha motsvarats av en ungefär lika stor dämpning av konsumtionsökningen. Konsumtionen kan emellertid väntas bli ytterligare något stimulerad som följd av att mervärdeskatten nu kommer att höjas med 5 % i stället för som tidigare angivits med 4 %. Riksdagens beslut att skjuta på skattehöjningen för vissa varor som kylskåp, tvättmaskiner m. m. från februari 1970 till januari 1971 medför dessutom att antalet varor som berörs av "momsrushen" vid slutet av 1970 blir större än vad som tidigare förutsattes.

Som nämnts förutses den reala disponibla inkomsten öka med drygt 2 1/2 % 1969—1970, varför sparkvoten kommer att sjunka till 3 3/4 %. Räknat i löpande priser väntas konsumtions- och disponibelinkomstökningen bli knappt 8 1/2 % respektive 7 1/2 %. Detta ger ett hushållssparande exklusive försäkringssparande som är endast ca 450 milj. kr. Att detta skulle motsvara det faktiska förhållandet förefaller osannolikt inte minst med tanke på det "tvångssparande" i form av amorteringar på egna hem som hushållen gör. Man kan av flera skäl räkna med att *nivån* för hushållssparandet systematiskt underskattats, eftersom statistiken är osäker på flera punkter på såväl inkomst- som utgiftssidan. Stor försiktighet bör således iakttagas vid försök till tolkning av de residualt erhållna sparandesiffrorna.

VII. Investeringarna

1. Investeringsutvecklingen inom olika områden

Bostäder

Enligt nu föreliggande beräkningar ökade de totala bostadsinvesteringarna med ca 3 1/2 % i volym 1968—1969. Investeringarna i flerfamiljshus beräknas därvid ha minskat med knappt 2 1/2 %, medan investeringarna i småhus beräknas ha ökat med närmare 13 %. Ombyggnadsverksamheten, som endast utgör en ringa del av de totala bostadsinvesteringarna, uppskattas ha ökat med 7 1/2 %.

Beräkningarna över investeringar i bostäder bygger på uppgifter om antalet påbörjade lägenheter, dessas byggnadstider och genomsnittliga lägenhetsyta. Orsakerna till att nu redovisade bostadsinvesteringar för 1969 skiljer sig från vad som angavs i den preliminära nationalbudgeten får sökas i förändringar i ovannämnda faktorer. För flerfamiljshusens del kan den större investeringsvolymen helt förklaras av förändringar i byggnadstiderna. Den nu föreliggande statistiken över byggnadstiderna för lägenheter påbörjade andra hälften av 1968 anger kortare byggnadstider, än vad som i december bedömdes som troligt. Dessutom har de lägenheter som påbörjades under de första månaderna av 1969 färdigställts i en betydligt snabbare takt än vad som förutsågs. De större småhusinvesteringarna förklaras främst av att det igångsattes väsentligt fler småhus under senare delen av 1969 än vad som antogs i den preliminära nationalbudgeten. På grund av småhusens förhållandevis korta byggnadstider kom detta att i väsentlig mån påverka investeringarna redan under 1969.

Bostadsbyggnadsplanen för 1969 omfattade 103 000 lägenheter. Häri inräknas då ej de 2 000 statsbelånade lägenheter som, framför allt av systerstaterna, fick påbörjas redan under 1968.

Anm. Statistiska centralbyråns nationalräkenskaper har numera anpassats till FN:s Revised System of National Accounts. Detta innebär för investeringssektorns del bl. a. att underhåll och reparationer i fortsättningen ej redovisas som kapitalinvesteringar utan som förbrukning för insats. Som information lämnas dock nedan det totala byggnadsunderhållets årsvisa utveckling som procentuell förändring i 1959 års priser för perioden 1966—1970. Vidare kan noteras att varaktiga varor för egentligt försvar numera räknas som offentlig konsumtion. Härav följer att de militära investeringarna utom militära flygfältsarbeten och vissa kasernbyggnadsarbeten försvinner ur beräkningarna. De senare kommer i fortsättningen att räknas som statliga myndigheters byggnadsinvesteringar. Anpassningen till SNA innebär dessutom att en del av förändringen i kreaturskapitalet har lagts till bruttoinvesteringarna. I dess helhet ingick denna post tidigare bland lagerförändringarna.

Byggnadsunderhållets utveckling

1966—1967	1967—1968	1968—1969	1969—1970
4,0	2,5	3,0	4,5

Tabell VII: I. Lägenheter i påbörjade, inflyttningsfärdiga och pågående bostadsbyggen 1965—1970

	Flerfamiljshus			Småhus		Totalt		
	Påbörjade	Inflyttningsfärdiga	Pågående vid periodens slut	Påbörjade	Inflyttningsfärdiga	Påbörjade	Inflyttningsfärdiga	Pågående vid periodens slut
1965.....	65 600	69 250	89 050	27 500	27 600	93 100	96 850	111 400
1966.....	67 250	62 250	94 050	26 850	27 100	94 100	89 350	116 150
1967.....	71 550	71 900	93 700	28 250	28 300	99 800	100 200	115 750
1968.....	77 100	77 600	93 200	30 200	28 650	107 300	106 250	116 800
1969.....	70 050	77 350	85 900	34 000	31 700	104 050	109 050	111 800
1970.....	(73 000)	(74 800)	(84 100)	(30 000)	(33 700)	(103 000)	(108 500)	(106 300)
1968 1 kv.	16 600	17 300	93 000	3 250	6 650	19 850	23 950	111 650
2 kv.	20 150	19 450	93 700	9 850	6 850	30 000	26 300	115 350
3 kv.	22 750	18 100	98 350	9 300	5 900	32 050	24 000	123 400
4 kv.	17 600	22 750	93 200	7 800	9 250	25 400	32 000	116 800
1969 1 kv.	15 650	17 050	91 800	4 350	7 600	20 000	24 650	112 150
2 kv.	18 050	22 100	87 750	10 750	8 100	28 800	30 200	110 750
3 kv.	21 100	16 200	92 650	9 750	6 250	30 850	22 450	119 150
4 kv.	15 250	22 000	85 900	9 150	9 750	24 400	31 750	111 800
1970 1 kv.	(16 300)	—	—	(3 600)	—	(19 900)	—	—
2 kv.	(18 600)	—	—	(10 500)	—	(29 100)	—	—
3 kv.	(22 300)	—	—	(9 000)	—	(31 300)	—	—
4 kv.	(15 800)	—	—	(6 900)	—	(22 700)	—	—

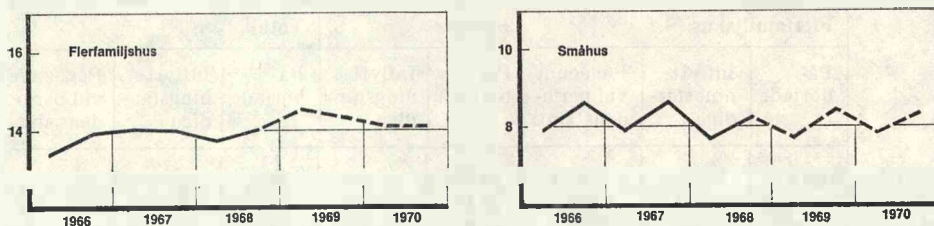
Anm. Samtliga inom parentes angivna uppgifter är prognoserade.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

Den statligt belånade delen av bostadsbyggnadsplanen omfattade 91 000 lägenheter och den privatfinansierade 12 000 lägenheter. Statistiken över antalet påbörjade lägenheter 1969 visar på en total igångsättning om ca 104 000 lägenheter. Häri innefattas då även ca 1 000 lägenheter, vilka finansieras via de statliga låneramarna för ombyggnads- och förbättringsverksamhet och som ej ingår i bostadsbyggnadsplanen. Andelen småhus av 1969 års totala igångsättning blev ovanligt stor — ca 33 % mot ungefär 28 % de närmast föregående åren.

För 1970 har beslutats om en bostadsbyggnadsplan omfattande 95 000 lägenheter varav 89 000 skall finansieras via de statliga låneramarna. Här- till kommer en projektreserv om 10 000 lägenheter. Hittills har uttalats att 5 000 av dessa bör påbörjas under 1970. Fördelning av projektreservens lägenheter på statligt och icke statligt belånat byggande kommer att bestämmas under årets lopp. Även under 1970 väntas ca 1 000 lägenheter, finansierade via medelsramarna för ombyggnads- och förbättringslån, igångsättas. Bostadsbyggandet skulle därmed komma att uppgå till 101 000 påbörjade lägenheter 1970. Den statligt belånade delen av bostadsbyggnadsplanen kommer emellertid att fördelas på län och kommuner i antal kvadratmeter våningsyta och utgångspunkten är därvid den genomsnittliga våningsyta, som gällde för lägenheter med preliminärt beslut om statliga lån

Diagram VII: 1. Medianbyggnadstiden i antal månader för påbörjade lägenheter 1966—1970

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

1967. I beräkningarna har antagits att lägenhetsytorna för 1970 års påbörjade flerfamiljshuslägenheter är mindre än vad som gällde för 1967 års igångsättning. Investeringsberäkningarna bygger därför på en total igångsättning 1970 om 103 000 lägenheter. Andelen småhus av 1970 års totala igångsättning har antagits bli något mindre än för 1969 men ändå ligga över motsvarande andel för 1968 års igångsättning.

De byggnadstider, som nu aktuella investeringsberäkningar baseras på, redovisas i diagram 1. I diagrammet anges medianbyggnadstiden i antal månader för påbörjade lägenheter halvårsvis 1966—1970.

Flerfamiljshusens medianbyggnadstider är kända för lägenheter påbörjade fram t. o. m. 1968. Småhusens medianbyggnadstider är kända för lägenheter påbörjade fram t. o. m. första kvartalet 1969.

Definitiva uppgifter över flerfamiljshusens byggnadstider visar på en förlängning av dessa mellan 1966 och 1967. För lägenheter påbörjade första halvåret 1968 har en viss förkortning av medianbyggnadstiden skett, medan byggnadstiderna för påbörjandet andra halvåret 1968 åter förlängts något. De lägenheter, som påbörjades de första månaderna 1969 har färdigställts i en ovanligt snabb takt. Denna påtagliga förkortning av byggnadstiderna väntas dock inte komma att bestå. Den relativt betydande investeringsökningen under 1969, med en under årens lopp ökad brist på arbetskraft, väntas medföra att byggnadstiderna för första halvårets påbörjande påtagligt kommer att förlängas. Till detta torde även bidra den ovanligt stora genomsnittliga objektstorleken, som karakteriserar igångsättningen under första halvåret 1969. På grund av återgång till mer normal objektstorlek för andra halvårets påbörjande, väntas byggnadstiderna sjunka något. Fortsatt brist på arbetskraft väntas dock medföra att byggnadstiderna för igångsättningen andra halvåret 1969 kommer att vara längre än för 1968 års påbörjande. Byggnadstiderna för lägenheter påbörjade under 1970 väntas bli något förkortade främst beroende på den lättare byggarbetsmarknad som förutses.

Nu föreliggande uppgifter över småhusens byggnadstider visar att någon förändring av dessa ej skett mellan 1966 och 1967. Även för 1968 års igångsättning tycks byggnadstiderna ha legat kvar på ungefär samma nivå

som tidigare. Småhusens byggnadstider uppvisar en över åren påfallande stabilitet. Läget på byggarbetsmarknaden, som i hög grad tycks påverka flerfamiljshusens byggnadstider, synes ej nämnvärt bidra till förändringar i småhusens byggnadstider. Påbörjade lägenheter 1969 och 1970 har därför antagits få i stort sett samma byggnadstider som 1968 års igångsättning.

Den ökning av den genomsnittliga golvytan för lägenheter i påbörjade flerfamiljshus, som kunnat iakttas under första delen av 60-talet, upphörde 1967. Tillgänglig statistik visar att den genomsnittliga golvytan för 1968 års påbörjade lägenheter var väsentligt mindre än för 1967 års igångsättning. Lägenhetsytorna för 1969 års påbörjade lägenheter synes, av preliminära beräkningar att döma, ha fortsatt att minska. För lägenheter påbörjade 1970 har i investeringsberäkningarna antagits att den genomsnittliga lägenhetsytan kommer att bli densamma som 1969.

Småhusens golvytor tycks däremot ha fortsatt att öka. Tillgängliga uppgifter för gruppbyggda småhus visar att lägenhetsytorna har ökat något för småhus påbörjade 1968 jämfört med 1967 års igångsättning. I beräkningarna har antagits att lägenhetsytorna kommer att fortsätta att öka både 1969 och 1970.

Under ovan angivna förutsättningar beträffande igångsättning, byggnadstider, samt genomsnittlig golvyta, beräknas de totala bostadsinvesteringarna komma att minska med ungefär 3 % 1969—1970. Investeringarna i flerfamiljshus väntas minska med drygt 4 1/2 % och småhusinvesteringarna med 1 %. Ombyggnadsverksamheten väntas ligga kvar på 1969 års nivå.

Antalet inflyttningsfärdiga lägenheter uppgick 1968 till 106 200. Under 1969 har ca 109 000 lägenheter blivit färdigställda. Antalet inflyttningsfärdiga lägenheter under 1970 väntas bli ungefär 500 färre.

Egentlig industri

Med utgångspunkt från statistiska centralbyråns februarienkät kan den egentliga industrins investeringar bedömas för 1969 och 1970. Enkätens angivelser för 1969, som endast kan förmodas ge ett preliminärt mått på detta års investeringar, har bibehållits okorrigerade då de senaste årens avvikelser mellan februarienkätens siffror och det definitiva utfallet, sådant detta redovisas i maj, ej synes motivera en korrigering i någon bestämd riktning. Med detta som utgångspunkt har beräknats att den egentliga industrins byggnadsinvesteringar ökade med 1,5 % och maskininvesteringarna med ca 2,5 %, vilket betyder en uppgång med drygt 2 % i volym för de totala investeringarna inom egentlig industri 1968—1969. Detta innebär en neddragning med 4 procentenheter i förhållande till den preliminära nationalbudgeten.

Företagens planer för 1970 finns redovisade i tabellerna 2—4. I tabellerna 3 och 4 har de lämnade uppgifterna omräknats till fasta priser och

Tabell VII:2. Verkställda respektive planerade investeringar inom industrin 1969 och 1970 enligt investeringsenkät i februari 1970

	Byggnader och anläggningar		Maskiner m. m.	
	Verkställda 1969	Planerade 1970	Verkställda 1969	Planerade 1970
Gruv- och stenbrytningsindustri	126	97	109	130
Livsmedelsindustri, dryckesvaru- och tobaksindustri	149	184	272	409
Beklädnadsindustri	57	33	131	108
Träindustri	187	113	233	174
Massa-, pappers- och pappersvaruindustri	210	173	718	834
Kemisk industri, gummi-, petroleum- och kolindustri	184	159	456	482
Jord- och stenförädlingsindustri	98	60	160	152
Järn-, stål- och metallverk	124	164	443	679
Verkstadsindustri och manufakturverk	595	1 110	940	1 308
Övrig förädlingsindustri	105	245	207	251
Summa egentlig industri	1 835	2 338	3 669	4 527
El-, gas- och vattenverk	1 481	1 950	261	337
Totalt	3 316	4 288	3 930	4 864

Anm. Redovisningen innefattar inte investeringar i bilar och bostäder.

Källa: Statistiska centralbyrån.

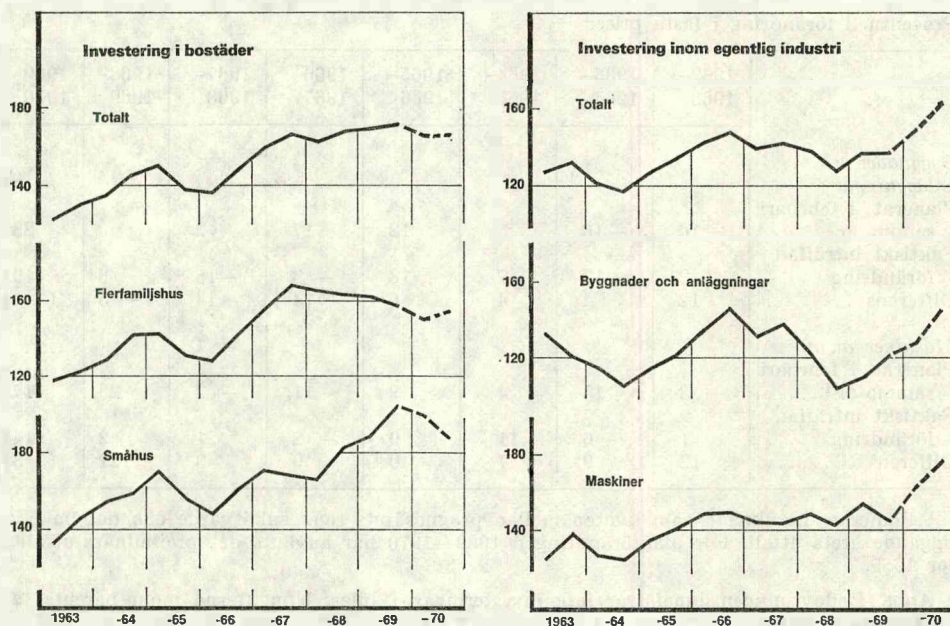
återges tillsammans med planer och utfall för tidigare år. Utifrån februarienkäten kan vi konstatera, att industrin uppreviderat sina redan i november förra året höga planer på ett markant sätt. Sålunda planeras de totala investeringarna för 1970 uppgå till nära 6 900 milj. kr. (se tabell 2) — en upprevidering av novemberplanerna med ca 1 000 milj. kr. Upprevideringen är mest accentuerad för verkstadsindustrin, som ökat omfattningen av sina planer med 550 milj. kr.

Den för första halvåret i år planerade uppgången för byggnadsinvesteringar på 38 % har nedreviderats med 20 %, vilket innebär en något mer än genomsnittlig nedjustering. Normalt visar utfallet av investeringarna för ett år en kraftig förskjutning mot andra halvåret i förhållande till planerna. Andra halvårets planer, som regelmässigt brukar underskatta det definitiva utfallet, har uppjusterats med 7 %, vilket är en avsevärt lägre uppjustering än genomsnittet. Sammantaget betyder de vidtagna justeringarna att helårsplanen nedjusterats från 23 till 19 %. Nedjusteringen motiveras främst av det begränsade utrymmet på byggarbetsmarknaden under första halvåret 1970 samt av under året tilltagande svårigheter med finansieringen beroende på det strama kreditmarknadsläget. Säsongrensat sett innebär de ovan gjorda halvårsprognoserna en successiv uppgång av industrins byggnadsinvesteringar under 1970 (se diagram 2).

Diagram VII:2. Investeringar i bostäder och inom egentlig industri 1963—1970

Index: 1960 = 100. 1959 års priser. Säsongrensade halvårs-siffror

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

Även på maskinsidan redovisar enkäten betydande planer för 1970. De anmärkningsvärt höga planerna för 1969 kan troligen i viss mån förklaras av övergången till mervärdeskatt vid årsskiftet 1968/1969. I februarienkäten förra året ombads företagen att redovisa sina investeringsplaner för 1969 exklusive mervärdeskatt. Det har emellertid inte bedömts som troligt att företagen i full utsträckning korrigerat sina plansiffror fullt ut med hänsyn till skatteomläggningen. I tabellerna 3 och 4 har emellertid fastprisberäkningarna av beräkningstekniska skäl gjorts under antagandet att full hänsyn tagits till skatteomläggningen. I samma mån som detta förfarande skiljer sig från de faktiska förhållandena skall plansiffrorna för 1969 nedkorrigeras (mellan 0 och 6 %). Det ändock svaga utfallet i förhållande till planerna synes till stor del sammanhänga med leveranssvårigheten inom investeringsvaruindustrin — en del investeringar har härigenom kommit att skjutas över på 1970.

Planerna för första halvåret uppvisar tämligen systematiska överskattningar. Den här valda nedjusteringen ligger över genomsnittet. Sannolikt kommer en fortsatt förskjutning av investeringarna framåt i tiden att äga rum och höja investeringarna för andra halvåret, då leveranskapaciteten inom investeringsvaruindustrin kan förväntas ha förbättrats. Det har således bedömts rimligt att uppjustera planerna för andra halvåret 1970. Under 1970 tilltagande likviditetsproblem för industrin har dock motiverat en

Tabell VII: 3. Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar 1962—1970

Procentuell förändring i fasta priser

	1962- 1963	1963- 1964	1964- 1965	1965- 1966	1966- 1967	1967- 1968	1968- 1969	1969- 1970
<i>Byggnader och anläggningar</i>								
Planerat i februari samma år ¹	-10	-16	3	12	-17	-2	8	23
Faktiskt inträffad förändring	2	-12	7	18	-3	-16	3	(19)
Differens	12	4	4	6	14	-14	-5	(-4)
<i>Maskiner m. m.</i>								
Planerat i februari samma år ¹	-13	-15	4	9	-11	-2	23	17
Faktiskt inträffad förändring	-1	-6	11	9	-2	1	2	(14)
Differens	12	9	7	0	9	3	-21	(-3)

¹ Planerna beräknade som kvoten mellan prognosårets rena enkätvärde och det bakomliggande årets utfall. För planförändringen 1969—1970 har använts det preliminära utfallet för 1969.

Anm. Redovisningen innefattar inte investeringar i bilar. Uppgifterna inom parentes är prognoserade värden.

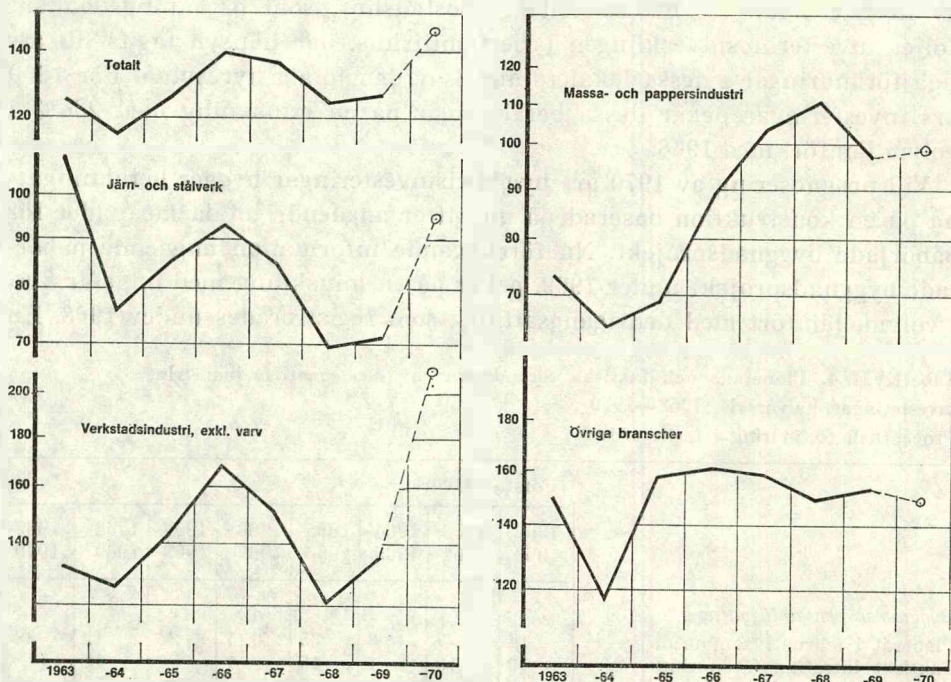
Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

måttlig uppjustering med 8 procentenheter. Tillsammans betyder detta en helårsprognos på 14 % i ökning 1969—1970 för industrins maskininvesteringar, dvs. en neddragning av helårsplanerna med 3 %. Inkluderas dessutom hantverkets investeringar samt den egentliga industrins bilinvesteringar prognoseras en uppgång av de totala maskininvesteringarna inom egentlig industri med nära 13 1/2 % i volym 1969—1970. Sammantaget innebär detta att den egentliga industrins totala investeringar beräknas öka med 15 % 1969—1970. Detta innebär att den volymprognos som redovisades i den preliminära nationalbudgeten har uppreviderats med 4 1/2 %. Som ovan närmare redogjorts för, anger nu föreliggande preliminära beräkningar en uppgång med 2 % för 1968—1969, dvs. en neddragning med 4 procentenheter från föregående beräkningstillfälle. Härigenom kan konstateras att den investeringsnivå i fasta priser, som genom beräkningarna framkommer för 1970, således kommer att ligga 1/2 % högre än nivån enligt den preliminära nationalbudgeten.

Investeringsutvecklingen inom vissa industribranscher redovisas i diagram 3. De skilda branschernas utfallssiffror för 1969 och plansiffror för 1970 har fastställts i överensstämmelse med de korrigeringar som antagits för den totala industrins investeringar. Den totala industrins investeringar ökade måttligt 1968—1969, för att enligt nu gällande beräkningar stiga kraftigt 1969—1970. Av de särredovisade branscherna tycks järn- och stål-

Diagram VII:3. Investeringar inom egentlig industri, totalt och uppdelat på branscher 1963—1970

Index: 1960 = 100. Log. skala

Anm. De branschvisa prognoserna är något osäkrare än prognosen för totala industrin. Investeringar i bilar är exkluderade liksom hantverkets investeringar.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

verk samt verkstadsindustri exklusive varv följa samma mönster som totalen, om än med mer accentuerade höjningar under 1970. Massa- och pappersindustrins investeringar minskade däremot under 1969 och förväntas bli ungefär oförändrade under 1970. För industrin i övrigt ökade investeringarna något 1969 men väntas åter minska 1970.

Handel m. m.

Enligt föreliggande beräkningar har byggnadsinvesteringarna inom gruppen handel m. m., som till 4/5 består av fristående lokaler¹ och till resterande del av butikslokaler i flerfamiljshus, stigit med ca 20 % i volym 1968—1969. För investeringar i fristående lokaler har ökningen beräknats uppgå till 25 %. Till grund för denna bedömning ligger bl. a. en i mars 1970 av statistiska centralbyrån insamlad handelsenkät avseende

¹ Med investeringar i fristående lokaler avses investeringar i varuhandel, bank- och försäkringsverksamhet, teatrar, biografier, hotell, restauranger, lagerbyggnader samt fastighetsförvaltning. Beräkningarna över dessa investeringar har av statistiska centralbyrån reviderats för perioden 1950—1968 med hänsyn till nya beräkningsmetoder. Se närmare därom i Konjunkturläget, hösten 1969.

faktiska och planerade investeringar under 1969 respektive 1970 inom handels-, bank- och försäkringsföretag. Uppgifterna i denna pekar på en för varuhandeln mycket stor investeringsaktivitet under 1969. Vid beräkning av investeringarna i butikslokaler i bostadshus, som beräkningstekniskt följer investeringsutvecklingen i flerfamiljshus, har hänsyn tagits till årliga förändringar i dessa lokalers andel av den totala hyresytan. För 1969 års investeringar pekar dessa beräkningar på en minskning med 2,5 % i volym jämfört med 1968.

Vid prognosering av 1970 års byggnadsinvesteringar bygger beräkningarna på en konstruktion baserad på uppgifter angående totala kostnader för påbörjade byggnadsprojekt. Nu föreliggande information angående påbörjade byggnadsprojekt under 1969, pekar på en minskning med ungefär 8 % i volym, jämfört med den igångsättning som registrerades under 1968. En

Tabell VII: 4. Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar, halvårsvis, 1962—1970
Procentuell förändring i fasta priser

	Första halvåret							
	1962- 1963	1963- 1964	1964- 1965	1965- 1966	1966- 1967	1967- 1968	1968- 1969	1969- 1970
<i>Byggnader och anläggningar</i>								
Planerat i februari samma år ¹	14	- 7	8	35	17	34	12	38
Faktiskt inträffad förändring	12	- 13	- 1	15	1	- 7	- 11	(18)
Differens	- 2	- 6	- 9	- 20	- 16	- 41	- 23	(- 20)
<i>Maskiner m. m.</i>								
Planerat i februari samma år ¹	3	0	16	29	7	23	45	29
Faktiskt inträffad förändring	- 6	- 3	7	12	- 4	6	1	(10)
Differens	- 9	- 3	- 9	- 17	- 11	- 17	- 44	(- 19)
	Andra halvåret							
	1962- 1963	1963- 1964	1964- 1965	1965- 1966	1966- 1967	1967- 1968	1968- 1969	1969- 1970
<i>Byggnader och anläggningar</i>								
Planerat i februari samma år ¹	- 28	- 25	- 1	- 5	- 41	- 29	3	13
Faktiskt inträffad förändring	- 5	- 11	14	21	- 6	- 20	15	(20)
Differens	23	14	15	26	35	9	12	(7)
<i>Maskiner m. m.</i>								
Planerat i februari samma år ¹	- 25	- 25	- 5	- 4	- 24	- 20	6	9
Faktiskt inträffad förändring	3	- 7	14	6	- 1	- 2	2	(17)
Differens	28	18	19	10	23	18	- 4	(8)

¹ Planerna beräknade som kvoten mellan prognosårets rena enkätvärde och det bakomliggande årets utfall. För planförändringen 1969—1970 har använts det preliminära utfallet för 1969.

Anm. Redovisningen innefattar inte investeringar i bilar. Uppgifterna inom parentes är prognoserade värden.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

återinförd investeringsavgift på oprioriterat byggande väntas medföra, att igångsättningen under 1970 för sektorn handel m. m. kommer att minska med drygt 30 % i volym jämfört med 1969. För bestämningen av 1970 års igångsättning har utgångspunkten varit den nivå som registrerades efter införandet av investeringsavgiften den 1 mars 1967. På basis av ovannämnda uppgifter har investeringarna i fristående lokaler beräknats komma att minska med 5 % 1969—1970. Investeringar i butikslokaler i bostadshus beräknas, i överensstämmelse med investeringsutvecklingen i flerfamiljshus, komma att minska med 5,5 %. För de totala byggnadsinvesteringarna inom gruppen handel m. m. innebär ovan redovisade beräkningar en minskning med ca 5 % 1969—1970.

Maskininvesteringarna inom gruppen handel m. m., som avser investeringar i maskiner, inventarier och bilar inom varuhandel, bank- och försäkringsverksamhet, hotell och restaurang m. m., synes enligt den ovan nämnda handelsenkäten ha ökat något 1968—1969. Investeringsutvecklingen under 1970 är svårbedömd, eftersom det ej föreligger kännedom om eventuella systematiska avvikelser mellan planuppgifter och utfall. De totala maskininvesteringarna har emellertid på basis av enkäten uppskattats komma att öka med 10 % 1969—1970.

För de totala byggnads- och maskininvesteringarna innebär ovan redovisade beräkningar en ökning med 12 % 1968—1969. För 1969—1970 har ökningen beräknats uppgå till 1 %.

Handelsflottan

Den svenska handelsflottans bestånd av fartyg över 100 bruttoton utgjorde den första januari 1970 ca 800 enheter med ett sammanlagt tonnage på ungefär 4,8 miljoner bruttoton. Vid jämförelse med handelsflottans bestånd den 1 januari 1960 framkommer, att fartygstonnaget har ökat med ca 1,2 miljoner bruttoton, samtidigt som antalet fartyg har minskat med i runt tal 300 enheter.

Förändringar i handelsflottans fartygsbestånd påverkas, förutom av tillskottet av nybyggda fartyg från inhemska och utländska varv, även av det utbyte som sker av begagnade fartyg.

Det årliga tillskottet av nybyggda fartyg från svenska och utländska varv, har under 60-talet i stort sett legat på en oförändrad nivå på ca 350 tusen bruttoton så när som på åren 1966 och 1967, då det levererade bruttotonnaget steg kraftigt och uppgick till 560 respektive 520 tusen bruttoton.

Exporten av begagnade fartyg, som i slutet av 50-talet och i början av 60-talet i genomsnitt omfattade ca 150 tusen bruttoton årligen, steg kraftigt under 1963 och utgjorde då ca 410 tusen bruttoton. Alltsedan 1963 har avgången av begagnade fartyg till utlandet varit stor och i genomsnitt har under tidsperioden 1963 t. o. m. 1969 340 tusen bruttoton per år expor-

Tabell VII: 5. Förändringar i den svenska handelsflottans bestånd av fartyg över 100 bruttoton, genomsnitt för perioden 1960—1965 samt årsvis för perioden 1966—1969

1 000 bruttoton

År	Nybyggda vid		Summa nybyggda fartyg	Import av be- gagnade fartyg	Export av be- gagnade fartyg	Nettotill- skott till handels- flottan
	svenska varv	utländska varv				
1960—1965	243	105	348	29	273	97
1966	436	117	565	4	224	339
1967	379	142	521	3	441	80
1968	263	165	428	5	201	223
1969	275	101	376	21	337	6

Anm. Nettotillskottet till handelsflottan överensstämmer ej med summan av de enskilda delarna, då hänsyn även har tagits till totalförlista fartyg.

Källa: Statiska centralbyrån.

terats. Import av begagnade fartyg har under 60-talet skett i en mycket ringa omfattning.

Den svenska handelsflottan som endast utgör 2,4 % av den totala världshandelsflottan har också ett av världens yngsta bestånd. I Lloyd's register of shipping 1969 framkommer att andelen fartyg yngre än 9 år utgör 56 % av den totala världshandelsflottan. Motsvarande värde för den svenska handelsflottan är 74 %. Endast två länder uppvisar en större andel fartyg yngre än 9 år, nämligen Norge och Japan, där andelen är ungefär 78 %.

Investeringarna i den svenska handelsflottan mätt i milj. kr. sjönk enligt ännu preliminära beräkningar med 22 % i volym 1968—1969. Denna minskning är ej så kraftig som beräkningarna till den preliminära nationalbudgeten 1970 pekade på. Orsaken härtill är att vissa fartygsleveranser från utländska varv, som i november 1969 antogs komma att ske i början av 1970 i stället ägde rum i december 1969. Under denna månad registrerades drygt 60 % av årets totala import av nybyggda fartyg i handelsstatistiken. Införseln av nybyggda fartyg sjönk således på grund av leveransförskjutningen med endast 9,5 % i volym 1968—1969. Denna leveransminskning uppvägdes helt av en ökning i leveranserna från svenska varv, och totalt kom de svenska redarnas investeringar i nybyggda fartyg under 1969 att bli av samma storleksordning som under 1968.

Under 1969 ökade exporten av begagnade fartyg till utländska redare mycket kraftigt jämfört med 1968 och den totala investeringsminskningen på 22 % kan helt återföras på denna faktor.

Till grund för prognoserna över 1970 års investeringar ligger, dels en av statistiska centralbyrån insamlad varvsenkät avseende varvens planerade leveranser, dels en av konjunkturinstitutet insamlad redarenkät angående

redarnas beställningar i utlandet. Att döma av dessa uppgifter synes de svenska redarnas investeringar i nybyggda fartyg även under 1970 komma att ligga kvar på en oförändrad nivå. Över exporten av begagnade fartyg har endast osäkra kalkyler kunnat utföras. Dessa pekar på en minskad utförsel 1970 jämfört med det höga exportvärde som registrerades under 1969.

För de totala investeringarna i handelsflottan innebär ovan redovisade beräkningar en ökning av investeringsvolymen med 11 % 1969—1970.

Statliga investeringar

De totala statliga investeringarna steg enligt preliminära beräkningar med 1,5 % i volym 1968—1969. Byggnadsinvesteringarna steg med 6 % medan maskininvesteringarna sjönk med 4,5 %.

Ökningen av den statliga sektorns byggnadsinvesteringar kan helt återföras på affärsverkens investeringar. Dessa ökade, enligt en i mars 1970 av statistiska centralbyrån insamlad enkät avseende affärsverkens faktiska och planerade investeringar under 1969 respektive 1970, med 22 % 1968—1969. Det synes främst ha varit televerket och vattenfallsverket som ökat sina investeringar i en mer betydande omfattning. Vattenfallsverkets investeringsökning kan bl. a. återföras på utbyggnader av vissa kärnkraftverk. De statliga myndigheternas byggnadsinvesteringar beräknas ha minskat med 3,5 % 1968—1969. Denna minskning förklaras bl. a. av att investeringar i byggnadsprojekt administrerade av byggnadsstyrelsen har varit av en betydligt mindre omfattning 1969 än under 1968.

Affärsverkens maskininvesteringar sjönk, främst till följd av minskade investeringar inom statens järnvägar, med 4,5 % 1968—1969. Däremot ökade de statliga myndigheternas maskininvesteringar med 8 %.

Den nu aktuella prognosen över de statliga investeringarna pekar på en uppgång med 3,5 % 1969—1970, varvid byggnadsinvesteringarna beräknas öka med 7 % och maskininvesteringarna minska med 2,5 %. Till grund för prognosen ligger bl. a. den ovan nämnda enkäten avseende affärsverkens investeringar samt uppgifter inhämtade direkt från vissa statliga myndigheter. Uppgifterna har korrigerats med hänsyn till det aviserade beslutet om senareläggningar av vissa leveranser till den statliga sektorn.

För affärsverken planeras under 1970 en fortsatt ökning av byggnadsinvesteringarna, dock ej lika kraftig som under 1969. Uppgången förklaras främst av en fortsatt ökad investeringsaktivitet inom vattenfallsverket. Med stöd av uppgifter från statens vägverk angående reguljära vägprojekt och arbetsmarknadsstyrelsen angående beredskapsarbeten, har de statliga väginvesteringarna prognoserats komma att minska med omkring 5 % 1969—1970. Detta beror på att arbetsmarknadsstyrelsen räknar med att beredskapsarbeten avseende vägbyggnadsprojekt skall inskränkas något under 1970 jämfört med 1969. De investeringar i byggnader och anläggningar

som administreras av byggnadsstyrelsen, synes enligt föreliggande planer komma att öka betydligt 1970 efter den avsevärda nedgång som inträffade 1969. Totalt beräknas de statliga myndigheternas byggnadsinvesteringar stiga med 6 % 1969—1970.

Statens järnvägars maskininvesteringar ökade kraftigt under perioden 1965—1967. Även under 1968 fortsatte dessa att stiga dock med en lägre ökningstakt, för att 1969 sjunka kraftigt. Enligt de föreliggande investeringsplanerna skulle 1970 års investeringar komma att ligga kvar på 1969 års nivå. Även televerkets investeringar som utgör en betydande del av affärverkens totala maskininvesteringar skulle förbli oförändrade 1969—1970. Till följd av den ovan nämnda senareläggningen av vissa leveranser väntas emellertid affärsverkens maskininvesteringar komma att minska med 3,5 % 1969—1970. De statliga myndigheternas maskininvesteringar har uppskattats minska med ca 4 % 1969—1970.

Kommunala investeringar

Enligt nu gällande beräkningar ökade de kommunala investeringarna (exkl. bostäder) 1967—1968 med ca 8,5 % i volym (tabell 7). Byggnadsinvesteringarna ökade med 10,5 % och maskininvesteringarna minskade med 4,5 %. Sålunda kan konstateras att ökningstakten i de kommunala investeringarna sjönk högst betydligt 1967—1968 i jämförelse med året innan, då investeringsuppgången var stark genom bl. a. stora för- och följdinvesteringar till det då expanderande bostadsbyggandet.

Till grund för bedömningen av 1969 och 1970 års investeringar ligger den i februari i år av statistiska centralbyrån genomförda enkätundersökningen bland ett urval kommuner. Resultatet av denna undersökning ger endast möjligheter till en preliminär uppskattning av 1969 års investering-

Tabell VII: 6. Planerade och faktiska förändringar av de borgerliga primärkommunernas byggnadsinvesteringar 1961—1970

Procentuell förändring i fasta priser

	1961- 1962	1962- 1963	1963- 1964	1964- 1965	1965- 1966	1966- 1967	1967- 1968	1968- 1969	1969- 1970
Planerat i februari samma år ¹ . . .	13	17	15	11	10	12	6	11	9
Faktiskt inträffad förändring . . .	14	19	16	7	2	12	9	9	(6)
Differens	1	2	1	-4	-8	0	3	-2	(-3)

¹ Planerna beräknade som kvoten mellan prognosårets rena enkätvärde och det bakomliggande årets utfall. För planförändringen 1969—1970 har använts det preliminära utfallet för 1969.

Anm. Uppgifterna inom parentes är prognoserade.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

ar. Enkätens uppgifter över 1969 års kommunala byggnadsinvesteringar har uppjusterats ett par procent med hänsyn till tidigare års avvikelser mellan februarienkäterna och det definitiva utfallet. De kommunala byggnadsinvesteringarna beräknas härvid ha ökat med 8 % i volym 1968—1969. För uppgången svarar helt och hållet de borgerliga primärkommunerna, medan landstingens byggnadsinvesteringar beräknats minska med någon procent, efter att tidigare under 60-talet ha visat ökningstal pendlande kring 20 %. På maskinsidan har likaledes vidtagits en justering av enkätens angivelser, i detta fall en nedjustering med ett par procent. Detta innebär att de kommunala maskininvesteringarna skulle ha ökat med 3,5 % i volym 1968—1969. Tillsammans taget skulle därmed den totala kommunala investeringsökningen (exkl. bostäder) stanna vid 7,5 % för 1968—1969, dvs. en ytterligare neddragning av tillväxttakten jämfört med 1967—1968.

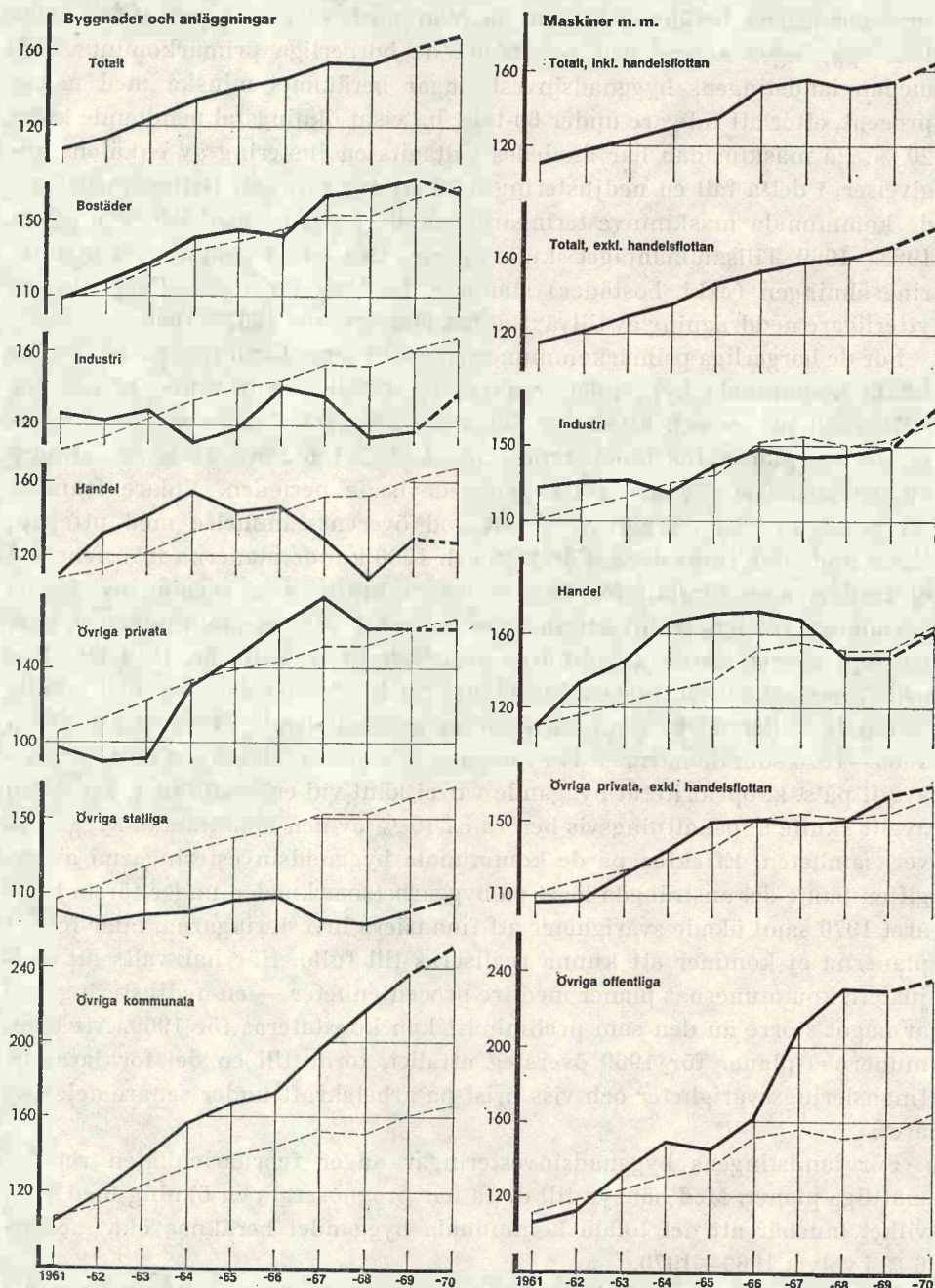
För de borgerliga primärkommunerna, som svarar för huvudparten av det totala kommunala byggandet, redovisas i tabell 6 nuvarande planer för 1970 samt planer och utfall för tidigare år. Av tabellen framgår att kommunernas planer för innevarande år på 9 % i ökning är något mindre än genomsnittet för den i tabellen redovisade perioden. Vidare framgår att planerna i allmänhet visar rätt god överensstämmelse med utfallen. Vissa undantag finns dock. För 1965 och 1966 kunde planerna från februari ej realiseras — särskilt för 1966 synes en kraftig nedskärning av de ursprungliga planerade investeringarna ha måst ske, sannolikt främst som en följd av den hårda kvantitativa byggregleringen detta år. De borgerliga primärkommunernas investeringsplaner på byggnadssidan för 1970 skulle — om de realiserades — innebära samma expansionstakt för investeringarna 1969—1970 som de närmast två föregående åren. Förslaget om investeringsavgift på s. k. oprioriterat byggande var ej känt vid enkättillfället. En sådan avgift skulle uppskattningsvis beröra ca 10 % av den kommunala byggnadsverksamheten. Effekten på de kommunala byggnadsinvesteringarna av avgiften jämte det ansträngda läget på byggarbetsmarknaden under första halvåret 1970 samt ökade svårigheter att finansiera investeringarna, talar för att planerna ej kommer att kunna realiseras till fullo. Här har valts att nedjustera kommunernas planer med tre procentenheter — en nedjustering som är något större än den som preliminärt kan konstateras för 1969. Att kommunernas planer för 1969 översteg utfallet, torde till en del förklaras av finansieringssvårigheter och viss brist på arbetskraft under senare delen av året.

För landstingens byggnadsinvesteringar anger februarienkäten relativt måttliga planer. Med hänsyn till detta har prognoserats en ökning med 7 %, vilket innebär att det totala kommunala byggandet beräknas öka med ca 6 % i volym 1969—1970.

Kommunernas anskaffning av maskiner, apparater och transportmedel har beräknats öka med ca 10 % innevarande år. Enkäten indikerar här

Diagram VII:4. Byggnads- och maskininvesteringar, totalt och uppdelat på sektorer 1961—1970

Index: 1960 = 100. 1959 års priser

Anm. I varje deldiagram är resp. total inlagd som en tunt streckad kurva.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

Tabell VII: 7. Bruttoinvesteringarnas utveckling 1966—1969 samt prognos för 1970

	1969 i milj. kr., löpande priser	Procentuell förändring i 1959 års priser			
		1966— 1967	1967— 1968	1968— 1969	1969— 1970
<i>Byggnader och anläggningar</i>					
Permanent bostäder	8 085	14,5	2,0	3,5	— 3,0
Privat jordbruk, skogsbruk och fiske	271	0,0	4,5	— 10,5	3,5
Egentlig industri	1 860	— 2,5	— 14,0	1,5	18,5
Handel m. m. ¹	1 609	— 10,5	— 17,0	20,0	— 5,0
Statliga affärsverk	1 284	— 11,5	— 10,5	22,0	9,5
Statliga myndigheter, inkl. militära ²	1 375	— 6,0	5,5	— 3,5	6,0
Kommunala investeringar, exkl. bostäder och industri	7 083	13,5	10,5	8,0	6,0
Övriga investeringar	1 157	11,5	— 13,5	3,0	0,0
Summa	22 724	6,5	0,0	6,0	3,0
<i>Maskiner m. m.</i>					
Privat jordbruk, skogsbruk och fiske	819	— 1,5	— 7,5	2,5	0,5
Egentlig industri	4 068	— 2,5	1,5	2,5	13,5
Handel m. m.	1 047	— 1,5	— 10,0	1,0	10,0
Statliga affärsverk	915	11,0	13,0	— 4,5	— 3,5
Statliga myndigheter	646	49,5	21,0	8,0	— 4,0
Kommunala investeringar exkl. industri	909	33,0	— 4,5	3,5	10,0
Övriga investeringar	2 600	— 2,0	— 8,0	0,5	6,5
därav: handelsflottan	338	0,0	— 40,5	— 22,0	11,0
Summa	11 004	2,0	— 2,0	1,5	8,0
Summa, exkl. handelsflottan	10 666	2,5	2,0	3,0	7,5
<i>Totalt</i>					
Permanent bostäder	8 085	14,5	2,0	3,5	— 3,0
Privat jordbruk, skogsbruk och fiske ³	953	— 1,0	1,5	— 5,0	7,0
Egentlig industri	5 928	— 2,5	— 4,0	2,0	15,0
Handel m. m. ¹	2 656	— 7,0	— 14,0	12,0	1,0
Statliga affärsverk	2 199	— 3,0	— 0,5	9,0	4,0
Statliga myndigheter, inkl. militära ²	2 021	3,5	9,5	— 0,5	3,0
Kommunala investeringar, exkl. bostäder och industri	7 992	16,0	8,5	7,5	6,5
Övriga investeringar	3 757	1,5	— 9,5	1,0	4,5
Summa ³	33 591	5,0	— 0,5	4,0	5,0
Summa, exkl. handelsflottan	33 253	5,0	1,0	5,0	4,5

¹ Här i innefattas bl. a. flertalet fristående kontorsbyggnader.

² Inklusive statliga väginvesteringar.

³ Här i innefattas investeringar i avelsdjur m. m. Summan av byggnads- och maskininvesteringar överensstämmer därför ej med totala investeringar.

Anm. Procenttalen är avrundade till jämna halva och hela procenttal. I övriga investeringar ingår förutom privata även vissa offentliga investeringar, nämligen investeringar i statliga kraftaktiebolag och statliga delen av SAS samt vissa statliga och kommunala bilinvesteringar. En komplikation utgör övergången till mervärdeskatt årsskiftet 1968/1969. På grund av svårigheter att bestämma skattesatsens storlek, som t. ex. för de affärsdrivande verkens del varierar med resp. affärsverks verksamhetsinriktning, bör här påpekas den osäkerhet som vidlåder de procentuella förändringstalen 1968—1969 i tabellerna 7 och 8.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

en relativt kraftig uppgång för de borgerliga primärkommunerna, medan landstingens investeringsplaner pekar på en relativt obetydlig ökning. Totalt skulle därmed de totala kommunala investeringarna öka med 6,5 % 1969—1970.

2. Sammanfattning av investeringsprognosen för 1970

Enligt ännu ej helt definitiva beräkningar, bromsades tillväxttakten i de totala investeringarna upp betydligt 1967—1968, efter att tidigare under 60-talet ha visat ökningstal kring 6 %. Föreliggande beräkningar, som anger en minskning på 0,5 % i den totala investeringsvolymen 1967—1968, visar en nedgång respektive kraftig uppbromsning i de privata respektive de kommunala investeringarna. Däremot beräknas de statliga investeringarna ha ökat i betydande omfattning och kom därigenom att motverka avmattningen i övriga investeringsområden.

Under intryck av den allmänna efterfrågetillväxten i ekonomin, ökade åter de totala investeringarna 1968—1969 med 4 % enligt gällande preliminära beräkningar. Uppgången bars i främsta rummet upp av avsevärt ökade byggnadsinvesteringar, vilka beräknas ha stigit med 6 % 1968—1969 efter att ha varit oförändrade 1967—1968. Exkluderas bostadsinvesteringarna från de totala byggnadsinvesteringarna, anger beräkningarna att uppgången är relativt jämnt fördelad på den privata och den offentliga sektorn. På den privata sidan märks ett mycket kraftigt omslag i handelns investeringar, som beräknas ha ökat med 20 % 1968—1969 efter avsevärda minskningar 1967 och 1968. Slopandet av investeringsavgiften den 1 oktober 1968 medförde en mycket starkt stegrad igångsättning under stora delar av 1968 med åtföljande höga investeringar 1969. På den offentliga sidan tycks en markant ökning av investeringsaktiviteten ha skett hos affärsverken.

Maskininvesteringarna har beräknats öka med 1,5 %. De statliga maskininvesteringarna, som de två föregående åren visat ökningstal kring 18 %, sjönk, medan öknningar registreras inom den privata och kommunal sektorn.

För 1969—1970 har prognoserats en fortsatt ökning av de totala investeringarna dock i en något snabbare takt än 1968—1969, eller med 5 %. Fördelas uppgången på byggnadsinvesteringar respektive maskininvesteringar, kan noteras en dämpning av byggnadsinvesteringarna och en betydande ökning i tillväxten på maskinsidan i jämförelse med 1969. Byggnadsprognosen, som anger en ökning på 3 %, dvs. i det närmaste en halvering av stegringstakten jämfört med föregående år, har gjorts under hänsynstagan- de till förslaget att den 7 maj 1970 återinföra investeringsavgiften på s. k.

oprioriterat byggande.¹ Detta väntas påverka investeringarna framför allt inom sektorn handel m. m., samt i viss mån även de kommunala byggnadsinvesteringarna. Ett relativt ansträngt läge på byggarbetsmarknaden under första halvåret, samt svårigheter att i vissa fall finansiera investeringarna, verkar också i dämpande riktning. Den måttliga uppgången av byggnadsinvesteringarna beror främst på en prognoserad minskning av bostadsinvesteringarna och av investeringarna inom handel m. m. Nedgången inom dessa sektorer motvägs emellertid av ökade kommunala investeringar och starkt expanderande industriinvesteringar.

På maskinsidan kan uppgången på 8 % helt återföras på ökade privata och kommunala investeringar. De statliga investeringarna väntas nämligen minska under 1970 bl. a. beroende på det aviserade beslutet om senareläggning av vissa leveranser till den statliga sektorn. Bland de privata investeringarna är det främst de tungt vägande industriinvesteringarna tillsammans med handelns maskininvesteringar, vilka har prognoserats att öka med 13,5 % respektive 10 %, som förklarar den markanta uppgången 1969—1970.

¹I mars 1970 framlades förslag om att återinföra investeringsavgiften på s.k. oprioriterat byggande. Förslaget innebär att vissa byggnadsarbeten som igångsättes tiden 7 maj 1970—31 juli 1971 skall beläggas med en avgift på 25 % av den totala byggnadskostnaden. Avgiften skall beröra hela riket utom det s.k. norra stödområdet och avse förutom vissa serviceanläggningar dels butiks-, kontors- och banklokaler, dvs. i tabell 7 under rubriken handel m. m. redovisade byggnadsinvesteringar, dels kommunala förvaltningsbyggnader, kyrkor och andra samlingslokaler samt idrottsanläggningar, dvs. i huvudsak kommunala investeringar. Dessutom skall även vissa bostadshus avsedda för fritidsändamål beröras.

Vid beräkningen av investeringsutvecklingen 1969—1970 har antagits att den aviserade investeringsavgiften kommer att genomföras. I tablan nedan redovisas i procentenheter, dels den beräknade bruttoeffekten, dels den beräknade nettoeffekten av investeringsavgiften för olika investeringsområden. Bruttoeffekten avser den dämpning i tillväxttakten som är direkt hänförlig till investeringsavgiften. Så t.ex. har beräknats att handelns byggnadsinvesteringar utan investeringsavgiften skulle öka med mellan 11 och 12 procentenheter mer än vad som nu redovisas. Det har bedömts troligt att effekten av investeringsavgiften även får en höjande inverkan på investeringsaktiviteten såtillvida att det lämnade resursutrymmet leder till en viss förkortning av byggnadstiderna för pågående byggen samt till en viss tidigare igångsättning av projekt. Denna positiva effekt har schablonmässigt beräknats till hälften av den totala bruttoeffekten. Höjningen härigenom av investeringsaktiviteten inom skilda byggnadsområden har överslagsmässigt uppskattats vara proportionell mot byggvolymen inom varje delsektor. I tablan anger nettoeffekten den beräknade samlade effekten av investeringsavgiften, dvs. den inverkan på byggnadsverksamheten som har antagits i föreliggande investeringsprognos.

	Bruttoeffekt	Nettoeffekt
Permanent bostäder	—	0,7
Egentlig industri	—	0,7
Handel m. m.	— 11,5	— 10,8
Kommunala investeringar, exkl. bostäder	— 1,0	— 0,3
Övriga sektorer tillsammans taget	— 1,1	— 0,4
Summa	— 1,4	— 0,7

Tabell VII: 8. Bruttoinvesteringarnas utveckling 1966—1969 samt prognos för 1970 för privat, statlig och kommunal sektor

	1969 i milj. kr., löpande priser	Procentuell förändring i 1959 års priser			
		1966— 1967	1967— 1968	1968— 1969	1969— 1970
<i>Byggnader och anläggningar</i>					
<i>Privata</i>					
inkl. bostäder	9 566	3,0	— 7,5	7,5	2,0
exkl. bostäder	4 710	— 2,5	— 15,0	7,5	6,0
<i>Statliga</i>					
inkl. bostäder	2 840	— 7,5	— 0,5	5,5	7,0
exkl. bostäder	2 834	— 7,5	— 0,5	6,0	7,0
<i>Kommunala</i>					
inkl. bostäder	10 318	15,5	7,5	4,5	3,0
exkl. bostäder	7 095	13,5	11,0	8,0	6,0
Summa					
inkl. bostäder	22 724	6,5	0,0	6,0	3,0
exkl. bostäder	14 639	2,5	— 1,0	7,5	6,0
<i>Maskiner m. m.</i>					
Privata	8 240	— 2,0	— 5,0	3,0	9,5
Statliga	1 844	17,5	18,0	— 4,5	— 2,5
Kommunala	920	32,5	— 3,0	2,5	10,0
Summa	11 004	2,0	— 2,0	1,5	3,0
<i>Totalt</i>					
<i>Privata¹</i>					
inkl. bostäder	17 669	0,5	— 6,0	5,0	6,0
exkl. bostäder	12 813	— 2,5	— 8,5	4,0	9,0
<i>Statliga</i>					
inkl. bostäder	4 684	0,5	6,5	1,5	3,5
exkl. bostäder	4 678	0,5	6,5	1,5	3,5
<i>Kommunala</i>					
inkl. bostäder	11 238	17,0	6,5	4,5	3,5
exkl. bostäder	8 015	15,5	9,0	7,0	6,5
Summa ¹					
inkl. bostäder	33 591	5,0	— 0,5	4,0	5,0
exkl. bostäder	25 506	2,5	— 1,0	4,5	7,0

¹ Häri innefattas investeringar i avelsdjur m. m. Summan av byggnads- och maskinin-
vesteringar överensstämmer därför ej med totala investeringar.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

VIII. Den offentliga verksamheten

1. Allmänt

Vid presentationen av den offentliga sektorn i detta kapitel tillämpas i allt väsentligt samma definitioner och avgränsningar som i det institutionellt uppdelade nationalräkenskapssystemet. Sektorn är uppdelad i tre delsektorer nämligen staten, kommunerna och socialförsäkringssektorn.

Affärsverksamhet som drivs av staten förs i huvudsak till företagssektorn. Statens kapitaltillskott till affärsverken betraktas som en kapitaltransferering av icke finansiell natur. Verksamheten som bedrivs i fastighetsfonderna och vissa andra kapitalfonder uppfattas ej här som affärsmässig. Dessa fonder har upplösts och deras transaktioner med andra sektorer än staten hänförs till den statliga myndighetssektorn.

När det gäller kommunerna, betraktas deras affärsdrivande verksamhet som en del av den kommunala myndighetssektorn. Detta medför, att kapitaltillskottet från de kommunala myndigheterna till affärsverksamheten kommer att registreras som sektorintern realinvestering.

Socialförsäkringssektorn har ställning av mellanled mellan å ena sidan staten och kommunerna och å andra sidan hushållssektorn och företagssektorn. Inbetalningar av avgifter från hushåll och arbetsgivare avseende socialförsäkring leds, eventuellt via staten, fram till socialförsäkringssektorn. Alla utbetalningar av socialförsäkringsförmåner betraktas som utgående från socialförsäkringssektorn. Utbetalningar för detta ändamål som belastar statens eller kommunernas budgeter anses som transfereringar till socialförsäkringssektorn. Utöver de trygghetsformer som vanligen betraktas som ingående i socialförsäkringssystemet, inräknas även viss obligatorisk olycksfallsförsäkring som bedrivs i privat regi.

Den offentliga sektorn tar direkt i anspråk en betydande del av bruttonationalproduktens resurser i form av varor och tjänster. I det följande skall göras en uppskattning av den offentliga sektorns efterfrågan på varor och tjänster t. o. m. 1970. Som offentlig konsumtion betraktas därvid sådana utgifter för löner och inköp av varor och tjänster från andra sektorer som inte ingår i den offentliga sektorns investeringsutgifter och som inte heller utgör insatser för framställning av varor och tjänster, som av det offentliga försäljs på marknaden. En del av de offentliga sektorernas utgifter består av transfereringar till andra sektorer. Dessa utgifter medför inte utan vidare att reala resurser tas i anspråk. Transfereringar från staten och socialförsäkringssektorn till kommuner och hushåll ger dock i betydande utsträckning upphov till efterfrågan på varor och tjänster.

Den offentliga sektorn ställer inte bara direkta krav på reala resurser. I det följande redovisas även vissa uppskattningar av den påverkan på kreditmarknaden som kan utgå från den offentliga sektorn. Innehörden av denna påverkan utvecklas sektorvis i kapitlet om kreditmarknaden.

För att ge en samlad bild av den offentliga sektorns reala och finansiella anspråk summeras de tre delsektorerna till en konsoliderad offentlig sektor. Avslutningsvis görs så vissa beräkningar över den offentliga sektorns inverkan på den samlade efterfrågan, varvid sektorn utvidgas till att innefatta även de av statsmakterna i stor utsträckning kontrollerade investeringsfonderna och bostadsbyggandet.

2. Staten

Statsinkomsterna beräknas nu ha ökat med drygt 9,5 % under 1969, vilket är betydligt snabbare än under 1968, då tillväxten endast var drygt 6,5 %. För 1970 förutses en ännu något snabbare inkomstökning eller med omkring 14 %.

De *direkta skatterna* består till största delen av till staten inflytande skatter på inkomst och förmögenhet minskat med återbetalningar av överskjutande skatt och kommunalskattemedel. Dessutom bortdras avgifter som visserligen uppbärs av staten, men som är avsedda för socialförsäkringssektorn. De viktigaste av dessa är arbetsgivares och enskildas avgifter till sjukförsäkringen samt enskildas folkpensionsavgifter. Avkastningen från de direkta skatterna beräknas 1969 ha stigit med ungefär 13,5 % medan ökningen under 1968 endast uppgick till knappt 5 %. Ökningstakten 1970 förutses nu bli ungefär 22 % och påverkas ej av någon annan skattesatsförändring än kommunalskatternas, vilken i detta sammanhang saldomässigt är i det närmaste betydelselös. Dessa stora förändringar beror således inte till någon väsentlig del på skattesatsjusteringar, utan följer av en olikartad utveckling hos de komponenter som tillsammans utgör de direkta skatterna. Helt kort kan sägas att de positiva komponenterna, framför allt till följd av snabbare lönesummeutveckling, ökar sin tillväxthastighet med någon procentenhet under 1969 och 1970, medan de negativa posterna — framför allt kommunalskattemedlen och återbetalningen av överskjutande skatter — minskar tillväxttakten med någon procentenhet under både 1969 och 1970.

De *indirekta skatterna* består i huvudsak av mervärdesskatten och punktskatter på vissa varor och tjänster. En betydande omstrukturering av de indirekta skatterna kom till stånd 1969, i samband med att den allmänna omsättningsskatten avlöstes av mervärdesskatten och arbetsgivaravgiften. Statsfinansiellt var emellertid denna reform neutral. I övrigt vidtogs inga förändringar av betydelse av de indirekta skatterna under 1969 och inkomsterna från indirekt beskattning detta år beräknas ha ökat med drygt 6 %. Under 1968 höjdes fordonsskatten, bilaccisen och spritskatten och bl. a. av

dessas skäl ökade inkomsterna från indirekta skatter detta år med så mycket som knappt 8,5 %. Enligt tidigare fattade beslut höjdes skatten på traktorer och släpvagnar fr. o. m. 1 januari 1970, vilket under detta år kan beräknas ge statskassan ett tillskott på omkring 80 milj. kr. I syfte att något dämpa den snabba inhemska efterfrågetillväxten genomfördes vissa höjningar av de indirekta skatterna. Skatterna på öl och tobak höjdes fr. o. m. 9 februari 1970. Från samma datum infördes en höjning av mervärdeskatten från 11,11 % till 16,28 % på vissa varaktiga konsumtionsvaror. Sistnämnda skattehöjning, vilken sattes i kraft mycket snabbt, har — utöver sin allmänt efterfrågedämpande uppgift — även till uppgift att förekomma en eljest väntad köprush mot slutet av 1970. Höjningen av dessa tre skatter beräknas under 1970 medföra en inkomstförstärkning för staten med drygt 300 milj. kr. För att även något hålla tillbaka investeringsefterfrågan föreslår regeringen att en investeringsavgift på 25 % uttas på s. k. icke prioriterat byggande. Denna skatt verkar partiellt efterfrågedämpande, ej genom att staten i väsentlig mån tillförs ökade inkomster, utan genom att åsyftade investeringsobjekt inte kommer till utförande. Ju mindre belopp som tillförs statskassan desto större är åtgärdens effekt. Något inkomstillskott förutses därför den insatta åtgärden inte ge. Sammantaget förutses nu statens inkomster från indirekt beskattning 1970 tillväxa med 8,5 %.

Övriga statsinkomster, bestående av inkomst av rörelse och från kapital, inkomster från vissa nominellt prissatta tjänster samt vissa kalkylmässiga poster, beräknas under 1969 ha tillväxt med omkring 13 % och ökningstakten 1970 kan förutses bli ungefär 10 %.

Statens *totala utgifter* bortsett från finansiella transaktioner kan beräknas ha ökat med omkring 6,5 % under 1969, vilket är en något lägre ökningstakt än under 1968, då utgifterna ökade med omkring 7,5 %. För 1970 förutses nu dessa statsutgifter tillväxa med ungefär 8 %.

Den statliga *konsumtionen* består till något mer än hälften av personalkostnader, medan återstoden utgörs av omkostnader i den statliga verksamheten samt utgifter för försvarets anskaffning av maskiner och anläggningar för militära ändamål. Konsumtionsutgifterna beräknas under 1969 ha stigit med knappt 7 %, vilket är väsentligt mycket svagare än under 1968 då ökningen var 10 %. De häremot svarande volymändringarna var 1968 knappt 4 % och 1969 drygt 2 %. För 1970 förutses den volymmässiga efterfrågan ligga kvar på praktiskt taget samma nivå som året dessförinnan, i första hand beroende på en förutsedd ovanligt låg medelförbrukning för militära materielinköp under 1970. Men även konsumtionsutgifterna för andra ändamål förutses tillväxa långsamt. Den volymmässiga förändringen av löneposten — dvs. sysselsättningsökningen — har beräknats uppgå till knappt 1 % under 1968 och drygt 2 % 1969 och ökningen under 1970 förutses bli av ungefär samma storleksordning som 1969.

De statliga myndigheternas *investeringsverksamhet*, som således ej inne-

Tabell VIII: 1. Statens inkomster och utgifter 1968—1970

Milj. kr.

	Kalenderår			Budgetår		
	1968 utfall	1969 prel. utfall	1970 prognos	1968/69 utfall	1969/70 prel. be- räkning	1970/71 enl. kompl. prop.
1. Inkomster	31 469	34 530	39 370	33 181	37 410	41 762
1.1. Direkta skatter	11 851	13 460	16 450	12 763	15 530	16 868
1.2. Indirekta skatter	16 350	17 360	18 840	16 938	18 160	20 658
1.3. Övriga inkomster	3 268	3 710	4 080	3 480	3 720	4 236
2. Utgifter	32 358	34 790	37 600	33 170	36 580	38 890
2.1. Transfereringar	18 425	20 120	22 110	18 992	21 290	22 890
2.1.1. Till hushåll	3 345	3 830	4 020	3 547	3 970	4 307
2.1.2. Till socialförsäkringssektorn ..	4 270	4 600	5 400	4 413	4 850	5 647
2.1.3. Till kommuner	7 333	8 100	8 650	7 693	8 270	8 785
2.1.4. Till företag	1 718	1 620	1 680	1 547	1 690	1 579
2.1.5. Ofördelat	1 759	1 970	2 360	1 792	2 510	2 572
2.2. Konsumtion	11 969	12 640	13 290	12 182	13 160	13 700
2.3. Realinvestering	1 964	2 030	2 200	1 996	2 130	2 300
3. Finansiellt sparande (1—2)	- 889	- 260	+ 1 770	+ 11	+ 830	+ 2 872
4. Utlåning och andra finansiella transaktioner	2 181	3 380	4 495	2 739	4 410	3 810
4.1. Därav finansierat inom fonderna	84	60	75	80	70	80
5. Totalsaldo (1—2—4 + 4.1)	- 2 986	- 3 580	- 2 650	- 2 648	- 3 510	- 858
6. Nettoförändringar i transaktio- ner vid sidan av riksstaten (ut- giftsökning: -)	- 384	- 216	..	- 120	..	..
7. Av riksgäldskontoret redovisat budgetutfall	- 3 370	- 3 796	..	- 2 768	..	..

Anm. 1. De angivna beloppen för skatterna är något lägre än de belopp som återfinns i nationalräkenskaperna beroende på att olika registreringstidpunkter används. Nationalräkenskaperna redovisar de skatter som erläggs, medan här angivna avser belopp som strömmar in till staten i resp. period. Stigande beskattningsunderlag och viss fördröjning i uppberds-systemet ger upphov till differensen mellan de två beloppen.

Anm. 2. Vid omvandlingen av budgetsiffrorna för budgetåret 1970/71 till kalenderårssiffror för 1970 måste delvis ganska approximativa metoder användas, varför en viss osäkerhet vidlåder uppskattningen av framför allt de enskilda utgiftsposternas storlek.

Anm. 3. Tabellens uppgifter i posterna 1 t. o. m. 5 baseras på riksrevisionsverkets och finansdepartementets data, vilka till övervägande del är kassamässiga. Vissa undantag härvidlag föreligger dock, varför exakt överensstämmelse inte nås med riksgäldskontorets statistik rörande budgetutfallen, redovisad i post 7. Sådan överensstämmelse nås först sedan totalsaldona i post 5 — här i form av residualberäkning — justerats för nettoförändringarna i transaktionerna vid sidan av riksstaten. Dessa innefattar bl. a. vissa transaktioner inom ramen för jordbruksregleringen.

fattar reparations- och underhållsutgifter eller militära inköp av materiel, ökade under 1969 med knappt 3,5 % i löpande priser, innebärande en i jämförelse med 1968 praktiskt taget oförändrad volym. 1968 var expansionstakten betydligt högre, eller 14 % och volymförändringen uppgick till ungefär 9,5 %. För 1970 förutses nu en volymmässig ökning av investeringsverksamheten med drygt 3 %.

Under 1968 ökade de *statliga myndigheternas efterfrågan på reala resurser* för konsumtions- och investeringsändamål med drygt 4,5 % i volym. De statliga myndigheterna iakttog under 1969 en betydande återhållsamhet, när det gäller att öka anspråken på samhällsekonomens reala resurser. Sålunda har staten under 1969 ökat sin volymmässiga efterfrågan med endast drygt 1,5 %. Under 1970 förutses de statliga myndigheterna öka sin efterfrågan med endast ungefär 0,5 %, en siffra som bortsett från restriktiv utgiftsprövning även påverkas av ansträngningar att förskjuta vissa leveranser från 1970 till 1971.

Transfereringsutgifterna steg under 1968 med omkring 5 %, medan tillväxten 1969 var betydligt snabbare och uppgick till drygt 9 %. Under 1970 förutses transfereringarna tillväxa obetydligt snabbare än 1969 eller med ungefär 9,5 %. Av den sektorvisa fördelningen framgår att det under 1969 främst var överföringarna till hushållssektorn och kommunerna som ökade. För 1970 förutses transfereringar till socialförsäkringssektorn tillväxa snabbast. Orsaken till att transfereringarna till socialförsäkringssektorn växer så snabbt är att de förbättrade sjukförsäkrings- och folkpensionsförmånerna till betydande delar finansieras med ökade statsbidrag. Statens ränteutgifter och utgifter för internationell verksamhet har inte fördelats på sektorer. Båda dessa poster växer mycket hastigt. Härutöver ingår bland de ofördelade transfereringarna även en avstämningspost.

Omfattningen av *utlåning och andra finansiella transaktioner* har fluktuerat starkt mellan de senaste kalendrearen. 1967 uppgick de finansiella transaktionerna till 2,5 miljarder kr., medan de 1968 utgjorde 2,2 miljarder kr. Detta senare låga tal förklaras till någon del av att utbetalningarna till investeringsbanken 1967 var 500 milj. kr. och 1968 endast 200 milj. kr. Vidare medförde det fr. o. m. 1968 tillämpade systemet för statlig bostadsfinansiering en betydande fördröjning i utbetalningarna från lånefonden för bostadsbyggande. Under hösten 1969 ökade bostadslånefonden markant utlåningen. Detta tillsammans med bl. a. statliga aktieförvärv och affärsverkens ökade utnyttjande av sina rörliga krediter gav för 1969 utlåningssiffran 3,4 miljarder kr. Utifrån nu tillgängligt material kan statens utgifter för finansiella transaktioner 1970 förutses uppgå till mer än 4 miljarder kr. Det bör i detta sammanhang påpekas att omvandling från budgetår till kalenderår är gjord under ganska stor osäkerhet, varför utfallet så småningom kan visa sig medföra justeringar och förskjutningar mellan åren av utgifterna. Detta gäller framför allt utlåning och andra finansiella transaktioner.

Sammanfattningsvis kan sägas att ökningen av de statliga myndigheternas efterfrågan på reala resurser under 1969 var väsentligt mycket lägre än under 1968. För 1970 indikerar planerna en ännu något lägre efterfrågeökning. Transfereringsutgifterna — som inte innebär direkt statlig efterfrågan på reelltillgångar — förutses 1970 öka obetydligt snabbare än under 1969. Statens utgifter för finansiella transaktioner beräknas 1970 bli av avsevärt större omfattning än under 1969.

Resultatet av de förändringar i statens inkomster och utgifter som refererats ovan, ger vid handen att statens *finansiella sparande* försvagades med omkring 300 milj. kr. under 1968. En motsatt utveckling ägde rum under 1969 då det finansiella sparandet förstärktes med ungefär 650 milj. kr. Enligt det underlag som nu föreligger skulle statens finansiella sparande under 1970 synnerligen kraftigt förstärkas och även om vissa utgifter erfarenhetsmässigt kan förutses tillkomma, är det sannolikt att en påtaglig förstärkning av det finansiella sparandet kan realiseras under 1970. *Totalbudgetens saldo*, som under 1968 genomgick en försvagning med drygt 300 milj. kr., fortsatte under 1969 att ytterligare försvagas. Under 1970 kan totalbudgetens saldo förutses förstärkas med ungefär en miljard kr., detta sagt med reservation för ännu ej beslutade utgiftspåslag. Budgetpolitikens inverkan på kreditmarknaden utvecklas i kapitel IX.

3. Kommunerna

Skatterna är den dominerande inkomstkällan för kommunerna och en i och för sig snabb utveckling hos statsbidrag och driftsinkomster förmår inte ge kommunernas samlade *inkomster* en väsentligt annorlunda utveckling än skatteinkomsternas. Beskattningsunderlagets tillväxt under 1967 och 1968, de år som är avgörande för kommunernas skatteinkomster 1969 och 1970, är väsentligt mycket långsammare än under den föregående delen av 60-talet. Påtagliga höjningar av utdebiteringen för 1969 och 1970 har inte förmått ge skatteinkomsterna en ökningstakt lika snabb som den som kunde upplevas under de närmast föregående åren. Skatteinkomsterna steg 1968 med ungefär 10,5 % medan ökningen 1969 uppgick till knappt 10 % och för 1970 beräknas uppgången stanna vid knappt 9 %. Statsbidragen som utgör omkring en fjärdedel av kommunernas inkomster ökade 1969 med hela 11 % medan ökningstakten 1970 förutses bli knappt 7 %. Kommunernas övriga inkomster, bestående av inkomster från försäljning av avgiftssatta tjänster samt inkomster från rörelse och kapital, tillväxer i snabb takt.¹ Kommunernas samlade inkomster beräknas ha ökat med omkring 11,5 % 1968 och ökningen 1969 kan uppskattas till omkring 11 % — när hänsyn ej särskilt tagits till den i noten omnämnda manipulationen. För 1970 förutses ökningen begränsas till 8,5 %. Denna avsakning i inkomsternas tillväxttakt kommer inte överraskande för kommunerna och kan därför i och för sig möjligen väntas komma att återspeglas i en något avtagande utgiftsexpansion.

¹ För att överensstämmelse skall nås mellan det finansiella sparande som kan beräknas utifrån förändringar i kommunernas totala skulder och finansiella tillgångar och det finansiella sparande, vilket erhålls som resultat av beräkningar utifrån bl. a. november- och marsenkäterna till kommunerna, har en residualt storleksbestämd inkomstpost måst inläggas i övriga inkomster 1969. En post av motsvarande storlek har införts även 1970. Det är dock ovisst om det är inkomsterna som är för lågt beräknade, eller om det är utgifterna som överskattats.

Tabell VIII: 2. Kommunernas inkomster och utgifter 1969—1970

(Exkl. bostäder, kommunala bolag och stiftelser)

	Milj. kr.		Förändring 1969—1970	
	1969	1970	milj. kr.	procent
<i>I löpande priser:</i>				
1. Inkomster	33 020	35 870	+ 2 850	+ 8,5
1.1. Skatter	16 650	18 120	+ 1 470	+ 9,0
1.2. Statsbidrag	8 100	8 650	+ 550	+ 7,0
1.3. Övriga inkomster	8 270	9 100	+ 830	+ 10,0
2. Utgifter	33 690	37 920	+ 4 230	+ 12,5
2.1. Transfereringar	5 070	5 820	+ 750	+ 15,0
2.1.1. Till hushåll	2 190	2 630	+ 440	+ 20,0
2.1.2. Till socialförsäkringssektorn ..	750	820	+ 70	+ 9,5
2.1.3. Till staten	270	280	+ 10	+ 3,5
2.1.4. Ofördelat	1 860	2 090	+ 230	+ 12,5
2.2. Konsumtion	20 870	23 530	+ 2 660	+ 12,5
2.3. Realinvestering	7 750	8 570	+ 820	+ 10,5
3. Saldo (1—2)	— 670	— 2 050	+ 1 380	..
4. Netto av mark- och fastighetsköp	600	500	— 100	..
5. <i>Finansiellt sparande (3—4)</i>	— 1 270	— 2 550	— 1 280	..
6. Utlåning	180	100	..	..
7. Likviditetsförändring	+ 180	— 950	..	..
8. Upplåning (5—6—7)	1 630	1 700	..	..
<i>I 1969 års priser:</i>				
Realinvestering	7 750	8 220	+ 470	+ 6,0
Konsumtion	20 870	22 120	+ 1 250	+ 6,0

Anm. Det ligger i sakens natur att uppgifterna om de finansiella posterna (raderna 5—8) för 1970 är synnerligen osäkra. Utfallet för dessa är beroende dels på hur korrekta prognoserna för inkomsterna och utgifterna visar sig vara samt dels på det kreditmarknadsläge som visar sig komma att råda under 1970. Posten upplåning omfattar upplåning på och utanför kreditmarknaden.

Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Under 1968 ökade kommunernas *efterfrågan* på reala resurser med 8,5 % i volym och med drygt 13 % i löpande priser. Enligt ännu preliminära uppgifter synes kommunernas anspråk på reala resurser 1969 ha tillväxt med drygt 14 % i löpande priser eller något snabbare än under 1968. Den volymmässiga ökningen 1969 beräknas ha varit av samma storlek som 1968 eller 8,5 %. Planerna för 1970 indikerar att den reala efterfrågans tillväxt detta år skulle dämpas med något mer än två procentenheter till drygt 6 %. En värdemässig ökning på omkring 12 % kan förutses. Presenterade siffror antyder att kommunernas reala anspråk 1969 ökade i samma takt som 1968, medan den för 1970 förutsedda utvecklingen innebär en markant dämpning av kommunernas efterfrågan, något som delvis kan antas vara orsakat av såsom restriktioner upplevda finansiella förhållanden.

Kommunernas utgifter för *konsumtionsändamål* — till något mer än två tredjedelar bestående av personalutgifter — ökade under 1968 med knappt 13 % i löpande priser, motsvarande en volymökning på omkring 7,5 %. Under 1969 beräknas nu konsumtionsutgifterna preliminärt ha stigit med omkring 15,5 % i löpande priser, vilket uppskattas innebära en volymökning på 9 %. Den kommunala konsumtionens tillväxt förutses 1970 begränsas till drygt 6 % och således öka i påtagligt långsammare takt än under de närmast föregående åren.

De kommunala myndigheternas och affärsverkens *investeringsverksamhet* ökade under 1968 med omkring 10,5 % i volym medan den värdemässiga stegringen uppgick till 14,5 %. Enligt bedömningar som gjorts utifrån bl. a. marsenkäten till kommunerna ökade investeringarna 1969 med 7,5 % i volym och drygt 11 % i värde. Denna avsaktning i tillväxttaktan förutses bli än mer påtagligt 1970 då kommunernas investeringar förutses öka med endast ungefär 6 % i volym och med ungefär 10,5 % i löpande priser. Investeringssavgiften har beräknats reducera de kommunala investeringarna med något mindre än 0,5 % procentenheter.

Kommunernas utgifter för *transfereringar* ökade 1968 med knappt 14 %. 1969 beräknas överföringarna ha ökat med omkring 15 %, en ökningstakt som förutses fortsätta även under 1970. Som framgår av tabell 2 där transfereringarna sektorfördelats är det främst transfereringarna till hushållssektorn som ökat. Väsentliga orsaker härtill torde vara ökade utgifter för sociala stöd- och hjälpinsatser bl. a. betingade av hög hyresnivå i nyproducerade bostäder. Även de ofördelade transfereringarna, vilka huvudsakligen består av ränteutgifter, ökar kraftigt på grund av den allt större kommunalskulden.

De finansiella konsekvenserna av ovan skildrade aktivitetsförändringar innebär att kommunernas *finansiella sparande* under 1969 något försvagades, samtidigt som överraskande nog en mindre likviditetsuppyggnad kunde äga rum. För 1970 förutses nu det finansiella sparandet kraftigt försvagas. Om kommunerna antas kunna låna upp ungefär lika stora belopp som under 1968 och 1969 förutsätter ett realiserande av ovan gjorda prognoser över kommunernas inkomster och utgifter en betydande minskning av kommunernas likvida tillgångar.

Under 1969 ökade kommunernas inkomster långsammare än under 1968, men kommunerna bibehöll likväl samma reala expansionstakt. Prisstegringstakten 1969 var något högre än 1968 och den värdemässiga utgiftsexpansionen blev därigenom ännu något snabbare än under 1968. Denna utveckling var möjlig därigenom att kommunernas finansiella situation inte var mer ansträngd än att viss mindre likviditetsförstärkning kunde ske. 1970 förutses utgiftsexpansionen bli långsammare än 1969 och på grund av att prisutvecklingen förmodas bli något snabbare än 1969, minskas ökningstakten påtagligt för kommunernas volymmässiga reala efterfrågan. Det förefal-

ler rimligt att förmoda att denna planerade återhållsamhet till någon del är föranledd av den förutsedda långsammare inkomstillväxten tillsammans med de ovissa utsikterna för kommunernas upplåning.

4. Socialförsäkringssektorn

Till socialförsäkringssektorn har förts vissa verksamheter som kan anses utgöra led i den samhällseliga trygghets- och socialpolitiken. Sektorn omfattar allmän sjukförsäkring, yrkesskadeförsäkring, frivillig sjukpenningförsäkring, folkpensionering, tilläggs-pensionering och frivillig pensionsförsäkring. Sektorns gränser sammanfaller inte genomgående med de berörda institutionernas utan sektorn är till sin natur en statistisk konstruktion.

När man studerar de samhällsekonomiska effekter som utgår från denna sektor har man i regel inget primärt intresse för sektorns efterfrågan på varor och tjänster då denna är helt obetydlig. Det är i stället de finansiella flödena mellan denna sektor och övriga sektorer i samhällsekonomin som uppmärksammas.

Socialförsäkringssektorns *inkomster* beräknas ha ökat med hela 17,5 % under 1968, medan ökningen under 1969 uppgick till drygt 10 %. För 1970 förutses för närvarande att sektorns samlade inkomster kommer att tillväxa med ungefär 12,5 %, dvs. något snabbare än under 1969. Inkomsterna består till ungefär sex tiondelar av avgifter från de försäkrade eller deras arbetsgivare. Detta inkomstflöde växte under 1968 med drygt 22 %, medan tillväxten under 1969 var väsentligt mycket lägre och endast uppgick till ungefär 11 %. För 1970 förutses en ännu något lägre ökning, nämligen 8 %. Socialförsäkringsavgifternas storlek står i allmänhet i ett nära samband med uppburna eller utbetalda löner och det kunde synas rimligt att det totala avgiftsinflödet utvecklades på i huvudsak samma sätt som lönesumman, under förutsättning av oförändrade avgiftssatser. En väsentlig del av den snabba

Tabell VIII: 3. Socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter 1969—1970

	Milj. kr		Förändring 1969—1970	
	1969	1970	milj. kr.	procent
1. Inkomster	19 400	21 820	2 420	+ 12,5
1.1. Avgifter	12 070	13 020	950	+ 8,0
1.2. Bidrag från stat och kommun	5 350	6 220	870	+ 16,0
1.3. Ränteinkomster	1 980	2 580	600	+ 30,0
2. Utgifter	12 610	14 460	1 850	+ 14,5
2.1. Konsumtion	400	430	30	+ 7,5
2.2. Transfereringar till hushållen ..	12 210	14 030	1 820	+ 14,5
<i>Finansiellt sparande (1—2) .....</i>	<i>6 790</i>	<i>7 360</i>	<i>570</i>	<i>..</i>

Källor: Statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

tillväxten 1968 förklaras av höjning av folkpensionsavgiften och av ett påskyndat uppbördsförfarande för tilläggspensionsavgifterna. Avgifterna till tilläggspensionen har höjts med en halv procentenhet per år under den här aktuella perioden. Arbetsgivarnas avgifter till sjukförsäkringen har varit oförändrade under 1967, 1968 och 1969, medan avgiften 1970 höjts med 0,3 % till 2,9 %. Dessa två avgifter skulle således inte ha bidragit till det avsaknade avgiftsinflödet, om avgiftssatserna applicerades på den faktiska löneutvecklingen. Nu är det emellertid så att arbetsgivarnas preliminära avgifter till sjukförsäkringen och tilläggspensioneringen med viss schablonjustering beräknas med utgångspunkt från två år gamla förhållanden. Om schablonjusteringarna inte träffar exakt rätt uppstår genom slutregleringen vissa oregelbundenheter i avgiftsinflödet. Detta bidrar också till att förklara skillnaden mellan lönesummans utveckling och avgiftsinflödets utveckling. Bidragen från stat och kommun svarar för något mindre än tre tiondelar av socialförsäkringssektorns inkomster, en andel som sjunker allt eftersom arbetsgivarnas inbetalningar till AP-fonderna ökar. Bidragen från stat och kommun avser huvudsakligen folkpensioneringen, sjukförsäkringen och arbetslöshetskassorna och beräknas 1970 växa med ungefär 16 %, vilket är betydligt snabbare än under 1968 och 1969 då tillväxthastigheten var ungefär en tredjedel så hög. Fonduppbyggnaden inom sektorn är mycket snabb och därför växer även sektorns ränleinkomster. Dessa tillväxer nu med en hastighet av omkring 30 % per år.

Socialförsäkringssystemets *utgifter* består till en mycket liten del, ungefär 3 %, av kostnader för systemets administration. Huvudparten av sektorns utgifter består naturligen av utbetalningar till hushållssektorn enligt de olika socialförsäkringsprogrammen. 1968 uppgick utbetalningarna till ungefär 11 miljarder kr. och steg 1969 till drygt 12 miljarder kr., en ökning med 10,5 %. För 1970 förutses nu en högre tillväxttakt, knappt 15 %, vilken till stora delar kan hänföras till förbättrade sjukförsäkringsförmåner, till standardförbättring av folkpensionerna och till att ett kraftigt ökat antal personer kommer i åtnjutande av tilläggspensionsförmåner med allt högre belopp.

För att bättre antyda omfattningen av utbetalningarna till hushållssektorn kan pekas på att de f. n. motsvarar knappt 16 % av hushållens disponibla inkomster, varvid dock hänsyn inte tagits till att en del av socialförsäkringsförmånerna är skattepliktiga och därmed ej till hela sitt belopp ingår i den disponibla inkomsten.

Ovan refererade transaktioner över en konstruerad socialförsäkringssektor visar att sektorns *finansiella sparande* — dess nettoutlåningsmöjlighet — under de senaste åren ständigt har ökat. Förstärkningen under 1968 uppgick till en dryg miljard kr. och under 1969 och 1970 beräknas det finansiella sparandet förstärkas med ungefär 600 milj. kr. årligen. Den osedvanligt starka ökningen 1968 beror i stor utsträckning på engångseffekter av det ovan

nämnda påskyndade uppbördsförfarandet för ATP-avgifterna. De flesta av de fonder som är berörda är blygsamma och försäkringsverksamhetens inkomster och utgifter balanseras över några få år. Det viktiga undantaget är tilläggs pensioneringen, vilken i AP-fonderna ackumulerar tillgångar som skall bidra till att möta de stora framtida pensionsanspråken. Av det totala finansiella sparandet om 7,4 miljarder kr. 1970 hänför sig ungefär 6,4 miljarder kr. eller något mindre än 90 % till AP-fonderna. Detta betydande sparande utbjuds till allra största delen på kreditmarknaden och dess fördelning på olika institutionella låntagargrupper diskuteras närmare i kapitel IX.

5. Den konsoliderade offentliga sektorn

Den offentliga sektorn har i de tre föregående avsnitten presenterats uppdelad på tre delsektorer, varav en, socialförsäkringssektorn, är en i hög grad konstruerad sektor. Utan att därmed underskatta innebörden av det kommunala självstyret kan sägas att statsmakterna har stort inflytande över — och ansvar för — de offentliga delsektorernas utgifter och inkomster och även över de finansiella transaktionerna dem emellan. Därför är det i betydande utsträckning statsmakterna, som utifrån det för stunden och fallet lämpliga, avgör i vilken sektor de med en reform följande direkta utgifterna skall falla och vilken sektor som i någon bemärkelse skall svara för finansieringen. Därmed kan hela den offentliga sektorn i viss mån uppfattas som ett instrument för statsmakternas ekonomisk-politiska intentioner. Mål kan nås genom förändringar i variabler som statsmakterna kontrollerar, men som formellt är att hänföra till en annan sektor än den statliga. Det kan därför vara missledande att endast utifrån förändringar i statens budget dra slutsatser om bl. a. den av statsmakterna bedrivna ekonomiska politiken. Det ingår i bilden att den statliga sektorns konsumtion och investeringar endast motsvarar hälften av kommunernas och att socialförsäkringsavgifterna i det närmaste är lika stora som de direkta skatterna.

När delsektorerna konsolideras innebär detta att transfereringarna dem emellan — ”internleveranserna” — elimineras. Konsolideringens syfte är att beräkna den offentliga sektorns anspråk på reala resurser samt dess finansiella nettotransaktioner med hushålls- och företagssektorerna. Den konsoliderade offentliga sektorns omslutning kan sägas antyda omfånget av de ekonomiska flöden som det offentliga direkt påverkar genom sin politik. En del ekonomiska resurser används direkt av det offentliga för produktion av varor och framför allt tjänster. Andra medel återförs såsom transfereringar till de privata sektorerna med mer eller mindre stark styrning i vad avser deras slutliga användning. Sektorns inkomstöverskott, i bemärkelse av skillnader mellan totala inkomster och samtliga utgifter för konsumtion, realinvestering och icke finansiella transfereringar, benämns finansiellt sparande.

Tabell VIII: 4. Den konsoliderade offentliga sektorns inkomster och utgifter 1969—1970

	Milj. kr.		Förändring 1969—1970	
	1969	1970	milj. kr.	procent
1. Inkomster	72 630	31 410	+ 8 780	+ 12,0
1.1. Skatter	47 470	53 410	+ 5 940	+ 12,5
1.2. Socialförsäkringsavgifter	12 070	13 020	+ 950	+ 8,0
1.3. Övriga inkomster	13 090	14 980	+ 1 890	+ 14,5
2. Utgifter	67 370	74 830	+ 7 460	+ 11,0
2.1. Transfereringar	23 680	26 810	+ 3 130	+ 13,0
2.1.1. Till hushåll	18 230	20 680	+ 2 450	+ 13,5
2.1.2. Till företag	1 620	1 680	+ 60	+ 4,0
2.1.3. Ofördelat	3 830	4 450	+ 620	+ 16,0
2.2. Konsumtion	33 910	37 250	+ 3 340	+ 10,0
2.3. Realinvestering	9 780	10 770	+ 990	+ 10,0
3. <i>Finansiellt sparande (1—2)</i> ..	<i>+ 5 260</i>	<i>+ 6 580</i>	<i>+ 1 320</i>	<i>..</i>

Anm. Delsektorerna är inte fullständigt konsoliderade då det kan förutsättas att en del av de ofördelade transfereringarna även återfinns bland övriga inkomster.

Källa: Finansdepartementet.

Denna post innefattar finansiella transfereringar (utlåning m. m.) samt eventuellt saldo.

Den konsoliderade offentliga sektorns *inkomster* beräknas ha ökat med knappt 13 % under 1969 och förutses 1970 stiga med omkring 12 %. Ökningen förutses avse såväl skatter som socialförsäkringsavgifter. *Utgifterna* beräknas under 1969 ha ökat med omkring 11,5 % och för 1970 förutses en fortsatt tillväxt i obetydligt långsammare takt. Sektorns efterfrågan på reala resurser för konsumtion och investeringar bedöms ha ökat med ungefär 11 % i löpande priser under 1969, vilket uppskattas motsvara en volymökning med 6 %. För 1970 förutses en volymtillväxt på drygt 4 %.

Under 1969 kan den offentliga sektorn beräknas ha tagit i anspråk ungefär 29 3/4 % av bruttonationalproduktens resurser. Bruttonationalproduktens tillväxt under 1970 förutses nu komma att uppgå till ca 3,5 % och då den offentliga sektorn under samma period förutses öka sin direkta efterfrågan med drygt 4 % i volym, dvs. i något snabbare takt än bruttonationalprodukten tillväxer, kommer det offentliga att 1970 ta i anspråk en något större andel av de tillgängliga resurserna än under 1969. En annan aspekt av samma förhållande är att staten och kommunerna under 1970, för ökad framställning av offentliga tjänster samt härför erforderlig investering, kommer att ta i anspråk knappt 31 % av bruttonationalprodukttillväxten.

Som ovan nämnts går en del av den offentliga sektorns inkomster tillbaka till de privata sektorerna. Dessa inkomstöverföringar är till viss del komponenter i socialförsäkringsprogrammet och finansieras ibland med försäkringstekniskt beräknade avgifter från hushållen, medan andra överföringar är avsedda att bidra till en omfördelning mellan olika inkomstskikt. En

Tabell VIII: 5. Den offentliga sektorns reala efterfrågan 1967—1970

	Procentuell volymförändring								
	1967—1968			1968—1969			1969—1970		
	Stat	Kommun	Totalt	Stat	Kommun	Totalt	Stat	Kommun	Totalt
Konsumtion	+ 3,5	+ 7,5	+ 6,0	+ 2,0	+ 9,0	+ 6,0	+ 0,0	+ 6,0	+ 3,5
Investering	+ 9,5	+ 10,5	+ 10,0	- 0,5	+ 7,5	+ 5,5	+ 3,0	+ 6,0	+ 5,5
Totalt	+ 4,5	+ 8,5	+ 7,0	+ 1,5	+ 8,5	+ 6,0	+ 0,5	+ 6,0	+ 4,0
Bruttonationalprodukttillväxt i procent	3,7			5,2			3,5		
Den offentliga sektorns andel av bruttonationalprodukten ¹	29 1/4			29 3/4			30		

¹ Uttryckt som den andel av bruttonationalproduktens resurser (i löpande priser), vilken det offentliga efterfrågar. De statliga affärsverkens investeringar är ej medräknade. Om dessa medtas ökar andelen med omkring två procentenheter.

mindre del av sektorns inkomster går som subventioner tillbaka till företagssektorn och kan således beräknas komma hushållssektorn tillgodo i form av lägre priser. Totalt beräknas de icke finansiella transfereringarna från den offentliga sektorn till hushåll och företag ha ökat med omkring 10,5 % mellan 1968 och 1969 och under 1970 förutses en ökning på ungefär 12,5 %.

Schematiskt kan man säga att ungefär 60 % av det offentliga inkomster används för att direkt efterfråga reala tillgångar och att ungefär 33 % av inkomsterna återförs till de privata sektorerna genom olika former av inkomstöverföringar. Det finansiella sparandet utgör f. n. ungefär 7 % av sektorns inkomster. Det *finansiella sparandet* förstärktes under 1969 med omkring 1 400 milj. kr. och förutses under 1970 ytterligare förstärkas med omkring 1 300 milj. kr.

6. Beräkning av budgeteffekter

Det är inte möjligt att på grundval enbart av förändringar i budgetens saldo eller i det finansiella sparandet göra några fullständiga bedömningar av statsbudgetens verkningar på samhällsekonomin i sin helhet. En given förändring i budgetsaldot eller i det finansiella sparandet kan nämligen orsakas av ett stort antal kombinationer av förändringar i budgetens delposter, där varje kombination kan ha sin karakteristiska effekt på samhällsekonomin. Det kan därför inte utan reservationer hävdas att en överbalanserad budget verkar kontraktivt eller att en underbalanserad budget verkar

expansivt på efterfrågan i samhället. Än mindre kan det villkorslöst hävdas, att en balanserad budget eller en budget med oförändrat saldo skulle lämna efterfrågan opåverkad. Man kan nämligen föreställa sig förändringar i omfånget av statens verksamhet (vilken utgör en komponent av nationalprodukten), som försiggår vid en samtidig och beloppsmässigt lika stor ökning eller minskning av statens utgifter och inkomster, dvs. vid oförändrat budgetsaldo. Härmed skulle en budget som vidhålles i balans mycket väl kunna medverka till en ökning eller minskning av den samlade aktiviteten inom samhällsekonomin, även under förutsättning att den förändring som sker av statens utgifter och inkomster skulle ha en neutral inverkan på aktiviteten *utanför* den statliga sektorn.

Det anförda exemplet kan uppfattas som ett specialfall av vad som mera allmänt gäller, nämligen att olika grupper av statliga utgifter och inkomster kan ha olika stark inverkan på aktiviteten i samhällsekonomin. I detta fall har ökningen av statens direkta efterfrågan på varor och tjänster, dvs. statens verksamhet, en totalt större effekt än den beloppsmässigt lika stora ökningen av de intäkter som dras in från övriga sektorer av samhällsekonomin --- låt vara att effekterna på de icke statliga sektorerna härmed tänkes vara lika stora.

En analys av budgetens effekter bör därför i princip grundas på en uppdelning av utgifter och inkomster i för ändamålet relevanta grupper. Härtill kommer emellertid som en ytterligare komplikation, att varje uttalande om budgetens totalekonomiska effekter blir beroende av vilken jämförelsenorm som väljs till den föreliggande budgeten. I vissa försök att mäta budgetens konjunkturer effekter synes jämförelsenormerna ha varit en tänkt budget i vilken staten bestämt dels att skattebetalarna under det undersökta året skall betala lika många kronor i skatt som under jämförelseåret, dels att varje statsutgift under det undersökta året skall vara lika stor som under jämförelseåret. Med denna jämförelsenorm framstår hela budgetförändringen såsom förklarad av en viss budgetpolitik eller snarare av att en viss speciell budgetpolitik inte har förts. I en annan uppläggning av budgetanalysen har man emellertid sökt skilja ut de förändringar i budgeten som är ett utslag av medveten politik ("åtgärd") från de förändringar i budgeten som kan förklaras såsom återverkningar av den ekonomiska utvecklingen inom samhällsekonomin i övrigt (s. k. "automatik"). Med denna uppdelning uppfattas sådana förändringar på budgetens inkomstsida som automatik, vilka vid ett oförändrat skattesystem följer av skatteunderlagets utveckling, medan åtgärdsbestämda inkomstförändringar endast tänks innefatta sådana som direkt följer av skattesatsförändringar.

En sådan indelning kan emellertid leda till att den medvetna budgetpolitikens betydelse för statsinkomsternas utveckling underskattas. Att vidmakthålla en oförändrad skattesats inför ett stigande skatteunderlag bör rimligen

uppfattas som en medveten åtgärd lika väl som ett beslut om en skattesatsförändring. Med denna syn på budgetpolitiken blir endast de inkomstförändringar, som följer av en opåräknad eller oregelbunden utveckling av skatteunderlaget, att uppfatta som utslag av (omedveten) automatik. Då det förefallit svårt eller ogörligt att på ett objektivet sätt avgränsa de förändringar av skatteunderlaget som varit av sådan opåräknad eller oregelbunden beskaffenhet har man hittills i budgetanalytiska undersökningar i stor utsträckning nöjt sig med att endera ta fasta på effekten av budgetens förändringar totalt sett (dvs. av automatik och åtgärder) eller också att söka renodla effekten av skattesatsförändringar och direkta utgiftsbeslut. I det närmast följande har valts att i ett första steg beakta hela förändringen av budgetens inkomster och utgifter. Jämförelsenormen blir därmed en budget, där inkomsternas belopp på ett eller annat sätt är låst vid en oförändrad nivå.

Skatte- och avgiftssystemets konstruktion gör emellertid att det offentliga inkomster i hög grad påverkas av förändringar i den samhällsekonomiska aktiviteten. Inkomstförändringar som är resultat av förändringar i den samhällsekonomiska aktiviteten är, i varje fall till den del de utgör effekter av opåräknade eller oregelbundna förändringar, svåra att uppfatta som utslag av medveten efterfrågestyrning från det offentliga. Som ett andra steg görs därför ett försök att eliminera de automatiska förändringar i det offentliga inkomster som beror på variationer i ekonomins tillväxttakt.

Nedan beskrivs och tillämpas en förenklad modell, som avser att på ett överskådligt sätt sammanfatta effekterna på samhällsekonomin inte bara av statsbudgetens förändringar, utan även av förändringar i en sammantagen offentlig sektor innefattande staten, kommunerna, bostadsinvesteringarna, socialförsäkringssystemet och investeringsfonderna, vilka tillsammans utgör basen för finanspolitiken i vidaste bemärkelse. En naturlig följd av denna syftning har varit att innehållet i staten och kommunerna fått vidgas till att även avse statliga affärsverk och bolag samt kommunala bolag och stiftelser.

Tillvägagångssättet är att förändringar i statens och kommunernas budgeter uppdelas i två huvuddelar. Först beräknas förändringen i statens och kommunernas konsumtion och investeringar, vilken kan sägas vara ett mått på den efterfrågan på reala faktorer som dessa direkt utövar. Härutöver införs den grova approximationen att alla icke finansiella in- och utbetalningar i form av löneutbetalningar, varuinköp, transfereringar samt olika former av skattemedelsindragningar har — bortsett från teckenskillnader — likvärdiga effekter på den icke offentliga efterfrågan, dvs. i huvudsak hushållens och företagens efterfrågan. Slutsatsen blir då, att förändringen av statens och kommunernas utgiftsoverskott (av det finansiella sparandet) ger en föreställning om inverkan på de andra sektorernas efterfrågan.

Bostadsbyggandet har, liksom stat och kommun, direkt effekt på efterfrågan på reala faktorer och påverkar dessutom resten av samhällsekonomin genom förändringar i sitt negativa finansiella sparande. När det gäller socialförsäkringssystemet och investeringsfonderna är det närmast förändringen i deras finansiella sparande, som antyder deras inverkan på den privata sektorns efterfrågan.

Förändringen av den statliga och kommunala verksamhetens samt bostadsinvesteringarnas volym ger således ett mått på förändringen av den efterfrågan på reala faktorer som utgår från den sammantagna offentliga sektorn. Förändringen av den sammantagna offentliga sektorns finansiella sparande ger en viss föreställning om den inverkan som finanspolitiken i vidaste bemärkelse utövar på hushållens och företagens, för efterfrågan på reala resurser, disponibla intäkter.

Härefter har de direkta effekterna av förändringar i verksamhetens volym inom de offentliga sektorerna summerats med de indirekta effekter, som följer av den genom flödesförskjutningar i det finansiella sparandet föranledda förändringen av de icke offentliga sektorernas disponibla intäkter. Härvid har summariskt förutsatts att dessa båda slag av förändringar är likvärdiga med hänsyn till effekterna på aktiviteten i samhällsekonomin och såtillvida summerbara. Den inverkan som förmedlas via förändringar i de icke offentliga sektorernas intäktsströmmar dämpas visserligen genom sparandebortfall etc. men har å andra sidan kedjeeffekter. Här har presumerats att man i dessa fall kan insätta en multiplikator lika med 1. Detta innebär med andra ord, att en förändring av den sammantagna offentliga sektorns utgiftsoverskott förutsätts åtföljas av en lika stor förändring av övriga sektors efterfrågan på varor och tjänster. Den sammanlagda inverkan på den totala efterfrågan har sålunda satts lika med summa förändring av offentlig real efterfrågan och via det offentliga utgiftsoverskottet genererad efterfrågan.

I modellen erhålls således effekten av budgetförändringarna som summan av förändringarna av det offentligas köp av varor och tjänster och, med negativt förtecken, förändringen i det finansiella sparandet, varvid båda termerna förses med en multiplikator av $+ 1$. Annorlunda uttryckt innebär detta, att en ökning av det offentligas utgifter för inköp av varor och tjänster, som inte sammankopplas med en motsvarande ökning av det offentligas intäkter och således medför en lika stor förändring i negativ riktning av sektorns finansiella sparande, kan ges en multiplikatoreffekt av $+ 2$. En ökning av det offentligas inkomster, som inte sammankopplas med en motsvarande ökning av utgifterna och följaktligen medför en lika stor förändring i positiv riktning av det finansiella sparandet, kan ges multiplikatoreffekten $- 1$.

Det kan finnas anledning att jämföra denna enkla modell med en något mer komplicerad modell som professor Bent Hansen utarbetat för OECD:s

räkning.¹ Denna modell avser att ge kvantitativa mått på den effekt på samhällsekonomin, som utgår från förändringar i vissa stora grupper av budgetposter. I modellen införs med positivt förtecken förändringen av det offentliga köp av varor och tjänster och transfereringsutgifter, samt med negativt förtecken förändringen i direkta respektive indirekta skatter. För att kunna uppskatta inte blott direkta utan även indirekta effekter (s. k. multiplikatoreffekter) av förändringar i det offentliga inkomster och utgifter, har man utgått från värden på vissa läckagekvoter; den marginella sparkvoten och den marginella importkvoten.

Beräkningar enligt modellen har för Sveriges del givit som resultat, att en förändring av det offentliga köp av varor och tjänster har en multiplikatoreffekt lika med $+ 1,92$, medan förändringar i transfereringsutgifternas, de direkta respektive indirekta skatternas belopp, har multiplikatoreffekter lika med $+ 0,92$, $- 0,92$ respektive $- 1,15$. Med åtskillig förenkling skulle alltså kunna sägas att en förändring av det offentliga köp av varor och tjänster har dubbelt så stor efterfrågepåverkande effekt som en lika stor förändring i det offentliga inkomster.

I OECD-modellen använda multiplikatorvärden ligger som synes mycket nära dem som den här använda modellen arbetar med. Det skall dock framhållas att denna likhet delvis är skenbar i och med att modellerna har en något olika syftning. OECD-modellen avser att mäta effekter på den samlade aktiviteten i samhällsekonomin — dvs. bruttonationalprodukten — medan den här använda modellen har det blygsammare syftet att mäta effekten på efterfrågetillväxten. Denna och andra olikheter mellan de två modellerna diskuterades i detalj i den reviderade nationalbudgeten för 1969. Därvid gjordes också en numerisk jämförelse som gav vid handen att resultaten som erhålls från de två modellerna visar mycket god samstämmighet.

Det återstår att i korthet beskriva det tekniska förfaringssättet vid beräkning av budgeteffekter med hjälp av den här använda modellen. Först beräknas förändringen i statens, kommunernas och bostadsbyggandets volymmässiga *direkta* efterfrågan på reala resurser för konsumtions- och investeringsändamål. De olika delsektorernas finansiella sparande framkommer som skillnaden mellan totala inkomster och samtliga utgifter för konsumtion, realinvestering och icke finansiella transfereringar. När det gäller bostadssektorn kan dess investeringar i löpande priser tas som uttryck för sektorns finansiella sparande. Det fr. o. m. 1968 tillämpade systemet för statlig bostadsfinansiering innebär dock att ägare av bostadshus, när vissa rekvisit är uppfyllda, även får låna för att betala på fastigheten belöpande ränteutgifter. Bostadssektorns negativa finansiella sparande har av denna anledning ökat något i negativ riktning utöver själva investeringsbeloppet. Den sammanlagda offentliga sektorns finansiella sparande de olika åren deflateras med bruttonationalproduktdeflatorn respektive år, varefter förändringarna

¹ OECD, "Fiscal Policy in Seven Countries 1955—1965", Paris 1969.

mellan åren framräknas.¹ Förändringstalen för denna variabel anses här utgöra ett mått på den *indirekta* efterfrågeeffekt som utgår från den offentliga sektorn. Därefter adderas den direkta och den indirekta efterfrågepåverkan samt uttrycks i procent av bruttonationalprodukten i 1959 års priser respektive år. Även i övrigt har 1959 valts som bas för fastprisberäkningarna.

Som nämnts i avsnittet om den statliga sektorn föreslår regeringen att en 25-procentig avgift läggs på s. k. oprioriterade byggnadsinvesteringar. Denna åtgärd skiljer sig från vanliga finanspolitiska åtgärder däri att dess efterfrågedämpande effekt inte står i relation till de belopp som överförs från den privata till den statliga sektorn. Relationen är i stället omvänd: ju mindre inkomster till staten, desto större effekt har åtgärden. De effekter som utgår från denna åtgärd innefattas sålunda inte i en modell av här använd typ. I här gjorda beräkningar har hänsyn ej tagits till investeringsavgiften, utan i stället har det betraktelsesättet anlagts att avgiften, reellt sett, är att jämföra med en fysisk reglering — avgiftssatsen har satts så högt att den i det närmaste fullständigt avskräcker från det icke önskade handlandet — och således ej är att jämföra med vanliga finanspolitiska åtgärder.

De resultat som erhålls när modellen appliceras på den sammantagna offentliga sektorn och dess här använda delsektorer framgår i nedanstående uppställning, vilken även ger en uppfattning om de kalkylerade efterfrågeeffekter som utgå från de olika delsektorerna. I diagram 1 återfinns en grafisk presentation av den efterfrågepåverkan som beräknas utgå från den sammantagna offentliga sektorn.

I den använda modellen är förändringarna i den utvidgade offentliga sektorns finansiella sparande en av variablerna som bestämmer de efterfrågeeffekter, som utgår från den offentliga sektorn. Till följd av skattesystemets konstruktion påverkas det offentligas inkomster i hög grad av förändringar i aktiviteten i samhällsekonomin och de offentligas utgifter torde inte heller vara helt opåverkade därav. Förändringar i det finansiella sparandet som är resultat av förändringar i den samhällsekonomiska aktiviteten är, i varje fall till den del de utgör effekten av opåräknade eller oregelbundna förändringar, svåra att uppfatta som något utslag av medveten efterfrågepåverkan utgående från det offentliga. Det kan därför vara av intresse att försöka konstruera — och tillämpa — en serie över det finansiella sparandets utveckling under antagande om ett normaliserat ekonomiskt förlopp. Det synes härvid rimligt att utgå från en utveckling av bruttonationalproduktens tillväxt motsvarande den potentiella tillväxten. Utomordentligt sofistikerade resonemang kunde användas för att nå fram till den potentiella tillväxten

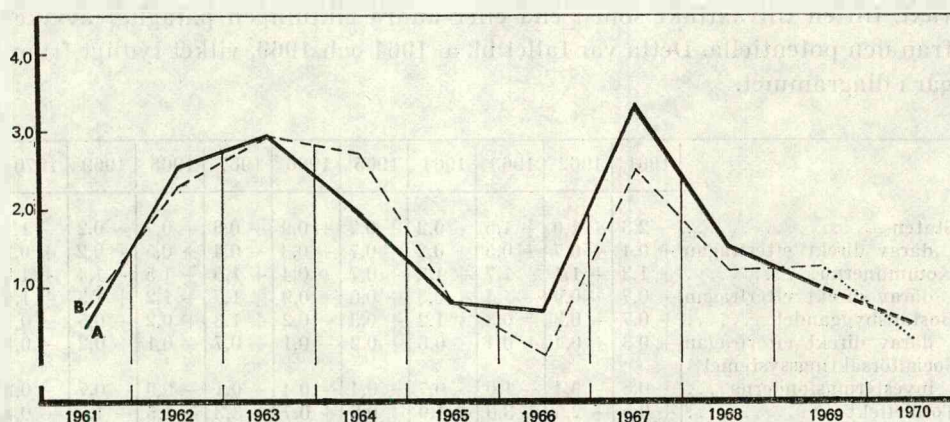
¹ Eftersom en förändring av den offentliga sektorns finansiella sparande när detta går i negativ riktning, utgör ett bidrag till övriga sektors disponibla inkomster, disponibla i den bemärkelsen att även indirekta skatter avräknats, skulle det ha varit konsekvent att deflatera motsvarande budgeteffekter med ett nettoprisindex och ställa dem i relation till bruttonationalprodukten beräknad till faktorkostnad i stället för till marknadspris. En sådan justering skulle emellertid inte ändra huvuddragen i de beräkningsresultat som erhållits.

under en förfluten period. Här har emellertid helt skönsmässigt valts att anse att den potentiella tillväxten för perioden 1960—1964 ungefärligen motsvaras av den genomsnittliga tillväxten från 1958 till 1964. För tiden därefter har antagits en årlig potentiell tillväxt ungefärligen motsvarande den tillväxt som uppnåddes 1965. I den mån bruttonationalproduktens faktiska tillväxt avvikit från den potentiella, har en del av avvikelserna endera tillfallit det offentliga i form av skatter eller socialförsäkringsavgifter eller alternativt bortfallit därifrån. Denna del kan sägas utgöras av den totala marginella skatte- och avgiftskvoten. Det är synnerligen svårt att för olika år rekonstruera en hypotetisk marginell skattekvot som skulle ha rått just det året. I stället har här valts att på skillnaden mellan faktisk och hypotetisk tillväxt applicera den för respektive år konstaterade skattekvoten (dvs. förhållandet mellan å ena sidan summan av skatter och socialförsäkringsavgifter samt bruttonationalprodukten å den andra). Effekten på det finansiella sparandet av avvikelser från potentiell tillväxt torde därmed underskattas. Kalkyleringsmetoden kan emellertid försvaras, om man anlägger det betraktelsesättet att alla förändringar av den genomsnittliga skattekvoten utgör utslag av medvetet handlande ("åtgärden" att låta skattekvoten stiga eller falla), även i sådana fall där de inträffar i samband med oväntade eller oregelbundna förändringar av aktivitetsnivån och oavsett om de realiseras utan att någon förändring vidtas av gällande skatteregler. Med ett sådant betraktelsesätt kan en oförändrad skattekvot ge ett mått på skatteautomatiken vid oväntade eller oregelbundna förändringar av aktivitetsnivån i samhällsekonomin.

Även vissa offentliga utgifter influeras av aktivitetsnivån och sysselsätt-

Diagram VIII:1. Den offentliga sektorns kalkylerade inverkan på samhällsekonomin 1961—1970
Procent av bruttonationalprodukten, 1959 års priser

A = Den sammantagna offentliga sektorns inverkan på den samlade efterfrågan.

B = Den sammantagna offentliga sektorns inverkan på den samlade efterfrågan då vissa automatiska effekter på det offentliga inkomster eliminerats.

ningsnivån, exempelvis utgifterna för arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Det verkligt svåra problemet, när det gäller utgifterna, består dock i att bedöma hur det offentliga skulle ha agerat vid en väsentligt annorlunda inkomst-situation. Ett flertal olika, men i och för sig rimliga, hypoteser härom kan uppställas, men f. n. kan knappast någon anses vara sannolikare än någon annan. Än mindre kan någon ostridigt beläggas. Under sådana omständigheter har det förefallit rimligt att helt bortse från s. k. automatiska effekter på utgiftssidan av marginella förändringar i aktivitetsnivån. Det kan förmodas att det faktiska utslaget på det finansiella sparandet vid avvikelser från potentiell tillväxt härigenom tenderar att överskattas. Den troliga effekten går således i en riktning motsatt den som följer av förenklingen på inkomstsidan.

Den metod som valts för att beräkna det finansiella sparande, vilket skulle ha framkommit om tillväxttakten hade motsvarat den potentiella, innebär sålunda att till det faktiska finansiella sparandet har lagts eller dragits ifrån det belopp som framkommer, när den faktiska årliga skattekvoten har applicerats på skillnaden mellan den realiserade och hypotetiska bruttonationalprodukttillväxten respektive år. Detta hypotetiska finansiella sparande har ersatt det faktiska i modellen och en kurva utvisande det resultat som då erhålls har inlagts i diagrammet. Som synes är det en mindre skillnad mellan de efterfrågeeffekter som de två kurvorna indikerar. Skillnaden kan sägas vara ett tentativt mått på effekter av renodlad budgetautomatik, dvs. den del av förändringen som kan återföras på oväntade eller oregelbundna förändringar i beskattningens inkomstunderlag. Det är naturligt att de två kurvorna nära sammanfaller under år då den faktiska tillväxten i stort sett motsvarat den potentiella. Såsom också kan väntas går kurvorna isär (och kan eventuellt förbli på avstånd från varandra), när samhällsekonomin övergår från en situation med en tillväxt som nära motsvarar potentiell tillväxt, till en tillväxttakt som i ena eller andra riktningen påtagligt avviker från den potentiella. Detta var fallet bl. a. 1964 och 1969, vilket tydligt framgår i diagrammet.

	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970
Staten	- 2,3	+ 1,0	+ 1,5	+ 0,2	+ 0,2	+ 0,9	+ 0,6	+ 0,7	- 0,2	- 1,1
därav direkt efterfrågan	+ 0,1	+ 0,7	+ 0,5	+ 0,2	+ 0,7	+ 0,3	- 0,4	+ 0,5	+ 0,2	+ 0,2
Kommunerna	+ 1,3	+ 1,1	+ 1,7	+ 1,2	+ 0,7	+ 0,4	+ 1,5	+ 1,5	+ 1,4	+ 1,8
därav direkt efterfrågan	+ 0,7	+ 0,9	+ 1,4	+ 0,8	+ 0,6	+ 0,9	+ 1,7	+ 1,2	+ 1,3	+ 1,0
Bostadsbyggandet	+ 0,7	+ 0,8	+ 0,8	+ 1,2	+ 0,3	- 0,2	+ 1,3	+ 0,2	+ 0,5	- 0,1
därav direkt efterfrågan	+ 0,3	+ 0,4	+ 0,4	+ 1,5	+ 0,2	- 0,1	+ 0,7	+ 0,1	+ 0,2	- 0,1
Socialförsäkringssystemet, investeringsfonderna	+ 0,8	- 0,4	- 1,0	- 0,7	- 0,4	- 0,4	- 0,1	- 0,9	- 0,7	- 0,2
Totaleffekt	+ 0,5	+ 2,5	+ 3,0	+ 1,9	+ 0,8	+ 0,7	+ 3,3	+ 1,5	+ 1,0	+ 0,4
Totaleffekt när vissa auto- matiska inkomstföränd- ringar eliminerats	+ 0,7	+ 2,3	+ 3,0	+ 2,7	+ 0,8	+ 0,1	+ 2,5	+ 1,2	+ 1,2	+ 0,3

IX. Kreditmarknaden

1. Utvecklingen 1968 och 1969

Tabell 1 visar den sektorvisa ut- och upplåningen på den reguljära kreditmarknaden för 1968 och 1969. Totalt ökade kreditgivningen på marknaden 1968 med 2,5 miljarder kr. och minskade 1969 med ungefär samma belopp.¹ Minskningen 1969 avsåg nästan helt affärsbankerna, vars utlåning till näringslivet sjönk med ungefär detta belopp. I affärsbankernas kreditgivning till näringslivet 1969 på 750 milj. kr. ingick återlån från AP-fonden på ungefär 600 milj. kr. mot 275 milj. kr. 1968. Affärsbankerna minskade även sin utlåning till bostadssektorn i samband med omfattande avlyft av byggnadskreditiv, som var större än deras köp av hypoteksobligationer. Däremot ökade deras finansiering av statens budgetunderskott.

Allmänna pensionsfondens kapitaltillväxt 1969 översteg 1968 års, men utlåningen på marknaden minskade något till följd av en omsvängning av för-

Tabell IX: I. Kreditmarknaden 1968 och 1969

Nettobelopp, milj. kr.

Långgivare	Låntagare				
	Staten	Kommuner	Bostäder	Näringsliv	Summa
<i>1968</i>					
Riksbanken	1 250	0	100	0	1 350
Affärsbankerna	250	100	2 000	3 300	5 650
Övriga kreditinstitut	1 250	1 250	5 750	3 450	11 700
därav: Allmänna pensionsfonden ¹	550	500	2 800	1 850	5 700
Allmänheten ²	650	50	0	450	1 150
Summa	3 400	1 400	7 850	7 200	19 850
<i>1969</i>					
Riksbanken	1 500	0	0	0	1 500
Affärsbankerna	1 500	150	1 200	750	3 600
Övriga kreditinstitut	350	1 100	6 700	2 900	11 050
därav: Allmänna pensionsfonden ¹	600	600	2 800	1 600	5 600
Allmänheten ²	450	0	0	650	1 100
Summa	3 800	1 250	7 900	4 300	17 250

¹ Exkl. återlån samt exkl. förvärv av utländska obligationer och bankers förlagsbevis. Fondökningen uppgick till 5 850 milj. kr. under 1968 och 6 467 milj. kr. under 1969.

² Inkl. investeringsbankens kortfristiga placeringar.

Källa: Riksbanken.

¹ Termerna utlåning, upplåning och inlåning används genomgående i betydelsen av flöden. Med utlåning menas sålunda förändringen i stocken av utestående krediter.

5† Bihang till riksdagens protokoll 1970. 1 saml. Nr 120. Bilaga 1

placeringarna och omfattande återlån, som i kreditmarknadsmatrisen registreras som kreditgivning för övriga kreditinstitut. Ökningen av återlånen kan sättas i samband med åtstramningen av kreditmarknaden, eftersom företagen i högre grad utnyttjat möjligheterna att, via kreditinstituten, få låna tillbaka hälften av de avgifter, som inbetalats under föregående år. Återlånen ökade inte bara absolut utan även i förhållande till föregående års avgiftsinbetalningar. Återlånen kan i princip lämnas av olika kreditinstitut, i praktiken dock främst av affärsbankerna. De enskilda försäkringsinrättningarnas placeringar på marknaden 1969 var desamma som 1968. "Andra banker" — en sammanfattande term för sparbanker, postbanker och centralkassorna för jordbrukskredit — beräknas ha minskat sin kreditgivning 1969 med 600 milj. kr., varav postbanken svarade för den största minskningen.

Emissioner av bostadsobligationer ökade kraftigt 1969, vilket motsvarades av affärsbankernas omfattande köp av hypoteksobligationer så att avlyft möjliggjordes från deras sedan 1968 stora stock av bostadsbyggnadskrediter.

Statens budgetunderskott beräknas för 1969 till 3,8 miljarder kr., vilket innebär någon ökning jämfört med 1968. I motsats till 1968 emitterades under fjolåret inga kortfristiga obligationer. Genom relativt omfattande slutbetalningar på äldre lån av denna typ sjönk statens totala utestående kortfristiga obligationslåneskuld med ca 1,1 miljarder kr. Däremot ökade den utelöpande skattkamarväxelskulden och korttidslånen påtagligt snabbare 1969 än 1968.

En icke oväsentlig del av statens upplåningsbehov täcktes under fjolåret i riksbanken. Som kommer att framgå av avsnittet om riksbanksbalansen var denna utveckling helt att hänföra till andra halvåret och orsaken står att finna i svårigheterna att täcka budgetunderskottet på marknaden. Av bl. a. detta skäl synes riksbanken förutom en ökning av skattkamarväxel-innehavet även ha lagt vissa belopp av emitterade långfristiga obligationer i egen portfölj.

För 1970 förväntas statens upplåning på kreditmarknaden bli betydligt lägre än 1969 och uppskattas till 2,6 miljarder kr.

Kommunernas upplåning på kreditmarknaden blev trots kreditåtstramningen obetydligt mindre 1969 än 1968. Å andra sidan synes kommunerna, i motsats till vad som förutsattes i den preliminära nationalbudgeten, ej i ökad utsträckning ha anlitat andra finansieringskällor. Upplåningen 1969 utanför den organiserade kreditmarknaden har sannolikt varit ungefär oförändrad jämfört med 1968. De likvida tillgångarna har fortsatt att öka om än i avsaktande takt. Den finansieringsbild, som nu föreligger, tyder på ett mindre utgiftsoverskott 1969 än vad som beräknades i den preliminära nationalbudgeten.

Under förutsättning av fortsatt stram kreditpolitik 1970 torde kommu-

Tabell IX: 2. Kommunernas upplåning på kreditmarknaden och förändringen av deras likvida tillgångar 1967—1969

Nettobelopp, milj. kr.

	1967	1968	1969
Upplåning	1 650	1 400	1 250
Likvida tillgångars förändring	1 300	300	185

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

nernas utrymme på kreditmarknaden bli ungefär detsamma detta år som 1969. Om inkomst- och utgiftskalkylen för kommunerna 1970, med hänsyn tagen till investeringsavgiften, skall realiseras, innebär den beräknade upplåningen på marknaden att kommunerna kommer att tvingas till en väsentlig neddragning av sin likviditet.

Bostadsinvesteringarna ökade volymmässigt 1968 och 1969 med 2 % respektive 3,5 %. Den värdemässiga ökningen för nämnda år var 300 milj. kr. respektive 650 milj. kr. Den totala kreditgivningen, dvs. utbetalningen av statliga lån till bostadsändamål samt kreditgivningen på marknaden till bostadssektorn, ökade 1968 med ungefär 950 milj. kr., vilket betydligt översteg bostadsinvesteringarnas värdemässiga ökning. Förklaringen till denna skillnad, som förelegat under senare år, torde främst vara att investeringsberäkningarna endast hänför sig till själva lägenheterna, medan finansieringen av vissa miljöinvesteringar i ökad utsträckning kommit att inkluderas i byggnadsprojektens finansiering. I kreditmarknadsmatrisen ingår nämligen vissa krediter till bostadssektorn, som ej avser bostadsbyggandet. Under 1969 motsvarade ökningen av den totala kreditgivningen till bostadssektorn investeringsberäkningarna. Att inte upplåningsökningen 1969 översteg investeringarnas värdemässiga ökning kan bero på att nämnda krediter till bostadssektorn, som ej avser bostadsbyggandet, minskat på grund av kreditåstramningen. Utbetalningen av de statliga bostadslånen 1969 ökade kraftigt, medan upplåningen på marknaden var ungefär oförändrad.

För 1970 förutses en volymmässig nedgång av bostadsinvesteringarna med 3 %, medan den värdemässiga förändringen blir obetydlig. Eftersom de stat-

Tabell IX: 3. Bostadssektorns upplåning på kreditmarknaden 1967—1969

Nettobelopp, milj. kr.

	1967	1968	1969
Obligationer	3 600	4 350	6 450
Bostadsbyggnadskrediter hos affärsbankerna	1 150	1 600	— 500
Bostadslån hos andra kreditinstitut	2 100	1 900	1 950
Summa	6 850	7 850	7 900

Källa: Konjunkturinstitutet.

Tabell IX: 4. Näringslivets upplåning på kreditmarknaden 1967—1969

Nettobelopp, milj. kr.

	1967	1968	1969
Obligationer och förlagslån	2 000	1 900	1 350
Aktier	550	500	850
Upplåning hos affärsbankerna	1 900	3 300	550
Upplåning hos andra kreditinstitut	1 450	1 500	1 550
Summa	5 900	7 200	4 300

Källa: Konjunkturinstitutet.

liga lånen förmodligen inte kommer att undergå några större förändringar detta år, kan upplåningsbehovet på marknaden uppskattas bli något större 1970 jämfört med 1969.

Näringslivets fasta investeringar 1968 visade en volymmässig nedgång på ungefär 8 %. De beräknas ha ökat 1969 med 4 %. För 1970 förväntas ökningen komma att uppgå till 9 %. Ökningen av lagerinvesteringarna uppskattas till en miljard kr. 1969. Lagerinvesteringarna förväntas bli ungefär oförändrade 1970. (Se närmare investeringskapitlet.)

Trots vinstförbättringar minskade näringslivets finansiella sparande 1969, främst på grund av de stora lagerinvesteringarna. Samtidigt minskade upplåningen på kreditmarknaden med knappt 3 miljarder kr. Eftersom både näringslivets finansiella sparande och upplåning på den organiserade mark-

Tabell IX: 5. Likviditetsutvecklingen inom industri och handel 1968—1969

Procentuell förändring i likvida tillgångar

	1968	1969
Industri	30	— 3
(förändring i milj. kr.)	(1 600)	(—190)
malmbrytning och metallindustri	40	— 3
jord- och stenindustri	45	3
skogs- och träindustri	44	2
grafisk industri och pappersförädling	19	5
livsmedelsindustri	— 32	31
textilindustri	17	— 30
läder-, hår- och gummivaruindustri	31	3
kemisk- och kemisk-teknisk industri	30	— 22
kombinerade företag	— 3	— 26
Handel	6	— 19
(förändring i milj. kr.)	(50)	(—190)
partihandel	— 10	— 8
detaljhandel	33	— 31

Anm. Uppgifterna bygger på enkätundersökningar som har utförts av statistiska centralbyrån. Med likvida medel avses kassa-, bank- och postgirotillgodohavanden samt kortfristiga penningplaceringar. Uppgifterna avser större industriföretag (med fler än 500 anställda) och handelsföretag (med fler än 200 anställda), vilka har totalundersökts.

Källa: Statistiska centralbyrån.

naden minskade 1969 bör dess likviditetsutveckling ha försämrats och/eller övrig upplåning ökat.

Tabell 4 visar, att näringslivets finansiering på obligationsmarknaden 1969 låg på en lägre nivå än under 1967 och 1968. Detta gäller i än högre grad affärsbankernas kreditgivning till näringslivet.

Under 1969 inträdde för både industrin och handeln en likviditetsneddragning (tabell 5). För alla industribranscher utom för livsmedelsindustrin var likviditetsutvecklingen mindre gynnsam 1969 än 1968. Livsmedelsindustrin förbättrade sin likviditet kraftigt 1969, vilket dock bör ställas mot en ännu större försämring 1968, då i stället nästan alla andra branscher hade förbättringar. En kraftig likviditetsförsämring ägde 1969 rum främst inom textil-, kemisk och kemisk-teknisk industri. Även detaljhandelns likvida tillgångar reducerades kraftigt 1969.

2. Inlåning och likviditet

Som framgår av tabell 6 bromsades inlåningen upp kraftigt redan första halvåret 1969, väsentligen som följd av valutautflödet. Uppbromsningen blev, jämfört med 1968, ändå tydligare andra halvåret 1969. Den koncentrerades även nu till affärsbankerna och sammanhängde med en drastisk nedgång i dessas utlåning. Under hela 1969 minskade den totala inlåningen med 6,2 miljarder kr.

Som tidigare framkommit förbättrades 1968 industrins och handelns likviditet, främst inlåningen i banker, medan den försämrades 1969. En kalkyl över förändringen av näringslivets finansiella sparande och upplåning på den organiserade marknaden 1969 ger vid handen att, inom denna sektor som helhet, likviditeten torde försämrats detta år, vilket även registreras i inlåningsstatistiken. Inlåningsminskningen 1969 kunde främst hänföras till näringslivet, medan däremot hushållen och kommunerna svarade för en mindre del härav. Även inlåningen i sparbankerna har bromsats upp betyd-

Tabell IX: 6. Inlåning och inlåningsförändring halvårsvis 1968—1969

Milj. kr.

	1968		1969		1968—1969	
	1 halv- året	2 halv- året	1 halv- året	2 halv- året	1 halv- året	2 halv- året
Affärsbankerna	1 920	4 300	160	450	— 1 760	— 3 850
Sparbanker (80 större)	1 800	410	1 370	20	— 430	— 390
Postbanken	540	230	240	590	— 300	360
Jordbrukskassor	150	230	200	330	50	100
Summa	4 410	5 170	1 970	1 390	— 2 440	— 3 780

Källa: Bankstatistiken.

Tabell IX: 7. Affärsbankernas tillgångar och skulder. Förändringar halvårsvis 1968 och 1969 samt januari—mars 1969 och 1970

Milj. kr.

	1968		1969		1969	1970
	1 halv- året	2 halv- året	1 halv- året	2 halv- året	jan.— mars	jan.— mars
Kassa, obligationer och valuta	— 230	1 066	564	1 386	440	— 240
Utlåning	2 470	2 510	2 760	— 2 442	464	1 187
Totalt	2 240	3 576	3 324	— 1 056	904	947
Inlåning från allmänheten	1 919	4 300	158	450	1 095	1 379
Nettoskuld till riksbanken	— 122	18	2 615	— 2 295	61	573
Nettoskuld till riksgäldskontoret ..	658	— 354	— 347	— 304	— 466	344
Övriga skulder (netto)	— 215	— 388	898	1 093	214	— 1 349

Källa: Bankinspektionen.

ligt. Då ungefär 90 % av sparbankernas inlåning härrör från hushållen, kan man förmoda att även denna sektor berörts av inlåningsminskningen. Endast jordbrukskassorna uppvisar förbättring av inlåningsresultatet. Deras inlåning översteg 1969 de senaste årens. En tänkbar förklaring härtill kan vara, att den nya banklagstiftningen, som trädde i kraft den 1 januari 1969, ökade möjligheterna för jordbrukskassorna att, via utlåningen, konkurrera om nya inlåningskunder. Tänkbart är vidare att de medel, som lösgjorts vid kommunernas markköp i olika centras utkanter i högre grad än tidigare kanaliserats till jordbrukskassorna.

Omslaget i affärsbankernas in- och utlåning blir än mer markant vid en halvårsvis jämförelse. Det kan då också tydligare relateras till andra poster i affärsbanksbalansen. Som framgår av tabell 7 var under första halvåret 1969 jämfört med motsvarande period föregående år, inlåningen i affärsbankerna betydligt mindre, medan utlåningen däremot var större. Samma jämförelse för andra halvåret 1969 visar att inlåningsminskningen var ännu större samtidigt som utlåningen, i motsats till första halvåret, minskade kraftigt. Skillnaden i affärsbankernas utlåning mellan andra halvåret 1968 och 1969 var i själva verket inte mindre än nära 5 miljarder kr. Under den hittills sifferbelagda delen av 1970, nämligen perioden januari—mars var både ut- och inlåningen större än för samma månader 1969. Även om byggnadskrediterna exkluderas, var utlåningen januari—mars 1970 ungefär lika stor som motsvarande period 1969. Av tabellen framgår vidare att utlåningsöverskottet första halvåret 1968 uppgick till 550 milj. kr., vilket i stort sett motsvarades av en ökning av nettoskulden gentemot riksgäldskontoret. Första halvåret 1969 uppgick utlåningsöverskottet till väsentligt högre belopp nämligen 2 600 milj. kr., vilket motsvarades av försämringen av nettositionen gent-

Tabell IX: 8. Riksbankens tillgångar och skulder. Förändringar halvårsvis 1968 och 1969

Milj. kr.

	1968		1969	
	1 halv- året	2 halv- året	1 halv- året	2 halv- året
Valutor	579	— 672	— 1 203	476
Svenska skattkammарväxlar och obligationer	— 453	1 642	— 1 763	2 822
Övriga tillgångar (netto)	— 4	— 988	351	— 1 003
Totalt	122	— 18	— 2 615	2 295
Affärsbankernas checkräkning i riksbanken	— 189	136	— 79	466
Utlåning till affärsbankerna (—)	311	— 154	— 2 536	1 829

Källa: Riksbanken.

emot riksbanken. Andra halvåret 1969 kastades utvecklingen av utlåningen och upplåningen i riksbanken helt om.

Principiellt bör även nettoställningen gentemot riksgäldskontoret inkluderas i diskussionen om sambanden mellan förändringarna i affärsbankernas inlåningsöverskott respektive nettoskulden i riksbanken. Ett sådant förfarande kan motiveras med det sätt på vilket statsmakterna styr penningmarknaden. Under tider kännetecknade av relativt "lätt" kreditpolitik brukar nämligen riksgäldskontoret, via utlåning på dagslånemarknaden, stödja bankernas kassaposition vid de regelbundet återkommande säsongmässiga likviditetspåfrestningarna. Vid en mera åtstramande kreditpolitik, som t. ex. under fjolåret, söker riksgäldskontoret i stället via förmånliga ränteeerbjudanden för institutets egen upplåning dra medel ur marknaden. Syftet kan med andra ord sägas vara att via höga ränteeerbjudanden motverka de mera likviditetssvaga bankernas möjligheter till förmånlig upplåning i andra banker. Som framgår av tabell 7 uppgick bankernas nettoupplåning gentemot riksgäldskontoret under 1968 till omkring 300 milj. kr. Under 1969 minskade däremot nettoskulden med 650 milj. kr. Med undantag för de första månaderna av året beviljades affärsbankerna inte någon ny upplåning. Den från affärsbankssystemets synpunkt förbättrade nettoställningen 1969 kan i övrigt ses som ett uttryck för den ojämna likviditetsfördelningen mellan bankerna.

I tabell 8 redovisas utvecklingen på kreditmarknaden allt utifrån förändringarna i riksbanksbalansen. Balansens ena sida utgörs av förändringen av riksbankens nettoposition gentemot affärsbankerna, dvs. saldot mellan affärsbankernas checkräkning och deras upplåning i riksbanken. I balansens andra sida ingår som främsta poster riksbankens valutainnehav och dess innehav av svenska värdepapper. Valutaavtappningen började redan andra halvåret 1968 för att halvåret därpå accentueras. Andra halvåret 1969 började valutorna strömma tillbaka. Första halvåret 1969 var den kontraktiva

effekten av förändringen av riksbankens värdepappersinnehav mycket kraftigare än motsvarande period ett år tidigare. Denna utveckling, i samband med valutaavtappningen, "förklarar" den stora ökningen i affärsbankernas nettoskuld till riksbanken första halvåret 1969. Under andra halvåret 1969 var riksbankens köp av svenska värdepapper betydligt mer omfattande än motsvarande period 1968, vilket sammanhängde med marknadens begränsade förmåga att absorbera den för budgetunderskottets täckande nödvändiga statliga upplåningen. Parallellt härmed förbättrades affärsbankernas nettoposition gentemot riksbanken. En betydande del härav har tagit formen av kassareserv på checkräkning. I övrigt minskades upplåningen i riksbanken, som ultimo 1969 dock alltså var 700 milj. kr. större än ett år tidigare.

3. Kreditpolitiken 1969

Kreditpolitiken har i princip varit åtstramad sedan början av 1969. I realiteten kan skärpningen dock sägas ha kommit först vid halvårsskiftet. Sedan dess har emellertid kostnaden för kredit varit rekordartat hög och tillgången på kredit rekordartat låg. Det är heller ingen tvekan om att kreditpolitikens intentioner realiserats såtillvida som att stocken av affärsbankernas krediter till näringslivet fram till ultimo 1969 pressats ner till i närhet av nivån ett år tidigare. Näringslivets upplåning från andra kreditinstitut än affärsbankerna och från kapitalmarknaden minskade relativt obetydligt 1969. Eftersom man med hänsyn till trycket på affärsbankerna snarast kunde väntat en *ökning* av kreditgivningen från dessa källor kan man dock även här avläsa en dämpande effekt från kreditpolitiken. Det framstår nämligen som ganska uppseendeväckande att samtidigt med en minskning av totala marknadens kreditgivning mellan 1968 och 1969 om ca 3 miljarder kr. (dvs. till omkring 60 % av kreditgivningen 1968) har produktionen inom näringslivet ökat rekordartat. Utvecklingen blir än mer anmärkningsvärd om man studerar den halvårsvis. Antingen man jämför med andra halvåret 1968 eller första halvåret 1969 visar affärsbankernas utlåning en minskning andra halvåret 1969 med omkring 5 miljarder kr. Samtidigt synes konjunkturen ha tillspetsats under andra halvåret 1969 mätt t. ex. med totala antalet lediga platser och med den av konjunkturbarometern angivna graden av kapacitetsutnyttjande i industrin. Det måste uppenbart ha funnits bra mycket elasticitet i det finansiella systemet för att en sådan överbryggnings av de kreditpolitiska barriärerna skall ha kunnat komma till stånd.

Som tidigare nämnts var inlåningen 1969 i hela banksystemet drygt 6 miljarder kr. mindre än 1968. Kalkyler utifrån respektive sektors finansiella sparande och upplåning anger att den allra största delen av denna minskning av inlåningen avsåg näringslivet. De spridda informationer man har om likviditeten i industri och handel samt om förmodad företagsinlåning i banksystemet antyder en *absolut* neddragning av näringslivets inlå-

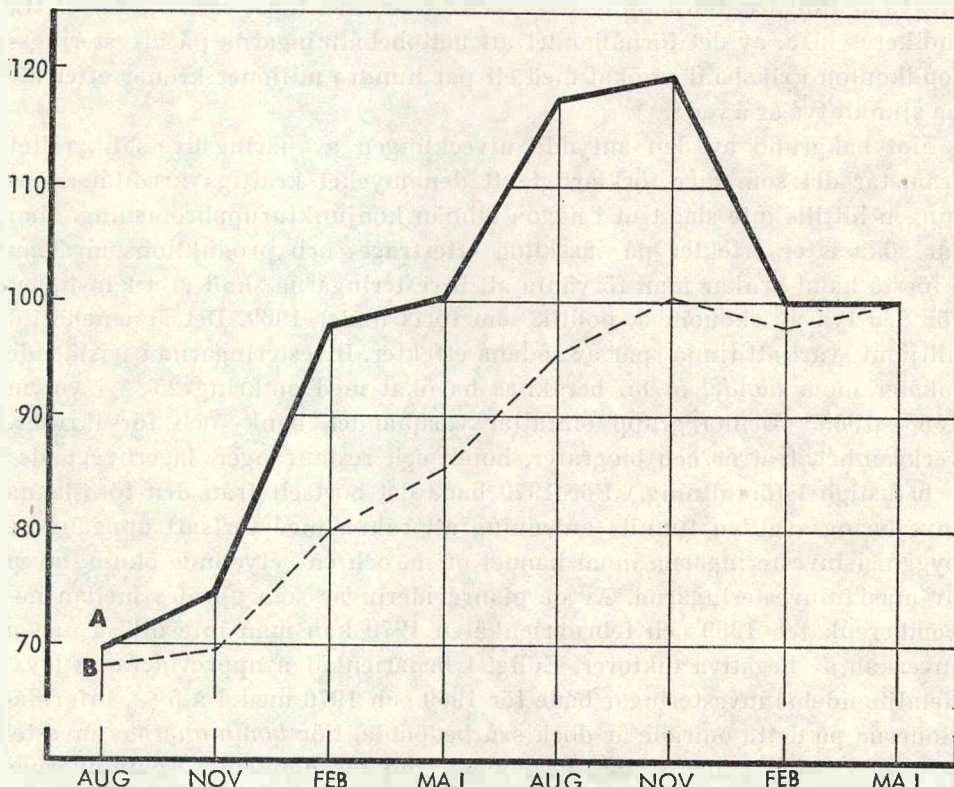
ningsstock med kanske ett par miljarder kronor under 1969. Denna neddragning torde dock vara mindre än den ökning av stocken som ägde rum 1968. Näringslivets likviditet skulle med andra ord ännu 1969 ligga högre än två år tidigare. Fördelningen av likviditeten kan dock vara ojämn. Detta indikeras bl. a. av det förhållandet att nettobehållningarna på investeringsfondkonton i riksbanken ökat med ett par hundra miljoner kronor efter att ha sjunkit två år å rad.

Mot bakgrund av den antydda utvecklingen av näringslivets likviditet framstår det som mer förklarligt att den mycket kraftiga kreditåtstramningen hittills inte slagit ut i någon allmän konjunkturuppbromsning. Man får söka efter effekter på särskilda efterfråge- och produktionsområden. I första hand brukar man förvänta att investeringarna skall visa känslighet för den typ av ekonomisk politik som förts under 1969. Det är emellertid alltså svårt att finna spår av sådana effekter. Investeringarna i fristående lokaler inom *handel m. m.* beräknas ha ökat med omkring 25 % i volym 1968—1969. (Denna grupp omfattar varuhandel, bank- och försäkringsverksamhet, teatrar och biografier, hotell och restauranger, lagerbyggnader och fastighetsförvaltning.) För 1970 hade det bortsett från den föreslagna investeringsavgiften funnits anledning att räkna med fortsatt uppgång av byggnadsinvesteringarna inom *handel m. m.* och en betydande ökning även av maskininvesteringarna. Av de planrevideringar som gjordes mellan novemberenkäten 1969 och februarienkäten 1970 kan man inte utläsa någon inverkan av negativa faktorer. Enligt februarienkäten uppreviderades t. ex. detaljhandelns investeringar både för 1969 och 1970 med 4 à 5 %. Informationerna på detta område är dock svårbedömda. För *kommunernas* investeringsutveckling gäller i stort detsamma som för handelns. Kommunernas investeringar beräknas totalt ha ökat med omkring 7 % 1968—1969. De för 1970 redovisade planerna siktar till en ännu kraftigare ökning, nämligen med omkring 11 %.

För *industrins* investeringar har man tillgång på material relativt långt bakåt i tiden för en bedömning av graden av "normalitet" i de successiva planrevideringarna. Det är ur synpunkten av den kreditpolitiska åtstramningseffekten främst av intresse att studera de planrevideringar som avser andra halvåret 1969. För byggnadsinvesteringarnas del synes dessa vara relativt "normala". Revideringarna för industrins maskininvesteringar visar emellertid en ovanlig bild. I diagram 1 visar den övre kurvan hur planerna för maskininvesteringarna successivt utvecklats fr. o. m. augustienkäten 1968. Dessa planrevideringar jämförs med de "normala" planrevideringarna såsom dessa erhållits genom en sammanvägning av enkätresultaten för åren 1963—1968. För båda kurvorna har planerna angivits med en index som satts lika med hundra för det faktiska utfallet. (Båda kurvorna börjar vid en nivå som motsvarar ungefär 70 % av det slutliga utfallet.) Det definitiva utfallet erhålls vid följande års majenkät. För 1969 års planserie finns ännu

Diagram IX: I. Enkätvärden för maskininvesteringarna andra halvåret 1969 samt motsvarande genomsnitt för 1963—1968

Det definitiva utfallet har satts = 100. För 1969 har det preliminära utfallet i februarienkäten satts = 100.

A = Enkätvärden för maskininvesteringar andra halvårer 1969, angivna vid resp. enkättillfällen
B = Vägt genomsnitt av enkätvärden för perioden 1963—1968.

bara februarienkäten från 1970, som fått representera det faktiska utfallet. Av "normalserien" framgår att detta vanligen innebär någon underskattning av det faktiska utfallet.

Fram t. o. m. novemberenkäten 1969 ligger kurvan för 1969 högt över genomsnittet indikerande en under loppet av 1969 ovanligt intensiv tendens till planpåfyllning. I jämförelse med det i februarienkäten 1970 redovisade utfallet framstår emellertid planerna enligt augusti- och novemberenkäterna 1969 som unikt höga. Nedrevideringen i februarienkäten från planerna i november för industrins maskininvesteringar avser så gott som samtliga industribranscher, dvs. både branscher med övervägande stora och små företag. Det ligger nära till hands att häri se en effekt av kreditmarknadspolitiken. Av närmare undersökningar har emellertid framgått att nedrevideringarna har berott på förseningar i leveranserna av maskinobjekten. Dessa har förskjutits över till första halvåret 1970 för vilket planerna en-

ligt februarienkäten visar en anmärkningsvärd upprevidering jämfört med novemberenkäten.

Man kan knappast i enkätmaterialen för näringslivets investeringar få några belägg för att kreditpolitiken hittills fått någon bromsande effekt. Företagen kan emellertid även tänkas bli påverkade på ett sådant sätt att den löpande verksamheten berörs av försämrade möjligheter att disponera löpande krediter. För industrins del borde detta i så fall komma till synes i konjunkturbarometern, som innehåller frågor avseende den eller de "trånga sektioner" som hindrat en annars möjlig produktion. Företagen kan här välja mellan att svara "otillräcklig efterfrågan", kapacitetsbrist, brist på arbetskraft eller annan faktor som de själva kan specificera. De företag som enligt marsbarometern i år angav kredittillgången som trång sektion tillhörde alla gruppen företag med mindre än 50 anställda. (I urvalet ingår dock icke företag med mindre än 10 anställda.) Antalet uppgick till ett tiotal att jämföra med omkring 200 företag i urvalet för denna grupp som avser branscher med stor andel mindre företag. De tio företagen var spridda över alla industribranscher. Något samband med den i tabell 5 angivna branschvisa utvecklingen av likviditeten har inte kunnat spåras. Därtill kommer några, likaledes mindre företag, som angav kredittillgången som "sekundär" trång sektion, dvs. sekundär i förhållande till annan "primär trång sektion" och dessutom några företag vilka som "särskild upplysning" anger svårigheter med finansieringen. Den stora majoriteten av företag angav brist på arbetskraft eller kapacitetsbrist som primärt trånga sektioner. Inte något av de större företagen i barometerurvalet hänvisar till svårigheter med finansieringen. Men för småföretagen kan man alltså utläsa en viss tidigare icke förekommande effekt av kreditåtstramningen.

Motsvarande information saknas för andra områden av näringslivet. Man kan möjligen som ett indicium peka på det förhållandet att antalet lediga platser inom varuhandeln — i motsats till industrin — upphörde att öka fr. o. m. andra kvartalet 1969. Med hänsyn till den fortsatta ökningen av de ekonomiska aktiviteterna över huvud taget kunde man ha väntat en parallell uppgång även inom handeln. Det synes också vara det område där utvecklingen av likviditeten varit mest ofördelaktig (tabell 5). Handeln kan också ha berörts av det förhållandet att begränsningen i affärsbankernas kreditgivning synes ha drabbat "personliga och diverse krediter" särskilt starkt. Enligt bankföreningens undersökning av utlåningsfördelningen uppgick nämligen nyssnämnda utlåning till omkring 460 milj. kr. maj—november 1968 mot blott 30 milj. kr. maj—november 1969. I denna grupp ingår privatlån för personligt bruk och lån till enskilda näringsidkare ("småföretag").

De reviderade siffrorna för betalningsbalansen visar en utveckling av kapitalbalansen, som ger utrymme för tolkningen, att kreditpolitiken haft en betydande positiv effekt på valutautvecklingen. Den privata långfristiga nettoupplåningen, som var negativ båda halvåren 1968 och endast svagt po-

sitiv första halvåret 1969, beräknas andra halvåret 1969 ha uppgått till drygt en halv miljard kr. Även "restpostens" utveckling antyder att kreditrestriktionerna och räntehöjningarna gett upphov till ökad hemtagning av privat kapital genom avveckling av utestående fordringar och/eller kortfristig upplåning. Efter att ha visat ett minus på drygt 400 milj. kr. både andra halvåret 1968 och första halvåret 1969 svängde nämligen restposten om till drygt plus 100 milj. kr. andra halvåret 1969.

4. Läget inför 1970

I och för sig kan det inte anses anmärkningsvärt att kreditpolitiken inte haft påtagliga effekter på den "reala" utvecklingen under 1969. Man torde i allmänhet kunna räkna med betydande eftersläpning mellan en uppbromsning av kreditgivningen å ena sidan och övrig ekonomisk utveckling å den andra. Frågan är emellertid i vad mån åtstramningseffekter gör sig gällande under 1970 och i vad mån hänsyn härtill bör tagas i prognoserna. För den privata konsumtionen kan man knappast räkna annat än med en marginell negativ påverkan i förhållande till den positiva effekt som kan tänkas komma i form av momsrushen. För handelns investeringar torde effekten av investeringsavgiften komma att dominera utfallet för 1970. Vid bedömningen av kommunernas investeringar 1970 har hänsyn till kreditmarknadsläget gjorts i form av planrevidering nedåt. Det till kommunernas förfogande stående utrymmet på kreditmarknaden har därmed antagits inte bli större än 1969. Även näringslivets investeringar har bedömts försiktigt. Investeringarna i lager har förutsatts komma att ligga kvar på samma nivå som 1969. Härvid har investeringarna i råvarulager och varor i arbete förutsatts komma att minska men öka i färdigvarulager. Den prognoserade ökningen i de senare kan betraktas som måttlig med hänsyn till att särskilt verkstadsindustrins färdigvarulager kan betraktas som onormalt små. På detta område har alltså räknats med en kreditpolitisk effekt som bl. a. skulle påverka exporten gynnsamt. Industriinvesteringarna i fast kapital har å andra sidan förutsatts öka kraftigt i linje med februarienkäten vilken, som nämnts, snarast representerar en upprevidering jämfört med novemberenkäten.

Totalt sett pekar investeringsprognosen för näringslivet på ett ökat finansieringsbehov av uppemot 2 miljarder kr. Realismen i denna prognos bör bedömas bl. a. utifrån å ena sidan det därmed sammanhängande kravet på upplåning på den organiserade kreditmarknaden, och å andra sidan det utrymme som står till förfogande på denna marknad. För att komma fram till en sådan bedömning måste man ha en uppfattning för det första, om företagens vinstutveckling under 1970, för det andra om deras nuvarande likviditet och dennas fördelning mellan företag med olika finansieringsbehov, för det tredje om deras upplåning utomlands och för det fjärde kreditpolitikens fortsatta utformning. Endast om man anser sig kunna precisera dessa fakto-

rer blir det meningsfullt att göra en prognos för näringslivets anspråk på den reguljära kreditmarknaden konsistent med investeringsprognoserna. På sin höjd kan man utifrån vissa preciserade förutsättningar uppställa en kalkyl för *förändringarna* i finansierings- och upplåningsbehov så att man kommer ifrån de nivåbestämningar som visat sig vara så svåra i konfrontationen mellan national- och finansräkenskaper (kalkylen görs alltså som flödesförändringar). Ett sådant "räkneexempel" kan göras i form av en jämförelse mellan utvecklingen 1968—1969 och en tänkt utveckling 1969—1970 där man i senare fallet antar oförändrade upplåningsmöjligheter jämfört med 1969. Detta skulle då motsvara en i viss mening oförändrad kreditpolitik.

Utvecklingen 1969 skulle kunna beskrivas på följande sätt räknat i avrundade miljarder (vilket ändå inte tillräckligt avspeglar osäkerheten i beräkningen även för detta år). Jämfört med 1968 ökade finansieringsbehovet med omkring 1 miljard kr. — detta är förändringen i det finansiella sparandet, dvs. förändringen i skillnaden mellan total investeringskostnad och inom företagen behållen vinst. Upplåningen på den inhemska organiserade kreditmarknaden minskade med i runt tal 3 miljarder kr. Minskad netto-upplåning utomlands samt ökade avsättningar netto till investeringsfonder innebar ökade krav på inhemsk finansiering på ytterligare 1 miljard kr. Den sammanlagda minskningen av det finansiella sparandet och av upplåningen ger ett ökat finansieringsbehov med 5 miljarder kr. som bör motsvaras av en lika stor försämring av likviditetsutvecklingen (flödet). Eftersom denna utveckling under 1968 förmodligen medförde en likviditetsökning på mer än ett par miljarder kr. bör som nämnts näringslivets nominella likviditet (stocken) ändå ha legat högre vid utgången av 1969 än två år tidigare.

Antag att vinsterna stiger 1970 ungefär i takt med nominella bruttonationalprodukten, dvs. att grovt räknat, vinstmarginalerna förblir oförändrade. De gjorda investeringsprognoserna för 1970 förutsätter då en minskning av det finansiella sparandet med 1 miljard kr. Antag så att en "oförändrad" kreditpolitik innebär en totalt sett oförändrad in- och utländsk upplåning för näringslivet 1970 jämfört med 1969 (då upplåningen i vid bemärkelse som nämnts minskade mellan 1968 och 1969 med 4 miljarder kr.¹). Den kvarstående ökningen av finansieringsbehovet 1970 jämfört med 1969 skulle då alltså uppgå till 1 miljard kr. att täckas med en motsvarande försämrad utveckling av likviditeten (av flödet).

Om likviditeten redan minskade 1969 så borde alltså minskningen, vid oförändrad kreditgivning, bli ännu större 1970. Detta är en slutsats från ett osäkert räkneexempel som även om det skulle kunna antas vara realistiskt, ändå inte skulle ge nog vägledning för en prövning av konsistensen i inves-

¹ Som tidigare omnämnts används genomgående termerna utlåning, upplåning och inlåning i betydelsen av flöden.

teringsprognoserna. Man borde nämligen i så fall med viss sannolikhet kunna hävda att likviditeten i näringslivet ännu inte är så pressad att inte en ytterligare betydlig neddragning av företagen skulle anses möjlig och motiverad med hänsyn till investeringsbehovet på olika områden. Behovet av ytterligare neddragning av likviditeten minskar i den mån den här använda förutsättningen om oförändrad inhemsk och utländsk upplåning mjukas upp. En ökning av inhemska upplåningen med 1 miljard kr. och den utländska med 1 miljard kr. skulle kanske ungefär svara mot oförändrad likviditet i näringslivet. I och för sig skulle en dylik utveckling alltjämt kunna betecknas som åtstramad med hänsyn till att utvecklingen under 1969 blev så extrem. En ökning av den utländska upplåningen skulle, om än kanske till hög räntekostnad, medföra en förstärkning av valutareserven i den mån det gällde finansiering av investeringsutgifter som väsentligen stannar "inom landet". Tendensen till en sådan utveckling kan, som nämnts, iaktas för andra halvåret 1969. I den mån kreditpolitiken förs väsentligen med valutareservens utveckling för ögonen skulle då, kanske något paradoxalt, åtstramningen kunna lätta även i fråga om den inhemska upplåningen. Prognoserna som på annat håll gjorts för bytesbalansen (kapitel III) skulle annars tyda på att några kreditlättnader inte skulle vara i sikte under loppet av 1970.

Innehåll

I.	<i>Sammanfattande översikt</i>	2
II.	<i>Det internationella läget</i>	13
	1. Sammanfattande översikt	13
	2. Länderöversikter	22
III.	<i>Utrikeshandeln</i>	43
	1. Exporten	43
	2. Importen 1969 och 1970	55
	3. Bytes- och betalningsbalansen	58
IV.	<i>Produktionen</i>	62
	1. Industrin	62
	2. Skogsbruket	72
	3. Övriga näringsgrenar och den totala produktionen	74
V.	<i>Arbetsmarknaden</i>	76
	1. Läget på arbetsmarknaden i början av 1970	76
	2. Arbetsmarknaden 1970	80
VI.	<i>De enskilda konsumenternas ekonomi</i>	83
	1. De disponibla inkomsterna	83
	2. Konsumentpriserna	87
	3. Den privata konsumtionen	92
VII.	<i>Investeringarna</i>	94
	1. Investeringsutvecklingen inom olika områden	94
	2. Sammanfattning av investeringsprognosen för 1970	110
VIII.	<i>Den offentliga verksamheten</i>	113
	1. Allmänt	113
	2. Staten	114
	3. Kommunerna	118
	4. Socialförsäkringssektorn	121
	5. Den konsoliderade offentliga sektorn	123
	6. Beräkning av budgeteffekter	125
IX.	<i>Kreditmarknaden</i>	133
	1. Utvecklingen 1968 och 1969	133
	2. Inlåning och likviditet	137
	3. Kreditpolitiken 1969	140
	4. Läget inför 1970	144

Tabellförteckning

I.	1. Reviderad försörjningsbalans 1969—1970	8
	2. Bytesbalansen 1968—1970	10
II.	1. Bruttonationalproduktens utveckling i olika länder och länderområden 1968—1970	13
	2. Konsumentpriser 1960—1969	15
	3. Lönekostnader och förtjänster per arbetad timme för industriarbetare 1960—1969	16
III.	1. Exportutvecklingen för olika varugrupper 1968—1970	44
	2. Importutvecklingen för olika varugrupper 1968—1970	55
	3. Bytes- och betalningsbalansen 1966—1970	58
IV.	1. Försörjningsbalans för handelsfärdigt järn och stål, inklusive ämnen 1967—1970	63
	2. Försörjningsbalans för verkstadsprodukter, exklusive fartyg, 1967—1970	66
	3. Försörjningsbalansen för sågade och hyvlade trävaror 1967—1970	67
	4. Industriproduktionens utveckling 1968—1970	72
	5. Försörjningsbalans för rundvirke 1967—1970	73
V.	1. Registrerad arbetslöshet januari—mars 1969 och 1970, regionalt och branschvis	79
VI.	1. De enskilda konsumenternas inkomster och utgifter 1968—1970	84
	2. Hushållens direkta skatter och avgifter 1966—1970	85
	3. Lönesumma och preliminär A-skatt 1965—1970	86
	4. Konsumentprisförändringar 1960—1970 uppdelade på komponenter	89
	5. Konsumtionsutvecklingen 1967—1970	93
VII.	1. Lägenheter i påbörjade, inflyttningsfärdiga och pågående bostadsbyggen 1965—1970	95
	2. Verkställda respektive planerade investeringar inom industrin 1969 och 1970 enligt investeringsenkät i februari 1970	98
	3. Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar 1962—1970	100
	4. Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar, halvårsvis, 1962—1970	102
	5. Förändringar i den svenska handelsflottans bestånd av fartyg över 100 bruttoton, genomsnitt för perioden 1960—1965 samt årsvis för perioden 1966—1969	104
	6. Planerade och faktiska förändringar av de borgerliga primärkommunernas byggnadsinvesteringar 1961—1970	106

7.	Bruttoinvesteringarnas utveckling 1966—1969 samt prognos för 1970	109
8.	Bruttoinvesteringarnas utveckling 1966—1969 samt prognos för 1970 för privat, statlig och kommunal sektor	112
VIII.	1. Stalens inkomster och utgifter 1968—1970	116
	2. Kommunernas inkomster och utgifter 1969—1970	119
	3. Socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter 1969—1970	121
	4. Den konsoliderade offentliga sektorns inkomster och utgifter 1969—1970	124
	5. Den offentliga sektorns reala efterfrågan 1967—1970	125
IX.	1. Kreditmarknaden 1968 och 1969	133
	2. Kommunernas upplåning på kreditmarknaden och förändringen av deras likvida tillgångar 1967—1969	135
	3. Bostadssektorns upplåning på kreditmarknaden 1967—1969 ..	135
	4. Näringslivets upplåning på kreditmarknaden 1967—1969	136
	5. Likviditetsutvecklingen inom industri och handel 1968—1969 ..	136
	6. Inlåning och inlåningsförändring halvårsvis 1968 och 1969	137
	7. Affärsbankernas tillgångar och skulder. Förändringar halvårsvis 1968 och 1969 samt januari—mars 1969 och 1970	138
	8. Riksbankens tillgångar och skulder. Förändringar halvårsvis .. 1968 och 1969	139

Diagramförteckning

II.	1. Handelsbalansen i olika länder 1961—1969	18
III.	1. Volym- och prisutveckling för exporten, totalt och uppdelad på varugrupper 1964—1970	46
V.	1. Antal lediga platser vid månadens mitt mars 1967—mars 1970 ..	77
VI.	1. Hushållens disponibla inkomster och konsumtionsutgifter 1965—1970	91
VII.	1. Medianbyggnadstiden i antal månader för påbörjade lägenheter 1966—1970	96
	2. Investeringar i bostäder och inom egentlig industri 1963—1970	99
	3. Investeringar inom egentlig industri, totalt och uppdelat på branscher 1963—1970	101
	4. Byggnads- och maskininvesteringar, totalt och uppdelat på sektorer 1961—1970	108
VIII.	1. Den offentliga sektorns kalkylerade inverkan på samhällsekonomin 1961—1970	131
IX.	1. Enkätvärden för maskininvesteringarna andra halvåret 1969 samt motsvarande genomsnitt för 1963—1968	142

Långtidsbudget
för perioden 1970/71—1974/75

LÅNGTIDSBUDGET FÖR PERIODEN 1970/71—1974/75

1. Inledning

1.1. Långtidsbudgetens karaktär och syfte

Långtidsbudgeten tjänar som underlag för planering av den statliga och statsunderstödda sektorns utveckling på längre sikt. Den utarbetas årligen inom finansdepartementets budgetavdelning och redovisas för riksdagen i form av en bilaga till den reviderade finansplanen.

Långtidsbudgeten utgör på utgiftssidan en kalkyl över omfattningen av de finansiella och reala resurser som krävs för att av statsmakterna uppställda målsättningar skall kunna uppfyllas och gjorda åtaganden infrias. Detta betecknas i det följande "oförändrad ambitionsnivå". På samma sätt som i den reviderade finansplanen bygger inkomstberäkningarna på det framlagda förslaget till nytt skattesystem. Vid beräkning av statsinkomsternas utveckling har vidare vissa antaganden gjorts om skatteunderlagets tillväxt.

Inga försök görs att förutse vilka nya beslut som kan komma att fattas under perioden eller effekterna härav. Långtidsbudgeten är sålunda varken en plan eller ett program för den önskvärda utvecklingen eller en prognos för den sannolika utvecklingen. Långtidsbudgetens syfte är att ange de in-teckningar i det framtida resursutrymmet som gjorts genom redan fattade beslut och att därigenom utgöra en del av statsmakternas beslutsunderlag. På grundval av detta kan förslag om nya aktiviteter bedömas och omprövningar av redan gällande program aktualiseras.

1.2. Oförändrad ambitionsnivå

Utgångspunkten för beräkningarna av resursanspråken är oförändrad ambitionsnivå inom de olika verksamhetsområdena. Det bör understrykas att detta begrepp inte är liktydigt med oförändrad standard eller oförändrade resursinsatser. På många områden har statsmakterna klart uttalat målsättningen att standarden skall höjas under den aktuella perioden. En sådan standardhöjning ingår då i oförändrad ambitionsnivå. I andra fall

kan efterfrågan väntas öka så att ett bibehållande av oförändrad ambitionsnivå kräver ökade insatser av reala resurser. Nedanstående typfall avser att närmare belysa innebörden av begreppet oförändrad ambitionsnivå som det används i långtidsbudgeten.

1. I vissa fall har statsmakterna *beloppsmässigt kvantifierat* ambitionsnivån. Detta gäller i allmänhet utgifter av transfereringskaraktär. De sålunda kvantifierade programmen kan vara av olika slag:

a) För några aktiviteter föreligger målsättningar som gäller tills vidare och som inte innefattar standardhöjningar. Detta gäller t. ex. de allmänna barnbidragen som utgår med fastställt belopp för alla barn under 16 år. Här påverkas anslagsutvecklingen vid oförändrad ambitionsnivå endast av antaganden om befolkningsutvecklingen.

b) För vissa verksamheter innefattar den kvantifierade målsättningen standardhöjningar under hela eller en del av den tid som omfattas av långtidsbudgeten. Oförändrad ambitionsnivå innebär i detta och liknande fall att utgifterna successivt höjs i enlighet med den beslutade planen och därefter ligger kvar på den uppnådda nivån. Ett exempel härpå är anslaget till folkpensioner. I långtidsbudgeten har lagts in utgifterna för den årliga standardstegringen i form av pensionstillskott.

c) Slutligen finns på några områden tidsbegränsade program. I dessa fall har utgifterna antagits falla bort i och med att programmet upphör. Ett exempel är programmet för bidrag till vatten- och luftvårdande åtgärder inom industrin vilket utlöper budgetåret 1973/74. Några utgifter för detta ändamål under åren därefter har därför inte lagts in i långtidsbudgeten.

Den här beskrivna metoden för beräkning av statsutgifterna innebär givetvis inte något ställningstagande till frågan om programmen bör förlängas eller ändras i något avseende. I den mån det är realistiskt att räkna med att anslagen kommer att bortfalla när programmen löper ut underskattas sålunda omfattningen av redan in-tecknade resurser. I vissa fall har statsmakterna indikerat att tidsbegränsade program avses bli förlängda i en eller annan form utan att formella beslut fattats härom. Det gäller t. ex. försvaret. Utgifterna för dessa program förutsätts ligga kvar på oförändrad nivå. I fråga om vissa avtal inom sjukvården, som löper ut under långtidsbudgetperioden men som skall förnyas, har schablonmässigt antagits oförändrad anslagsnivå.

2. I andra fall har statsmakterna *kvantifierat målen* men inte i anslags-termer. Sådana preciseringar återfinns beträffande viss offentlig produktion. Ett exempel härpå är bostadsbyggnadsprogrammet. I dessa fall har i långtidsbudgeten beräknats de resurser som bedöms nödvändiga för att uppnå de fastställda målsättningarna. Eftersom beräkningarna avser de erforderliga resursinsatserna utgår de från vissa antaganden om rationalisering och produktivitet.

3. För de flesta anslag *saknas* av statsmakterna *kvantifierade mål*. I des-

sa fall har oförändrad ambitionsnivå bedömts från andra och i allmänhet mera skönsmässiga utgångspunkter.

a) En i vissa fall användbar metod är att utgå från oförändrad kvalitet på den statliga tjänsteproduktionen som den upplevs av den enskilde konsumenten. Detta innebär att produktionen får anpassas till förändringar i efterfrågan. Vid beräkningen av insatsen av resurser tas hänsyn till produktivitet utvecklingen. Denna metod är i princip den som används för bl. a. de flesta myndighetsanslag, dvs. utgifter för löner och omkostnader. Oförändrad ambitionsnivå innebär t. ex. oförändrade väntetider för de tjänster statsmyndigheterna tillhandahåller allmänheten. Det bör dock understrykas att stora svårigheter föreligger att rätt bedöma efterfråge- och produktivitet utvecklingen. Antagandena måste göras mycket schablonartade.

b) För de statliga verksamhetsgrenar som förekommer på statsbudgetens utgiftssida i huvudsak som investeringar, bl. a. kommunikationsverken och vägbyggandet, föreligger särskilda svårigheter att avgöra vilken anslagsutveckling som krävs för att anpassa produktionen till förändringar i efterfrågan. Detta sammanhänger främst med svårigheten att mäta produktionen och dess samband med investeringar och efterfrågan. Det kan sålunda vara svårt att mäta exempelvis de tjänster som vägnätet levererar och således även den relativa ökningen till följd av investeringar. För att få ett praktiskt användbart kriterium har valts att låta oförändrad ambitionsnivå innebära att investeringarna ökar i takt med efterfrågan med hänsyn tagen till förväntad produktivitet utveckling.

c) Inom vissa områden saknas kontinuerlig investeringsverksamhet av större omfattning. Däremot aktualiseras punktvis vissa större projekt utan att dessa i och för sig innebär höjd målsättning för verksamheten. Som exempel kan nämnas uppförandet av förvaltningsbyggnader. I den mån en utbyggnad inte följer av fastlagda program har en allmän skälighetsbedömning fått göras.

d) För vissa utgiftsområden där efterfrågan över huvud inte med någon större grad av precision kan fastställas har oförändrad ambitionsnivå, mot bakgrund av allmänna uttalanden från statsmakterna om politikens inriktning, ansetts innebära en framskrivning av tidigare trend. Som exempel härpå kan nämnas anslagen till forskningsråden.

Av ovanstående framgår att betydande svårigheter av såväl definitions- mässig som beräkningsmässig natur uppstår när begreppet oförändrad ambitionsnivå skall fastställas.

1.3. Beräkningsunderlag

Långtidsbudgeten omfattar endast i statsbudgeten ingående utgifter och inkomster. Härav följer att affärsverkens driftutgifter och andra utgifter

för de statliga bolagen än tillskott av kapital inte ingår i beräkningarna. Detsamma gäller en stor del av socialförsäkringssystemet, bl. a. AP-fondens utgifter och inkomster.

Grundvalen för långtidsbudgeten utgörs av långtidsbedömningar som utförts av myndigheterna. Den slutliga bedömningen av anslagsutvecklingen vid oförändrad ambitionsnivå har gjorts inom finansdepartementets budgetavdelning efter samråd med vederbörande fackdepartement.

Vid en diskussion av den statliga utgiftsutvecklingen under de framförliggande budgetåren är det naturligt att göra jämförelser med utvecklingen under tidigare år. Sådana jämförelser kan bl. a. visa i vilken mån nya tendenser i den totala utgiftsutvecklingen eller i utvecklingen på skilda delområden gör sig gällande.

Som jämförelsematerial kommer i det följande att användas statistiken över budgetutfallen för budgetåren 1964/65—1968/69. För budgetåret 1969/70 föreligger slutredovisning först hösten 1970. Detta budgetår har därför inte tagits med i kalkylerna.

Beräkningarna av den framtida utgiftsutvecklingen utgår från anslagsbeloppen för budgetåret 1970/71 enligt 1970 års statsverksproposition. Vid beräkningarna har hänsyn även tagits till därefter framlagda särpropositioner och av riksdagen fattade beslut samt till nya beräkningar av dispositionen av reservationsmedel och rörliga krediter. Två alternativa beräkningar har utförts, dels en i fasta priser och löner som således avser volymförändringar i de kalkylerade resursinsatserna, dels en i löpande priser och löner. I tabellerna 5 och 6 i kapitel 3 redovisas de totala utgifternas utveckling enligt dessa alternativa beräkningar. I samma kapitel finns också utgifterna fördelade på elva ändamålsgrupper. Dessa avser volymberäkningar. För vissa av dem, bl. a. totalförsvar och folkpensioner, redovisas också beräkningar i löpande priser och löner.

För att uppnå jämförbarhet med den redovisade framtida reala utgiftsutvecklingen är det nödvändigt att även den historiska perioden avspeglar volymförändringar. Omräkningen av utgifterna från löpande till fasta priser har gjorts med hjälp av olika indexserier. För vissa utgiftsgrupper finns direkt användbara index. Detta gäller t. ex. de kvantitativt viktiga direkta inkomstöverföringarna. Dessa har omräknats efter konsumentprisindex och kan därefter sägas uttrycka det reala värde förmånerna representerar för mottagarna. För andra grupper saknas direkt tillämpbara index. Detta gäller t. ex. för de anslag som innehåller omkostnader. För dessa komponenter har använts konsumentprisindex sedan denna rensats från varugrupper som inte är relevanta för den statliga konsumtionen.

Det bör understrykas att en volymberäkning av statsutgifterna enligt budgetutfallen erbjuder såväl problem av indexteknisk karaktär som svårigheter vilka hänger samman bl. a. med de bristfälliga möjligheterna att över huvud taget mäta den statliga tjänstproduktionen och produktivite-

tens utveckling inom denna sektor. De lösningar som härvidlag måst väljas medför att den volymutveckling som framkommer, bl. a. för de statliga reala utgifterna, inte har en helt enhetlig karaktär. I vissa fall återspeglar kalkylerna närmast förändringarna i resursinsatserna, i andra fall produktionens volymförändringar.

Ett mätproblem av annan karaktär sammanhänger med att det i flera fall föreligger en bristande överensstämmelse mellan registrerade utbetalningar och faktiskt resursutnyttjande.

2. Samhällsekonomisk bakgrund

2.1. Inledning

Den offentliga sektorn, mätt som statens och kommunernas totala konsumtion och investeringsverksamhet, tar i dag en mycket betydande del av de totala ekonomiska resurserna i anspråk och denna andel har under lång tid ökat. Under senare år har tillväxten varit särskilt stark inom sektorer med kommunalt huvudmannaskap, vilket bl. a. betingats av en snabb utveckling inom sjukvården och undervisningen. Till en inte obetydlig del påverkas den kommunala expansionen genom olika statliga ålägganden och ekonomiska stimulansåtgärder som t. ex. investerings- och driftbidrag.

Den statliga sektorn måste självfallet ses som en integrerad del av hela samhällsekonomin. Planeringen av den offentliga sektorns utveckling måste därför ske mot bakgrund av en bedömning av den totala resurstillväxten för att expansionen skall kunna ske under bibehållen balans mellan tillgängliga resurser och anspråk.

Även olika statliga åtgärder i form av inkomstöverföringar och subventioner kan ses som en del av den offentliga sektorn i en vidare mening. Dessa olika typer av transfereringar har betydande samhällsekonomiska effekter.

2.2. Resursutveckling och produktionstillväxt

Den genomsnittliga årliga tillväxten av landets totala produktion (bruttonationalprodukt) under perioden 1965—1970 beräknas till drygt 3 1/2 %, vilket är en påtaglig avmattning i förhållande till den starka tillväxten under 1960-talets första del vilken uppgick till omkring 5 1/2 %. Avmattningen i ökningstakten bör ses i samband med såväl minskningen av arbetskraftsutbudet som konjunkturavmattningen 1967 och 1968.

De bedömningar som tidigare gjorts för 1970-talets första hälft har i allmänhet ställt i utsikt en ökning av bruttonationalprodukten med ca 4 % per år. En av förutsättningarna har då varit att tillgången på arbetskraft, uttryckt i antal arbetstimmar, skulle minska med 0,6 à 0,7 % per år.

En ny långtidsutredning utarbetas f. n. inom finansdepartementets sekretariat för ekonomisk planering. Bedömningarna i denna beräknas kunna redovisas mot slutet av innevarande år. Dessa bedömningar avser i första hand perioden 1970—1975. Först när kalkylerna föreligger blir det möjligt att utifrån ett genomarbetat material diskutera den offentliga verksamhetens utveckling inom ramen för den beräknade totala resurstillväxten. De mycket preliminära beräkningar som hittills gjorts ger dock vissa antydningar om de framtida utvecklingstendenserna.

Dessa kalkyler tyder på en något långsammare utveckling av produktionskapaciteten under perioden 1970—1975 än vad man tidigare räknat med. Justeringarna betingas i huvudsak av reviderade beräkningar av arbetskraftstillgången. Till grund för dessa beräkningar ligger en befolkningsframskrivning som statistiska centralbyrån utfört. Liksom tidigare räknar man här med att antalet personer i de aktiva åldrarna kommer att förändras endast obetydligt under hela 1970-talet. Någon arbetstidsförkortning utöver den som enligt fattade beslut beräknas ske åren 1971 och 1973 har inte förutsatts. Antalet personer i arbetskraften har uppskattats genom framskrivningar av tidigare trender i fråga om de relativa arbetskraftstalen för olika befolkningsgrupper. Det innebär att en fortsatt ökning av de gifta kvinnornas relativa arbetskraftstal antagits. Däremot ändras de relativa arbetskraftstalen endast i begränsad utsträckning då det gäller ogifta kvinnor och män. Tillskottet till arbetskraften består därför till stor del av gifta kvinnor som har en genomsnittligt kortare arbetstid än männen. Enligt dessa beräkningar kommer utbudet av arbetskraft, mätt i arbetstimmar, att minska med ca 1 % per år under 1970—1975.

Denna nya bild av arbetskraftstillgången under 1970-talet beror inte på några nya drag i befolkningsutvecklingen eller förskjutningar av de relativa befolkningstalen. Nedgången beror huvudsakligen på att vissa avdragsposter genom förbättrad statistisk information kunnat beräknas explicit i de nya kalkylerna och att de fått en ökad betydelse. Bland sådana faktorer kan nämnas t. ex. frånvaron från arbetet vilken ökat under 1960-talet.

Dessa beräkningar av arbetskraftsutbudet bygger bl. a. på förutsättningen att nettoinvandringen uppgår till 20 000 personer per år. Under 1969 var nettoinvandringen avsevärt högre, drygt 45 000 personer. För att illustrera invandringens betydelse kan nämnas att om en lika hög nettoinvandring förutsätts för hela perioden skulle arbetskraftsutbudet reduceras med omkring 0,5 % per år i stället för med 1 % per år.

Förutom tillgången på arbetskraft bestäms resurstillväxten av ökningen i produktion per arbetad timme. Produktivitetsökningarna torde huvudsakligen kunna hänföras till ökad kapitalinsats, bättre teknik, bättre utbildning och en omfördelning av resurser från näringar med lägre till sådana med högre produktivitet. Långtidsutredningens överslagskalkyler bygger i huvudsak på en framskrivning av den tidigare produktivitetsutvecklingen

inom olika sektorer. Denna metod ger — om ingen vägning med hänsyn till utvecklingen inom olika näringsgrenar sker — en stigande produktivitet-utveckling i framtiden. Stegringen motverkas dock av förskjutningar mellan näringsgrenar med olika produktionsvärde per arbetstimme. I detta sammanhang är framför allt tillväxten av tjänstesektorn av betydelse eftersom produktionen per arbetstimme där är väsentligt lägre än inom t. ex. industrin.

De beräkningar som gjorts tyder på en produktivitetsökning på ca 4 1/2 % per år. Denna ökning är något lägre än den som enligt föreliggande beräkningar ägde rum under 1960-talet, särskilt under dess första hälft. Självfallet måste dessa kalkyler omges med vissa osäkerhetsmarginaler. En avsevärt starkare produktivitet-utveckling torde dock förutsätta en stark uppgång av investeringarna.

Sammantagna tyder dessa preliminära kalkyler över arbetskraftsutbudet och produktivitetens utveckling på en möjlig ökning av bruttonationalprodukten under perioden 1970—1975 med omkring 3 1/2 % per år. Även om vissa justeringar i bägge riktningar inte är osannolika är det dock klart att utrymmet för produktionshöjningar kan beräknas bli mer begränsat i förhållande till såväl vad man tidigare räknat med som vad som var fallet under den tidigare delen av 1960-talet.

Det är inom denna relativt begränsade ram som anspråken från olika sektorer måste bedömas. Hänsynen till bytesbalansens utveckling kommer sannolikt att spela en mer betydelsefull roll för resursfördelningen och den ekonomiska politiken under 1970-talet. För det första skärps kraven på en kortsiktig anpassning av de samlade anspråken till de tillgängliga resurserna. För det andra ställs krav på åtgärder för att kompensera den långsiktigt ökande belastningen på bytesbalansen genom bl. a. turistnettots och utvecklingsbiståndets utveckling.

När det gäller den privata konsumtionens utveckling är en betydande del av den möjliga konsumtionsökningen — uppskattningsvis en procentenhet — redan in-tecknad genom de utfästelser som gjorts till pensionärer och studerande.

Avvägningen mellan privata investeringar, privat konsumtion och offentlig sektor inom ramen för den begränsade resurstillväxt som här har antagits kan antas innebära betydande svårigheter. Omfattande investeringar krävs för att hålla resurstillväxten på en tillfredsställande nivå. Samtidigt är det uppenbart att möjligheterna att hålla tillbaka den privata konsumtionen för de förvärvsarbetande grupperna är begränsade. Det är mot denna bakgrund som de ökade resursanspråken från den offentliga sektorn måste ses.

Tabell 1. Produktion, arbetsinsats och produktivitet

	Genomsnittlig årlig procentuell förändring		
	1960—1965	1965—1970	1970—1975 ¹
Bruttonationalprodukt	+5,4	+3,7	+3 1/2
Antal arbetstimmar	+0,3	-1,1	-1
Produktion per arbetstimme.....	+5,1	+4,8	+4 1/2

¹ Enligt långtidsutredningens preliminära beräkningar.

3. Utgiftsutvecklingen

I följande kapitel redovisas statsutgifternas utveckling under långtidsbudgetperioden. Redovisningen omfattar de totala statsutgifterna, dvs. såväl utgifterna på driftbudgeten (exkl. avskrivningsanslagen) som investeringsanslagen på kapitalbudgeten. Utgifterna redovisas grupperade efter ändamål. De elva största ändamålsgrupperna, vilka tillsammans svarar för ca 90 % av utgifterna under budgetåret 1970/71, särredovisas. En redovisning för totalutgifternas utveckling lämnas i tabell 5 på sid. 26. Beräkningarna redovisas i fasta priser. Detta innebär att effekterna av prisstegringar t. o. m. basåret 1970/71 har beaktats. För detta budgetår överensstämmer alltså de totala utgifterna med dem som redovisas i den reviderade finansplanen. För vissa av de större anslagsgrupperna redovisas också alternativ beräknade i löpande priser. För dessa beräkningar har antagits en prisstegring med 1,5 % under andra halvåret 1971 och med 3 % under vart och ett av åren 1972—1975. En redovisning av totalutgifternas utveckling i löpande priser lämnas i tabell 6 på sid. 27.

3.1. Utbildning och forskning

Denna anslagsgrupp omfattar de statliga utgifterna för utbildningsväsendet och den civila forskning som bedrivs antingen av staten eller med statligt stöd. Anslagsgruppen har indelats i undergrupper, varav de största är grundskolan, gymnasiala skolor, högre utbildning och forskning samt studiesociala ändamål. Grundskolegruppen domineras av den nioåriga obligatoriska skolan men omfattar även vissa skolformer under avveckling och specialskolan. I gymnasiala skolor ingår de nuvarande skolformerna gymnasium, fackskola och yrkesskola, vilka fr. o. m. budgetåret 1971/72 sammanförs till den s. k. gymnasieskolan, samt folkhögskolan. Till högre utbildning och forskning har förts bl. a. anslagen till universitet och högsko-

Utbildning och forskning
(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1964/65—1968/69	Anslag 1970/71	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1970/71—1971/72	Genomsnittlig procentuell förändring 1970/71—1974/75
			1971/72	1972/73	1973/74	1974/75		
Totala utgifter	+ 6,9	8 778	+ 378	+ 151	+ 81	+ 138	+ 4,3	+ 2,1
därav								
grundskolan	+ 2,7	3 226	+ 70	+ 11	— 24	+ 72	+ 2,2	+ 1,0
gymnasiala skolor ..	+ 7,2	1 414	+ 4	+ 7	+ 27	+ 20	+ 0,3	+ 1,0
högre utbildning och forskning	+ 7,7	2 249	+ 129	+ 90	+ 85	+ 67	+ 5,7	+ 3,9
studiesociala ändamål	+ 17,5	1 441	+ 166	+ 28	— 20	— 34	+ 11,5	+ 2,3

lor, undervisningssjukhusen samt de statliga forskningsråden och styrelsen för teknisk utveckling. I denna undergrupp ingår även de statliga utgifterna för forsknings- och utvecklingsverksamhet på atomenergiområdet. Studiesociala ändamål omfattar det statliga studiestödet till samtliga kategorier av studerande.

Den starka ökningen av de statliga utgifterna för utbildning och forskning under perioden 1964/65—1968/69 återspeglar den intensiva reformverksamhet som ägt rum inom området.

Den nioåriga *grundskolan*, vars genomförande beslutades år 1962, är nu nästan helt genomförd och kommer att vara fullt utbyggd i hela landet läsåret 1972/73. Den nya reviderade läroplanen för grundskolan kommer att börja tillämpas under en treårsperiod fr. o. m. läsåret 1970/71. Denna reform innebär framför allt, att högstadiet blir mera sammanhållet, vilket ger alla barn och ungdomar en i huvudsak gemensam grundutbildning.

Elevantalet i grundskolan beräknas 1970/71 uppgå till ca 950 000. Antalet elever stiger successivt under perioden och miljonstrecket passeras läsåret 1973/74. Ökningen är mest markerad på lågstadiet och, beträffande slutet av perioden, mellanstadiet. Behovet av lärare ökar med något mer än 1 000 om året.

Anslagsutvecklingen styrs förutom av elevutvecklingen av klasstorlekarna och rådande organisatoriska förhållanden. Klasstorlekarna beräknas successivt anpassas till den något högre nivå som låg till grund för 1962 års grundskolebeslut. Den nya läroplanen beräknas medföra en viss minskning av lärarbehovet. Anslagsutvecklingen påverkas även av det sätt varpå driftbidragen utbetalas till kommunerna.

Till grund för utvecklingen under långtidsbudgetperioden för *gymnasiala skolor* ligger de beslut som fattats av statsmakterna åren 1964 och 1968. I 1964 års beslut behandlades i detalj den inre utformningen och dimensio-

neringen av gymnasium och fackskola samtidigt som principen om en samordnad planering av det gymnasiala skolstadiet fastslogs. Enligt 1968 års beslut sammanförs de nuvarande skolformerna gymnasium, fackskola och yrkesskola till en skolform, gymnasieskolan, fr. o. m. läsåret 1971/72. Vidare innebar beslutet en omläggning av den nuvarande yrkesskolan. Denna kommer att få en bredare inriktning samtidigt som utbildningstiden i genomsnitt förlängs, vilket leder till en icke obetydlig kostnadsökning.

För närvarande tas nära 90 % av en årskull 16-åringar in i någon gymnasial skolform. På längre sikt bedöms den nya gymnasieskolan fortlöpande expandera så att praktiskt taget alla ungdomar efter genomgången grundskola kommer att fortsätta sin utbildning. Ökningen har i långtidsbudgeten beräknats till sin alldeles övervägande del falla på den del av gymnasieskolan som motsvarar den nuvarande yrkesskolan.

Reformeringen av *vuxenutbildningen* år 1967 innebar en kraftig förstärkning av resurserna för såväl folkbildningen som de kommunala skolorna för vuxna och de riksrekryterande statliga vuxenskolorna i Norrköping och Härnösand. Genom proposition till 1970 års riksdag har framlagts förslag om ett nytt betydelsefullt steg i utbyggnaden av vuxenutbildningen. Bl. a. föreslås en kraftig höjning av bidragen till studiecirkelar. Kostnaderna för vuxenutbildningsändamål antas öka under hela långtidsbudgetperioden.

Beräkningen av anslagsutvecklingen inom den *högre utbildningen* baseras i vad avser universiteten och högskolorna på i huvudsak två faktorer. För de fria fakulteterna har den beräknade närvaron uppskattats mot bakgrund av de prognoser som är gjorda av statistiska centralbyrån och universitetsmyndigheterna. Prognoserna har justerats med hänsyn bl. a. till den pågående försöksverksamheten med vidgat tillträde till högre studier och till den sannolikt ökade genomströmningshastighet som bör bli följd av de nyligen införda fasta studiegångarna vid filosofiska fakulteter. För de spärade fakulteterna har beräknats det medelsbehov som under långtidsbudgetperioden uppstår till följd av hittills fattade beslut om intagningskapaciteten vid ifrågavarande utbildningsanstalter. Huvuddelen av kostnadsökningarna faller på den beslutade utbyggnaden av de medicinska, odontologiska, matematisk-naturvetenskapliga och tekniska utbildningsvägarna. Även kostnaderna för universitetsadministration samt biblioteks- och servicefunktioner kommer att stiga i samband härmed. Uppförande och iordningställande av undervisningslokaler vid universiteten och högskolorna kommer likaledes att ställa krav på ökade anslag under långtidsbudgetperioden.

Utbyggnaden av lärarhögskolorna i enlighet med besluten av 1967 års riksdag avslutas vid periodens början. Utgifterna för klass- och ämneslärarutbildningen kommer emellertid att minska genom den successiva avvecklingen av folkskoleseminarierna och genom att ersättning under första utbildningsterminen till ämneslärarkandidaterna bortfaller. Forskollärarutbildningen beräknas emellertid öka under långtidsbudgetperioden.

Medel till *forskning* anvisas över riksstaten genom anslagen till dels de statliga forskningsråden, styrelsen för teknisk utveckling, AB Atomenergi m. fl., dels universiteten och högskolorna. Ökningen av anslagen till direkta forskningsändamål har under de senaste åren varit betydande och för långtidsbudgetperioden beräknas en fortsatt ökning. Ett fortsatt deltagande i de europeiska forskningssamarbetsorganens ordinarie program har förutsatts vid anslagsberäkningarna. För statens finansiering av AB Atomenergis verksamhet har följts den femårsplan för anslagsutvecklingen som anges i årets statsverksproposition. Planen innebär en viss minskning av anslaget till AB Atomenergi.

Anslagen till *studiesociala ändamål* har till följd av utbildningsväsendets expansion och de studiesociala reformerna ökat kraftigt under de senaste åren. Utgiftsökningen under långtidsbudgetperioden motverkas i stigande grad genom återbetalningar, särskilt av studiemedel.

3.2. Folkpensioner m. m.

Dominerande inom anslagsgruppen är folkpensionerna. Vidare ingår statens bidrag till sjukförsäkringen samt vissa kostnader för yrkesskadeersättningar och för den allmänna försäkringens administration. Gruppen utgörs nästan helt av transfereringar till hushållen.

Kostnaderna för folkpensioneringen har i fasta priser stigit med i genomsnitt 7,3 % per år under perioden 1964/65—1968/69. Delvis är ökningen en följd av att antalet pensionärer under perioden stigit med ca 150 000.

Till stor del beror dock den snabba utgiftsstegringen på de standardförbättringar som genomförts. Pensionsbeloppen var den 1 juli 1964 3 775 kr. för ensamstående och 5 900 kr. för makar. Från den 1 juli i år beräknas beloppen uppgå till 6 050 kr. resp. 9 575 kr., en ökning med ca 60 %. Av ökningen utgörs omkring hälften av standardhöjning medan återstoden utgör kompensation för prisstegringar. Ett nytt system för standardhöjning av folkpensionerna under perioden 1969—1978 har beslutats av 1969 års riksdag. För folkpensionärer med ingen eller låg ATP utgår pensionstillskott som första året motsvarar 3 % av basbeloppet och därefter årligen ökar för att vid tioårsperiodens slut utgöra 30 % av basbeloppet. Tillskotten utgår med samma belopp oberoende av civilstånd, dvs. makar erhåller dubbelt tillskott. Folkpensionen kommer 1978 att för ifrågavarande pensionärer utgöra 1,2 basbelopp för ensamstående och 2,0 basbelopp för makar. Motsvarande andelar var den 1 juli 1968 0,9 resp. 1,4.

Vårriksdagen har förelagts förslag om ändrade regler för att erhålla förtidspension. Förslaget avser att ge personer med tungt eller pressande arbete ökade möjligheter till pension före 67-årsåldern. Äldre arbetskraft som inte längre orkar med sitt arbete eller som friställts och som inte kan beredas ett annat lämpligt arbete utan omskolning skall kunna få förtidspension. För-

Folkpensioner m. m.

(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1964/65—1968/69	Anslag 1970/71	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1970/71—1971/72	Genomsnittlig procentuell förändring 1970/71—1974/75
			1971/72	1972/73	1973/74	1974/75		
Totala utgifter	+ 6,6	8 141	+ 846	+ 360	+ 326	+ 306	+ 10,4	+ 5,2
därav								
folkpensioneringen ..	+ 7,3	7 361	+ 692	+ 320	+ 285	+ 265	+ 9,4	+ 4,9
sjukförsäkringen	+ 0,6	753	+ 155	+ 40	+ 40	+ 40	+ 20,6	+ 8,1

slaget innebär dessutom en viss uppmjukning av invaliditetsbedömningen vid förtidspensionering i allmänhet och ökade möjligheter att vid bedömningen av behovet av förtidspensionering ta hänsyn till den rådande arbetsmarknadssituationen. Genom de ändrade reglerna för förtidspensionering och förändringen i befolkningens åldersstruktur ökar antalet folkpensionärer successivt. År 1960 utgjorde åldersgruppen över 65 år ca 12 % av befolkningen. Vid långtidsbudgetperiodens slut beräknas denna grupp utgöra ca 15 % av befolkningen.

Folkpensionsanslaget redovisas i såväl fasta som löpande priser. I fastprisberäkningen har beaktats den höjning av basbeloppet till 6 700 kr., som beräknas inträffa under budgetåret 1970/71. Helårseffekten av denna höjning medför ett ökat anslagsbehov budgetåret 1971/72 med ca 350 milj. kr. För perioden 1972/73—1974/75 omfattar beräkningarna enligt fastprisalternativet endast utgiftshöjningar till följd av den successiva höjningen av pensionstillskotten och det ökade antalet pensionärer.

Till budgetåret 1971/72 stiger utgifterna för folkpensioner i fastprisalternativet med ca 690 milj. kr., varav 180 milj. kr. hänförs sig till höjningen av pensionstillskotten och ca 160 milj. kr. till det ökade antalet pensionärer. Anslagsutvecklingen under långtidsbudgetperioden till följd av dessa två faktorer framgår av nedanstående tablå.

	Anslagsförändring till			
	1971/72	1972/73	1973/74	1974/75
Ökat antal pensionärer	+ 160	+ 150	+ 130	+ 125
Höjda pensionstillskott	+ 180	+ 170	+ 155	+ 140
Summa	+ 340	+ 320	+ 285	+ 265

Tabell 2. Folkpensioner

(Milj. kr., löpande priser)

Genomsnittlig procentuell förändring 1964/65—1968/69	Anslag 1970/71	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1970/71—1971/72	Genomsnittlig procentuell förändring 1970/71—1974/75
		1971/72	1972/73	1973/74	1974/75		
+ 11,8	7 361	+ 790	+ 555	+ 520	+ 500	+ 10,7	+ 7,2

I tabell 2 redovisas en beräkning av folkpensionsanslagets utveckling i löpande priser. Till grund för beräkningarna har som nämnts legat en antagen prisstegring med 1,5 % under andra halvåret 1971 och med 3 % vart och ett av åren 1972—1975.

Under perioden 1964/65—1968/69 har genomförts ett flertal reformer inom *sjukförsäkringen*. År 1967 slopades karensdagarna och sjukpenningen höjdes väsentligt. År 1968 förbättrades läkemedelsrabatterna och höjdes ersättningen för läkarvårdskostnader. Ökningar av sjukförsäkringens utgifter för tilläggssjukpenning och läkemedelsrabatter påverkar inte statsbidragets storlek utan enbart arbetsgivar- och egenavgifter till försäkringen. Detta förklarar varför reformverksamheten inte kommer till uttryck i anslagsutvecklingen under den förflutna perioden. Från den 1 januari 1970 har genomförts ett helt nytt system för ersättning för läkarvård meddelad av läkare anställda i offentlig tjänst, den s. k. 7-kronorsreformen. Systemet innebär att patienten endast betalar 7 kronor vid ett läkarbesök, oavsett vilka undersökningar som utförs. Om patienten behöver remitteras till andra läkare täcker den erlagda avgiften även kostnaderna för detta, liksom kostnaderna för laboratorie- och röntgenundersökningar. Sjukförsäkringen ersätter sedan sjukvårdshuvudmannen med 31 kr. per undersökning. Riksdagen har vidare förelagts förslag som avser att jämställa män och kvinnor inom sjukförsäkringen.

I anslutning till det förslag om individuell beskattning som förelagts riksdagen har även föreslagits att den nuvarande skyldigheten för gift person att betala sjukförsäkringsavgift för make som saknar beskattningsbar inkomst skall slopas. Förslaget medför ett inkomstbortfall för sjukförsäkringen med 220 milj. kr. per år, som föreslås täckt genom en höjning av statsbidraget till sjukförsäkringen från 40 till 55 %. Utgiftsökningen faller på budgetåren 1971/72 och 1972/73. I övrigt beräknas sjukförsäkringsutgifterna under långtidsbudgetperioden öka med ca 2 % per år på grund av folkökningen och förändringar i åldersstrukturen. För sjukvårdsförsäkringen förutses dessutom en konsumtionsökning med ca 6 % per år.

3.3. Totalförsvaret

Utgifterna inom gruppen totalförsvaret avser till helt övervägande del det militära försvaret. Härutöver ingår civilförsvaret, det ekonomiska försvaret samt övriga delar av totalförsvaret. De ekonomiska ramarna för det militära försvaret och civilförsvaret under budgetåren 1968/69—1971/72 fastställdes genom 1968 års försvarsbeslut. Utgiftsramen för det militära försvaret uppgår för budgetåret 1970/71 till ca 5 600 milj. kr. i löpande priser. Utgifterna för militära ändamål utanför ramen — främst pensionskostnader och övriga sociala kostnader — uppgår till ca 330 milj. kr. För civilförsvaret beräknas utgifterna till ca 120 milj. kr., för det ekonomiska försvaret till ca 140 milj. kr. och för övriga totalförsvarsändamål till ca 260 milj. kr.

Beträffande det *militära försvaret* har utgifterna för budgetåren 1970/71 och 1971/72 beräknats enligt 1968 års försvarsbeslut. För budgetåren 1972/73—1974/75 utgår beräkningarna från den fastställda s.k. planeringsnivån, vilken innebär en i förhållande till budgetåret 1971/72 oförändrad utgiftsram i fasta priser.

För att belysa utvecklingen av de ramreglerade militära försvarsutgifterna dels i löpande priser, dels i fasta priser, har beräkningar gjorts på grundval av de prisantaganden som tillämpas vid beräkningen av statsinkomsterna samt av utgifterna i de sammanfattande avsnitten. Tabell 3 avser utgiftsutvecklingen i löpande priser enligt de antaganden om prisutvecklingen som redovisats i annat sammanhang. I tabell 4 redovisas utgifternas utveckling under förutsättning av oförändrade priser efter utgången av budgetåret

Tabell 3. Utvecklingen av de militära försvarsutgifterna 1970/71—1974/75 i fasta priser
(Milj. kr.)

	1970/71	1971/72	1972/73	1973/74	1974/75
Anslag (prisläge maj 1969)	5 180	5 315	5 315	5 315	5 315
Priskompensation	165	260	260	260	260
Förbrukning av anslagsbehållningar	260	240	240	240	240
Utgiftsram	5 605	5 815	5 815	5 815	5 815
Utgiftsförändring från föregående budgetår		+ 210	0	0	0

Tabell 4. Utvecklingen av de militära försvarsutgifterna 1970/71—1974/75 i löpande priser
(Milj. kr.)

	1970/71	1971/72	1972/73	1973/74	1974/75
Utgiftsram	5 605	5 985	6 155	6 335	6 515
varav priskompensation	(165)	(430)	(600)	(780)	(960)
Utgiftsförändring från föregående budgetår		+ 380	+ 170	+ 180	+ 180

Totalförsvaret

(Milj. kr., fasta priser)

Genomsnittlig procentuell förändring 1964/65—1968/69	Anslag 1970/71	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1970/71—1971/72	Genomsnittlig procentuell förändring 1970/71—1974/75
		1971/72	1972/73	1973/74	1974/75		
+ 0,1	6 448	+ 193	+ 6	— 4	+ 1	+ 3,0	+ 0,8

1970/71. Tabellerna skiljer sig således enbart i vad avser priskompensationen.

Även för *civilförsvaret* utgår beräkningarna från 1968 års försvarsbeslut. För budgetåren 1970/71 och 1971/72 upptas anslagsramen för civilförsvaret till 109 resp. 123 milj. kr., och för de därpå följande budgetåren till 123,5 milj. kr. Härutöver kommer kompensation för prisstegringar.

För *övriga totalförsvarsanslag* utgår beräkningarna från att de olika aktiviteterna fortlöper på en ungefär oförändrad nivå.

3.4. Kommunikationer och energiförsörjning

Utöver utgifterna för vägväsendet omfattar anslagsgruppen huvudsakligen de statliga kommunikationsverken — postverket, televerket, statens järnvägar, luftfartsverket och sjöfartsverket — vissa investeringsutgifter för Sveriges Radio samt vattenfallsverket.

Vid bedömningen av den framtida utvecklingen vid oförändrad ambitionsnivå har hänsyn i första hand tagits till den förväntade efterfrågeutvecklingen. Som utvecklats i inledningen till långtidsbudgeten föreligger vissa svårigheter att avgöra vilken investeringsutveckling som krävs för att anpassa produktionen (utbudet av tjänster) till efterfrågan. För att få ett praktiskt användbart kriterium har emellertid valts att i huvudsak låta investeringarna, efter reduktion med förväntad produktivitetsutveckling, förändras i takt med efterfrågeökningen.

Vidare har beaktats vissa uppställda program och engångsprojekt. Som exempel kan nämnas SJ:s investeringar för storstockholms lokaltrafik och det nya storflygfältet i Sturup i Skåne.

Inom *vägväsendet* beräknas trafiken under den framförliggande perioden öka med ca 5 % per år. I enlighet med den tidigare redovisade metodiken har förutsatts att vägbyggandet ökar i takt med trafikökningen.

Även driftutgifterna påverkas av trafikökningen. Vid anslagsberäkningen har hänsyn tagits till förväntad produktivitetsutveckling.

Televerkets investeringar, som budgetåret 1970/71 uppgår till ca 670

Kommunikationer och energiförsörjning

(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1964/65—1968/69	Anslag 1970/71	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1970/71—1971/72	Genomsnittlig procentuell förändring 1970/71—1974/75
			1971/72	1972/73	1973/74	1974/75		
Totala utgifter	+ 1,4	4 316	— 17	— 20	— 29	+ 17	— 0,4	— 0,3
däruav								
vägar, trafiksäkerhet, m. m.	+ 0,9	2 095	+ 4	+ 2	+ 4	+ 1	+ 0,2	+ 0,1
kommunikationsverken	+ 2,0	1 434	— 15	— 24	— 23	+ 16	— 1,0	— 0,8
energiförsörjning	+ 3,5	675	+ 28	—	—	—	+ 4,1	+ 1,0
Sveriges Radio	+ 0,9	84	— 35	—	— 11	— 1	— 41,2	— 18,7

milj. kr., omfattar dels investeringar i telenätet dels investeringar i rundradioanläggningar för distribution av radio- och TV-programmen.

Investeringarna i telenätet — huvudsakligen abonnentanläggningar, fjärrförbindelser och telefonstationer — har bedömts bl. a. mot bakgrund av den väntade telefontrafikutvecklingen och efterfrågan på nya telefonabonnemang. Lokaltrafiken förutses öka med ca 5 % per år och rikstrafiken med ca 8 %. Häremot har antagits svara en ökning av investeringarna med 2 % per år varvid hänsyn tagits till produktivitetsutvecklingen.

Investeringarna i rundradioanläggningar och radio/TV-hus sjunker något sedan etapp I av utbyggnaden av sändarnätet för TV 2 avslutats i och med utgången av budgetåret 1970/71. Sändarnätet täcker då 93 % av befolkningen. Nästa utbyggnadsetapp, som syftar till en täckning av 97 %, påbörjas 1971/72.

Statens järnvägars investeringar för storstockholms lokaltrafik, som i statsverkspropositionen beräknats till ca 75 milj. kr. för 1970/71, minskar successivt under perioden. För statens järnvägars övriga investeringar (1970/71 ca 292 milj. kr.) har beräknats en ökning i takt med trafikutvecklingen.

Utvecklingen av *luftfartsverkets* investeringar (1970/71 46 milj. kr.) domineras av ett fåtal mycket stora objekt. Medel har bl. a. beräknats för att under perioden färdigställa flygfältet Sturup och för en viss utbyggnad av Arlanda.

I enlighet med riktlinjerna för luftfartspolitikerna har vidare antagits att driftbidraget till luftfartsverket avvecklas med ca 2,5 milj. kr. per år.

Vid beräkningarna av medelsbehovet för *postverket* har hänsyn tagits till trafikutvecklingen och till kostnaden för tillbyggnaden av postbankshuset i kvarteret Blåmannen i Stockholm.

Anslaget till *vattenfallsverket* beräknas under perioden öka till en årlig nivå på 700 milj. kr. En efterfrågeökning på elektrisk kraft med 8,1 % per år under perioden 1968—1973 och med 8,7 % per år under tiden 1973—1979 bör därmed kunna tillgodoses. Produktionen har hittills i huvudsak varit baserad på vattenkraftstillgångar. Den väntade starka ökningen av efterfrågan på elkraft kommer emellertid att väsentligen täckas genom utbyggnad av kärnkraft. Under perioden beräknas två aggregat vid Ringhals komma att tas i drift. Byggandet av ytterligare ett kärnkraftverk antas komma att påbörjas.

3.5. Stöd till barnfamiljer

Utgifterna för stöd till barnfamiljer avser huvudsakligen direkta inkomstöverföringar till hushållen i form av barnbidrag och bostadstillägg. Bidragen till barntillsynsverksamhet svarar för en växande andel av anslagsgruppen. Vidare ingår här statens kostnader för bidragsförskott, dvs. statens andel av kommunernas kostnader för underhållsbidrag till barn, samt den del av statens bidrag till social hemhjälp som avser hjälp till barnfamiljer.

Under perioden 1964/65—1968/69 har utgifterna för *barnbidragen* ökat kraftigt. Utgiftsutvecklingen har huvudsakligen bestämts av de bidragshöjningar som genomförts. Som ett led i den skattereform som föreslagits har riksdagen förelagts förslag om en höjning av barnbidragen med 300 kr. per barn och år till 1 200 kr. Höjningen föreslås genomförd den 1 januari 1971 och medför en utgiftsökning på 540 milj. kr. Härav faller hälften på budgetåret 1970/71. Härutöver kommer utgifterna att öka på grund av att antalet barn i barnbidragsberättigad ålder beräknas öka med ca 15 000 per år under perioden.

Beräkningen av anslaget till *bostadstillägg* till barnfamiljer bygger på oförändrade bidragsregler. Bostadstilläggen är inkomstprovade. Det i långtidsbudgeten gjorda antagandet om en viss inkomststegring medför vid oförändrade inkomstgränser för bidragen att anslagsbehovet beräknas minska med i genomsnitt 7 % per år under långtidsbudgetperioden.

År 1969 höjdes *bidragsförskotten* från 25 till 30 % av basbeloppet, vilket påverkar anslagsbehovet budgetåret 1970/71. I proposition till värriksdagen har föreslagits en ytterligare höjning av bidragsförskotten från 30 till 40 % av basbeloppet. Bidragsförskottet skulle efter höjningen komma att uppgå till 210 kr. per månad från den 1 januari 1971 vid nuvarande basbelopp, 6 300 kr. Den föreslagna höjningen beräknas medföra ett ökat anslagsbehov på 75 milj. kr. under budgetåret 1972/73.

År 1966 infördes nya regler om förbättrade bidrag till barnstugeverksamheten i avsikt att stimulera kommunerna till en snabbare utbyggnad av *barntillsynen* för förvärvsarbetande föräldrar. Bidraget till anordnande av

Stöd till barnfamiljer
(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1964/65—1968/69	Anslag 1970/71	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1970/71—1971/72	Genomsnittlig procentuell förändring 1970/71—1974/75
			1971/72	1972/73	1973/74	1974/75		
Totala utgifter	+ 4,1	2 611	+ 374	+ 103	+ 44	+ 43	+ 14,3	+ 5,0
därav barnbidrag, bostadstillskott, m. m.	+ 3,4	2 382	+ 292	+ 63	—	—	+ 12,3	+ 3,5

barnstugor fördubblades och ett särskilt lånestöd infördes. Även driftbidragen förbättrades. Åtgärderna har fått till följd att kommunerna ökat utbyggnaden av daghemsservicen. F. n. finns ca 40 000 platser i daghem och fritidshem.

Driftbidragen till barnstugorna höjs kraftigt från den 1 juli 1970. Bidraget till daghem höjs från 1 600 kr. till 2 800 kr. per plats, eller med 75 %. Fritidshemsbidraget höjs från 600 till 1 500 kr. per plats eller med 150 %. Med anledning härav och mot bakgrund av kommunernas redovisade utbyggnadsplaner beräknas numera det årliga tillskottet av barnstugeplatser under långtidsbudgetperioden till 12 000.

Den 1 januari 1969 infördes statsbidrag till kommunalt organiserade familjedaghem. F. n. finns det ca 25 000 familjedaghemplatser. Under långtidsbudgetperioden beräknas ca 4 000 platser tillkomma per år.

3.6. Arbetsmarknads- och lokaliseringspolitik

Utgifterna för arbetsmarknads- och lokaliseringpolitiken har vuxit mycket kraftigt under hela 1960-talet. De genomsnittliga årliga ökningarna har under de senaste fem budgetåren i löpande priser uppgått till mer än 200 milj. kr. Dessa höjningar av anslagen är framför allt ett uttryck för en höjd ambitionsnivå men även en följd av de ökade insatser som krävdes vid avmattningen i konjunkturen och den starka ökningen av omställningarna inom näringslivet under åren 1967 och 1968.

För långtidsbudgetperioden förutsätts schablonmässigt att det allmänt sett goda sysselsättningsläget under 1969 och 1970 kommer att bestå. För att uppfylla målsättningen om en utjämning av sysselsättningsläget mellan olika regioner och branscher krävs betydande insatser av selektiv art. Detta ställer krav på en fortsatt utbyggnad såväl i fråga om de åtgärder som syftar till att öka rörligheten mellan yrken och regioner som i fråga om lokaliseringspolitiska insatser.

Arbetsmarknads- och lokaliseringpolitik

(Milj. kr., fasta priser)

Genomsnittlig procentuell förändring 1964/65—1968/69	Anslag 1970/71	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1970/71—1971/72	Genomsnittlig procentuell förändring 1970/71—1974/75
		1971/72	1972/73	1973/74	1974/75		
+ 16,3	2 303	+ 143	+ 62	+ 62	+ 54	+ 6,2	+ 3,3

Vad beträffar de *rörlighetsfrämjande* insatserna förutses i första hand en snabb utbyggnad av arbetsmarknadsutbildningen. Det antal personer som fått arbetsmarknadsutbildning har under de senaste åren ökat med ca 10 000 per år. Denna utveckling antas fortsätta under de närmaste åren. Mot slutet av perioden förutsätts en avsakning ske. Såväl förbättringarna av flyttningsstödet som omställningarna på arbetsmarknaden har vidare lett till en betydande uppgång av antalet personer som fått olika former av stöd vid byte av arbetsort. En fortsatt omflyttning främst inom stödområdet har förutsetts.

De sysselsättningskapande åtgärderna i form av *beredskapsarbeten* antas ligga kvar på i huvudsak nuvarande nivå. Insatserna för de *handikappade* och svårplacerad äldre arbetskraft beräknas fortsätta att öka under perioden. Utbyggnaden av skyddade verkstäder förutses sålunda fortsätta i samma takt som hittills vilket leder till en fortgående ökning av anslagen för driftbidrag till dessa verkstäder. Vidare kalkyleras med en snabb utbyggnad av den halvskyddade sysselsättningen.

Anslagen till *kontant stöd vid arbetslöshet* består av medel till erkända arbetslöshetskassor, omställningsbidrag, m. m. Anslagen till dessa ändamål beräknas växa något under perioden på grund av ökat antal kassamedlemmar och personer som får det så kallade äldrestödet.

I fråga om *lokaliseringpolitiken* har riksdagen förelagts förslag om betydande nya insatser. Dessa innebär bl. a. ett sammanlagt kapitalstöd för perioden 1970/71—1972/73 på ca en miljard kr. Härtill kommer höjningar av anslaget till lokaliseringutbildning samt medel för det nya sysselsättningsstödet och transportstödet. Totalt beräknas de olika regionalpolitiska insatserna till 1 200 milj. kr. för treårsperioden. För efterföljande år har antagits oförändrad anslagsnivå.

3.7. Hälso-, sjuk- och socialvård

Denna anslagsgrupp omfattar utgifter för statliga och statsunderstödda vårdområden. Kostnaderna för bidrag till av sjukvårdshuvudmännen driven psykiatrisk sjukvård är den största posten.

Hälso-, sjuk- och socialvård

(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1964/65—1968/69	Anslag 1970/71	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1970/71—1971/72	Genomsnittlig procentuell förändring 1970/71—1974/75
			1971/72	1972/73	1973/74	1974/75		
Totala utgifter	+ 9,5	2 227	+ 118	+ 23	+ 48	+ 43	+ 5,3	+ 2,5
därunder								
psykiatrisk sjukvård m. m.	+ 11,5	1 400	+ 29	+ 14	+ 2	- 4	+ 2,5	+ 0,9
kroppssjukvård och allmän hälsovård	+ 2,8	293	+ 27	- 38	+ 4	+ 6	+ 9,2	- 0,1
nykterhetsvård	+ 7,7	199	+ 13	+ 13	+ 11	+ 11	+ 6,5	+ 5,6
ungdomsvård	+ 5,6	78	+ 5	+ 2	0	0	+ 6,4	+ 2,2
äldringvård	+ 25,6	231	+ 30	+ 20	+ 20	+ 20	+ 13,0	+ 8,6
hjälp åt handikappade	+ 5,4	216	+ 9	+ 8	+ 8	+ 6	+ 4,2	+ 3,4

Huvudmannaskapet för den *psykiatriska sjukvården* fördes över från staten till landstingen och storstäderna den 1 januari 1967. Staten bidrar till investerings- och driftkostnader enligt särskilda avtal, som avser perioden 1967—1971. Dessa avtal medförde en kraftig utgiftsstegring för staten under budgetåret 1966/67.

Enligt avtalen skall investeringsbidrag för perioden 1967—1971 utgå med 310 milj. kr. eller med 62 milj. kr. per år. Bidragen är dock indexreglerade varför anslaget för budgetåret 1970/71 beräknas till 79 milj. kr. Driftbidraget baseras i princip på den genomsnittliga vårdkostnaden vid de statliga sjukhusen året före övertagandet. För budgetåret 1970/71 beräknas driftbidraget till 927 milj. kr. Under långtidsbudgetperioden beräknas en viss anslagsökning beroende på att det driftbidragsberättigade platsantalet vid de psykiatriska sjukhusen ökar. För perioden efter 1971 har schablonmässigt räknats med oförändrad anslagsnivå.

Utgifterna för *kroppssjukvård och allmän hälsovård* avser en rad centrala och regionala myndigheter på detta område, statliga sjukhus, statsbidrag till olika former av hälso- och sjukvård samt en viss del av kostnaderna för undervisningssjukhusen. För karolinska sjukhuset och akademiska sjukhuset i Uppsala beräknas det nyligen slutna läkarlöneavtalet, förslaget om en allmän arbetstidsförkortning samt den pågående utbyggnaden av sjukhusen medföra en relativt kraftig utgiftsökning framför allt under den första delen av perioden. Förslaget om en allmän arbetstidsförkortning får effekt även för övriga myndigheter inom denna anslagsgrupp.

För *nykterhetsvården* har räknats med en viss utgiftsökning främst på

grund av en fortsatt utbyggnad av platsantalet vid inackorderings- och behandlingshem för alkohol- och narkotikamissbrukare.

Anslagen till *ungdomsvården* avser främst de statliga ungdomsvårdsskolorna. För långtidsbudgetperioden har räknats med en fortsatt uppdelning av de stora avdelningarna vid ungdomsvårdsskolorna i syfte att åstadkomma en gynnsammare behandlingssmiljö. Ungefär hälften av de vid ungdomsvårdsskolorna inskrivna eleverna behandlas i vård utom skola. Under perioden har räknats med en oförändrad utbyggnadstakt för den öppna ungdomsvården.

För *åldrvården* antog 1964 års riksdag ett reformprogram. Detta omfattade dels en utbyggnad av sjukhemmen för långtidsvård, dels ökade resurser för social hemhjälp och för förbättring av åldringsbostäderna. Genomförandet av detta program har medfört snabbt stigande utgifter. Utgifterna för budgetåren 1971/72—1974/75 påverkas av att antalet personer över 67 år beräknas öka med närmare 100 000 under denna period. Mot bl. a. denna bakgrund har förutsetts en fortsatt ökning av utgifterna för statsbidrag till social hemhjälp.

Samhällets *åtgärder för handikappade* spänner över en rad områden. Här redovisas endast utgifterna för bidrag till vanförestalterna och till tekniska hjälpmedel. Under år 1968 infördes nya regler för bidragen till hjälpmedel, vilket har medfört en mycket kraftig uppgång av anslaget. Denna uppgång beräknas fortsätta under långtidsbudgetperioden. Ökningen sker dock i avsaktande takt. Bidragen till vanförestalterna beräknas bortfalla under perioden på grund av att anstalterna antingen övertas av sjukvårdshuvudmän eller i vissa fall av primärkommuner.

I anslagsgruppen ingår statens kostnader för *arbetarskyddet*. Under perioden 1964/65—1968/69 har utgifterna för detta ändamål ökat med i genomsnitt 11 % per år. För långtidsbudgetperioden räknas med en fortsatt utbyggnad av insatserna på detta område.

3.8. Rättsväsende

Sedan år 1965 då polis- och åklagarväsendet samt rådhusrätterna förstatligades, har rättsväsendet tillförts betydande förstärkningar främst för att möta de krav som ställts genom kriminalitetens utveckling. Över hälften av utgifterna inom anslagsgruppen avser polismännen, som också svarar för ca 60 % av antalet sysselsatta inom rättsväsendet.

Anslagen till rättsväsendet beräknas öka under perioden som följd av antaganden om kriminalitetens fortsatta utveckling. Vidare beräknas en stigande trafikvolym ställa ökade krav på resurser för trafikövervakning. Den ökade arbetsbelastningen förutsätts dock i hög grad mötas med rationaliseringar. Som ett led i rationaliseringsarbetet inom rättsväsendet fortsätter uppbyggnaden av rättsväsendets informationssystem, som baseras

Rättsväsende

(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1964/65—1968/69	Anslag 1970/71	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1970/71—1971/72	Genomsnittlig procentuell förändring 1970/71—1974/75
			1971/72	1972/73	1973/74	1974/75		
Totala utgifter	+ 11,2	1 847	+ 49	+ 49	+ 34	+ 7	+ 2,7	+ 1,8
därav								
polisväsende	+ 15,8	1 022	+ 5	+ 9	+ 5	- 3	+ 0,5	+ 0,4
domstolar	+ 8,4	280	+ 26	+ 7	+ 7	+ 7	+ 9,3	+ 4,0
kriminalvård	+ 6,1	304	+ 15	+ 29	+ 20	+ 3	+ 4,9	+ 5,1

på automatisk databehandling. Förberedelser för programbudgetering pågår inom polisväsendet och åklagarväsendet, domstolarna och kriminalvården. Även i övrigt effektiviseras och förenklas de rättsvårdande organens arbete.

Det förslag om en generell förkortning av arbetstiden till 40 timmar per vecka som förelagts riksdagen påverkar vissa anslag inom rättsväsendet. Av denna anledning har räknats med anslagsökningar till budgetåren 1971/72 och 1972/73.

För *polisväsendet* antas att ökningen av arbetsvolymen i betydande grad möts med teknisk modernisering. Investeringarna består av nybyggen av polishus, som staten successivt övertar ansvaret för, samt en fortsatt utbyggnad av lokaler för rättsväsendet i kvarteret Kronoberg i Stockholm.

Antalet grövre brottmål och antalet mer arbetskrävande mål har ökat under senare tid vid de *allmänna domstolarna*. Ökningen av inskrivningsärendena fortsätter alltjämt. Den ökade belastningen har emellertid i viss utsträckning mötts med förenklat processuellt förfarande och andra rationaliseringar. Vissa personalförstärkningar har beräknats för domstolsväsendet i sin helhet. Vidare har medel beräknats för det nyligen beslutade övertagandet av lokalhållningen för underrätterna.

Utbyggnaden av *kriminalvården* i frihet beräknas fortsätta. Även om den vidgade tillämpningen av frivård minskar behoven på anstaltssidan måste medel för personalförstärkningar inom anstaltsvården beräknas för de nya anstalter och häkten som tas i bruk under perioden. Personalbehovet reduceras genom den koncentration som kan komma till stånd genom nedläggning av äldre anstalter. Medel har beräknats för kriminologisk behandlingsforskning som syftar till att mäta effekten av olika rehabiliteringsåtgärder.

3.9. Bostäder

Anslagen till lånefonden för bostadsbyggande dominerar helt denna anslagsgrupp. Bland de övriga anslagen märks statens bosättningslånefond och lånefonden för kommunala markförvärv. Bostadstillägen för barnfamiljer redovisas under gruppen stöd till barnfamiljer.

Det statliga stödet till bostadsändamål utgörs av lån till nybyggnad och ombyggnad m. m. vilka löper med en låneränta som motsvarar statens egen upplåningsränta plus ett tillägg för vissa administrativa kostnader. Lånefonden belastas därutöver med utgifter för s. k. räntelån och för skuldökning på bostadslån. Detta lånesystem syftar till att begränsa hyrorna i nybyggda fastigheter under de första åren efter färdigställandet genom en omfördelning i tiden av såväl amorteringar som räntor.

För 10-årsperioden 1965—1974 har riksdagen fastställt ett bostadsbyggnadsprogram om en miljon färdigställda lägenheter. Under de första fem åren av denna period har drygt hälften av programmet realiserats. För att uppnå målet behövs under den andra femårsperioden igångsättning av ca 100 000 lägenheter per år.

Långtidsbudgetens beräkningar över anslagsbehovet har baserats på ett antagande om att det statsfinansierade byggandet uppgår till 91 000 lägenheter per år, vilket innebär oförändrad andel av det totala bostadsbyggandet. Vidare antas att den nuvarande räntenivån består och att paritetstalen, i enlighet med antagandet om fasta priser, blir oförändrade.

I årets statsverksproposition har anslaget till bostadslånefonden för budgetåret 1970/71 upptagits med 1 650 milj. kr. Enligt bostadsstyrelsens senaste beräkningar kan medelsbehovet för detta budgetår uppskattas till 2 390 milj. kr., vilket alltså är 740 milj. kr. mer än anslaget. I avvaktan på underlag för en säkrare bedömning har i långtidsbudgeten kalkylerats med en utgiftsutveckling i enlighet med bostadsstyrelsens beräkningar. De mer-

Bostäder

(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1964/65—1968/69	Anslag 1970/71	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1970/71—1971/72	Genomsnittlig procentuell förändring 1970/71—1974/75
			1971/72	1972/73	1973/74	1974/75		
Totala utgifter	+ 7,0	2 459	+ 211	+ 142	+ 215	+ 220	+ 3,6	+ 7,2
därav								
lånefonden för bostadsbyggande	+ 10,9	1 650	+ 945	+ 140	+ 215	+ 220	+ 57,3	+ 17,8
reservationsmedelsförbrukning	—	740	— 740	—	—	—	—	—

utgifter som eventuellt blir erforderliga kommer att föreslås på tilläggsstat under budgetåret 1970/71. För att i långtidsbudgeten ge en rättvisande bild av den således kalkylerade utgiftsutvecklingen har här räknats med en förbrukning av allmänna reservationsmedel på 740 milj. kr. budgetåret 1970/71 under denna anslagsgrupp. Denna reservationsmedelsförbrukning bortfaller det följande budgetåret och korrigerar därigenom den stora anslagsökning som uppstår 1971/72 i förhållande till den låga anslagsnivån 1970/71.

3.10. Skattebidrag till kommuner

Anslagsgruppen består nästan uteslutande av anslagen till skatteutjämningsbidrag till kommunerna och kompensation till kommunerna i anledning av skatteomläggningen år 1971.

Skatteutjämningsbidragen har till uppgift att utjämna skillnaderna i den kommunala skatteutdebiteringen i olika delar av landet. Bidragen utgår dels för att tillförsäkra en kommun ett visst skatteunderlag, dels för att mildra effekten av en hög utdebitering. Därutöver utgår i särskilda fall extra skatteutjämningsbidrag. Anslaget påverkas sålunda främst av skatteunderlaget i kommunerna och av utdebiteringen. Utvecklingen av dessa faktorer har medfört en kraftig ökning av statens utgifter för skatteutjämningsbidrag under de senaste åren. Bidragen svarade år 1969 för ca 10 % av kommunernas inkomster. Motsvarande siffra för enbart landskommuner var 20 %. I norrlandslänen svarade staten genom bidragen för mellan 1/4 och 1/3 av kommunernas inkomster.

Till grund för beräkningen av utvecklingen under långtidsbudgetperioden ligger antagandet att lönesumman ökar med 9 % år 1970, 6 % under år 1971 och därefter i takt med bruttonationalproduktens tillväxt under

Skattebidrag till kommuner

(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1964/65—1968/69	Anslag 1970/71	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1970/71—1971/72	Genomsnittlig procentuell förändring 1970/71—1974/75
			1971/72	1972/73	1973/74	1974/75		
Totala utgifter	+ 7,7	1 691	+ 166	+ 660	+ 630	+ 100	+ 9,8	+ 17,7
därav								
skatteutjämningsbidrag	.	1 680	+ 170	+ 160	+ 130	+ 100	+ 10,1	+ 7,5
kompensation till kommunerna	—	—	—	+ 500	+ 500	—	—	—

vart och ett av åren 1972—1975 samt att medelutdebiteringen till kommunal skatt ökar med 50 öre per år.

Till utgiftsgruppen har också förts de utgifter som uppstår när kommunerna skall kompenseras för det inkomstbortfall som skatteomläggningen medför. Skattebortfallet inträffar kalenderåret 1971 och uppgår till ca 1 miljard kr. Enligt gällande regler sker slutredovisning av den kommunal-skatteuppbörd som äger rum 1971 först kalenderåret 1973. Således är det först budgetåret 1972/73 som kompensationen till kommunerna skall börja utbetalas.

3.11. Utvecklingsbistånd m. m.

Utvecklingsbistånd m. m. innefattar anslagen till internationellt utvecklingsbistånd och bidrag till internationella organisationers verksamhet. Anslagsgruppen domineras av biståndsanslagen.

Riktlinjerna för de fortsatta svenska biståndsinsatserna har dragits upp av statsmakterna på grundval av prop. 1968:101. Anslagen till biståndsändamål avses öka så att de budgetåret 1974/75 uppgår till en procent av bruttonationalprodukten till marknadspris.

Preciseringen av målet för de svenska biståndsinsatsernas omfattning 1974/75 innebär inte att den kommande anslagsutvecklingen med exakthet kan förutses, eftersom den är beroende av den framtida produktions- och prisutvecklingen. Eftersom enprocentmålet enligt riksdagens beslut skall beräknas netto, har kompensation för u-ländernas betalningar av amorteringar och räntor på utestående krediter inrympts i anslagsberäkningarna. I riksdagens beslut om enprocentmålet anges som riktmärke en årlig ökning av biståndsanslagen med ca 25 %. I långtidsbudgeten har anslagen för budgetåren 1971/72—1973/74 beräknats med utgångspunkt från denna siffra. Budgetåret 1974/75 har anslagen beräknats öka så mycket att enprocentmålet uppnås detta budgetår.

Utvecklingsbistånd m. m.

(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1964/65—1968/69	Anslag 1970/71	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1970/71—1971/72	Genomsnittlig procentuell förändring 1970/71—1974/75
			1971/72	1972/73	1973/74	1974/75		
Totala utgifter	+ 14,5	854	+ 210	+ 257	+ 315	+ 404	+ 24,6	+ 24,3
därav utvecklingsbistånd ..	+ 14,5	800	+ 208	+ 254	+ 320	+ 404	+ 26,0	+ 25,5

3.12. Totala utgifter

I tabell 5 lämnas en sammanfattning av den totala utgiftsutvecklingen i fasta priser. Enligt kalkylerna skulle den genomsnittliga ökningstakten under långtidsbudgetperioden komma att uppgå till 4,0 % per år. Den verkliga genomsnittliga ökningstakten under den historiska jämförelseperioden var något högre, 5,6 % per år. Skillnaden mellan de historiska siffrorna och långtidsbudgetkalkylen är emellertid väsentligt mindre än i tidigare långtidsbudgeter, vilket förklaras av flera omständigheter.

Den föreslagna skatteomläggningen medför åtaganden med stor genomslags effekt under första delen av långtidsbudgetperioden, särskilt beträffande stödet till barnfamiljer och folkpensionärer. Ett annat element i skatteomläggningen är den kompensation till kommunerna om ca en miljard kr. per år som börjar utgå under år 1973. Andra faktorer som kraftigt påverkar utgiftsutvecklingen under de kommande åren är de stigande utgifterna för den internationella biståndsverksamheten och bostadspolitiken.

Utgiftsberäkningarna för basåret 1970/71 baseras på de anslagsberäkningar som redovisas i den reviderade finansplanen. För perioden fr. o. m. budgetåret 1971/72 redovisas två alternativ. Enligt fastprisalternativet förutsätts oförändrade priser. Enligt det alternativ i löpande priser, som redovisas i tabell 6, har förutsatts en prisstegring fr. o. m. budgetåret 1971/72 om 3 % årligen. Denna förutsättning medför helt naturligt högre takt i ut-

Tabell 5. Utgiftsutvecklingen 1970/71—1974/75 i fasta priser

(Milj. kr.)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1964/65—1968/69	Anslag 1970/71	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1970/71—1971/72	Genomsnittlig procentuell förändring 1970/71—1974/75
			1971/72	1972/73	1973/74	1974/75		
Utbildning och forskning..	+ 6,9	8 778	+ 378	+ 151	+ 81	+ 138	+ 4,3	+ 2,1
Folkpensioner m. m.....	+ 6,6	8 141	+ 846	+ 360	+ 326	+ 306	+ 10,4	+ 5,2
Totalförsvaret	+ 0,1	6 448	+ 193	+ 6	- 4	+ 1	+ 3,0	+ 0,8
Kommunikationer och energiförsörjning	+ 1,4	4 316	- 17	- 20	- 29	+ 17	- 0,4	- 0,3
Stöd till barnfamiljer	+ 4,1	2 611	+ 374	+ 103	+ 44	+ 43	+ 14,3	+ 5,0
Arbetsmarknads- och lokaliseringpolitik	+ 16,3	2 303	+ 143	+ 62	+ 62	+ 54	+ 6,2	+ 3,3
Hälsa-, sjuk- och socialvård	+ 9,5	2 227	+ 118	+ 23	+ 48	+ 43	+ 5,3	+ 2,5
Rättsväsende	+ 11,2	1 847	+ 49	+ 49	+ 34	+ 7	+ 2,7	+ 1,8
Bostäder	+ 7,0	2 459	+ 211	+ 142	+ 215	+ 220	+ 8,6	+ 7,2
Skattebidrag till kommuner	+ 7,7	1 691	+ 166	+ 660	+ 630	+ 100	+ 9,8	+ 17,7
Utvecklingsbistånd m. m.	+ 14,5	854	+ 210	+ 257	+ 315	+ 404	+ 24,6	+ 24,3
Övrigt	+ 5,4	4 759	+ 152	+ 28	+ 86	+ 31	+ 3,2	+ 1,5
Totala utgifter	+ 5,6	46 434	+ 2 823	+ 1 821	+ 1 808	+ 1 364	+ 6,1	+ 4,0

Tabell 6. Utgiftsutvecklingen 1970/71—1974/75 i löpande priser

(Milj. kr.)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1964/65—1968/69	Anslag 1970/71	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1970/71—1971/72	Genomsnittlig procentuell förändring 1970/71—1974/75
			1971/72	1972/73	1973/74	1974/75		
Totala utgifter i fasta priser	+ 5,6	46 434	+ 2 823	+ 1 821	+ 1 808	+ 1 364	+ 6,1	+ 4,0
<i>Tillkommande utgifter:</i>								
Löneökningar	—	—	+ 460	+ 520	+ 560	+ 605	—	—
Försvaret, priskompensation	—	—	+ 171	+ 172	+ 178	+ 183	—	—
Folkpensioner	—	—	+ 98	+ 235	+ 235	+ 235	—	—
Skatteutjämningsbidrag ..	—	—	+ 30	+ 10	+ 60	+ 100	—	—
Utvecklingsbistånd	—	—	—	—	—	+ 237	—	—
Omkostnader	—	—	+ 165	+ 170	+ 175	+ 180	—	—
Totala utgifter i löpande priser	+ 10,9	46 434	+ 3 747	+ 2 928	+ 3 016	+ 2 904	+ 8,1	+ 6,2

giftsstegringarna än fastprisalternativet, framför allt där utgifternas storlek är knuten till prisindex. Detta gäller t. ex. försvarskostnaderna, folkpensionerna och studiemedlen. Stigande priser medför också omkostnadsökningar i den statliga verksamheten. Vidare har räknats med att ökade utgifter för löner åt statsanställda och personal i statsunderstödd verksamhet i stort kommer att utvecklas enligt antagandena om förändringar i totalproduktion och priser. Övriga kostnadsförändringar har förutsatts bli kompenserade genom rationaliseringar eller taxehöjningar. Utvecklingsbiståndet räknat i fasta priser beräknas under hela långtidsbudgetperioden öka med ca 25 % per år. Detta medför att enprocentmålet i relation till bruttonationalprodukten i fasta priser uppnås 1974/75 i enlighet med riksdagens beslut. I det löpande prisalternativet har räknats med ökning av anslaget på ca 25 % per år t. o. m. budgetåret 1973/74. Den anslagsökning som erfordras för att anslaget skall uppgå till en procent av bruttonationalprodukten i löpande priser har alltså helt lagts på budgetåret 1974/75. Detta förklarar den stora anslagsökningen detta budgetår i tabell 6.

4. Statsutgifternas realekonomiska utveckling

4.1. Inledning

Den samhällsekonomiska bedömningen av den förutsedda utgiftsökningen måste baseras på en realekonomisk fördelning av de totala statsutgifterna och en beräkning av de förändringar av antalet anställda (tjänster) inom statlig och statsunderstödd verksamhet.

Vid en realekonomisk analys av den statliga utgiftsutvecklingen är det i första hand av intresse att skilja mellan å ena sidan sådana utgifter som innebär att staten direkt efterfrågar produktionsresurser i form av varor och tjänster och å andra sidan sådana utgifter som endast påverkar den samhällsekonomiska utvecklingen indirekt genom sina effekter på de disponibla inkomsterna inom andra sektorer av ekonomin.

Till den första kategorin hänförs konsumtions- och investeringsutgifter. Som konsumtionsutgifter betraktas utgifter för statlig produktion av tjänster inom t. ex. undervisningssektorn, rättsväsendet och försvaret samt utgifter för det internationella biståndsprogrammet.

Ungefär 65 % av konsumtionsutgifterna består av löner och pensioner. Återstoden är omkostnader i den löpande verksamheten samt biståndsutbetalningar.

Som investeringar betraktas huvuddelen av utgifterna på kapitalbudgeten samt vissa utgifter på driftbudgeten, främst för vägbyggande och materielinköp.

I princip skiljer sig inte det investeringsbegrepp som används i beräkningarna för den statliga sektorn från dem som används för andra sektorer. Avgränsningen mellan konsumtion och investeringar inom den offentliga sektorn kan emellertid från vissa utgångspunkter diskuteras. För det första föreligger i vissa fall praktiska svårigheter att utifrån de redovisningssystem som tillämpas på olika håll inom statsförvaltningen klart dra denna gräns. För det andra kan med vissa skäl hävdas att sådana statliga insatser som undervisning, forskning och tekniskt utvecklingsarbete i samhällsekonomisk mening är att betrakta som investeringar. I och med att sådana verksamheter utgör en växande del av den totala samhälls ekonomin och att en dominerande del av den statliga sektorns konsumtion avser dessa ändamål blir frågeställningen särskilt aktuell i samband med en diskussion av den realekonomiska innebörden av statens utgifter.

Vidare bör påpekas att konsumtion och investeringar definieras i anslutning till tidigare gällande svenskt nationalräkenskapssystem. Den omläggning till det s. k. SNA-systemet (Standard National Accounts) som skett för nationalräkenskaperna beräknas beträffande den realekonomiska fördelningen av statsbudgeten kunna ske först under hösten 1970. De väsentligaste skillnaderna mellan de bägge systemen är att reparationer och underhåll i SNA-systemet inte inkluderas i investeringarna och att viss anläggningsverksamhet inom försvaret räknas som konsumtion.

Den del av statens utgifter som indirekt påverkar samhälls ekonomin indelas i ett flertal realekonomiska kategorier. Den största gruppen utgörs av de direkta inkomstöverföringarna. Dessa utgör det viktigaste instrumentet för statens inkomstomfördelning politik och syftar till att öka mottagarens köpkraft utan motprestation och utan att denne härigenom påverkas i sitt konsumtionsval. De viktigaste exemplen på sådana överföringar till enskilda

personer är folkpensioner och barnbidrag. Skatteutjämningsbidragen till kommunerna och kompensation till kommunerna i anledning av skattereformen är transfereringar av samma karaktär.

En annan form av inkomstöverföringar är de indirekta, vilka kallas subventioner. Som exempel på subventioner kan nämnas bidrag till driften av verkstäder för handikappade, lokaliseringsbidrag samt bidrag till byggande, drift och underhåll av enskilda vägar. Subventioner har från samhällsekonomisk synpunkt i betydande utsträckning samma verkningar som om utgifterna skett för statens egen konsumtion och investering.

Gruppen statsräntor utgörs huvudsakligen av utgifterna för underskott på riksgäldsfonden, dvs. i stort sett finansieringen av statsskulden.

Till gruppen finansiella transaktioner hänförs utgifter för utlåning inom landet, aktieteckning, markköp m. m.

4.2. Konsumtions- och investeringsutgifter

I tabell 7 har statens utgifter för konsumtion och investeringar sammanförts med statsbidrag för motsvarande ändamål till kommuner samt vissa organisationer. Denna redovisningsmetod har valts för att i möjligaste mån eliminera effekterna av förändringar i huvudmannaskap mellan staten och kommunerna. Därtill kommer att effekterna på efterfrågan av utgifter inom ett verksamhetsområde kan sägas vara desamma, vare sig staten svarar för verksamheten eller kommunerna driver den med statsbidrag.

Utgifterna för konsumtion och investeringar, vilka representerar statens och den statsunderstödda verksamhetens direkta efterfrågan på varor och tjänster, utgör inemot 60 % av de totala statsutgifterna. Dessa utgifter beräknas stiga med 3,8 % budgetåret 1971/72 och med i genomsnitt 2,6 % per år under långtidsbudgetperioden. Stora skillnader föreligger mellan utvecklingen av konsumtion och investeringar. Medan konsumtionsutgifterna utvecklas i ungefär samma takt under perioden visar investeringsutgifterna en relativt kraftig uppgång det första året med 4,1 % mot 1,0 % i genomsnitt per år under hela perioden.

Ökningstakten för investeringarna framstår som moderat under såväl den förflutna som den framförliggande perioden. Tillväxten av konsumtionsutgifterna är påtagligt snabbare. De ökade med i genomsnitt 8,1 % per år under den förflutna perioden, medan investeringarnas ökningstakt begränsades till 1,3 %. För den framförliggande perioden beräknas konsumtionsutgifterna växa med 3,3 % per år mot 1,0 % per år för investeringsutgifterna.

Ökningstakten för konsumtions- och investeringsutgifterna under den framförliggande perioden ligger väsentligt lägre än för den förflutna perioden eftersom perioden 1964/65—1968/69 rymmer en kraftig reformverksamhet medan beräkningarna för den framförliggande perioden baseras på antagandet om oförändrad ambitionsnivå.

Tabell 7. Konsumtions- och investeringsutgifternas utveckling

(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1964/65—1968/69	Anslag 1970/71	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1970/71—1971/72	Genomsnittlig procentuell förändring 1970/71—1974/75
			1971/72	1972/73	1973/74	1974/75		
Konsumtionsutgifter ...	+ 8,1	18 452	+ 688	+ 616	+ 582	+ 667	+ 3,7	+ 3,3
Statliga	+ 5,5	11 715	+ 448	+ 405	+ 480	+ 480	+ 3,8	+ 3,7
Driftbidrag till kommuner	+ 14,0	6 033	+ 218	+ 197	+ 79	+ 165	+ 3,6	+ 2,6
Bidrag till ideella organisationer m. m.	+ 3,2	704	+ 22	+ 14	+ 22	+ 21	+ 3,1	+ 2,7
Investeringsutgifter ...	+ 1,3	7 765	+ 321	+ 14	- 29	+ 4	+ 4,1	+ 1,0
Statliga	+ 1,0	6 684	+ 330	+ 25	- 28	+ 5	+ 4,9	+ 1,2
Investeringsbidrag till kommuner	+ 2,1	1 067	- 9	- 10	+ 0	+ 1	- 0,8	- 0,4
Summa konsumtions- och investeringsutgifter	+ 5,9	26 217	+ 1 009	+ 630	+ 553	+ 671	+ 3,8	+ 2,6

4.3. Övriga realgrupper

Utvecklingen av inkomstöverföringar, finansiella transaktioner m. m. framgår av tabell 8. Dessa utgiftskategorier beräknas — med undantag av utgifterna för subventioner — öka väsentligt snabbare än konsumtions- och investeringsutgifterna. Direkta inkomstöverföringar ökar således med i genomsnitt nära 7,0 % per år. Förklaringen till denna snabba ökningstakt beror i huvudsak på höjningen av barn- och studiebidragen, kompensationen till folkpensionärerna samt ersättningen till kommunerna inom ramen för

Tabell 8. Utvecklingen av inkomstöverföringar m. m.

(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1964/65—1968/69	Anslag 1970/71	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1970/71—1971/72	Genomsnittlig procentuell förändring 1970/71—1974/75
			1971/72	1972/73	1973/74	1974/75		
Direkta inkomstöverföringar ...	+ 6,4	12 935	+ 1 354	+ 1 075	+ 1 020	+ 484	+ 10,5	+ 6,9
Till enskilda	+ 6,2	11 249	+ 1 188	+ 415	+ 380	+ 354	+ 10,6	+ 4,8
Skattebidrag till kommuner	+ 7,8	1 686	+ 166	+ 660	+ 610	+ 100	+ 9,8	+ 17,6
Subventioner	- 0,9	1 433	+ 83	- 22	- 31	- 65	+ 5,8	- 0,6
Statsskuldräntor m. m.	+ 6,7	1 869	+ 94	+ 65	+ 90	+ 75	+ 5,0	+ 4,1
Finansiella transaktioner m. m. ...	+ 14,0	3 778	+ 343	+ 121	+ 186	+ 158	+ 9,1	+ 5,0
Utlåning	+ 13,8	3 744	+ 340	+ 121	+ 188	+ 159	+ 9,1	+ 5,0

skattereformen. Detta förklarar också att ökningsakten för dessa kategorier ligger särskilt högt för budgetåret 1971/72.

Beräkningarna av statsskuldräntor baseras på ett antagande om oförändrad räntenivå samt ett budgetunderskott på ca 1 miljard kr. per år under långtidsbudgetperioden. Utvecklingen för utgiftskategorin finansiella transaktioner domineras av anslagsökningarna för bostadsfinansieringen.

5. Personalutvecklingen

Personalredovisningen omfattar statlig verksamhet samt det statsunderstödda kommunala skolväsendet. Redovisningen avser inte bara personal som avlönas från myndighetsanslag utan även anställda som avlönas t. ex. av forskningsråden och personal sysselsatt i uppdragsverksamhet. Statliga bolag ingår inte i redovisningen. AB Atomenergis personal har dock inräknats, eftersom bolagets utgifter i stort sett bestrids genom anslag över budgeten. Personalredovisningen avser den personalorganisation som myndigheterna beräknas ha enligt anvisade anslag varför även vakanta tjänster ingår. Redovisningen sker i hela årstjänster. Det bör framhållas att statistiken har många svagheter, varför uppgifterna får betraktas som relativt osäkra.

5.1. Långtidsbudgetens personalkalkyl

Den personalutveckling som följer av redovisade utgiftsberäkningar framgår av tabell 9. En uppdelning har skett på de ändamålsgrupper, som personalmässigt väger tungt.

Den jämfört med föregående år något större personalökningen under budgetåret 1970/71 förklaras nästan helt av utvecklingen inom skolväsendet och den högre utbildningen och forskningen. Dessa områden svarar för 2/3 av personalökningen till detta budgetår.

För den framförliggande perioden är den för varje år beräknade personalökningen lägre än ökningen till budgetåret 1970/71. Även under denna period svarar personalen inom skolväsendet och högre utbildning och forskning för den största ökningen.

Personalen inom gruppen *totalförsvar* fortsätter att minska. Detta förklaras främst av vissa förbandsindragningar inom flygvapnet och rationalisering av verkstadsdriften.

Inom *högre utbildning och forskning* kommer personalen att öka i något långsammare takt under de tre sista åren i långtidsbudgetperioden än under 1970/71. Detta förklaras främst av utvecklingen vid universiteten. Fram till år 1972 antas antalet närvarande vid de fria fakulteterna fortsätta att öka. För tiden därefter kan man emellertid räkna med endast mindre föränd-

Tabell 9. Personalutvecklingen 1966/67—1974/75

Ändamål	Genomsnittlig förändring 1966/67—1969/70	Förändring 1969/70—1970/71	Totalt 1970/71	Personalförändring från föregående budgetår till			
				1971/72	1972/73	1973/74	1974/75
Totalförsvaret	— 297	— 320	55 954	— 202	— 146	— 233	— 169
Utbildning och forskning (exkl. skolväsendet)	+ 1 233	+ 1 407	29 592	+ 1 035	+ 641	+ 581	+ 507
Skolväsendet	+ 775	+ 1 956	85 739	+ 2 529	+ 646	+ 1 728	+ 1 733
Rättsväsende	+ 702	+ 677	30 181	+ 375	+ 479	+ 250	+ 198
Arbetsmarknadspolitik	+ 401	+ 265	7 166	+ 135	+ 120	+ 110	+ 110
Hälsa-, sjuk- och socialvård	+ 258	+ 289	6 069	— 294	+ 84	+ 171	+ 162
Kommunikationer och energiförsörjning	— 309	— 96	15 646	— 57	— 72	— 51	— 42
Länsstyrelserna o. lokala skattemynd.	+ 268	+ 193	12 311	+ 110	+ 110	+ 110	+ 110
Övrigt	+ 454	+ 707	26 285	+ 451	+ 207	+ 326	+ 478
Summa	+ 3 485	+ 5 078	268 943	+ 4 082	+ 2 069	+ 2 992	+ 3 087

ringar. De spärrade fakulteternas utbyggnad enligt hittills fattade beslut kommer emellertid att medföra ett ökat lärarbehov. Vidare medför utbyggnaden av lärarhögskolorna enligt 1967 års riksdagsbeslut ett ökat personalbehov under början av perioden.

Skolväsendets personalökning under perioden 1971/72—1974/75 beror framför allt på det stigande elevantalet inom grundskolans låg- och mellanstadium.

Inom *rättsväsendet* dämpas personalökningen under den framförliggande perioden men ligger fortfarande på en relativt hög nivå, framför allt inom polisväsendet.

Inom *kommunikationsväsendet* förutses fortsatta personalminskningar bl. a. inom sjöfartsverket i samband med fortgående rationalisering inom lots- och fyrväsendet. Även inom vägväsendet beräknas personalen minska.

Sammanfattningsvis beräknas personalökningarna under den framförliggande perioden ligga på ungefär samma nivå som den genomsnittliga verkliga uppgången under den förlutna jämförelseperioden. Den årliga tillväxttakten i antalet tjänster dämpas dock något från ca 3 500 till ungefär 3 050. Personalökningen blir störst under periodens första, tredje och fjärde år och ökningen faller främst inom skolväsendet. Det bör understrykas att långtidsbudgetens personalredovisning inte återspeglar den statliga sektorns totala efterfrågan på arbetskraft, eftersom redovisningen inte omfattar förändringar i vakansläget.

5.2. Affärsverken

För affärsverkens del förutses fortsatta minskningar i efterfrågan på personal, dock inte i samma omfattning som tidigare år. Detta förklaras huvudsakligen av arbetstidsförkortningen.

Inom *postverket* bedrivs i kostnadssänkande syfte en omfattande rationalisering. Rationaliseringsprogrammet innefattar bl. a. sorteringsmaskiner, införande av postnummer, prestationslön för brevbärare, ökad användning av ADB i postbanken m. m. Till följd av rationaliseringarna inskränker sig behovet av personalökning praktiskt taget helt till vad som uppstår genom arbetstidsförkortningen under periodens första år.

Statens järnvägar fortsätter den omfattande rationaliseringsverksamhet som pågått under en följd av år. SJ har på grund av den omfattande nyrekryteringen under krigsåren och den ökande konkurrensen från biltrafiken sedan länge haft ett betydande personalöverskott. Möjligheterna att minska detta torde, till följd av personalens ålderssammansättning, successivt öka under 1970-talet.

Genom stora investeringar och andra rationaliseringsåtgärder har personalökningen vid *televerket* hittills kunnat begränsas. Under budgetåren 1971/72—1974/75 förutses bl. a. öknings av linjepersonal. Personalökningen under de tre första åren i perioden beror huvudsakligen på arbetstidsförkortningen.

Tabell 10. Personalutvecklingen vid affärsverken 1966/67—1974/75

	Genomsnittlig förändring 1966/67—1969/70	Förändring 1969/70—1970/71	Totalt 1970/71	Personalförändring från föregående budgetår till			
				1971/72	1972/73	1973/74	1974/75
Postverket	— 295	+ 600	38 770	+ 1 900	+ 100	— 100	+ 100
Televerket	+ 1 049	+ 681	41 150	+ 1 150	+ 1 000	+ 1 700	+ 800
Statens järnvägar . .	— 1 769	— 1 500	45 100	— 1 600	— 1 650	— 1 700	— 1 700
Luftfartsverket . . .	+ 68	+ 35	1 192	+ 75	+ 30	+ 30	+ 30
Förenade fabriksverken	— 142	± 0	7 500	+ 100	+ 200	± 0	± 0
Statens vattenfallsverk	— 207	+ 200	7 700	— 400	— 200	— 300	+ 100
Domänverket	— 481	— 235	6 973	— 240	— 245	— 245	— 250
Summa	— 1 777	— 219	148 385	+ 985	— 765	— 615	— 920

6. Inkomstutvecklingen

Totalbudgetens inkomster omfattar inkomsterna på både driftbudgeten och kapitalbudgeten. De senare utgörs främst av affärsverkens avskrivningsmedel samt räntor och amorteringar för statliga lån.

Beräkningen av inkomstutvecklingen baseras på antagandet om oföränd-

Tabell 11. Statsinkomsternas utveckling 1970/71—1974/75 i löpande priser
(Milj. kr.)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1964/65—1968/69	1970/71	Förändring till				Procentuell förändring 1970/71—1971/72	Genomsnittlig procentuell förändring 1970/71—1974/75
			1971/72	1972/73	1973/74	1974/75		
Inkomstskatt	+ 7,3	18 400	— 400	+ 1 400	+ 2 600	+ 2 900	— 2,2	+ 7,9
Mervärdeskatt	+ 20,1	8 900	+ 3 800	+ 800	+ 900	+ 900	+ 42,7	+ 14,5
Övriga inkomster	+ 3,3	18 276	+ 864	+ 805	+ 875	+ 810	+ 4,7	+ 4,3
Summa	+ 9,1	45 576	+ 4 264	+ 3 005	+ 4 375	+ 4 610	+ 9,4	+ 7,9

rade skatteregler under hela långtidsbudgetperioden. På samma sätt som i den reviderade finansplanen bygger inkomstberäkningarna på det framlagda förslaget till nytt skattesystem. Avgörande för statsinkomsternas förändringar blir härvid de antaganden som görs om skatteunderlagets (lönesummans) utveckling. För åren 1970 och 1971 beräknas i följande kalkyl, liksom i den reviderade finansplanen, den totala lönesumman komma att stiga med 9 % resp. 7 %. För de därpå följande åren antas lönesumman, med hänsyn tagen till den beräknade tillväxten av den totala produktionen och under förutsättning av en årlig prisstegring med 3 %, öka med 7 % per år. Denna antagna tillväxt av lönesumman ligger till grund för beräkningarna av inkomsterna på inkomstskattetiteln och av den allmänna arbetsgivaravgiften samt förutsätts ge upphov till en motsvarande utveckling av förbrukningen av de varor och tjänster som är belagda med mervärdeskatt. Övriga inkomster har i flertalet fall framskrivits på basis av schablonmässiga antaganden. De beräknade förändringarna i statsinkomsterna under angivna förutsättningar framgår av tabell 11.

Enligt denna kalkyl kommer tillväxttakten för statsinkomsterna att minska från ca 9 % per år under perioden 1964/65—1968/69 till 7,9 % per år under perioden 1970/71—1974/75. Statsinkomsternas tillväxt under de framförliggande budgetåren sker på grund av den statliga skatteskalans progressivitet i något snabbare takt än ökningen av skatteunderlaget.

Inkomstskattens och mervärdeskattens utveckling under budgetåren 1970/71—1972/73 domineras av den omläggning från direkt till indirekt beskattning som sker inom ramen för skattereformen.

Inkomsterna på inkomstskattetiteln bestäms av nettot mellan statens bruttouppehörd av främst preliminär A- och B-skatt samt inbetalningar av kvarskatt och fyllnadsskatt å ena sidan och vissa utbetalningar, i första hand av kommunalskattemedel och överskjutande skatt, å den andra. In-

komstskattetitels netto beräknas öka med ca 1,5 miljarder kr. under budgetåret 1970/71, vilket innebär en väsentligt lägre ökningstakt än under 1969/70. Detta beror på att skatteuppbörden under de två sista preliminärskatteterminerna budgetåret 1970/71 bestäms av det nya skattesystemets regler. Under budgetåret 1971/72 når de lättnader i den direkta beskattningen som skattereformen innebär full effekt vilket förklarar varför inkomsterna på inkomstskattetiteln minskar med 400 milj. kr. Inkomstskattens ökning under budgetåret 1972/73 är väsentligt lägre än den normala ökningstakten. Detta beror till viss del på en eftersläpande effekt av skattereformen som medför att kvarskatteinkomsterna minskar medan utbetalningarna av överskjutande skatt ökar. Det negativa netto som blir följden har beräknats till 400 milj. kr. Budgetåren 1973/74 och 1974/75 påverkas inte på inkomstsidan av några effekter som hänger samman med övergången till det nya skattesystemet. Förändringen av inkomstskatten under 1974/75 kan alltså från dessa utgångspunkter betraktas som normal.

Inom ramen för skattereformen kommer mervärdeskatten att öka från 10 % till 15 % den 1 januari 1971. Detta får vissa effekter under budgetåret 1970/71. Mervärdeskatteinkomsterna under budgetårets två sista uppbördsterminer bestäms av den nya skattesatsen. Ökningen detta budgetår uppgår till ca 2 miljarder kr. Fullt genomslag får höjningen av mervärdeskatten under budgetåret 1971/72 och detta förklarar den kraftiga ökningen på denna inkomsttitel. Under hela långtidsbudgetperioden beräknas inkomsterna av mervärdeskatt genomsnittligt öka med 14,5 %. Räknat på perioden 1972/73—1974/75 uppgår ökningstakten till omkring 6,4 % per år. I absoluta tal innebär detta en genomsnittlig ökning med ca 900 milj. kr. per år.

Bland större inkomstposter under övriga inkomster kan noteras att inkomsterna av bensin- och brännoljeskatt och tullmedel beräknas öka med vardera ca 100 milj. kr. per år och inkomsterna av fordonsskatt, skatt på malt- och läskedrycker samt inkomsterna på kapitalbudgeten beräknas öka med vardera ca 50 milj. kr. per år. Skatt på sprit och vin beräknas öka med ca 40 milj. kr. per år och den allmänna arbetsgivaravgiften med 80

Tabell 12. Statsinkomsternas utveckling 1970/71—1974/75 i fasta priser

(Milj. kr.)

	1970/71	Förändring till			
		1971/72	1972/73	1973/74	1974/75
Inkomstskatt	18 400	- 1 200	- 200	+ 1 600	+ 2 300
Mervärdeskatt	8 900	+ 2 300	+ 500	+ 550	+ 550
Övriga inkomster.....	18 276	+ 864	+ 805	+ 875	+ 810
Summa	45 576	+ 1 964	+ 1 105	+ 3 025	+ 3 660

milj. kr. per år. Inkomster av statens kapitalfonder, av vilka de viktigaste är statens affärsverksfonder och statens utlåningsfonder, kan schablonmässigt beräknas öka med omkring 200 milj. kr. per år.

I jämförande syfte har en beräkning också gjorts av statsinkomsternas sannolika utveckling under förutsättning att lönesumman utvecklas i takt med den reala produktionstillväxten efter utgången av budgetåret 1970/71. Denna kalkyl redovisas i tabell 12.

7. Avslutning

Syftet med långtidsbudgeten är att med 1970/71 som basår ange konsekvenserna för budgetåren 1971/72—1974/75 av de beslut och åtaganden som gjorts av statsmakterna. Redovisningen sker i såväl finansiella som reala termer. Långtidsbudgeten anger de resurser som krävs för att den statliga och statsunderstödda verksamheten skall kunna fullföljas i enlighet med dessa beslut och åtaganden. Eftersom långtidsbudgeten inte innehåller något försök att förutse framtida politiska beslut med konsekvenser för statens utgifter kan den inte uppfattas som en prognos för utvecklingen av statsbudgetens utgiftssida.

För att uppskatta de finansiella resurser som under perioden kan stå till förfogande innehåller långtidsbudgeten också en kalkyl över statsinkomsternas utveckling. I likhet med vad som gäller för utgiftskalkylen är inkomsterna beräknade i två alternativ, ett i fasta priser och ett i löpande priser. Båda alternativen grundas på antagandet att de skatteregler, som föreslagits vårriksdagen, kommer att gälla under hela perioden. För alternativet i löpande priser beräknas den totala lönesumman stiga med 9 % år 1970. För de därpå följande åren antas lönesumman stiga med 7 % per år. Inkomster, som inte direkt påverkas av förändringar i lönesumman, har i flertalet fall framräknats trendmässigt.

7.1. Inkomstutvecklingen

Under perioden 1964/65—1968/69 steg statsinkomsterna i genomsnitt med 9,1 % per år. Enligt långtidsbudgetens kalkyler kommer inkomsterna under perioden 1970/71—1974/75 att växa i något långsammare takt eller med 7,9 % per år.

Budgetåret 1970/71 beräknas statsinkomsterna öka med ca 5 miljarder kr. och budgetåret 1971/72 med omkring 4,3 miljarder kr. Tillväxttakten för statsinkomsterna sjunker således mellan de båda budgetåren från 12,3 % till 9,4 %. Detta förklaras i huvudsak av att lönesummans tillväxt under år 1970 beräknas bli markerat högre än under både de närmast före-

gående och följande åren. För de senare gäller ett schablonmässigt antagande om en ökning på 7 %. Lönesummans snabba tillväxt 1970 medför också en något snabbare ökning av mervärdeskatteinkomsterna. Ytterligare en förklaring till den snabba ökningen av statsinkomsterna 1970/71 är att en förändring i positiv riktning beräknas ske av nettot mellan inbetalningar av kvarskatt och fyllnadsbetalningar å ena sidan, och utbetalningar av överskjutande skatt å den andra, inom inkomstskattetiteln. I motsatt riktning verkar en tillfällig minskning av statsinkomsterna i samband med skattereformens genomförande.

7.2. Utgiftsutvecklingen

Räknat i löpande priser har utgifterna under perioden 1964/65—1968/69 ökat med i genomsnitt 10,9 % vilket resulterat i ett successivt växande underskott i totalbudgeten med ökad upplåning som följd. Räknat i fasta priser har utgifterna ökat med 5,6 % per år.

Långtidsbudgetens kalkyler över utvecklingen för perioden 1970/71—1974/75 anger en årlig utgiftsökning om 6,2 % i löpande priser och 4,0 % i fasta priser.

Den svagare utgiftsexpansion, som långtidsbudgetens kalkyler visar i förhållande till den faktiska utvecklingen under den förflutna perioden, är en följd av den beräkningsteknik som tillämpas. Hänsyn har sålunda inte tagits till eventuella nya beslut med anspråk på ökade statsutgifter eller beslut om förlängning av vissa tidsbegränsade utgiftsprogram. Denna teknik leder till att långtidsbudgetens kalkyler för de sista åren i perioden allt mer avlägsnar sig från vad som erfarenhetsmässigt kan bedömas som den sannolika utgiftsutvecklingen. I långtidsbudgetens teknik finns alltså en inbyggd och för varje år i perioden tilltagande underskattning av utgifterna. För inkomstsidan däremot har långtidsbudgeten mera karaktär av en prognos för hela perioden.

Den för långtidsbudgetperioden kalkylerade utgiftsökningen om 4,0 % räknat i fasta priser framstår — särskilt vid en jämförelse med de senaste årens långtidsbudgetkalkyler — som anmärkningsvärt kraftig. En närmare analys visar att vissa expansiva utgiftsprogram slår särskilt hårt under perioden. Därtill kommer verkningar av skattereformen. Bland de expansiva utgiftsprogrammen märks särskilt det internationella biståndet som ökar med ca 25 % per år, vilket medför en utgiftstegring om 300—400 milj. kr. per år mot periodens slut. Skattereformen verkar på flera sätt, dels i början av perioden genom en lyftning av utgiftsnivån för barnbidrag och folkpensioner samt studiebidrag, dels från budgetåret 1972/73 genom kompensation till kommunerna för det inkomstbortfall dessa drabbas av. Totalt beräknas dessa utgiftsprogram svara för drygt 1/3 av den utgiftsexpansion som långtidsbudgeten anger för perioden 1970/71—1974/75.

Tabell 13. Förändringen av statens inkomster och utgifter genom skattereformen

	1971/72	1972/73	1973/74	1974/75
Inkomster	+ 1 440	+ 1 940	+ 2 750	+ 3 150
därav				
inkomstskatt	- 3 100	- 2 900	- 2 400	- 2 300
arvs- och förmögenhetsskatt	+ 40	+ 40	+ 50	+ 50
mervärdeskatt	+ 4 500	+ 4 800	+ 5 100	+ 5 400
Utgifter	- 1 170	- 1 800	- 2 345	- 2 395
därav				
folkpensioner	- 305	- 320	- 335	- 355
bidrag till sjukförsäkringen	- 240	- 255	- 270	- 285
barnbidrag och studiebidrag	- 625	- 630	- 640	- 650
bidragsförskott	—	- 95	- 100	- 105
komensation till kommuner	—	- 500	- 1 000	- 1 000
Nettoeffekt	+ 270	+ 140	+ 405	+ 755

På sikt kommer skattereformen med beaktande av både inkomst- och utgiftsförändringar att medföra en viss nettoförstärkning av statsbudgeten. På inkomstsidan blir ökningen av mervärdeskatteinkomsterna så betydande att resultatet, efter komensation för bortfallet av direktskatteinkomster, blir en inte obetydlig inkomstförstärkning. Mot detta skall självfallet ställas de olika utgiftsökningar som direkt sammanhänger med skattereformen. Först budgetåret 1973/74 slår de olika anslagshöjningarna igenom fullt ut. Detta budgetår uppgår den totala utgiftsökning som sammanhänger med skattereformen till 2 345 milj. kr. och nettoeffekten på statsbudgeten blir en förstärkning med ca 400 milj. kr. De olika delposternas utveckling redovisas i tabell 13.

För budgetåret 1971/72 — det första året i långtidsbudgeten — kan en relativt säker beräkning göras av de resursanspråk som nu fattade beslut och åtaganden kommer att ställa. Även inkomstutvecklingen kan baseras på ett relativt säkert underlag. För detta budgetår erbjuder långtidsbudgeten en grund för bedömning av utrymmet för nya aktiviteter, behovet av omprövning av existerande program och eventuella krav på inkomstförstärkingar.

En sammanställning av utgifts- och inkomstutvecklingen i löpande priser för de tre budgetåren 1969/70—1971/72 redovisas i tabell 14. Av den framgår att utgifterna beräknas öka med 5,2 miljarder kr. till budgetåret 1969/70 och med drygt 2,3 miljarder kr. till budgetåret 1970/71. Enligt långtidsbudgetens kalkyler är utgiftsstegringen vid oförändrad ambitionsnivå ca 3,7 miljarder kr. till budgetåret 1971/72. Dessa utgiftsökningar motsvarar 13,4 %, 5,3 % och 8,1 %. Den kraftiga dämpningen av utgiftsexpan-

Tabell 14. Budgetsaldots utveckling 1969/70—1971/72

(Milj. kr., löpande priser)

	1969/70 rev. fi.plan	1970/71 rev. fi.plan	1971/72	Förändring från föregående budgetår till					
				1969/70		1970/71		1971/72	
					%		%		%
Utgifter . . .	44 100	46 434	50 181	+5 217	+13,4	+2 334	+ 5,3	+3 747	+8,1
Inkomster ..	40 591	45 576	49 840	+4 355	+12,0	+4 985	+12,3	+4 264	+9,4
Budgetsaldo	- 3 509	- 858	- 341	- 862		+ 2 651		+ 517	

sionen mellan budgetåren 1969/70 och 1970/71 leder till att totalbudgetens saldo förbättras med ca 2,7 miljarder kr.

Den svagare utgiftsökningen till budgetåret 1970/71 bör ses mot bakgrund av den kraftiga utgiftsstegringen året innan. Av den totala utgiftsökningen om 5,2 miljarder kr. till budgetåret 1969/70 kan ca 1,8 miljarder kr. hänföras till fyra utgiftsområden, nämligen ökningen av anslaget till investeringsbanken, helårseffekten av de nya bostadstilläggen till barnfamiljer, den snabbare utbetalningen av bostadslån och retroaktiv utbetalning av ett halvt års lönehöjningar för statsanställda.

Dämpningen av utgiftsexpansionen budgetåret 1970/71 är också ett uttryck för den finanspolitiska åtstramning som bedömts nödvändig för att säkra yttre och inre balans i samhällsekonomin. Utgiftsprogrammet i statsverkspropositionen präglades av restriktivitet. Därtill kommer bortfall av vissa tidsbegränsade program, bl. a. 300 milj. kr. i anslag till investeringsbanken och 200 milj. kr. för ATP-avgifter som egentligen hänförde sig till första halvåret 1969. Tillväxten av utgifterna under budgetåret 1970/71 beräknas uppgå till 5,3 %. Då har hänsyn inte tagits till höjningen av de statsanställdas löner år 1971 och eventuella tilläggsstater.

För att upprätthålla oförändrad ambitionsnivå budgetåret 1971/72 skulle utgifterna enligt kalkylerna öka med ca 3,7 miljarder kr. i löpande priser eller 8,1 %. Det är ungefär 1/4 mer än vad som enligt fjolårets långtidsbudget erfordrades för att upprätthålla oförändrad ambitionsnivå det första budgetåret i perioden, dvs. 1970/71. Utgiftsökningen framstår som särskilt kraftig vid en jämförelse med den beräknade faktiska utgiftsstegringen budgetåret 1970/71.

Som redan framhållits svarar verkningarna av skattereformen för en betydande del av utgiftsstegringen. Budgetåret 1971/72 slår compensationen till folkpensionärer, barnfamiljer och studerande igenom med full styrka anslagsmässigt. Därtill kommer andra effekter av skattereformen och en fortsatt relativt betydande utgiftsökning för bostadslånefonden. Dessa utgiftsprogram beräknas svara för drygt 1/4 av den totala utgiftsökningen

detta budgetår. Då emellertid inkomsterna beräknas öka i något snabbare takt eller med 9,4 % minskar underskottet i totalbudgeten med mer än 500 milj. kr.

7.3. Realekonomisk analys

En analys i realekonomiska termer av utgiftsförändringarna under hela långtidsbudgetperioden 1970/71—1974/75 visar på en årlig ökning om 2,6 % av utgifterna för konsumtion och investeringar, inklusive bidrag till kommunerna för dessa ändamål. Uppgången till det första året i perioden, budgetåret 1971/72, är 3,8 %.

Investeringsutgifterna beräknas öka med 1 % i genomsnitt under hela perioden. Ökningen, ca 320 milj. kr. eller 4,1 % i förhållande till 1970/71, faller helt på det första året. Drygt 1/3 av investeringsökningen budgetåret 1971/72 kan hänföras till totalförsvaret. Andra stora ökningsposter är investeringarna i karolinska sjukhuset och datamaskiner. I övrigt synes en rad tillfälliga faktorer ha medfört denna koncentration av utgiftsökningen till det första budgetåret.

Det får emellertid anses naturligt att den teknik som tillämpas för långtidsbudgeten medför speciella effekter för den långsiktiga kalkyleringen av investeringsutgifterna. Investeringsprogrammen är i motsats till konsumtionsprogrammen ofta tidsbegränsade och faller därmed i många fall bort under långtidsperioden. Eftersom långtidsbudgeten inte tar hänsyn till eventuella beslut om nya investeringsprogram blir underskattningen av utgiftstrycket här mera markerat än för konsumtionssidan.

Av intresse i en realekonomisk analys är också de anspråk på arbetsmarknaden som en ökning av statsutgifterna kommer att medföra. Betydande svårigheter av redovisningsteknisk natur föreligger när en sådan analys skall utföras. Den personalredovisning, som ingår i långtidsbudgeten, avser sålunda endast antalet tjänster som myndigheterna beräknas ha enligt avsedda anslag. Ingen hänsyn tas till vakansläget.

Trots dessa begränsningar i det redovisade materialet kan ändå vissa slutsatser dras av kalkylerna. Av tabell 16 framgår att personalökningen

Tabell 15. Utvecklingen av konsumtions- och investeringsutgifterna 1970/71—1971/72
(Milj. kr., fasta priser)

	1971/72	Förändring från 1970/71	
		Milj. kr.	%
Konsumtionsutgifter	19 140	+ 688	+ 3,7
Investeringsutgifter	8 086	+ 321	+ 4,1
Summa	27 226	+ 1 009	+ 3,8

Tabell 16. Personalutveckling 1966/67—1974/75

(Antal helårstjänster inkl. vakanser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1966/67—1968/69	Totalt 1970/71	Förändring till				Procentuell förändring 1970/71—1971/72	Genomsnittlig procentuell förändring 1970/71—1974/75
			1971/72	1972/73	1973/74	1974/75		
Totalt	+ 0,7	417 328	+ 5 067	+ 1 304	+ 2 377	+ 2 167	+ 1,2	+ 0,6
Skolväsendet ..	+ 1,3	85 739	+ 2 529	+ 646	+ 1 728	+ 1 733	+ 2,9	+ 1,9
Affärsverken ...	- 0,8	148 385	+ 985	- 765	- 615	- 920	+ 0,7	- 0,2
Övrigt	+ 1,6	183 204	+ 1 553	+ 1 423	+ 1 264	+ 1 354	+ 0,8	+ 0,8

till budgetåret 1971/72 beräknas till ca 5 000 för myndigheter och affärsverk. Det är ungefär tre gånger så mycket som redovisats i de två senaste årens långtidsbudgeter för det första året i resp. period. Denna snabba ökningstakt förklaras till betydande del av den arbetstidsförkortning som genomförs under åren 1971—1973.

För hela långtidsbudgetperioden 1970/71—1974/75 beräknas ökningen av antalet tjänster uppgå till 0,6 % per år. Det kan jämföras med den faktiska ökningen som ägde rum under perioden 1964/65—1968/69, nämligen 0,7 %. Mot bakgrund av den minskning av det totala arbetskraftsutbudet, som förutses för perioden 1970—1975 (tabell 1), är de i långtidsbudgeten redovisade anspråken från statens sida betydande.

De resursanspråk som långtidsbudgetens kalkyler redovisar måste bedömas mot den samhällsekonomiska bakgrund som tecknats i kapitel 2. Enligt de redovisade preliminära kalkylerna skulle bruttonationalprodukten öka med i genomsnitt ca 3,5 % per år under perioden 1970—1975. Enligt långtidsbudgetens beräkningar för budgetåret 1971/72 skulle ianspråktagandet av reala resurser för den statliga och statsunderstödda verksamheten öka i något snabbare takt än vad som sannolikt blir möjligt för övriga sektorer av samhällsekonomin.

De anspråk, som myndigheterna redovisat i sina anslagsframställningar för budgetåret 1970/71 och i sina bedömningar av vad oförändrad ambitionsnivå kommer att kräva, överstiger kraftigt såväl de i statsverkspropositionen upptagna anslagen som de i långtidsbudgeten gjorda beräkningarna. Erfarenhetsmässigt är också utgiftstrycket större än vad långtidsbudgetens kalkyler visar. Under perioden 1964/65—1968/69 ökade de statliga konsumtions- och investeringsutgifterna med 5,9 % per år. Det kan jämföras med långtidsbudgetens kalkyler om en ökning med 2,6 % per år under perioden 1970/71—1974/75.

Kalkylerna över utgiftsexpansionen under de närmaste budgetåren skall

också bedömas mot bakgrund av de mål för den ekonomiska politiken som statsmakterna angivit. Enligt årets finansplan är huvuduppgifterna för den ekonomiska politiken att rätta till de balansrubbingar som uppkommit utan att ge avkall på de grundläggande målen. En uppgift, som står i förgrunden, är att förstärka betalningsbalansen. Som ett led i en politik med detta syfte stramas finanspolitiken åt.

Behovet att stärka betalningsbalansen framstår som särskilt angeläget för att det utgiftsprogram, som statsmakterna antagit för det internationella biståndet, skall kunna infrias. Enligt programmet skall en procent av bruttonationalprodukten till marknadspris avsättas för utvecklingsbiståndet. Detta mål skall ha nåtts budgetåret 1974/75, det sista året i långtidsbudgeten. Enligt kalkylerna kommer biståndet detta år att uppgå till 1 985 milj. kr. i fasta priser, en uppgång med 1 185 milj. kr. i förhållande till innevarande budgetår.

Sammanfattningsvis kan sägas att årets långtidsbudget tyder på att utgiftsstegringen ligger på en högre nivå än vad motsvarande kalkyler i tidigare långtidsbudgetar utvisat. De krav som under de närmast följande budgetåren kommer att ställas på den ekonomiska politiken och det begränsade tillväxtutrymmet i den svenska ekonomin motiverar en allmänt stram utgiftsprövning och en hård prioritering av insatserna såväl inom som mellan olika utgiftsområden.

Innehållsförteckning

1.	<i>Inledning</i>	1
1.1.	Långtidsbudgetens karaktär och syfte	1
1.2.	Oförändrad ambitionsnivå	1
1.3.	Beräkningsunderlag	3
2.	<i>Samhällsekonomisk bakgrund</i>	5
2.1.	Inledning	5
2.2.	Resursutveckling och produktionstillväxt	5
3.	<i>Utgiftsutvecklingen</i>	8
3.1.	Utbildning och forskning	8
3.2.	Folkpensioner m. m.	11
3.3.	Totalförsvaret	14
3.4.	Kommunikationer och energiförsörjning	15
3.5.	Stöd till barnfamiljer	17
3.6.	Arbetsmarknads- och lokaliseringpolitik	18
3.7.	Hälso-, sjuk- och socialvård	19
3.8.	Rättsväsende	21
3.9.	Bostäder	23
3.10.	Skattebidrag till kommuner	24
3.11.	Utvecklingsbistånd m. m.	25
3.12.	Totala utgifter	26
4.	<i>Statsutgifternas realekonomiska utveckling</i>	27
4.1.	Inledning	27
4.2.	Konsumtions- och investeringsutgifter	29
4.3.	Övriga realgrupper	30
5.	<i>Personalutvecklingen</i>	31
5.1.	Långtidsbudgetens personalkalkyl	31
5.2.	Affärsverken	33
6.	<i>Inkomstutvecklingen</i>	33
7.	<i>Avslutning</i>	36
7.1.	Inkomstutvecklingen	36
7.2.	Utgiftsutvecklingen	37
7.3.	Realekonomisk analys	40

Tabellförteckning

Tabell	1. Produktion, arbetsinsats och produktivitet	8
	2. Folkpensioner	13
	3. Utvecklingen av de militära försvarsutgifterna 1970/71—1974/75 i fasta priser	14
	4. Utvecklingen av de militära försvarsutgifterna 1970/71—1974/75 i löpande priser	14
	5. Utgiftsutvecklingen 1970/71—1974/75 i fasta priser	26
	6. Utgiftsutvecklingen 1970/71—1974/75 i löpande priser	27
	7. Konsumtions- och investeringsutgifternas utveckling	30
	8. Utvecklingen av inkomstöverföringar m. m.	30
	9. Personalutvecklingen 1966/67—1974/75	32
	10. Personalutvecklingen vid affärsverken 1966/67—1974/75	33
	11. Statsinkomsternas utveckling 1970/71—1974/75 i löpande priser	34
	12. Statsinkomsternas utveckling 1970/71—1974/75 i fasta priser	35
	13. Förändringen av statens inkomster och utgifter genom skatte- reformen	38
	14. Budgetsaldots utveckling 1969/70—1971/72	39
	15. Utvecklingen av konsumtions- och investeringsutgifterna 1970/71—1971/72	40
	16. Personalutveckling 1966/67—1974/75	41

Riksrevisionsverkets
approximativa beräkning
rörande utfallet av riksstaten
för budgetåret 1969/70

Bilaga 3

RIKSREVISIONSVERKET

2.4. 1970

Till KONUNGEN

Approximativ beräkning av budgetutfallet för 1969/70

Enligt instruktionen får riksrevisionsverket härmed lämna approximativ beräkning över utfallet av statsregleringen för budgetåret 1969/70. Beräkningarna omfattar även det totala budgetutfallet.

1 *Bihang till riksdagens protokoll 1970. 1 saml. Nr 120. Bilaga 3*

I beräkningarna ingår de av riksdagen beviljade anslagen på tilläggsstat I till riksstaten för 1969/70 enligt rskr 1969: 424 samt begärda anslag på tilläggsstat II och III enligt proposition 1970: 2 respektive 1970: 78 och 105. Sammanlagt uppgår de medräknade anslagen på tilläggsstaterna till i runt tal 174 mkr. för driftbudgeten och 350 mkr. för kapitalbudgeten.

Beräkningarna grundar sig i huvudsak på månatliga kassarapporter från huvudförvaltningar och SEA-systemets redovisningscentraler och på inhämtade approximativa uppgifter från huvudförvaltningar och från myndigheter tillhörande SEA-systemets redovisningsgrupper.

Totalbudgeten

Totalbudgetens utgifter beräknas till 44 210 mkr. och inkomsterna till 40 490 mkr. Totalbudgetens underskott skulle således bli 3 720 mkr. som även framgår av nedanstående sammanställning.

	Beräknat utfall. Milj. kr.	
<i>Totalbudgetens inkomster</i>		
Driftbudgetens inkomster		38 967
Övrig finansiering:		
Avskrivningsmedel inom fonderna	1 355	
Övriga kapitalmedel	148	
Övrig kapitalåterbetalning	20	1 523
		<hr/> 40 490
Underskott		3 720
	Summa	<hr/> 44 210
<i>Totalbudgetens utgifter</i>		
Driftbudgetens utgifter		38 424
Avgår:		
Utgifter för avskrivning av nya kapitalinvesteringar	1 141	
Utgifter för avskrivning av oreglerade kapitalmedelsför- luster	1	1 142
		<hr/> 37 282
Utgifter på investeringsanslagen		6 690
Ökad disposition av rörliga krediter		238
	Summa	<hr/> 44 210

Totalbudgetens beräknade underskott på 3 720 mkr. enligt ovan kan även framräknas på följande sätt:

	Milj. kr.
Överskott på driftbudgeten	+ 543
Investeringsplanen	— 4 025
Ökad disposition av rörliga krediter	— 238
Summa	— 3 720

Beräknade förändringar i behållningarna på reservations- och investeringsanslag under innevarande budgetår redovisas särskilt i följande sammanställning.

Beräknade förändringar i anslagsbehållningarna 1969/70

	Anslagsbe- hållningar 30.6.1969	Beräknade för- ändringar 1969/70
	Milj. kr.	
Driftbudgeten (exklusive avskrivningar)	3 065	+ 108
Investeringsanslag	1 852	— 986
Summa	4 917	— 878

Beräkning av dispositionen av rörliga krediter

Dispositionen av rörliga krediter beräknas öka med 238 mkr. från 1 210 mkr. till 1 448 mkr. som även framgår av följande sammanställning.

Myndighet	Utestående 30.6. 1969	Av berörda myndigheter och bolag beräk- nad förändring 1969/70	Beräknat utestå- ende 30.6. 1970
	Milj. kr.		
Televerket	205	+ 90	295
Statens järnvägar	—	+ 20	20
Statens vattenfallsverk	50	+ 35	85
Domänverket	14	+ 6	20
Förenade fabriksverken	3	—	3
Överstyrelsen för ekonomiskt för- svar	625	+ 50	675
Svensk spannmålshandel, ekono- misk förening	175	+ 15	190
Svensk kötthandel, förening u p a	50	—	50
Norrbottens järnverk AB	88	+ 22	110
Summa	1 210	+ 238	1 448

¹ Inklusivt indragna anslagsbehållningar 60 milj. kr.

†1 Bihang till riksdagens protokoll 1970. 1 saml. Nr 120. Bilaga 3

Driftbudgeten

Driftbudgetens utgifter beräknas till 38 424 mkr. och inkomsterna till 38 967 mkr. Driftbudgetens överskott skulle således bli 543 mkr.

Överskottet på driftbudgeten kan även specificeras på följande sätt:

	Milj. kr.
Beräknat överskott på statsregleringen enligt riksstaten	+ 1 745
Avgår tilläggsstatsanslag	— 174
Beräknat utfall för inkomstitlar	— 193
Beräknade merutgifter utöver besparingar på förslagsanslag och obetecknade anslag	— 929
Beräknad ökning av reservationer	+ 94
Saldo	+ 543

Närmare uppgifter om inkomsterna på driftbudgeten lämnas i bilaga 1. Av den beräknade avvikelser mot riksstaten hänför sig 171 mkr. till inkomstitlar som hör till den allmänna budgeten och 22 mkr. till inkomstitlar som hör till specialbudgeter.

På förslagsanslag och obetecknade anslag beräknas merutgifterna överstiga besparingarna med 929 mkr. som även framgår av bilaga 2.

Bilaga 3 visar vilka anslag som beräknas utfalla med merutgifter eller besparingar på minst 10 mkr.

Reservationerna på driftbudgeten beräknas öka med 94 mkr. Den beräknade förändringen på de olika huvudtitlarna framgår av följande sammanställning.

	Minskning (—) resp. Ökning (+) Milj. kr.
Egentliga statsutgifter:	
II. Justitiedepartementet	— 6
III. Utrikesdepartementet	+ 6
IV. Försvarsdepartementet	— 71
V. Socialdepartementet	— 26
VI. Kommunikationsdepartementet	+ 93
VII. Finansdepartementet	+ 15
IX. Jordbruksdepartementet	+ 36
XI. Inrikesdepartementet	— 41
XII. Civildepartementet	— 2
XIII. Industridepartementet	+ 104
Säger för egentliga statsutgifter	+ 108
Utgifter för statens kapitalfonder:	
II. Avskrivning av nya kapitalinvesteringar	— 14
Reservationsökning, netto	+ 94

På automobilskattemedlens specialbudget beräknas inkomsttitlarna utvisa en brist av 23 mkr., och utgiftstitlarna en merutgift av 35 mkr. Budgetutjämningsfonden kommer som följd därav att belastas med 58 mkr. över förslagsanslaget 1969/70 VI B 9 Avsättning till statens automobilskattemedelsfond. Överskottet på specialbudgeten, som enligt riksstat och tilläggsstat är 602 mkr. beräknas nu bli (602 — 58 =) 544 mkr.

Avsättning till budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel beräknas till netto 325 mkr.

Kapitalbudgeten

På anslagen till kapitalinvestering i statens kapitalfonder beräknas netto-utgifterna till sammanlagt 6 690 mkr. Investeringsstaterna beräknas utfalla på följande sätt:

	Netto- inkomster	Netto- utgifter
	Milj. kr.	
Investeringsanslag		6 690
Avskrivningsmedel från riksstaten	1 141	
Avskrivningsmedel inom fonderna	1 355	
Övriga kapitalmedel	148	
Investeringsbemyndigande	4 046	
	Summa	6 690

Det kapitaltillskott som krävs för att genomföra de beräknade investeringarna erhålles om beloppet för investeringsbemyndigande, 4 046 mkr., minskas med beräknade kapitalåterbetalningar från kapitalfonder utan investeringsstat. Sådana återbetalningar beräknas uppgå till sammanlagt 21 mkr. Det nettotillskott av kapitalmedel som beräknas bli erforderligt för täckning av utgifterna på kapitalbudgeten skulle alltså bli (4 046 — 21 =) 4 025 mkr.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit avdelningschefen Ehnbohm, revisionsdirektören Säfström, avdelningsdirektören Cederblad och byrådirektören André, varjämte byrådirektören Lidmalm varit föredragande.

Underdånigst

LARS LINDMARK

**Beräkning rörande utfallet av driftbudgetens inkomstsida under
budgetåret 1969/70**

	Beräknat i riksstaten	Beräknat utfall	Brist som ersättes av budgetut- jämnings- fonden	Merinkomst som tillföres budgetut- jämnings- fonden
Tusental kronor				
A. Skatter, avgifter, m. m.				
I. Skatter:				
1. Skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse:				
a) Skatt på inkomst och förmögenhet m. m., <i>bevillning</i>	17 100 000	16 900 000	200 000	—
b) Kupongskatt, <i>bevillning</i> ..	13 500	22 000	—	8 500
c) Utskiftningsskatt och ersättningsskatt, <i>bevillning</i> .	1 000	1 000	—	—
d) Skogsvårdsavgifter, <i>bevillning</i>	10 200	10 200	—	—
e) Bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, <i>bevillning</i>	3 000	3 000	—	—
f) Arvsskatt och gåvoskatt, <i>bevillning</i>	210 000	240 000	—	30 000
g) Lotterivinstskatt, <i>bevillning</i>	100 000	95 000	5 000	—
h) Stämpelskatt och stämpelavgift, <i>bevillning</i>	250 000	265 000	—	15 000
2. Automobilskattemedel:				
a) Fordonsskatt, <i>bevillning</i> ..	1 140 000	1 110 000	(specialbudget)	
b) Bensin- och brännoljeskatt, <i>bevillning</i>	1 900 000	1 905 000	(specialbudget)	
3. Allmän arbetsgivaravgift, <i>bevillning</i>	750 000	760 000	—	10 000
4. Tullar och acciser:				
a) Tullmedel, <i>bevillning</i>	970 000	1 050 000	—	80 000
b) Mervärdeskatt, <i>bevillning</i> ..	6 900 000	6 900 000	—	—
c) Särskilda varuskatter, <i>bevillning</i>	410 000	405 000	5 000	—
d) Omsättningsskatt på motorfordon, <i>bevillning</i>	480 000	490 000	—	10 000
e) Tobaksskatt, <i>bevillning</i> ...	1 570 000	1 605 000	—	35 000
f) Rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag, <i>bevillning</i>	25 000	36 000	—	11 000
g) Rusdrycksförsäljningsmedel av detaljhandelsbolag, <i>bevillning</i>	50 000	53 000	—	3 000
h) Skatt på sprit, <i>bevillning</i> ..	1 825 000	1 890 000	—	65 000
i) Skatt på vin, <i>bevillning</i> ...	225 000	225 000	—	—
j) Skatt på malt- och läskedrycker, <i>bevillning</i>	450 000	490 000	—	40 000

	Beräknat i riksstaten	Beräknat utfall	Brist som ersättes av budgetut- jämnings- fonden	Merinkomst som tillföres budgetut- jämnings- fonden
Tusental kronor				
k) Energiskatt, <i>bevillning</i> . . .	935 000	965 000	—	30 000
l) Särskild skatt på motor- bränslen, <i>bevillning</i>	237 000	238 000	—	1 000
Säger för skatter	35 554 700	35 658 200	210 000	338 500
II. Uppbörd i statens verksamhet:				
1. Expeditionsavgifter	72 000	81 000	—	9 000
2. Bidrag till kostnader för polis-, domstols- och uppbördsvä- sendet m. m.	95 000	100 000	—	5 000
3. Vattendomstolsavgifter	1 000	400	600	—
4. Inkomster vid kriminalvården	8 000	7 260	740	—
5. Inkomster vid flygtekniska försöksanstalten	9 400	11 400	—	2 000
6. Bidrag till riks försäkringsver- ket och försäkringsrådet	10 000	9 500	500	—
7. Inkomster vid statens insti- tut för folkhälsan	900	1 200	—	300
8. Inkomster vid statens bakte- riologiska laboratorium	25 900	18 000	7 900	—
9. Inkomster vid statens far- maceutiska laboratorium	2 625	2 180	445	—
10. Inkomster vid statens rätts- kemiska laboratorium	1 915	1 237	678	—
11. Inkomster vid karolinska sjukhuset	107 000	122 000	—	15 000
12. Inkomster vid Vipeholms sjukhus m. m.	115	190	—	75
13. Inkomster vid statens vård- anstalter för alkoholmissbru- kare	500	500	—	—
14. Inkomster vid arbetsmedi- cinska institutet	300	280	20	—
15. Inkomster vid statens vägverk, <i>att tillföras automobilskatte- medlen</i>	1 700	2 000	(specialbudget)	
16. Inkomster vid statens trafik- säkerhetsverk, <i>att tillföras automobilskattemedlen</i>	15 000	17 000	(specialbudget)	
17. Avgifter för registrering av motorfordon	17 000	18 000	—	1 000
18. Försäljning av sjökort m. m.	1 750	1 900	—	150
19. Fyr- och båkmedel	41 000	44 000	—	3 000
20. Lotspenningar	29 000	30 400	—	1 400
21. Skeppsmättningsavgifter . . .	1 500	1 500	—	—
22. Inkomster vid Sveriges me- teorologiska och hydrologiska institut	12 400	15 110	—	2 710
23. Inkomster vid statens geo- tekniska institut	3 000	3 000	—	—
24. Pensionsmedel m. m.	237 000	215 000	22 000	—

	Beräknat i riksstaten	Beräknat utfall	Brist som ersättes av budgetut- jämnings- fonden	Merinkomst som tillföres budgetut- jämnings- fonden
Tusental kronor				
25. Inkomst av myntning och justering	33 500	34 000	—	500
26. Kontrollstämpelmedel	2 200	1 300	900	—
27. Bidrag till statens bränslekontrollerande verksamhet..	175	175	—	—
28. Bidrag till bankinspektionen	3 300	3 777	(specialbudget)	—
29. Bidrag för revision av sparbankerna	900	884	16	—
30. Bidrag till försäkringsinspektionen	2 285	2 390	(specialbudget)	—
31. Avgifter för granskning av biografilm	250	200	50	—
32. Inkomster vid riksantikvarieämbetet	1 643	1 650	—	7
33. Inkomster vid statens maskinprovningar	400	500	—	100
34. Inkomster vid lantbruksnämnderna	3 000	2 735	265	—
35. Inkomster vid statens hingstdepå och stuteri	880	900	—	20
36. Inkomster vid statens jordbruksnämnd	700	700	—	—
37. Inkomster vid statens centrala frökontrollanstalt	5 200	5 200	—	—
38. Avgifter för växtskyddsinspektion m. m.	1 400	1 500	—	100
39. Inkomster vid statens lantbrukskemiska laboratorium..	900	1 000	—	100
40. Avgifter vid köttbesiktning .	7 500	7 200	300	—
41. Inkomster vid statens veterinärmedicinska anstalt	3 600	3 650	—	50
42. Inkomster vid veterinärhögskolan	1 200	1 200	—	—
43. Avgifter för statskontroll av krigsmaterieltillverkningen .	153	153	—	—
44. Inkomster av statens gruvegendom	3 900	12 900	—	9 000
45. Inkomster vid statens institut för konsumentfrågor	1 300	1 300	—	—
46. Inkomster vid patent- och registreringsväsendet	34 700	39 000	—	4 300
47. Avgifter för registrering i förenings- m. fl. register	1 000	1 100	—	100
48. Exekutionsavgifter	14 000	12 000	2 000	—
49. Restavgifter	40 000	45 000	—	5 000
50. Inkomster vid statens planverk	1 870	900	970	—
51. Inkomster vid lantmäteriväsendet	53 000	55 000	—	2 000
52. Inkomster vid rikets allmänna kartverk	6 800	7 200	—	400
53. Inkomster vid Sveriges geologiska undersökning	1 020	600	420	—

	Beräknat i riksstaten	Beräknat utfall	Brist som ersättes av budgetut- jämnings- fonden	Merinkomst som tillføres budgetut- jämnings- fonden
T u s e n t a l k r o n o r				
54. Inkomster vid statens provningsanstalt	8 000	8 700	—	700
55. Inkomster vid statens skeppsprovninganstalt	4 100	4 500	—	400
Säger för uppbörd i statens verksamhet	932 881	960 371	37 804	62 412
III. Diverse inkomster:				
1. Bötesmedel	95 000	85 000	10 000	—
2. Totalisatormedel	105 000	105 000	—	—
3. Tipsmedel	136 000	154 000	—	18 000
4. Lotterimedel	157 000	152 000	5 000	—
5. Övriga diverse inkomster ..	90 000	125 000	—	35 000
Säger för diverse inkomster	583 000	621 000	15 000	53 000
Säger för skatter, avgifter, m. m.	37 070 581	37 239 571	262 804	453 912
B. Inkomster av statens kapitalfonder				
I. Statens affärsverksfonder:				
1. Förenade fabriksverken	15 000	15 745	—	745
2. Postverket	19 000	13 000	6 000	—
3. Televerket	176 300	150 000	26 300	—
4. Statens järnvägar	140 000	25 700	114 300	—
5. Luftfartsverket	14 900	16 200	—	1 300
6. Statens vattenfallsverk ...	350 000	250 000	100 000	—
7. Domänverket	6 000	12 000	—	6 000
Säger för statens affärsverksfonder	721 200	482 645	246 600	8 045
II. Riksbanksfonden	200 000	200 000	—	—
III. Statens allmänna fastighetsfond	92 011	81 000	11 011	—
IV. Försvarets fastighetsfond	83 262	83 000	262	—
V. Statens utlåningsfonder	772 169	696 424	75 745	—
VI. Fonden för låneunderstöd	37 736	27 806	9 930	—
VII. Fonden för statens aktier	50 000	20 000	30 000	—
VIII. Statens pensionsfonder	89 100	90 000	—	900
IX. Diverse kapitalfonder:				
1. Fonden för kreditgivning till utlandet	4 350	4 340	10	—
2. Övriga diverse kapitalfonder	39 988	42 688	—	2 700
Säger för diverse kapitalfonder	44 338	47 028	10	2 700
Säger för inkomster av statens kapitalfonder	2 089 816	1 727 903	373 558	11 645
Summa	39 160 397	38 967 474	636 362	465 557

Beräknade merutgifter och besparingar under budgetåret 1969/70

	Merutgifter Milj. kr.	Besparingar Milj. kr.
Egentliga statsutgifter:		
I. Kungl. hov- och slottsstaterna	—	—
II. Justitiedepartementet	57	—
III. Utrikesdepartementet	—	4
IV. Försvarsdepartementet	24	—
V. Socialdepartementet	243	—
VI. Kommunikationsdepartementet	21	—
VII. Finansdepartementet	33	—
VIII. Utbildningsdepartementet	230	—
IX. Jordbruksdepartementet	4	—
X. Handelsdepartementet	9	—
XI. Inrikesdepartementet	93	—
XII. Civildepartementet	3	—
XIII. Industridepartementet	1	—
XIV. Oförutsedda utgifter	—	1
XV. Riksdagen och dess verk m. m.	1	—
	Säger 719	5
Utgifter för statens kapitalfonder:		
I. Riksgäldsfonden	210	—
II. Avskrivning av nya kapitalinvesteringar	5	—
III. Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster	—	—
	Säger 215	—
	Summa 934	5
	Saldo	929

**Beräknade merutgifter och besparingar på minst 10 mkr under budgetåret
1969/70**

Anslag	Merutgifter Milj. kr.	Besparingar Milj. kr.
Lokala polisorganisationen:		
II. B 6 Förvaltningskostnader	33	—
II. F 2 Fångvårdsanstalterna	18	—
Armén:		
IV. B 2 Avlöningar till aktiv personal m. fl.	32	—
Marinen:		
IV. C 2 Avlöningar till aktiv personal m. fl.	13	—
IV. O 1 Reglering av prisstegringar	—	60
IV. O 2 Lönekostnadspålägg för militära ramen	17	—
V. B 4 Folkpensioner	90	—
V. B 6 Bidrag till sjukförsäkringen	20	—
V. C 1 Allmänna barnbidrag	—	12
V. C 3 Bostadstillägg för barnfamiljer, m. m.	75	—
V. D 1 Bidrag till social hemhjälp	10	—
V. K 4 Bidrag till vissa hjälpmedel för handikappade	20	—
VI. F 4 Ersättning till postverket för befordran av tjänsteförsändelser	15	—
Tullverket:		
VII. C 1 Förvaltningskostnader	10	—
VIII. D 8 Bidrag till driften av grundskolor m. m.	120	—
VIII. D 14 Bidrag till driften av kommunala gymnasiala skolor	22	—
VIII. D 28 Bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsen- det m. m.	46	—
Humanistiska fakulteterna:		
VIII. E 4 Avlöningar till lärarpersonal	10	—
Samhällsvetenskapliga fakulteterna m. m.:		
VIII. E 10 Avlöningar till lärarpersonal	14	—
Matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna m. m.:		
VIII. E 19 Avlöningar till lärarpersonal	11	—
VIII. E 26 Universiteten m. m.: Gemensamma driftkost- nader	13	—
VIII. G 5 Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna	—	29
VIII. G 8 Bidrag till driften av folkhögskolor	16	—
IX. D 2 Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område	16	—
XI. B 7 Arbetsmarknadsutbildning m. m.	46	—
XI. B 8 Kontant stöd vid arbetslöshet	10	—
XI. B 12 Omhändertagande av flyktingar	19	—
XI. D 5 Räntebidrag	12	—
XII. B 1 Länsstyrelserna	—	17
XII. B 2 Lokala skattemyndigheterna	11	—

Riksrevisionsverkets
förnyade inkomstberäkning
för budgetåret 1970/71

Bilaga 4

RIKSREVISIONSVERKET

2.4.1970

Till KONUNGEN

Förnyad inkomstberäkning för budgetåret 1970/71

Enligt gällande instruktion åligger det riksrevisionsverket att före den 5 april till Kungl. Maj:t avlämna förslag till förnyad beräkning av statsverkets inkomster under de större inkomstitlarna vid nästföljande statsregle-

1 *Bihang till riksdagens protokoll 1970. 1 saml. Nr 120, Bilaga 4*

ring. För fullgörande av detta uppdrag har riksrevisionsverket från vederbörande myndigheter infordrat nya beräkningar av inkomsterna under budgetåret 1970/71 på de större inkomstitlarna samt vissa speciellt konjunkturkänsliga inkomstitlar.

Driftbudgetens inkomster

Utvecklingen av skatteunderlaget 1969, 1970 och 1971

För beräkning av skatteunderlagets utveckling under åren 1969, 1970 och de första månaderna 1971 gjorde riksrevisionsverket i december 1969 särskilda kalkyler för å ena sidan fysiska personer och å andra sidan aktiebolag.

Fysiska personer

Riksrevisionsverket antog i december att inkomst av tjänst för fysiska personer skulle vara 7 % högre 1969 än 1968 och 8 % högre 1970 än 1969. För 1971 räknade riksrevisionsverket med en schablonmässig ökning av 7 % jämfört med 1970. Riksrevisionsverket har i sin förnyade beräkning ej funnit anledning till annan ändring i dessa antaganden än att verket nu för 1970 räknar med en ökning av inkomst av tjänst med 9 %.

För fysiska personers inkomster av andra förvärvskällor än tjänst räknar riksrevisionsverket med samma antaganden som i december.

Svenska aktiebolag

Riksrevisionsverket har liksom föregående år i form av en enkät till ett antal större bolag, vilka tillsammans svarar för ca 65 % av samtliga bolags taxerade inkomster, under mars månad inhämtat uppgifter om dessa bolags uppskattning av sina till statlig inkomstskatt taxerade inkomster vid årets taxering. Enkäten utvisar en ökning med 1 % för verksamhetsåret 1969 jämfört med 1968, vilket innebär en stark nedgång i jämförelse med riksrevisionsverkets enkät i november 1969. Riksrevisionsverket antog i december att samtliga bolags taxerade inkomster under 1969 skulle överstiga 1968 års med 12 % och att den årliga stegringen för verksamhetsåren 1970 och 1971 schablonmässigt skulle komma att uppgå till 5 %. I sin förnyade beräkning bedömer riksrevisionsverket att samtliga bolags taxerade inkomster under 1969 överstiger 1968 års med 5 % och att den årliga stegringen för 1970 och 1971 schablonmässigt kommer att uppgå till 5 % liksom i decemberberäkningen.

I det följande framlägger riksrevisionsverket resultatet av de förnyade beräkningarna under de olika inkomstitlarna.

Skatt på inkomst och förmögenhet m. m. Över denna titel redovisas utöver uppbörderna av de statsskatter, som slutgiltigt skall redovisas på titeln, även kommunalutskylder samt vissa skatter och avgifter som uppbärs i samband med den allmänna skatteuppbörderna.

I statsverkspropositionen uppfördes de behållna inkomsterna på titeln för budgetåret 1970/71 med 18 000 milj. kr., vilket var 1 200 milj. kr. mindre än i riksrevisionsverkets förslag. Denna avvikelse förklaras av den föreslagna skattereformen fr. o. m. den 1 januari 1971 och av att finansministern räknat med ett något lägre inkomstantagande än riksrevisionsverket.

Riksrevisionsverket har i sin förnyade beräkning förutsatt riksdagens bifall till Kungl. Maj:ts propositioner av den 6 mars 1970 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen m. m. (nr 70) och med förslag till förordning om ändring i förordningen om statlig förmögenhetsskatt m. m. (nr 71).

Förslagen innebär i stort sett följande:

1. De två nu gällande *skatteskalorna för den statliga inkomstskatten* ersätts med en enda ny skala, avsedd för alla kategorier.

2. *Ortsavdragen konstrueras om till grundavdrag*, som blir 4 500 kr. för varje individ både vid den kommunala och den statliga taxeringen. Grundavdraget trappas av vid inkomster, som överstiger 30 000 kr., med 20 % av den överstigande inkomsten och bortfaller alltså vid en inkomst av 52 500 kr. För gifta gäller att om en av makarna inte kan utnyttja sitt grundavdrag på grund av bristande egna inkomster får den make som har inkomster åtnjuta reduktion av skatten på sin inkomst.

Reduktionen är högst 1 800 kr. Så snart även den andra maken får inkomster minskar reduktionsbeloppet med 40 % av dessa inkomster. Den ena makens reduktionsrätt upphör således i och med att den andra maken kan utnyttja grundavdraget i full utsträckning. Ensamstående med barn får en skattereduktion med 1 800 kr.

3. *Sjukförsäkringsavgift* debiteras inte make utan egna inkomster.

4. Rätten att vid den statliga inkomsttaxeringen göra *avdrag för kommunala utskylder* avskaffas.

5. *Förvärvsavdragen* omkonstrueras. En förutsättning för förvärvsavdrag blir att båda makarna har arbetsinkomster samt barn under 16 år. Förvärvsavdraget maximeras till 2 000 kr. Förvärvsavdrag får åtnjutas även av ensamstående med barn under 16 år. Fosterbarn för vilket inte utgår fosterlega jämställs med eget barn. Den nuvarande avdragsrätten för den som är underhållsskyldig gentemot barn som bor på annat håll höjs till 1 500 kr. för barn och år. Avdragsrätt avses få föreligga tills barnet fyllt 18 år.

6. *Kommunala bostadstillägget* för folkpensionärerna blir skattefritt.

7. *Sidoinkomster utöver folkpensionen* som inte överstiger 1 500 kr. för ensamstående och 2 000 kr. för gifta pensionärer blir skattefria.

8. Ändringen i *förmögenhetsbeskattningen* innebär att skatteuttaget sänks

för mindre och medelstora förmögenheter och höjs för större förmögenheter. Skattepliktsgränsen höjs från f. n. 100 000 kr. till 150 000 kr. De nuvarande spärreglerna ersätts med en ny begränsningsregel, som skall tillämpas utan särskild ansökan av den skattskyldige. Förmögenheter i mindre och medelstora s. k. familjeföretag som bedriver jordbruk, skogsbruk eller rörelse skall under vissa förutsättningar beskattas efter i stort sett oförändrad nivå.

Reformerna träder i kraft den 1 januari 1971 och tillämpas första gången vid 1972 års taxering (avser inkomståret 1971) utom beträffande skattepliktsgränsen för förmögenhetsskatten där de nya reglerna tillämpas redan vid 1971 års taxering. Reformerna påverkar budgetåret 1970/71 huvudsakligen endast beträffande inkomsterna av preliminärskatt under upphörds-terminerna mars och maj 1971.

Riksrevisionsverket har även beaktat det i Kungl. Maj:ts proposition den 20 februari 1970 (nr 49) framlagda förslaget i samband med 1970 års allmänna fastighetstaxering om vissa ändringar av den schablonmetod som gäller vid beskattningen av vissa fastigheter (egna hem eller fritidsfastigheter). Som intäkt skall tas upp 2 % av den del av taxeringsvärdet som inte överstiger 150 000 kr., 4 % av den del som ligger mellan 150 000 och 225 000 kr. samt 8 % av den del av taxeringsvärdet som överstiger 225 000 kr. Vidare skall det extra avdraget för villaägare, f. n. 200 kr. höjas till 500 kr.

De nya bestämmelserna skall tillämpas första gången vid 1971 års taxering. De ökade taxeringsvärdena torde trots sänkningen av villaschablonen medföra ökade skatteinkomster för staten och framförallt för kommunerna. Dessa inkomster påverkar preliminärskatteinflödet endast i den mån den skattskyldige — för undvikande av kvarstående skatt — ökar sina inbetalningar av preliminär skatt.

Vidare har riksrevisionsverket tagit hänsyn till de i förordning av den 6 februari 1970 (nr 10) ändrade reglerna för beräkning av ränta på kvarstående skatt och överskjutande preliminär skatt, nämligen höjningen av räntesatserna för den kvarstående skatten till 12 % och för den överskjutande skatten till 7 %. Ränta skall — liksom hittills — inte debiteras på kvarstående skatt på 1 000 kr. eller lägre belopp. Överstiger den kvarstående skatten 1 000 kr. utgår ränta om den kvarstående skatten uppgår till minst en tiondel av den slutliga skatten eller överstiger 5 000 kr.

De nya bestämmelserna gäller fr. o. m. den 19 februari 1970 men tillämpas inte på skatt enligt 1969 eller tidigare års taxering.

Samtidigt med beräkningen av titeln skatt på inkomst och förmögenhet m. m. för nästkommande budgetår har riksrevisionsverket bedömt utfallet för innevarande budgetår.

Dessa beräkningar sammanfattas i följande sammanställning, varvid riksrevisionsverkets beräkningar i december 1969 medtagits som jämförelse (milj. kr.):

	1969/70 december- beräkning	ny beräk- ning	1970/71 december- beräkning	ny beräk- ning
<i>Inkomster</i>				
Prel. A-skatt under terminerna	28 540	28 730	31 570	31 110
Prel. B-skatt under terminerna	5 420	5 360	6 080	5 860
Fyllnadsbetalningar av prelimi- när skatt	1 900	1 900	2 100	2 100
Kvarstående skatt	2 160	2 160	2 400	2 160
Socialförsäkringsavgifter från di- rektdebiterade arbetsgivare m. m.	2 320	2 320	2 740	2 740
Tillkommande skatt, sjömans- skatt, restantier m. m.	1 050	1 050	1 150	1 150
Summa inkomster	41 390	41 520	46 040	45 120
<i>Utgifter</i>				
Kommunalskattemedel	17 340	17 340	19 040	18 990
Överskjutande skatt	2 550	2 550	2 500	2 500
Övriga restitutioner	100	100	100	100
Utbetalningar till allmänna för- säkringskassorna m. m.	4 250	4 210	4 650	4 680
Utbetalningar till allmänna pen- sionsfonden	400	360	440	390
Omföringar	50	50	90	90
Summa utgifter	24 690	24 610	26 820	26 750
<i>Inkomster utöver utgifter</i>	<i>16 700</i>	<i>16 910</i>	<i>19 220</i>	<i>18 370</i>
Avrundade belopp	16 700	16 900	19 200	18 400

Beträffande innebörden av de olika posterna i ovanstående sammanställning hänvisas till riksrevisionsverkets decemberberäkning.

Den redovisade avvikelser mellan den nu företagna beräkningen och decemberberäkningen hänför sig för innevarande budgetår främst till det tidigare omnämnda högre inkomstantagandet för fysiska personer under år 1970 (9 % i stället för 8 %).

För budgetåret 1970/71 beror avvikelser förutom på nyssnämnda ändrade inkomstantagande på den tidigare redovisade skattereformen.

De avsättningar till respektive återföringar från budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel, som enligt den nu framlagda beräkningen bör verkställas under budgetåren 1969/70 och 1970/71, framgår av följande sammanställning i vilken som jämförelse medtagits motsvarande belopp vid riksrevisionsverkets decemberberäkning (milj. kr.):

	1969/70 december- beräkning	ny beräk- ning	1970/71 december- beräkning	ny beräk- ning
Avsättning	2 000	2 000	2 350	2 400
Återföring	1 675	1 675	1 625	1 625
Nettoavsättning	325	325	725	775

Med starkt understrykande av de osäkerhetsmoment som föreligger i fråga om inkomsttaganden m. m. och i fråga om de föreslagna nya beskattningsreglernas inverkan på kalkylen uppskattar riksrevisionsverket de behållna inkomsterna på titeln skatt på inkomst och förmögenhet m. m. för budgetåret 1969/70 till 16 900 milj. kr. och föreslår, att titeln i riksstaten för budgetåret 1970/71 uppförs med 18 400 milj. kr., vilket är 400 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Kupongskatt. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 18 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar med ledning av från kupongskattekontoret inhämtade uppgifter att titeln för budgetåret 1970/71 uppförs med 23 milj. kr., vilket är 5 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Arvsskatt och gåvoskatt. I statsverkspropositionen uppfördes denna titel med 260 milj. kr. I proposition den 6 mars 1970 (nr 71) har framlagts förslag till nya regler för arvs- och gåvobeskattning, i princip fr. o. m. den 1 januari 1971. Intäkterna beräknas som en följd härav öka med ca 10 milj. kr. för år. Under förutsättning av riksdagens bifall till ovan nämnda proposition förordar riksrevisionsverket, att titeln arvsskatt och gåvoskatt i riksstaten för budgetåret 1970/71 uppförs med 270 milj. kr., vilket är 10 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Lotterivinstskatt. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 105 milj. kr. Med ledning av från kontrollstyrelsen erhållna uppgifter i mars 1970 förordar riksrevisionsverket, att titeln lotterivinstskatt i riksstaten för budgetåret 1970/71 uppförs med 100 milj. kr., vilket är 5 milj. kr. mindre än i statsverkspropositionen.

Stämpelskatt och stämpelavgift. Inkomsterna under denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 260 milj. kr. Kontrollstyrelsen och sjöfartsstyrelsen har i sina förnyade beräkningar uppskattat inkomsterna på titeln till sammanlagt 258 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar, att titeln stämpelskatt och stämpelavgift i riksstaten för budgetåret 1970/71 uppförs med 260 milj. kr., vilket är samma belopp som i statsverkspropositionen.

Fordonsskatt. I december 1969 beräknades titeln fordonsskatt av riksrevisionsverket till 1 210 milj. kr., vilket belopp även uppfördes i statsverkspropositionen. Till grund för riksrevisionsverkets beräkning låg bl. a. ett antagande om nyregistrering av personbilar med 224 000 st. för år 1969 och 240 000 st. för år 1970. Enligt uppgift från AB Bilstatistik nyregistrerades under 1969 225 500 st. personbilar. I övrigt har riksrevisionsverket ej erhållit några nya data som påverkar beräkningen, varför riksrevisionsverket förordar att titeln uppförs med samma belopp som i statsverkspropositionen eller 1 210 milj. kr.

Bensin- och brännoljeskatt. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 2 005 milj. kr. Med ledning av från kontrollstyrelsen och jordbruksnämnden erhållna uppgifter förordar riksrevisionsverket, att titeln i riksstaten för budgetåret 1970/71 uppförs med samma belopp som i statsverkspropositionen eller 2 005 milj. kr.

Allmän arbetsgivaravgift. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 890 milj. kr. Med ledning av från riksförsäkringsverket erhållna uppgifter förordar riksrevisionsverket, att titeln i riksstaten för budgetåret 1970/71 uppförs med 880 milj. kr., vilket är 10 milj. kr. mindre än i statsverkspropositionen.

Tullmedel. I statsverkspropositionen uppfördes denna titel med 1 060 milj. kr. I skrivelse till riksrevisionsverket i mars 1970 har generaltullstyrelsen uppskattat nettouppbörden av tullmedel under budgetåret 1970/71 till 1 070 milj. kr. Till grund för styrelsens uppskattning ligger importprognosen i den preliminära nationalbudgeten för 1970. Dessutom har styrelsen utgått från tillgängliga uppgifter om importens och tulluppbördens utveckling, vilken vad gäller importen under perioden november 1969—februari 1970 visat en högre tillväxt än den som styrelsen förutsatte i november 1969.

Riksrevisionsverket förordar i anslutning till generaltullstyrelsens ovan nämnda beräkning att titeln i riksstaten för budgetåret 1970/71 uppförs med 1 070 milj. kr., vilket är 10 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Mervärdeskatt. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen för budgetåret 1969/70 med 6 750 milj. kr., vilket är 50 milj. kr. mer än vad riksrevisionsverket beräknade i december 1969 och för budgetåret 1970/71 med 8 500 milj. kr., vilket är 1 200 milj. kr. mer än riksrevisionsverkets beräkning. Avvikelserna beror på höjningen av mervärdeskatten för vissa kapitalvaror från 9.2.1970 (SFS 1970 nr 4) och på den allmänna höjning av mervärdeskatten från 10 till 14 % av beskattningsvärdet fr. o. m. den 1 januari 1971, som föreslagits i statsverkspropositionen. I en senare proposition den 6 mars 1970 (nr 70) har skatten föreslagits bli höjd till 15 %.

En förnyad beräkning under förutsättning av bifall till ovan nämnda proposition (nr 70) ger ett belopp av 6 856 milj. kr. för budgetåret 1969/70 och 8 861 milj. kr. för budgetåret 1970/71. Beräkningen presenteras i nedanstående tablå.

Månad för skatteinflöde	Prognos 1969/70 ¹ milj. kr.	Beräknat värde 1969/70 med bortseende från övergångsbestämmelserna och skattehöjningen i febr. 1970 ² milj. kr.	Ökning från 1969/70 till 1970/71 p g a ökat skatteunderlag ³ milj. kr.	Ökning från 1969/70 till 1970/71 p g a höjd skattesats ⁴ milj. kr.	Prognos 1970/71 milj. kr. (kol 2+3+4)
	1	2	3	4	5
Juli—aug	1 070	1 120	84	25	1 229
sept—okt	985	1 035	78	25	1 138
nov—dec	1 207	1 207	91	25	1 323
jan—febr	1 370	1 370	103	25	1 498
mars—april	1 080	1 060	69	662	1 791
maj—juni	1 144	1 114	72	696	1 882
Summa	6 856	6 906	497	1 458	8 861

¹ Beloppen för de fyra första perioderna avser faktiskt utfall, de övriga är prognoser.

² Avdragen för byggnadsmateriel enligt övergångsbestämmelserna beräknas påverka de första två perioderna med vardera 50 milj. kr. Höjningen av mervärdeskatten på vissa kapitalvaror från 10 till 14 % fr o m den 9 februari 1970 (SFS 1970 nr 4) beräknas öka skatteinflödet under budgetåret 1969/70 med 20 milj. kr. under perioden mars—april och 30 milj. kr. under perioden maj—juni.

³ Skatteunderlaget har antagits öka med 7,5 % under 1970 och med 6,5 % under 1971.

⁴ Höjningen av mervärdeskatten på vissa kapitalvaror (SFS 1970 nr 4) har beräknats ge 25 milj. kr. för var och en av de fyra första perioderna under budgetåret 1970/71.

Den allmänna höjningen från 10 till 15 % från den 1 januari 1971 har beräknats öka skatteinflödet med 58,65 % och börjar verka fr. o. m. perioden mars—april 1971.

Riksrevisionsverket, som beräknar inkomsterna på titeln för budgetåret 1969/70 till 6 900 milj. kr., förordar att titeln för budgetåret 1970/71 uppförs med 8 900 milj. kr., vilket är 400 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Särskilda varuskatter. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 430 milj. kr. Generallullstyrelsen och kontrollstyrelsen har i sina förnyade beräkningar uppskattat inkomsterna till 411 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar, att titeln särskilda varuskatter i riksstaten för budgetåret 1970/71 uppförs med 415 milj. kr., vilket är 15 milj. kr. mindre än i statsverkspropositionen.

Omsättningsskatt på motorfordon. I december 1969 beräknades denna titel av riksrevisionsverket till 525 milj. kr., vilket belopp även uppfördes i statsverkspropositionen. Till grund för beräkningen låg ett antagande om nyregistrering av personbilar med 240 000 st. 1970 och 260 000 1971. Riksrevisionsverket som ej funnit anledning frångå detta antagande förordar, att titeln omsättningsskatt på motorfordon i riksstaten för budgetåret 1970/71 uppförs med samma belopp som i statsverkspropositionen eller 525 milj. kr.

Tobaksskatt. Denna titel som av riksrevisionsverket i december 1969 beräknades till 1 580 milj. kr. uppfördes i statsverkspropositionen med 1 770 milj. kr. Uppräkningen föranleddes av en förutsatt höjning av tobaksskatten från den 1 februari 1970. Förslaget innebar att skatten för cigaretter i grupp 1 höjs från 9,9 öre till 11,9 öre per styck, i grupp 2 från 15,4 öre till 16,9 öre per styck och för övriga cigaretter med 2 öre per styck samt att skattesatserna för cigarrer, cigariller och röktaobak höjs i proportion härtill. Riksdagen har godkänt det framlagda förslaget att gälla fr. o. m. den 9 februari 1970 (förordningen den 6 februari 1970 nr 5). I sina förnyade beräkningar har kontrollstyrelsen och generallullstyrelsen uppskattat inkomsterna på titeln till 1 753 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar, att titeln tobaksskatt i riksstaten för budgetåret 1970/71 uppförs med 1 760 milj. kr., vilket är 10 milj. kr. mindre än i statsverkspropositionen.

Skatt på sprit. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 1 900 milj. kr. I sin förnyade beräkning har kontrollstyrelsen uppskattat inkomsterna på titeln till 1 935 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar, att titeln skatt på sprit i riksstaten för budgetåret 1970/71 uppförs med 1 935 milj. kr., vilket är 35 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Skatt på vin. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 235 milj. kr. I sin förnyade beräkning har kontrollstyrelsen uppskattat inkomsterna på titeln till 235 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar, att titeln skatt på vin i riksstaten för budgetåret 1970/71 uppförs med 235 milj. kr., vilket är samma belopp som i statsverkspropositionen.

Skatt på malt- och läskedrycker. Denna titel, som av riksrevisionsverket i december 1969 beräknades till 500 milj. kr., uppfördes i statsverkspropositionen med 640 milj. kr. Uppräkningen föranleddes av en förutsatt höjning av maltdrycksskatten från den 1 februari 1970. Förslaget innebar att skatten per liter räknat höjs från 48 till 60 öre för öl av typ A, från 96 till 130 öre för öl av typ B (mellanöl) och från 141 till 200 öre för starköl. Riksdagen har godkänt det framlagda förslaget att gälla fr. o. m. den 9 februari 1970 (förordning den 6 februari 1970 nr 6). I sin förnyade beräkning har kontrollstyrelsen uppskattat inkomsterna på titeln till 625 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar, att titeln skatt på malt- och läskedrycker i riksstaten för budgetåret 1970/71 uppförs med 625 milj. kr., vilket är 15 milj. kr. mindre än i statsverkspropositionen.

Energiskatt. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 1 015 milj. kr. I sina förnyade beräkningar har kontrollstyrelsen och generallullstyrelsen beräknat inkomsterna av energiskatt till sammanlagt 1 008 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar, att titeln energiskatt i riksstaten för budgetåret

1970/71 uppförs med 1 010 milj. kr., vilket är 5 milj. kr. mindre än i statsverkspropositionen.

Särskild skatt på motorbränslen. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 250 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar i anslutning till kontrollstyrelsens förnyade beräkning, att titeln särskild skatt på motorbränslen i riksstaten för budgetåret 1970/71 uppförs med 250 milj. kr., vilket är samma belopp som i statsverkspropositionen.

Pensionsmedel m. m. I statsverkspropositionen uppfördes överskottet på denna titel med 296 milj. kr. I riksstaten för budgetåret 1969/70 beräknades lönekostnadspålägget till 1 873 milj. kr. Med ledning av från myndigheterna infordrade uppgifter uppskattar riksrevisionsverket nu lönekostnadspålägget för 1969/70 till 1 800 milj. kr. Med en antagen ökning av 6 % skulle lönekostnadspålägget för 1970/71 bli 1 908 milj. kr.

För beräkning av titelns övriga inkomster och utgifter har riksrevisionsverket erhållit uppgifter från vissa myndigheter.

Riksrevisionsverkets beräkning framgår av följande tablå i vilken även beräkningar för budgetåret 1969/70 intagits.

	Pensionsmedel (mkr)			1970/71	
	1969/70 Riksstat	December- beräkning	Ny be- räkning	December- beräkning	Ny be- räkning
<i>Inkomster</i>					
Lönekostnadspålägg	1 733,9	1 873	1 800	1 985	1 908
Personalsjukpenningar m.m.	95,0	105	98	110	105
Vissa pensionsavgifter	16,0	21	17	22	15
Vissa socialförsäkringsavgif- ter m. m.	10,0	10	10	10	10
Summa	1 854,9	2 009	1 925	2 127	2 038
<i>Utgifter</i>					
Personalpensionsförmåner m. m.	1 025,7	1 088	1 079	1 133	1 123
Arbetsgivaravgifter till den allmänna tilläggspensio- neringen	398,0	439	435	475	475
Arbetsgivaravgifter till den allmänna sjukförsäkringen	127,1	132	132	155	155
Allmän arbetsgivaravgift ..	60,0	58	58	62	62
Vissa yrkesskadeersättningar m. m.	6,9	6	6	6	7
Summa	1 617,7	1 723	1 710	1 831	1 822
Överskott	237,2	286	215	296	216

Riksrevisionsverket förordar, att titeln pensionsmedel m. m. i riksstaten för budgetåret 1970/71 uppförs med 216 milj. kr., vilket är 80 milj. kr. mindre än i statsverkspropositionen.

Totalisatormedel. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 108 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar i anslutning till lantbruksstyrelsens förnyade beräkning att titeln totalisatormedel i riksstaten för budgetåret 1970/71 uppförs med 108 milj. kr., vilket är samma belopp som i statsverkspropositionen.

Tipsmedel. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 150 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar i anslutning till AB Tiptjänsts förnyade beräkning att titeln tipsmedel i riksstaten för budgetåret 1970/71 uppförs med 152 milj. kr., vilket är 2 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Lotterimedel. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 153 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar med ledning av Svenska penninglotteriets förnyade beräkning att titeln lotterimedel i riksstaten för budgetåret 1970/71 uppförs med 152 milj. kr., vilket är 1 milj. kr. mindre än i statsverkspropositionen.

Statens affärsverksfonder

Lönekostnadspåläggsutredningen har den 10 december 1969 avlämnat en promemoria med förslag till system för beräkning av personalförsäkringskostnader inom den statliga verksamheten. Utredningen föreslår ett system med lönekostnadspålägg differentierade med hänsyn till de statliga befattningshavarnas olika pensioneringsåldrar.

Riksrevisionsverket har ej tagit hänsyn till ifrågavarande förslag, vilket om det genomförs framförallt torde komma att påverka affärsverkens beräkningar.

Postverket. Denna titel, som av riksrevisionsverket i december 1969 beräknades till 11 milj. kr., uppfördes i statsverkspropositionen med 12,6 milj. kr. Uppräkningen motsvarar förräntning av det särskilda kapitaltillskott till postbanken som anvisades på tilläggsstat I för innevarande budgetår. I skrivelse den 18 mars 1970 har poststyrelsen beräknat inleveransen av överskottsmedel under budgetåret 1970/71 till 12 milj. kr.

Riksrevisionsverket förordar, att titeln postverket i riksstaten för budgetåret 1970/71 uppförs med 12 milj. kr., vilket är 0,6 milj. kr. mindre än i statsverkspropositionen.

Televerket. Denna titel som av riksrevisionsverket i december 1969 beräknades till 120 milj. kr., uppfördes i statsverkspropositionen med 151 milj. kr. Uppräkningen var främst en konsekvens av en föreslagen höjning av ramen för televerkets rörliga kredit fr. o. m. den 1 juli 1970 med 75 milj. kr.

I förnyad beräkning den 17 mars 1970 har televerket uppskattat inleveransen av överskott under nästkommande budgetår till 145 milj. kr. Televerket anför i sin skrivelse följande:

”Vid den nu gjorda beräkningen har, liksom i beräkningen den 10 november 1969, hänsyn tagits till kända pris- och lönehöjningar för kalenderåren 1969 och 1970. Fr. o. m. 1971 har beräkningarna skett under förutsättning av fast pris- och lönenivå.

För budgetåret 1970/71 har nya beräkningar av avsättning till värdeminskningskonto gjorts, varvid avsättningen för budgetåret 1970/71 visat sig bli 653,3 milj. kr. och för budgetåret 1971/72 637,2 milj. kr. Med hänsyn till utvecklingen av kostnader och intäkter innevarande budgetår samt till de nedskärningar av investeringsmedlen som Kungl. Maj:t föreslagit för budgetåret 1970/71, har vissa justeringar gjorts i de kostnads- och intäktsberäkningar, som i november 1969 utfördes för budgetåren 1970/71 och 1971/72.

De bokförda överskotten för budgetåren 1970/71 och 1971/72 har med hänsyn till ovanstående beräknats till ca 78 milj. kr. resp. ca 123 milj. kr. Efter korrigerigering med de till rundradioverksamheten hänförliga beloppen, vilka skall balanseras till följande budgetår, har det överskott, som skall inlevereras till statsverket, beräknats till ca 148 milj. kr. och ca 155 milj. kr. för respektive budgetår.

Inleverans av överskottsmedel beräknas under *budgetåret 1969/70* kunna ske med ca 150 milj. kr., varav 48,4 milj. kr. utgör återstående del av överskottet för 1968/69 och 101,6 milj. kr. del av det löpande budgetårets överskott.

Under *budgetåren 1970/71 och 1971/72* beräknas inleverans kunna ske av ca 145 milj. kr. resp. ca 150 milj. kr. under förutsättning av att den rörliga krediten fr. o. m. budgetåret 1971/72 höjs till 475 milj. kr. eller att andra åtgärder kan vidtagas, som förser televerket med erforderliga rörelsemedel.”

I anslutning till televerkets ovannämnda beräkning föreslår riksrevisionsverket, att titeln televerket i riksstaten för budgetåret 1970/71 uppförs med 145 milj. kr., vilket är 6 milj. kr. mindre än i statsverkspropositionen.

Statens järnvägar. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 149 milj. kr. Statens järnvägar har i skrivelse till riksrevisionsverket i mars 1970 nu beräknat överskottet till 103 milj. kr. Statens järnvägar anför i sin skrivelse bl. a. följande:

”I skrivelse den 20 november 1969 lämnade SJ en prognos över inkomsterna under budgetåren 1969/70—1971/72 — i det följande kallad novemberprognosen. Konjunkturutvecklingen och industriproduktionens ökning väntas bli i stort sett densamma som angavs i denna prognos. Godstrafiken exkl. lapplandsmalm väntas få i stort sett samma omfattning som tidigare

beräknats. Transporterna av lapplandsmalm, som under innevarande budgetår kraftigt reducerats till följd av gruvstrejken, beräknas under de båda följande budgetåren bli större än som förutsattes i novemberprognosen. Persontrafiken under innevarande budgetår bedöms komma att få något mindre omfattning än som antogs i novemberprognosen. Som följd härav har intäktsprognoserna för 1970/71 och 1971/72 nedjusterats.

Intäktsberäkningarna har liksom i novemberprognosen baserats på nuvarande taxenivå.

I bilaga 8 till 1970 års statsverksproposition föreslår departementschefen under punkt F 1 'Ersättning till statens järnvägar för drift av icke lönsamma järnvägslinjer m. m.' ett anslag för budgetåret 1970/71 om 231,2 milj. kr., varav 1,2 milj. kr. avser ersättning för 67-kortsrabattens utvidgning. I novemberprognosen beräknades ifrågavarande anslag till 266 milj. kr. För budgetåret 1971/72 räknar SJ med en ersättning om 237 milj. kr. (enligt SJ skrivelse till Kommunikationsdepartementet 18.2.1970, dnr Ea 70-020/111).

Vid beräkningen av driftkostnaderna exkl. avskrivningar har liksom i novemberprognosen antagits, att löne- och pensionsnivån under 1970 samt prisnivån för sakkostnaderna under 1969/70 blir bestående under prognosperioden. Den hittills iakttagna kostnadsutvecklingen och prognosen för trafikutvecklingen väntas medföra att driftkostnaderna under 1970/71 och 1971/72 vid den förutsatta kostnadsnivån blir något högre än som angavs i novemberprognosen.

Departementschefen föreslår i årets statsverksproposition att SJ för budgetåret 1970/71 dels skall bemyndigas att i resultatutjämnande syfte utnyttja högst 30 milj. kr. av tidigare avsatta pensionsmedel, dels skall få förräntningskravet nedsatt med 24 milj. kr. Liksom i novemberprognosen har förutsatts att SJ kommer att få motsvarande medgivanden även för 1971/72."

Det av statens järnvägar beräknade överskottet har framkommit efter disposition av pensionsavsättningen på 30 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar i anslutning till statens järnvägars ovannämnda beräkning, att titeln statens järnvägar i riksstaten för budgetåret 1970/71 uppförs med 103 milj. kr., vilket är 46 milj. kr. mindre än i statsverkspropositionen.

Luftfartsverket. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 17,6 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar i anslutning till luftfartsverkets förnyade beräkning i mars 1970 att titeln luftfartsverket i riksstaten för budgetåret 1970/71 uppförs med 17,5 milj. kr., vilket är 0,1 milj. kr. mindre än i statsverkspropositionen.

Förenade fabriksverken. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 17 milj. kr. I förnyad beräkning i mars 1970 har förenade fabriksverken beräknat inkomsterna på titeln till 16,8 milj. kr. I anslutning till nämnda

beräkning förordar riksrevisionsverket, att titeln förenade fabriksverken i riksstaten för budgetåret 1970/71 uppförs med 16,8 milj. kr., vilket är 0,2 milj. kr. mindre än i statsverkspropositionen.

Statens vattenfallsverk. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 375 milj. kr. I skrivelse till riksrevisionsverket den 12 mars 1970 har Statens vattenfallsverk meddelat, att inkomsterna under nästkommande budgetår bör upptas till 368 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar, att titeln statens vattenfallsverk i riksstaten för budgetåret 1970/71 uppförs med 368 milj. kr., vilket är 7 milj. kr. mindre än i statsverkspropositionen.

Domänverket. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 20 milj. kr. I anslutning till domänstyrelsens skrivelse till riksrevisionsverket i mars 1970 förordar riksrevisionsverket, att titeln domänverket i riksstaten för budgetåret 1970/71 uppförs med 23 milj. kr., vilket är 3 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Riksbanksfonden. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 200 milj. kr. I skrivelse till riksrevisionsverket i februari 1970 har fullmäktige i riksbanken meddelat, att de icke funnit anledning föreslå ändring av delta belopp. Riksrevisionsverket föreslår i anslutning till fullmäktiges förslag, att titeln riksbanksfonden i riksstaten för budgetåret 1970/71 uppförs med oförändrat 200 milj. kr.

Lånefonden för bostadsbyggande. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 1 000 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar i anslutning till bostadsstyrelsens förnyade beräkning att titeln lånefonden för bostadsbyggande i riksstaten för budgetåret 1970/71 uppförs med 1 075 milj. kr., vilket är 75 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Kapitalbudgetens inkomster

Avskrivningsmedel inom fonden

Avskrivningsmedel inom fonden (årsavskrivningar) används för finansiering till viss del av investeringarna på kapitalbudgeten. I statsverkspropositionen uppfördes dessa inkomster för budgetåret 1970/71 med sammanlagt 1 458,2 milj. kr., varav 1 303,9 milj. kr. avsåg affärsverksfonderna.

Riksrevisionsverket har inhämtat upplysningar från vissa myndigheter rörande avskrivningsmedlens utveckling för olika fonder av större betydelse. I nedanstående sammanställning ges uppgifter om dessa avskrivningsmedels storlek för budgetåret 1970/71 dels enligt statsverkspropositionen 1970, dels enligt myndigheternas bedömningar i mars 1970 (i milj. kr.).

Fond	Enligt 1970 års stats- verkspropo- sition	Enligt myndig- heternas skri- velser i mars 1970
Förenade fabriksverken	16,5	16,5
Postverket	13,2	13,2
Televerket	650,9	653,3
Statens järnvägar	242,8	236,8
Luftfartsverket	20,5	20,5
Statens vattenfallsverk	360,0	360,0
Statens vägverks förrådsfond ..	50,4	49,3

Avskrivningsmedlen under statens järnvägars fond har beräknats under förutsättning att statens järnvägar erhåller begärt bemyndigande att utnyttja högst 30 milj. kr. av tidigare avsatta pensionsmedel.

Riksrevisionsverket har inte funnit anledning frångå myndigheternas beräkningar i mars 1970, varför ämbetsverket föreslår att avskrivningsmedlen inom fonderna upptas i enlighet med myndigheternas förslag.

I anslutning till vad sålunda anförts får riksrevisionsverket förorda, att följande inkomstitlar i riksstaten för budgetåret 1970/71 upptas med nedan angivna i förhållande till statsverkspropositionen ändrade belopp.

	Enligt statsverks- propositionen	Enligt riksrevisions- verkets ändrings- förslag	Ökning (+) Minskning (-)
	Kronor	Kronor	Kronor
<i>Driftbudgeten</i>			
Skatt på inkomst och för- møgenhet m. m.	18 000 000 000	18 400 000 000	+ 400 000 000
Kupongskatt	18 000 000	23 000 000	+ 5 000 000
Arvsskatt och gåvoskatt	260 000 000	270 000 000	+ 10 000 000
Lotterivinstskatt	105 000 000	100 000 000	- 5 000 000
Allmän arbetsgivaravgift	890 000 000	880 000 000	- 10 000 000
Tullmedel	1 060 000 000	1 070 000 000	+ 10 000 000
Mervärdeskatt	8 500 000 000	8 900 000 000	+ 400 000 000
Särskilda varuskatter....	430 000 000	415 000 000	- 15 000 000
Tobaksskatt	1 770 000 000	1 760 000 000	- 10 000 000
Skatt på sprit	1 900 000 000	1 935 000 000	+ 35 000 000
Skatt på malt- och läske- drycker	640 000 000	625 000 000	- 15 000 000
Energiskatt	1 015 000 000	1 010 000 000	- 5 000 000
Pensionsmedel m. m.	296 000 000	216 000 000	- 80 000 000
Inkomster vid patent- och registreringsväsendet ..	37 400 000	39 500 000	+ 2 100 000
Tipsmedel	150 000 000	152 000 000	+ 2 000 000
Lotterimedel	153 000 000	152 000 000	- 1 000 000
Postverket	12 600 000	12 000 000	- 600 000
Televerket	151 000 000	145 000 000	- 6 000 000
Statens järnvägar	149 000 000	103 000 000	- 46 000 000
Luftfartsverket	17 600 000	17 500 000	- 100 000

	Enligt statsverks- propositionen	Enligt riksrevisions- verkets ändrings- förslag	Ökning (+) Minskning (-)
	Kronor	Kronor	Kronor
Förenade fabriksverken ..	17 000 000	16 800 000	— 200 000
Statens vattenfallsverk ..	375 000 000	368 000 000	— 7 000 000
Domänverket	20 000 000	23 000 000	+ 3 000 000
Lånefonden för bostads- byggande.....	1 000 000 000	1 075 000 000	+ 75 000 000
		Summa	+ 741 200 000

Kapitalbudgeten

Avskrivningsmedel inom
fonden:

Televerkets fond.....	650 900 000	653 300 000	+ 2 400 000
Statens järnvägars fond..	242 800 000	236 800 000	— 6 000 000
Statens vägverks förråds- fond.....	50 400 000	49 300 000	— 1 100 000
		Summa	— 4 700 000

Den sammanlagda nettoökningen i förhållande till riksstatsförslaget enligt statsverkspropositionen blir 736,5 milj. kr.

I samband med de förnyade beräkningarna av statsinkomsterna under nästkommande budgetår har riksrevisionsverket även omprövat de kalkyler över statsinkomsternas utveckling på längre sikt, som presenterades i bilaga D till ämbetsverkets inkomstberäkning i december 1969.

I efterföljande sammanställning, i vilken även de nu beräknade beloppen för budgetåren 1969/70 och 1970/71 medtagits som jämförelse, har de beräknade intäkterna på driftbudgeten och kapitalbudgeten under budgetåren 1971/72—1974/75 sammanställts (milj. kr.). Härvid har beträffande titeln inkomst på skatt och förmögenhet m. m. räknats med en årlig ökningstakt om nära 7 % i skatteunderlaget för fysiska personer vid 1972—1975 års taxeringar.

	1969/70	1970/71	1971/72	1972/73	1973/74	1974/75
<i>Driftbudgetens inkomster</i>						
Skatt på inkomst och för- mögenhet m. m.	16 900	18 400	18 000	19 400	22 000	24 900
Övrig skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse	636	667	715	750	785	820
Automobilskattemedel ..	3 015	3 215	3 370	3 520	3 670	3 820
Allmän arbetsgivaravgift	760	880	970	1 050	1 130	1 210
Mervärdesskatt	6 900	8 900	12 700	13 500	14 400	15 300
Tullar och acciser i övrigt	7 447	7 905	8 130	8 425	8 715	9 010
Därav: tullmedel	1 050	1 070	1 060	1 160	1 260	1 360
omsättningskatt på motorfordon	490	525	550	560	570	580
tobaksskatt	1 605	1 760	1 780	1 800	1 820	1 840
skatt på sprit och vin	2 115	2 170	2 225	2 265	2 305	2 345

	1969/70	1970/71	1971/72	1972/73	1973/74	1974/75
energiskatt	965	1 010	1 070	1 120	1 170	1 220
Uppbörd i statens verksamhet	960	877	920	935	950	965
Därav: pensionsmedel . .	215	216	250	250	250	250
Diverse inkomster	621	600	610	615	625	635
Statens affärsverksfonder	483	685	705	720	730	740
Övriga kapitalfonder	1 245	1 816	2 030	2 190	2 425	2 590
Summa för driftbudgetens inkomster	38 967	43 945	48 150	51 105	55 430	59 990
<i>Kapitalbudgetens inkomster</i>						
Avskrivningsmedel och övriga kapitalmedel inom kapitalfonderna:						
Statens affärsverksfonder	1 237	1 318	1 380	1 430	1 480	1 530
Övriga kapitalfonder	266	265	270	270	270	270
Övrig kapitalåterbetalning	20	43	40	40	40	40
Summa för kapitalbudgetens inkomster	1 523	1 626	1 690	1 740	1 790	1 840
Summa för totalbudgetens inkomster	40 490	45 571	49 840	52 845	57 220	61 830

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit avdelningschefen Ehn-bom, revisionsdirektören Säfström och avdelningsdirektören Cederblad, varjämte byrådirektören Andrén varit föredragande.

Underdånigst

LARS LINDMARK

STIG ANDRÉN

Specifikation av
inkomsterna på driftbudgeten
för budgetåret 1970/71

Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten för budgetåret 1970/71

A. Skatter, avgifter, m. m.

I. Skatter:

1. Skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse:		
a) Skatt på inkomst och förmögenhet m. m., <i>bevillning</i>	18 400 000 000	
b) Kupongskatt, <i>bevillning</i>	23 000 000	
c) Utskiftningsskatt och ersättningsskatt, <i>bevillning</i>	1 000 000	
d) Skogsvårdsavgifter, <i>bevillning</i>	10 200 000	
e) Bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, <i>bevillning</i> ..	3 000 000	
f) Arvsskatt och gåvoskatt, <i>bevillning</i>	270 000 000	
g) Lotterivinstskatt, <i>bevillning</i>	100 000 000	
h) Stämpelskatt och stämpelavgift, <i>bevillning</i>	<u>260 000 000</u>	19 067 200 000
2. Automobilskattemedel:		
a) Fordonsskatt, <i>bevillning</i>	1 210 000 000	
b) Bensin- och brännoljeskatt, <i>bevillning</i>	<u>2 005 000 000</u>	3 215 000 000
3. Allmän arbetsgivaravgift, <i>bevillning</i>		880 000 000
4. Tullar och acciser:		
a) Tullmedel, <i>bevillning</i> ..	1 070 000 000	
b) Mervärdeskatt, <i>bevillning</i>	8 900 000 000	
c) Särskilda varuskatter, <i>bevillning</i>	415 000 000	
d) Omsättningsskatt på motorfordon, <i>bevillning</i> .	525 000 000	
e) Tobaksskatt, <i>bevillning</i>	1 760 000 000	

f) Rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag, <i>bevillning</i>	30 000 000		
g) Rusdrycksförsäljningsmedel av detaljhandelsbolag, <i>bevillning</i>	50 000 000		
h) Skatt på sprit, <i>bevillning</i>	1 935 000 000		
i) Skatt på vin, <i>bevillning</i> .	235 000 000		
j) Skatt på malt- och läskedrycker, <i>bevillning</i>	625 000 000		
k) Energiskatt, <i>bevillning</i> .	1 010 000 000		
l) Särskild skatt på motorbränslen, <i>bevillning</i>	250 000 000		
m) Investeringsavgift, <i>bevillning</i>	5 000 000	16 810 000 000	39 972 200 000

II. Uppbörd i statens verksamhet:

1. Expeditionsavgifter	83 000 000
2. Bidrag till kostnader för polis-, domstols- och uppbördsväsendet m. m.	83 000 000
3. Vattendomstolsavgifter	1 000 000
4. Inkomster vid kriminalvården	8 400 000
5. Inkomster vid flygtekniska försöksanstalten	12 200 000
6. Bidrag till riks försäkringsverket och försäkringsrådet	8 300 000
7. Inkomster vid statens institut för folkhälsan	1 400 000
8. Inkomster vid statens farmaceutiska laboratorium	2 625 000
9. Inkomster vid statens rättskemiska laboratorium	1 257 000
10. Inkomster vid karolinska sjukhuset	132 000 000
11. Inkomster vid statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare	400 000
12. Inkomster vid arbetsmedicinska institutet	500 000
13. Inkomster vid statens vägverk, <i>att tillföras automobilskattemedlen</i>	2 000 000
14. Inkomster vid statens trafiksäkerhetsverk, <i>att tillföras automobilskattemedlen</i>	16 340 000
15. Avgifter för registrering av motorfordon	19 000 000
16. Försäljning av sjökort m. m.	1 850 000
17. Fyr- och båkmedel	45 000 000
18. Lotspenningar	30 800 000
19. Skeppsmätningsavgifter	1 500 000
20. Inkomster vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	13 400 000
21. Inkomster vid statens geotekniska institut	3 100 000
22. Ersättning för visst värderingsförfarande	40 000
23. Pensionsmedel m. m.	216 000 000
24. Inkomst av myntning och justering	33 600 000
25. Kontrollstämpelmedel	1 500 000

26. Bidrag till statens bränslekontrollerande verksamhet	175 000	
27. Bidrag till bankinspektionen	3 730 000	
28. Bidrag för revision av sparbankerna	975 000	
29. Bidrag till försäkringsinspektionen	2 322 000	
30. Avgifter för granskning av biograffilm..	250 000	
31. Inkomster vid riksantikvarieämbetet ...	2 610 000	
32. Inkomster vid statens maskinprovningar	500 000	
33. Inkomster vid lantbruksnämnderna	3 300 000	
34. Inkomster vid statens hingstdepå och stuteri	974 000	
35. Inkomster vid statens jordbruksnämnd .	630 000	
36. Inkomster vid statens centrala frökontrollanstalt	5 300 000	
37. Avgifter för växtskyddsinspektion m. m.	1 500 000	
38. Inkomster vid statens lantbrukskemiska laboratorium	1 000 000	
39. Avgifter vid köttbesiktning	7 200 000	
40. Inkomster vid statens veterinärmedicinska anstalt	4 000 000	
41. Inkomster vid veterinärhögskolan	1 300 000	
42. Avgifter för statskontroll av krigsmateriel-tillverkningen	166 000	
43. Inkomster av statens gruvegendom	6 200 000	
44. Inkomster vid statens institut för konsumentfrågor	1 600 000	
45. Inkomster vid patent- och registreringsväsendet	39 500 000	
46. Avgifter för registrering i förenings- m. fl. register	1 200 000	
47. Exekutionsavgifter	14 000 000	
48. Restavgifter	50 000 000	
49. Inkomster vid statens planverk	1 980 000	
50. Inkomster vid Sveriges geologiska undersökning	950 000	
51. Tillsyn av atomenergianläggningar m. m.	1 000 000	
52. Ersättning för komplementkostnader vid vissa myndigheter m. m.....	7 000 000	877 574 000
		<hr/>

III. Diverse inkomster:

1. Bötesmedel	95 000 000	
2. Totalisatormedel	108 000 000	
3. Tipsmedel	152 000 000	
4. Lotterimedel	152 000 000	
5. Övriga diverse inkomster	92 500 000	599 500 000
		<hr/>
		41 449 274 000

B. Inkomster av statens kapitalfonder*I. Statens affärsverksfonder:*

1. Postverket	12 000 000	
2. Televerket	145 000 000	
3. Statens järnvägar	103 000 000	
4. Luftfartsverket	17 000 000	
5. Förenade fabriksverken	16 800 000	
6. Statens vattenfallsverk	368 000 000	
7. Domänverket	23 000 000	684 800 000

II. Riksbanksfonden 200 000 000

III. Statens allmänna fastighetsfond:

1. Slottsbyggnadernas delfond	1 000	
2. Kriminalvårdsstyrelsens »	7 360 000	
3. Beskickningsfastigheternas »	3 880 000	
4. Karolinska sjukhusets »	3 340 000	
5. Akademiska sjukhusets »	2 115 000	
6. Byggnadsstyrelsens »	120 200 000	
7. Generaltullstyrelsens »	255 000	137 151 000

IV. Försvarets fastighetsfond 89 868 000

V. Statens utlåningsfonder:

1. Utrikesförvaltningens lånefond	75 000
2. Biståndsförvaltningens lånefond.....	31 000
3. Statens bosättningslånefond	8 000 000
4. Vattenkraftslånefonden	290 000
5. Luftfartslånefonden	3 300 000
6. Statens lånefond för den mindre skeppsfarten	1 800 000
7. Statens lånefond för universitetsstudier .	800 000
8. Allmänna studielånefonden	10 000 000
9. Lånefonden för inventarier i studentbostäder	1 525 000
10. Lånefonden för studentkårlokaler	150 000
11. Jordbrukets lagerhusfond	160 000
12. Jordbrukets maskinlånefond	900 000
13. Statens sekundärlånefond för jordbrukare	22 000
14. Fonden för supplementär jordbrukskredit	3 000
15. Kraftledningslånefonden	130 000
16. Egnahemslånefonden	1 800 000
17. Statens avdikningslånefond	1 700 000
18. Fiskerilånefonden.....	1 000 000
19. Lånefonden till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m.	80 000
20. Skogsväglånefonden	40 000
21. Lånefonden för insamling av skogsfrö ...	60 000
22. Statens hantverks- och industrilånefond .	16 000 000

23. Statens sekundärlånefond för rederinäringen	27 000	
24. Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer	1 400 000	
25. Lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden	5 000	
26. Lånefonden för bostadsbyggande	1 075 000 000	
27. Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrien	950 000	
28. Lånefonden för kommunala markförvärv	4 500 000	
29. Lånefonden för allmänna samlingslokaler	2 000 000	
30. Övriga utlåningsfonder	13 000	1 131 761 000
VI. Fonden för låneunderstöd:		
1. Statskontorets delfond	16 000 000	
2. Lantbruksstyrelsens »	1 000	
3. Arbetsmarknadsstyrelsens »	19 000 000	
4. Bostadsstyrelsens »	415 000	
5. Riksbankens »	90 000	
6. Riksgäldskontorets »	1 160 000	36 666 000
VII. Fonden för statens aktier		20 000 000
VIII. Fonden för beredskapslagring		60 700 000
IX. Statens pensionsfonder:		
1. Folkpensioneringsfonden	68 300 000	
2. Civila tjänstepensionsfonden	2 050 000	
3. Militära tjänstepensionsfonden	210 000	
4. Allmänna familjepensionsfonden	6 300 000	
5. Statens pensionsanstalts pensionsfond ...	13 200 000	
6. Pensionsfonden för vissa riksdagens verk	41 000	90 101 000
X. Diverse kapitalfonder:		
1. Fonden för kreditgivning till utlandet ...	4 040 000	
2. Övriga diverse kapitalfonder	44 952 000	48 992 000
		2 500 039 000
	Summa kr.	43 949 313 000

Specifikation
av anslagsförändringar
i förhållande
till statsverkspropositionen
för budgetåret 1970/71

Specifikation av anslagsförändringar i förhållande till statsverkspropositionen för budgetåret 1970/71

1 000-tal kronor

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i statsverkspropositionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring Ökning (+) Minskning (—)
		Propositionens eller skrivelSENS nummer	Anslagsbelopp	
DRIFTBUDGETEN				
A. Egentliga statsutgifter				
<i>III. Utrikesdepartementet</i>				
Utrikesförvaltningen, <i>förslagsanslag</i>	118 270	44	120 662	+ 2 392
Svenska institutet, <i>reservationsanslag</i> . . .	} 12 600	45	6 547	}
Övrig information om Sverige i utlandet, <i>reservationsanslag</i>		45	6 053	
Summa	130 870		133 262	+ 2 392
<i>IV. Försvarsdepartementet</i>				
Armén: Avlöningar m. m. till värnpliktiga, <i>förslagsanslag</i>	111 700	110	107 800	— 3 900
Anskaffning av tygmateriel m. m., <i>reservationsanslag</i>	495 000	110	493 000	— 2 000
Hemvärnet:				
Förvaltningskostnader, <i>förslagsanslag</i>	3 015	18	3 920	+ 905
Övningar, <i>reservationsanslag</i>	4 710	18	9 000	+ 4 290
Intendenturmateriel m. m., <i>reservationsanslag</i>	2 000	18	2 400	+ 400
Tygmateriel m. m., <i>reservationsanslag</i>	7 060	18	6 800	— 260
Marinen: Avlöningar m. m. till värnpliktiga, <i>förslagsanslag</i>	17 190	110	18 200	+ 1 010
Anskaffning av fartygsmateriel m. m., <i>reservationsanslag</i>	230 000	110	229 000	— 1 000
Bidrag till sjövärnsskåren, <i>reservationsanslag</i>	665	18	725	+ 60
Flygvapnet: Avlöningar m. m. till värnpliktiga, <i>förslagsanslag</i>	15 070	110	16 000	+ 930
Anskaffning av flygmateriel m. m., <i>reservationsanslag</i>	971 817	110	968 282	— 3 535
Försvarets materielverk, <i>förslagsanslag</i> .	162 000	110	160 000	— 2 000
Frivilliga befälsutbildningsrörelsen m. m., <i>reservationsanslag</i>	5 721	18	9 005	+ 3 284
Lottaorganisationen, <i>reservationsanslag</i> .	2 472	18	3 820	+ 1 348
Frivilliga sjukvårdsväsendet i krig, <i>reservationsanslag</i>	366	18	780	+ 414
Frivilliga djursjukvården i krig, <i>reservationsanslag</i>	55	18	109	+ 54

¹ Avser anslaget Information om Sverige i utlandet

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i stats- verks- proposi- tionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring Ökning (+) Minskning (—)	
		Proposi- tionens eller skrivel- sens nummer	Anslags- belopp		
Avlöningar till civilförsvarspliktiga m. m., förslagsanslag	8 000	110	8 034	+	34
Bidrag till byggande av skyddsrum, reser- vationsanslag	39 567	110	39 533	—	34
Summa	2 076 408		2 076 408		—
<i>V. Socialdepartementet</i>					
Folkpensioner, förslagsanslag	7 200 000	66	7 330 000	+	130 000
Täckning av merkostnader för bidrag till sjukförsäkringen, förslagsanslag	—	60	120 000	+	120 000
Statens farmaceutiska laboratorium, för- slagsanslag	13 850	74	2 015	}	+ 1 590
Svenska farmakopékommittén m. m., för- slagsanslag		74	225		
Statlig läkemedelskontroll, förslagsanslag		74	3 200		
Summa	7 203 850		7 455 440	+	251 590
<i>VI. § Kommunikationsdepartementet¹⁾</i>					
Kostnader för visst fraktbidragsförfaran- de, förslagsanslag	—	84	200	+	200
Summa	—		200	+	200
<i>VII. Finansdepartementet</i>					
Statens avtalsverk, förslagsanslag	7 327	63	8 321	+	994
Kontrollstyrelsen, förslagsanslag	11 082	55	5 710	—	5 372
Riksskattenämnden, förslagsanslag	2 584	55	1 612	—	972
Centrala folkbokförings- och uppbor- dsnämnden, förslagsanslag	12 400	55	7 551	—	4 849
Folkbokföringen: Ersättningar till kyrko- bokföringsinspektörer, förslagsanslag	129	55	—	—	129
Riksskatteverket, förslagsanslag	—	55	17 000	+	17 000
Anskaffning av inventarier m. m. för riks- skatteverket, reservationsanslag	—	55	2 000	+	2 000
Bidrag till Föreningen Fruktdrycker	25	rskr 7	35	+	10
Summa	33 547		42 229	+	8 682
<i>VIII. Utbildningsdepartementet</i>					
Dialekt- och ortnamnsarkiven m. m.:					
Förvaltningskostnader, förslagsanslag	2 725	46	2 275	}	+ 5
Insamlingsverksamhet m. m., reser- vationsanslag					
Musikaliska akademien med musikhög- skolan:					
Utbildningskostnader, förslagsanslag	7 749	25	7 749		—
Undervisningsmateriel m. m., reser- vationsanslag	294	25	294		—
Bidrag till vissa musikkonserverior, för- slagsanslag	2 642	25	2 642		—
Statens dansskola, förslagsanslag	1 565	25	1 565		—
Bidrag till restaurering av äldre dom- kyrkor, reservationsanslag	1 500	36	1 500		—

¹ Avser anslaget Kostnader för statlig läkemedelskontroll² Avser anslaget Vissa kostnader för landsmåls- och ortnamnsarkiven m. m.

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i stats- verks- proposi- tionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring Ökning (+) Minskning (—)
		Proposi- tionens eller skrivel- sens nummer	Anslags- belopp	
Privatskolor:				
Bidrag till vissa privatskolor, <i>förslags- anslag</i>	23 335	53	27 685	+ 4 350
Bidrag till vissa internatskolor m. m., <i>förslagsanslag</i>	1 150	53	1 150	—
Inredning och utrustning av lokaler vid universitet, högskolor m. m., <i>reserva- tionsanslag</i>	60 000	76	60 000	—
Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna, <i>förslagsanslag</i>	98 000	35	98 000	—
Bidrag till studiecirkelverksamhet, <i>för- slagsanslag</i>	98 000	35	98 000	—
Bidrag till studieförbund	8 400	35	8 400	—
Bidrag till löntagarorganisationernas cen- trala kursverksamhet, <i>förslagsanslag</i> .	2 500	35	2 500	—
Studiebidrag m. m., <i>förslagsanslag</i>	547 500	77	547 500	—
Summa	855 360		859 715	+ 4 355
IX. Jordbruksdepartementet				
Fiskeriundersökningsfartyg, <i>reservations- anslag</i>	3 000	61	3 000	—
Inredning och utrustning av lokaler vid jordbrukets högskolor m. m., <i>reserva- tionsanslag</i>	5 000	37	5 000	—
Miljövärdsinformation, <i>reservationsanslag</i>	2 150	73	1 650	— 500
Rikskampanj mot nedskräpning, <i>reserva- tionsanslag</i>	—	73	500	+ 500
Stöd till idrotten: Anläggningsstöd m. m., <i>reservationsanslag</i> , varav 5 000 000 kr. att avräknas mot automobilskattemed- len	16 500	79	16 500	—
Summa	26 650		26 650	—
X. Handelsdepartementet				
Exportfrämjande åtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den ma- nuellt arbetande glasindustrin, <i>reser- vationsanslag</i>	5 200	41	5 200	—
Täckande av förluster på grund av garan- tior för lån till textil- och konfektions- industrierna samt den manuellt arbe- tande glasindustrin, <i>förslagsanslag</i> ...	—	41	1	+ 1
Marknadsrådet, <i>förslagsanslag</i>		58	419	} — 11
Konsumentombudsmannen, <i>förslagsan- slag</i>	31 300	58	870	
Stöd till idrotten: Organisationsstöd m. m., <i>reservationsanslag</i>	40 400	79	40 400	—
Summa	46 900		46 890	— 10
XI. Inrikesdepartementet				
Lokaliseringsbidrag, <i>reservationsanslag</i> ..	10 000	75	60 000	+ 50 000

¹ Avser anslaget Stöd till idrotten: Idrotts- och friluftsanläggningar m. m.

² Avser anslaget Exportfrämjande åtgärder för textil- och konfektionsindustrierna, m. m.

³ Avser anslaget Näringsfrihetsrådet

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i stats- verks- proposi- tionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring Ökning (+) Minskning (—)
		Proposi- tionens eller skrivel- sens nummer	Anslags- belopp	
Stöd till lokaliseringsutbildning, <i>förslags- anslag</i>	25 000	75	35 000	+ 10 000
Infriande av statlig garanti för lån i lokali- seringssyfte till rörelsekapital, <i>förslags- anslag</i>	—	75	1	+ 1
Sysselsättningsstöd, <i>förslagsanslag</i>	—	75	5 000	+ 5 000
Summa	35 000		100 001	+ 65 001
<i>XIII. Industridepartementet</i>				
Statens institut för företagsutveckling:				
Bidrag till främjande av företagsut- veckling m. m., <i>reservationsanslag</i>	2 000	rskr 13	2 200	+ 200
Utbildningsåtgärder för textil- och kon- fektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin, <i>reservations- anslag</i>	2 500	41	2 500	—
Styrelsen för teknisk utveckling; Skepps- teknisk forskning och utveckling, <i>reser- vationsanslag</i>	—	82	12 000	+ 12 000
Delegationen för atomenergifrågor, <i>för- slagsanslag</i>	610	83	1 720	+ 1 110
Summa	5 110		18 420	+ 13 310
Summa förändringar av egentliga statsut- gifter				+ 345 520
B. Utgifter för statens kapitalfonder				
Underskott på riksgäldsfonden	1 750 000	—	1 800 000	+ 50 000
Avskrivning av nya kapitalinvesteringar	1 123 522	120	1 130 494	+ 6 972
Summa förändringar av utgifter för sta- tens kapitalfonder				+ 56 972
Summa förändringar på driftbudgeten ..				+ 402 492
KAPITALBUDGETEN				
Statens allmänna fastighetsfond				
Utbildningsdepartementet:				
Byggnadsarbeten för vissa kulturända- mål	3 000	76	1 100	— 1 900
Byggnadsarbeten vid universiteten och vissa högskolor m. m.	130 000	76	130 000	—
Summa	133 000		131 100	— 1 900
Jordbruksdepartementet:				
Byggnadsarbeten vid jordbrukets hög- skolor m. m.	6 100	37	6 328	+ 228
Summa utgiftsförändringar under statens allmänna fastighetsfond				— 1 672

¹ Avser anslaget Bidrag till lokaliseringsutbildning² Avser anslaget Utbildningsstöd till textil- och konfektionsindustrierna, m. m.

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i stats- verks- propo- sitionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring Ökning (+) Minskning (—)
		Proposi- tionens eller skrivel- sens nummer	Anslags- belopp	
Försvarets fastighetsfond				
Kasernbyggnaders delfond:				
Markförvärv för övningsfält m. m. . . .	17 900	110	17 900	—
Summa utgiftsförändringar under försva- rets fastighetsfond				—
Statens utlåningsfonder				
Utbildningsdepartementet:				
Allmänna studielånefonden	111 000	77	111 000	—
Studiemedelsfonden	756 000	77	756 000	—
Summa	867 000		867 000	—
Jordbruksdepartementet:				
Fiskerilånefonden	—	61	1 000	+ 1 000
Summa utgiftsförändringar under statens utlåningsfonder				+ 1 000
Fonden för låneunderstöd				
Handelsdepartementet:				
Lån till nordiska industrialiseringsfon- den till förmån för Island	—	81	7 000	+ 7 000
Inrikesdepartementet:				
Lokaliseringslån	200 000	75	250 000	+ 50 000
Summa utgiftsförändringar under fonden för låneunderstöd				+ 57 000
Summa förändringar på kapitalbudgeten				+ 56 328

**Förslag
till investeringsplan
och
investeringsstater
för budgetåret 1970/71**

Bilaga 7

Förslag till investeringsplan för budgetåret 1970/71

I. Statens affärsverksfonder:		
A. Postverkets fond	28 098 000	
B. Televerkets fond	7 400 000	
C. Statens järnvägars fond	103 200 000	
D. Luftfartsverkets fond	27 498 000	
E. Fabriksverkens fond	38 379 000	
F. Statens vattenfallsverks fond	304 999 000	
G. Domänverkets fond	9 291 000	518 865 000
II. Statens allmänna fastighetsfond		137 634 000
III. Försvarets fastighetsfond		27 269 000
IV. Statens utlåningsfonder		1 821 521 000
V. Fonden för låneunderstöd		314 377 000
VII. Fonden för förlag till statsverket		— 4 800 000
VIII. Fonden för beredskapslagring		855 000 000
IX. Diverse kapitalfonder:		
A. Statens vägverks förrådsfond	6 699 000	
B. Sjöfartsverkets fond	11 223 000	
C. Statens datamaskinfond	18 000 000	
D. Jordfonden	1 000	
E. Förrådsfonden för ekonomisk försvarsberedskap	— 1 063 000	34 860 000
		<u>3 704 726 000</u>
<i>Avgår kapitalåterbetalning:</i>		
Avsättning till fonden för oreglerade kapitalmedelsförluster	1 000 000	
Övrig kapitalåterbetalning	42 874 000	43 874 000
	<u>Summa kr.</u>	<u>3 660 852 000</u>

**Förslag till
investeringsstater för budgetåret 1970/71**

I. Statens affärsverksfonder

A. Postverkets fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	41 300 000
från riksstaten	1 000		
inom fonden	13 200 000		
Övriga kapitalmedel . . .	1 000		
Investeringsbemyndigande	28 098 000		
	41 300 000		41 300 000

B. Televerkets fond

Avskrivningsmedel		Summa investerings-	
från riksstaten	7 600 000	anslag	669 300 000
inom fonden	653 300 000		
Övriga kapitalmedel . . .	1 000 000		
Investeringsbemyndigande	7 400 000		
	669 300 000		669 300 000

C. Statens järnvägars fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	367 600 000
från riksstaten	15 600 000		
inom fonden	236 800 000		
Övriga kapitalmedel . . .	12 000 000		
Investeringsbemyndigande	103 200 000		
	367 600 000		367 600 000

D. Luftfartsverkets fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	48 000 000
från riksstaten	1 000		
inom fonden	20 500 000		
Övriga kapitalmedel . . .	1 000		
Investeringsbemyndigande	27 498 000		
	48 000 000		48 000 000

E. Fabriksverkens fond

Avskrivningsmedel		Summa investerings-	
från riksstaten	1 000	anslag	54 980 000
inom fonden	16 500 000		
Övriga kapitalmedel ...	100 000		
Investeringsbemyndigande	38 379 000		
	54 980 000		54 980 000

F. Statens vattenfallsverks fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	670 000 000
från riksstaten	1 000		
inom fonden	360 000 000		
Övriga kapitalmedel ...	5 000 000		
Investeringsbemyndigande	304 999 000		
	670 000 000		670 000 000

G. Domänverkets fond

Avskrivningsmedel		Summa investerings-	
från riksstaten	2 000	anslag	9 293 000
Investeringsbemyndigande	9 291 000		
	9 293 000		9 293 000

Summa investeringsbemyndiganden för statens affärsverksfonder 518 865 000

II. Statens allmänna fastighetsfond

Avskrivningsmedel		Summa investerings-	
från riksstaten	127 913 000	anslag	311 473 000
inom fonden	42 776 000		
Övriga kapitalmedel ...	3 150 000		
Investeringsbemyndigande	137 634 000		
	311 473 000		311 473 000

III. Försvarets fastighetsfond

Avskrivningsmedel		Summa investerings-	
från riksstaten	159 770 000	anslag	236 484 000
inom fonden	23 445 000		
Övriga kapitalmedel ...	26 000 000		
Investeringsbemyndigande	27 269 000		
	236 484 000		236 484 000

IV. Statens utlåningsfonder

Utrikesförvaltningens lånefond

Investeringsbemyndigande.....	100 000	Investeringsanslag	100 000
-------------------------------	---------	-------------------------	---------

Statens bosättningslånefond

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000
--------------------------------	-------	--------------------------	-------

Statens lånefond för den mindre skeppsfarten

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000
--------------------------------	-------	--------------------------	-------

Allmänna studielånefonden

Investeringsbemyndigande	111 000 000	Investeringsanslag	111 000 000
--------------------------------	-------------	-------------------------	-------------

Studiemedelsfonden

Avskrivningsmedel från riksstaten	756 000 000	Investeringsanslag	756 000 000
--	-------------	-------------------------	-------------

Lånefonden för inventarier i studentbostäder

Investeringsbemyndigande	5 500 000	Investeringsanslag	5 500 000
--------------------------------	-----------	-------------------------	-----------

Lånefonden för studentkårlokaler

Avskrivningsmedel från riksstaten	3 750 000	Investeringsanslag	5 000 000
Investeringsbemyndigande	1 250 000		
	<u>5 000 000</u>		<u>5 000 000</u>

Fiskerilånefonden

Avskrivningsmedel från riksstaten	333 000	Investeringsanslag	1 000 000
Investeringsbemyndigande	667 000		
	<u>1 000 000</u>		<u>1 000 000</u>

Lånefonden till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m.

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000
--------------------------------	-------	--------------------------	-------

Statens hantverks- och industrilånefond

Investeringsbemyndigande	20 000 000	Investeringsanslag	20 000 000
--------------------------------	------------	--------------------------	------------

Lånefonden för bostadsbyggande

Investeringsbemyndigande	1 650 000 000	Investeringsanslag	1 650 000 000
--------------------------------	---------------	--------------------------	---------------

Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrin

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000
--------------------------------	-------	--------------------------	-------

Lånefonden för kommunala markförvärv

Investeringsbemyndigande	30 000 000	Investeringsanslag	30 000 000
--------------------------------	------------	-------------------------	------------

Lånefonden för allmänna samlingslokaler

Avskrivningsmedel från riksstaten	7 000 000	Investeringsanslag	10 000 000
Investeringsbemyndigande	3 000 000		
	<u>10 000 000</u>		<u>10 000 000</u>

Summa investeringsbemyndiganden för statens utlåningsfonder .. 1 821 521 000

V. Fonden för låneunderstöd

Avskrivningsmedel från riksstaten	48 725 000	Summa investerings- anslag	405 602 000
Övriga kapitalmedel . . .	42 500 000		
Investeringsbemyn- digande	314 377 000		
	<u>405 602 000</u>		<u>405 602 000</u>

VII. Fonden för förlag till statsverket

Övriga kapitalmedel . . .	40 000 000	Summa investerings- anslag	35 200 000
Investeringsbemyn- digande	— 4 800 000		
	<u>35 200 000</u>		<u>35 200 000</u>

VIII. Fonden för beredskapslagring

Investeringsbemyn- digande	855 000 000	Summa investerings- anslag	855 000 000
---	-------------	---	-------------

IX. Diverse kapitalfonder**A. Statens vägverks förrådsfond**

Avskrivningsmedel från riksstaten	1 000	Investeringsanslag	56 200 000
inom fonden	49 300 000		
Övriga kapitalmedel . . .	200 000		
Investeringsbemyn- digande	6 699 000		
	<u>56 200 000</u>		<u>56 200 000</u>

B. Sjöfartsverkets fond

Avskrivningsmedel från riksstaten	1 000	Investeringsanslag	22 900 000
inom fonden	11 626 000		
Övriga kapitalmedel . . .	50 000		
Investeringsbemyn- digande	11 223 000		
	<u>22 900 000</u>		<u>22 900 000</u>

C. Statens datamaskinfond			
Avskrivningsmedel inom fonden	25 000 000	Summa investeringsanslag	43 000 000
Investeringsbemyndigande	18 000 000		
	43 000 000		43 000 000

D. Jordfonden			
Investeringsbemyndigande.....	1 000	Investeringsanslag	1 000

E. Förrådsfonden för ekonomisk försvarsberedskap			
Avskrivningsmedel från riksstaten	3 795 000	Investeringsanslag	3 795 000
inom fonden	1 062 000		
Övriga kapitalmedel ..	1 000		
Investeringsbemyndigande	—1 063 000		
	3 795 000		3 795 000

Summa investeringsbemyndiganden för diverse kapitalfonder..... 34 860 000

Summa investeringsstater

Avskrivningsmedel från riksstaten	1 130 494 000	Summa investeringsanslag	6 418 732 000
inom fonden.....	1 453 509 000		
Övriga kapitalmedel...	130 003 000		
Investeringsbemyndigande	3 704 726 000		
	6 418 732 000		6 418 732 000

Förändringar i riksstatsförslaget
för budgetåret 1970/71
sedan statsverkspropositionen

Kungl. Maj:ts proposition nr 120 år 1970
Bil. 8: Förändringar i riksstatsförslaget

Bilaga 8

**FÖRÄNDRINGAR I RIKSSTATSFÖRSLAGET
FÖR BUDGETÅRET 1970/71 SEDAN
STATSVÉRKSPROPOSITIONEN**

Totalbudgeten för

Inkomster

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
<i>A. Skatter, avgifter, m. m.:</i>			
I. Skatter.....	39 167,2	+ 805,0	39 972,2
II. Uppbörd i statens verksamhet	954,5	— 76,9	877,6
III. Diverse inkomster	598,5	+ 1,0	599,5
Summa	40 720,2	+ 729,1	41 449,3
<i>B. Inkomster av statens kapitalfonder:</i>			
I. Statens affärsverksfonder	742,2	— 57,4	684,8
II. Riksbanksfonden	200,0	—	200,0
III. Statens allmänna fastighetsfond ..	137,2	—	137,2
IV. Försvarets fastighetsfond	89,9	—	89,9
V. Statens utlåningsfonder	1 056,8	+ 75,0	1 131,8
VI. Fonden för låneunderstöd	36,7	—	36,7
VII. Fonden för statens aktier	20,0	—	20,0
VIII. Fonden för beredskapslagring	60,7	—	60,7
IX. Statens pensionsfonder	90,1	—	90,1
X. Diverse kapitalfonder	49,0	—	49,0
Summa	2 482,4	+ 17,6	2 500,0
<i>C. Beräknad övrig finansiering:</i>			
I. Avskrivningar och övriga kapital- medel inom kapitalfonderna:			
Statens affärsverksfonder	1 322,0	— 3,6	1 318,4
Övriga kapitalfonder	266,2	— 1,1	265,1
II. Övrig kapitalåterbetalning.....	42,9	—	42,9
Summa	1 631,1	— 4,7	1 626,4
Summa	44 833,7	+ 742,0	45 575,7
<i>Underskott</i>	798,9	+ 59,8	858,8
Summa milj. kr.	45 632,6	+ 801,8	46 434,5

budgetåret 1970/71

Utgifter

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
<i>A. Utgiftsanslag:</i>			
I. Kungl. hov- och slottsstaterna	7,8	—	7,8
II. Justitiedepartementet	1 782,2	—	1 782,2
III. Utrikesdepartementet	972,9	+ 2,4	975,3
IV. Försvarsdepartementet	5 835,8	—	5 835,8
V. Socialdepartementet	12 934,1	+ 251,6	13 185,7
VI. Kommunikationsdepartementet	3 704,1	+ 0,2	3 704,3
VII. Finansdepartementet	2 340,4	+ 8,7	2 349,1
VIII. Utbildningsdepartementet	8 359,2	+ 2,5	8 361,7
IX. Jordbruksdepartementet	1 064,5	+ 1,2	1 065,7
X. Handelsdepartementet	941,9	+ 7,0	948,8
XI. Inrikesdepartementet	4 103,3	+ 115,0	4 218,3
XII. Civildepartementet	756,3	—	756,3
XIII. Industridepartementet	989,5	+ 13,3	1 002,9
XIV. Oförutsedda utgifter	1,0	—	1,0
XV. Riksdagen och dess verk m. m.	89,7	—	89,7
XVI. Riksgäldsfonden	1 750,0	+ 50,0	1 800,0
Summa	45 632,6	+ 451,8	46 084,5
<i>B. Beräknad övrig medelsförbrukning:</i>			
I. Tillkommer: Minskning av anslagsbe- hållningar	700,0	+ 300,0	1 000,0
II. Avgår: Minskad disposition av rörliga krediter	700,0	+ 50,0	650,0
Summa	—	+ 350,0	350,0
Summa milj. kr.	45 632,6	+ 801,8	46 434,5

Driftbudgeten för

Inkomster

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
<i>A. Skatter, avgifter, m. m.:</i>			
I. Skatter.....	39 167,2	+ 805,0	39 972,2
II. Uppbörd i statens verksamhet	954,5	— 76,9	877,6
III. Diverse inkomster	598,5	+ 1,0	599,5
Summa	40 720,2	+ 729,1	41 449,3
<i>B. Inkomster av statens kapitalfonder:</i>			
I. Statens affärsverksfonder	742,2	— 57,4	684,8
II. Riksbanksfonden.....	200,0	—	200,0
III. Statens allmänna fastighetsfond ..	137,2	—	137,2
IV. Försvarets fastighetsfond	89,9	—	89,9
V. Statens utlåningsfonder	1 056,8	+ 75,0	1 131,8
VI. Fonden för låneunderstöd	36,7	—	36,7
VII. Fonden för statens aktier	20,0	—	20,0
VIII. Fonden för beredskapslagring	60,7	—	60,7
IX. Statens pensionsfonder	90,1	—	90,1
X. Diverse kapitalfonder.....	49,0	—	49,0
Summa	2 482,4	+ 17,6	2 500,0
<hr/>			
Summa inkomster på driftbudgeten	43 202,6	+ 746,7	43 949,3
<hr/>			
Summa milj. kr.	43 202,6	+ 746,7	43 949,3

budgetåret 1970/71

Utgifter

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
<i>A. Egentliga statsutgifter:</i>			
I. Kungl. hov- och slottsstaterna	7,8	—	7,8
II. Justitiedepartementet	1 696,0	—	1 696,0
III. Utrikesdepartementet	968,8	+ 2,4	971,2
IV. Försvarsdepartementet	5 574,3	—	5 574,3
V. Socialdepartementet	12 814,1	+ 251,6	13 065,7
VI. Kommunikationsdepartementet ..	2 568,5	+ 0,2	2 568,7
VII. Finansdepartementet	2 238,5	+ 8,7	2 247,2
VIII. Utbildningsdepartementet	7 267,0	+ 4,4	7 271,3
IX. Jordbruksdepartementet	899,3	—	899,3
X. Handelsdepartementet	226,6	— 0,0	226,5
XI. Inrikesdepartementet	2 183,8	+ 65,0	2 248,8
XII. Civildepartementet	747,9	—	747,9
XIII. Industridepartementet	237,3	+ 13,3	250,6
XIV. Oförutsedda utgifter	1,0	—	1,0
XV. Riksdagen och dess verk m. m.	89,7	—	89,7
Summa	37 520,2	+ 345,5	37 865,8
<i>B. Utgifter för statens kapitalfonder:</i>			
I. Riksgäldsfonden	1 750,0	+ 50,0	1 800,0
II. Avskrivning av nya kapitalinveste- ringar	1 123,5	+ 7,0	1 130,5
III. Avskrivning av oreglerade kapital- medelsförluster	1,0	—	1,0
Summa	2 874,5	+ 57,0	2 931,5
Summa utgifter på driftbudgeten	40 394,8	+ 402,5	40 797,3
<i>Beräknat överskott på statsregleringen:</i>			
Överskott av inkomster	2 082,9	+ 294,2	2 377,1
Avsättning till budgetutjämningsfonden av kommunalskatte-medel	725,0	+ 50,0	775,0
Summa	2 807,9	+ 344,2	3 152,1
Summa milj. kr.	43 202,6	+ 746,7	43 949,3

Kapitalbudgeten för

Inkomster

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
Lånemedel	3 606,8	+ 54,1	3 660,9

Summa milj. kr. 3 606,8 + 54,1 3 660,9

budgetåret 1970/71

Utgifter

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
I. Statens affärsverksfonder:			
Postverkets fond	28,1	—	28,1
Televerkets fond	9,8	— 2,4	7,4
Statens järnvägars fond	97,2	+ 6,0	103,2
Luftfartsverkets fond	27,5	—	27,5
Fabriksverkens fond	38,4	—	38,4
Statens vattenfallsverks fond	305,0	—	305,0
Domänverkets fond	9,3	—	9,3
II. Statens allmänna fastighetsfond	138,9	— 1,3	137,6
III. Försvarets fastighetsfond	27,3	—	27,3
IV. Statens utlåningsfonder	1 820,9	+ 0,7	1 821,5
V. Fonden för låneunderstöd	264,4	+ 50,0	314,4
VII. Fonden för förslag till statsverket	— 4,8	—	— 4,8
VIII. Fonden för beredskapslagring	855,0	—	855,0
IX. Diverse kapitalfonder:			
Statens vägverks förrådsfond	5,6	+ 1,1	6,7
Sjöfartsverkets fond	11,2	—	11,2
Statens datamaskinfond	18,0	—	18,0
Jordfonden	0,0	—	0,0
Förrådsfonden för ekonomisk försvars- beredskap	— 1,1	—	— 1,1
Summa	3 650,7	+ 54,1	3 704,7
Avgår kapitalåterbetalning:			
Avsättning till fonden för oreglerade kapital- medelsförluster	1,0	—	1,0
Övrig kapitalåterbetalning	42,9	—	42,9
Summa	43,9	—	43,9
Summa milj. kr.	3 606,8	+ 54,1	3 660,9

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning

Reviderad finansplan 1970	2
1. <i>Den internationella utvecklingen</i>	2
2. <i>Den ekonomiska utvecklingen 1969</i>	4
3. <i>Konjunkturer och ekonomisk politik 1970</i>	7
Budgetpolitiken	11
Försörjningsbalans och bytesbalans	13
4. <i>Långtidsbudgeten</i>	15
5. <i>Sammanfattning</i>	17
Särskilda frågor	19
<i>Totalbudgetens utgiftsanslag budgetåren 1969/70 och 1970/71</i>	19
<i>Avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1970/71, m. m.</i>	20
<i>Beräkning av anslagsbehållningarnas utveckling</i>	21
<i>Beräkning av dispositionen av rörliga krediter</i>	22
<i>Totalbudgetens inkomster budgetåren 1969/70 och 1970/71 samt in-</i>	
<i>vesteringsplan för budgetåret 1970/71</i>	22
<i>Beräkning av totalbudgeten för budgetåren 1969/70 och 1970/71</i>	28
Hemställan	28

Tabellförteckning

1. Reviderad försörjningsbalans för 1969	5
2. Betalningsbalans 1967—1969	6
3. Totalbudgeten 1968/69—1970/71	11
4. Reviderad försörjningsbalans för 1969 och 1970	14
5. Bytesbalansen 1967—1970	15
6. Beräknade förändringar i anslagsbehållningarna budgetåren 1969/70 och 1970/71. Milj. kr.	21
7. Inkomster på totalbudgeten budgetåren 1969/70—1970/71	23
8. Kapitalbudgetens utgifter och finansiering budgetåret 1970/71	25
9. Totalbudgeten budgetåren 1968/69—1970/71	27

Bilaga 1: Reviderad nationalbudget för år 1970

Bilaga 2: Långtidsbudget för perioden 1970/71—1974/75

Bilaga 3: Riksrevisionsverkets approximativa beräkning rörande utfallet av riksstaten för budgetåret 1969/70

Bilaga 4: Riksrevisionsverkets förnyade inkomstberäkning för budgetåret 1970/71

Bilaga 5: Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten för budgetåret 1970/71

Bilaga 6: Specifikation av anslagsförändringar i förhållande till statsverkspropositionen för budgetåret 1970/71

Bilaga 7: Förslag till investeringsplan och investeringsstater för budgetåret 1970/71

Bilaga 8: Förändringar i riksstatsförslaget för budgetåret 1970/71 sedan statsverkspropositionen

1 *Bihang till riksdagens protokoll 1970. 1 saml. Innehållsförteckning*